Deloitte.

kraka

Small Great Nation

Velfærd i vælten – samfundskontrakten til serviceeftersyn

November 2026

Indholdsfortegnelse

Forord **5**

1. Sammenfatning **7**
1.1 Rapportens indhold 7
1.2 Status på samfundskontrakten 9
1.3 Geografi og livschancer 10
1.4 Økonomisk fremgang og fordeling 13

2. Status på samfundskontrakten **15**
2.1 Hvordan er opfattelsen af samfundskontrakten? 16
2.2 Fra protest til stemmeseddel 31
2.3 Markedet for sundhedsforsikringer er lille, men voksende og kan danne et A- og B-hold 45

3. Geografi og livschancer **55**
3.1 Befolkningen deler sig fortsat op 56
3.2 Velfærd på afstand: lige adgang til velfærdstilbud 66
3.3 Geografisk ulighed i restlevetid 78
3.4 Samme muligheder i hele landet? Social arv og det geografiske udgangspunkt 86

4. Økonomisk fremgang og fordeling **103**
4.1 Indkomsten er vokset mere i byerne end på landet – og forskellen er strukturel 104
4.2 Hvorfor er lønnen højere i hovedstaden? 109
4.3 Ledighed på tværs af kommuner er strukturel og vedvarende 120

5. Litteratur **130**
Kapitel 2 130
Kapitel 3 132
Kapitel 4 136

HOTEL

Forord

Danmark er på mange måder et velfungerende samfund. Beskæftigelsen er høj, de offentlige finanser er sunde, og danskerne har fortsat stor tillid til hinanden. Selv efter år med pandemi, krig i Europa og stigende priser har den danske samfundsmodel vist sig robust. Det er et godt udgangspunkt for at løse de udfordringer, vi står over for.

Men økonomisk fremgang er ikke i sig selv nok til at sikre opbakning til det samfund, vi har indrettet. Borgerne skal også opleve, at fællesskabet er der for dem, at børnene får en god skolegang, at der er hjælp at hente ved sygdom og arbejdsløshed, og at man kan få et godt liv, uanset hvor man vokser op, og hvad ens forældre tjener. Det er centrale dele af den uskrevne samfundskontrakt mellem borgerne og staten samt borgerne imellem.

I denne rapport gør vi status på samfundskontrakten. På flere områder er billedet positivt: Tilliden til andre mennesker er fortsat på et højt niveau, og tilliden til velfærdsstatens sikkerhedsnet er ligefrem højere i 2026 end i 2019. Samtidig er der også sprækker. Danskerne oplever især, at deres politiske repræsentation er blevet svækket, og at kvaliteten er dalet på udvalgte velfærdsområder, ikke mindst i folkeskolen. Desuden afhænger oplevelsen af samfundskontrakten af, om man bor på landet eller i byen. I yder- og landområderne er følelsen af ringere adgang til velfærdstilbud og frygten for at blive økonomisk koblet af markant større end i og omkring de større byer. Kritikken af manglende politisk lydhørhed er også lidt stærkere i yderområderne, men den er udbredt i hele landet.

Geografien spiller en væsentlig rolle. Når borgerne bor mere spredt, bliver det dyrere at levere gode velfærdstilbud tæt på dem alle. Konsekvensen af disse meromkostninger ender med at være, at borgerne i tyndt befolkede områder har længere til de lokale tilbud. Samtidig er den økonomiske fremgang langt fra kommet alle dele af landet lige meget til gode. Men udfordringerne følger ikke én enkel skillelinje mellem by og land. Børn fra lavindkomstfamilier i storbyerne klarer sig fx dårligere økonomisk som voksne end børn med samme økonomiske udgangspunkt andre steder. Et velstående område er ikke nødvendigvis et område med mere lige muligheder.

Et samfund med tillid, gode uddannelser og velfungerende institutioner er også et samfund, hvor det er godt at drive virksomhed. Virksomhederne har brug for dygtige medarbejdere og forudsigelige rammer for deres investeringer. Offentlig service og et godt sikkerhedsnet hjælper mennesker med at deltage på arbejdsmarkedet og komme videre, når deres arbejde forsvinder. Derfor er en velfungerende samfundskontrakt også en del af grundlaget for fremtidens velstand.

Med Small Great Nation ønsker Kraka og Deloitte at bidrage til en oplyst debat om Danmarks langsigtede muligheder og udfordringer. Rapporten giver ikke en færdig opskrift på, hvordan samfundskontrakten skal vedligeholdes. Den viser, hvor vi står stærkt, og hvor der er behov for at sætte ind, hvis også de kommende generationer skal have gode muligheder i hele landet.

Projektet er sekretariatsbetjent af Kraka Economics. Stor tak til sekretariatets medarbejdere: direktør Mikael Bjørk Andersen samt Rasmus Richter Salmon, Mathilde Gade Pilgaard, Mathias Mørk, Villads Skytte Søgaard og Jacob Krüger.

Hans Jørgen Whitta-Jacobsen, professor på Københavns Universitet og Senior Fellow i Kraka
Jørgen Søndergaard, Senior Fellow i Kraka
Michael Svarer, professor på Aarhus Universitet og Senior Fellow i Kraka
Peter Mogensen, Kraka

Small Great Nation

I samarbejdet mellem Kraka og Deloitte om projektet Small Great Nation analyserer vi langsigtede udviklingsperspektiver for det danske samfund. Initiativet er uafhængigt af politiske ideologier og af politiske og økonomiske interesser. Initiativet udnytter både eksisterende forskningsbaseret viden og bidrager med nye selvstændige analyser, der munder ud i fagligt baserede løsningsforslag for at skabe et bedre Danmark.

Tidligere rapporter:

- Muligheder og udfordringer
- Sammenhængskraft
- De højthængende frugter
- Mission Possible? Velfærdsstaten mod 2040
- Innovation – nøglen til bæredygtig vækst
- En klimareform, der sikrer de magiske 70 pct.
- Livet med corona – nye muligheder for klimaet og økonomien
- EU-samarbejdet – en god deal for Danmark?
- Fremtidens arbejdsmarked – en fest for alle?
- Grønne køer, russisk gas og CO2 – myter og realiteter
- Den offentlige sektor - velfærdsstatens juvel?
- De smukke unge mennesker - fra skole, skærm og stress til fremtidens håb
- Fjern barriererne og slip Danmarks talentreserve fri
- Fra hype til håb – hvordan kan AI generere et rigere Danmark?
- Rystet eller rustet? Dansk økonomi i en slowbaliseret virkelighed
- Danmark 2050 – fodnote eller fyrtårn?
- Beredt og på egne ben: Danmark og Europa ruster op
- Håb er ikke en strategi – dansk erhvervsliv er! Når verden vakler, står erhvervslivet fast

Derudover har Small Great Nations Ungepanel – bestående af 42 unge mennesker – udarbejdet rapporten: Ungepanelets vision for 2040.

Find alle rapporter, analyser og debatindlæg fra samarbejdet her: https://sgnation.dk/ eller her http://kraka.dk/small_great_nation.

Small Great Nation handler også om konferencer, webinarer, podcasts, ungepanel og meget andet. Læs mere om de mange aktiviteter her: https://sgnation.dk/.

1. Sammenfatning

Danmark står stærkt på mange områder

Danmark har gennem en længere periode været i økonomisk fremgang. Beskæftigelsen er høj, ledigheden er lav, og de offentlige finanser er sunde. Danmark står ligeledes stærkt på flere af de bredere mål for samfundets tilstand. Danskerne har fortsat tillid til hinanden, og deres vurdering af, om de selv får en rimelig andel af den økonomiske fremgang, er ikke blevet forringet. Tilliden til, at det offentlige sikrer acceptable levevilkår, hvis man bliver syg eller mister sit arbejde, er endda højere end ved vores tidligere målepunkt i 2019.

Sprækkerne vokser i den daglige velfærd

Alligevel vokser sprækkerne i samfundskontrakten på flere af de områder, der vedrører den daglige velfærd. Ældreplejens kvalitet vurderes fortsat meget negativt, og især folkeskolens kvalitet vurderes langt mere negativt end tidligere. Mange oplever desuden, at adgangen til den lokale offentlige service er blevet ringere, især når det gælder yderområderne og landdistrikterne. Mange oplever også en stor afstand til det politiske system. Den opfattelse er udbredt i hele landet, men lidt stærkere i yderområderne og landdistrikterne. Hertil kommer, at indkomstforskellene mellem landsdelene vokser, og at opvækststedet har stor betydning for, hvor stærkt den sociale arv slår igennem. Den nationale fremgang giver altså ikke alle danskere den samme oplevelse af, at samfundet fungerer for dem.

Fællesskabet skal give tryghed og muligheder

Samfundskontrakten er den uskrevne forståelse af, at vi bidrager gennem arbejde og skat og til gengæld kan regne med fællesskabet. Den omfatter både velfungerende offentlig service, et sikkerhedsnet for dem, der har brug for hjælp, og en ambition om chancelighed. Egne evner og indsatser skal i videst muligt omfang veje tungere end forældrenes økonomi og opvækststed. Kontrakten forudsætter også tillid til, at andre bidrager, og at politikerne forvalter de fælles midler fornuftigt. Når forventningerne ikke bliver indfriet, kan opbakningen til fællesskabet svækkes, selv om det som helhed går godt for økonomien.

1.1 Rapportens indhold

Robust tillid trods servicekritik

Rapportens nye undersøgelse viser, at tilliden til andre mennesker er stort set uændret i forhold til vores tidligere undersøgelse. Tilliden til velfærdsstatens sikkerhedsnet er ligefrem blevet større. Samtidig vurderes flere offentlige serviceydelser mere negativt. Et dårligere syn på den daglige service medfører således ikke mindre tillid til, at der er hjælp at hente i en vanskelig situation.

Større afstand til det politiske system, specielt på landet

Samtidig er kritikken af det politiske system markant. To tredjedele oplever en stor kløft mellem eliten og befolkningen mod knap halvdelen i valgundersøgelsen fra 2022. Og 62 pct. mener, at politikerne tager for lidt hensyn til vælgerne, mod 53 pct. i 2022. Kritikken er lidt mere udbredt uden for de største byområder, men den deles af et stort flertal på tværs af hele landet. Det er en udfordring for samfundskontrakten, hvis borgerne oplever, at deres synspunkter ikke bliver hørt, og at de står langt fra beslutningstagerne.

Oplevet kløft til eliten kan skabe grobund for populisme

En stigende afstand mellem magthaverne og befolkningen kan skabe grobund for populistiske partier, der styrker sig ved at dyrke fortællingen om en kløft mellem folket og eliten. Politologisk forskning peger på, at populisme i Danmark er et højrefløjsfænomen. I rapporten ser vi på stemmeafgivning ved folketingsvalg i forhold til to grupper af partier: Den ene gruppe er populistiske (højrefløjs) partier, og den anden gruppe er en bredere gruppe af ikke-regeringsbærende partier, som ud over de populistiske partier også omfatter partier på venstrefløjen, der aldrig har deltaget i en regering.

Populistiske partier har fået større opbakning

Valgresultaterne viser over en længere periode et fald i opbakningen til de traditionelle regeringsbærende partier. Både populistiske partier og den bredere gruppe af ikke-regeringsbærende partier gik markant frem ved valget i 2015. Deres stemmeandele har siden ligget over niveauet i 2007 og 2011. De populistiske partier, der stiller folket over for en elite, står ligeledes særligt stærkt i en række områder uden for de store byer.

Skolens tilstand kan påvirke fremtidens muligheder

Folkeskolen giver særlig anledning til bekymring. Halvdelen vurderer nu kvaliteten som lav eller meget lav mod knap en tredjedel i 2019. Samtidig vurderer kun 10 pct. nu, at kvaliteten i folkeskolen er høj eller meget høj, mod omkring 25 pct. i 2019. Skolen skal give børnene et fagligt og socialt fundament og bidrage til at mindske betydningen af forskellige opvækstvilkår. Danmark har historisk haft en relativt høj indkomstmobilitet, hvilket er et udtryk for en relativt svag social arv, og det bekræftes også af rapporten. Dette betyder dog ikke, at den sociale arv er ubetydelig. En relativt stor andel af børn fra lavindkomstfamilier ender selv helt i bunden af indkomstfordelingen. For de fleste børn er mulighederne altså relativt lige, men for bestemte grupper er den sociale arv fortsat stærk. Det gælder især dem, der kan have svært ved at få fodfæste i uddannelsessystemet. Borgernes negative vurdering af folkeskolens kvalitet rejser derfor spørgsmålet, om den sociale arv bliver stærkere i fremtiden for denne gruppe.

Lavindkomstbørn klarer sig dårligere i storbyerne

Mulighederne har heller ikke hidtil været lige gode overalt. Børn af familier i den nederste fjerdedel af indkomstfordelingen, der er vokset op i storbykommunerne uden for hovedstadsområdet, tjener som voksne omkring 21.000 kr. mindre om året end børn med et tilsvarende økonomisk udgangspunkt i oplandskommunerne. Samtidig bor de rigeste børnefamilier i stigende grad adskilt fra andre familier. Det medfører, at børn har færre daglige møder på tværs af sociale skel. Samtidig taler litteraturen for, at målrettede indsatser i dagtilbud og skole kan styrke børns faglige forudsætninger. Dette taler for at prioritere indsatser med dokumenteret effekt dér, hvor behovet er størst.

Nærhed og kvalitet koster mere på landet

I tyndt befolkede områder er det en udfordring, at der er længere afstand fra borgerne til velfærdstilbuddene. Små skoler og andre lokale tilbud har færre borgere til at dele de faste udgifter og kan have sværere ved at opretholde den samme faglige bredde. Samles tilbuddene i større enheder, bliver der længere til dem. Dilemmaet skærpes, når befolkningstallet falder: En skolelukning som følge af færre børn kan give en væsentligt længere skolevej for de tilbageværende børn i en tyndt befolket kommune.

Udligning bør tage mere højde for geografien

Den nuværende kommunale udligningsmodel tager kun i begrænset omfang højde for disse geografiske vilkår. Hvis der politisk ønskes samme kvalitet af de offentlige tilbud og rimelig nærhed til dem, bør modellen i højere grad kompensere for de ekstra omkostninger i tyndt befolkede områder. Det gælder fx folkeskolen og andre kommunale velfærdstilbud. Udligning kan give kommunerne bedre mulighed for at opretholde både nærhed og kvalitet.

De rigeste kommuner er kommet yderligere foran

Også indkomstfremgangen er geografisk skæv. Siden 2004 er indkomsterne vokset mest i de kommuner, der i forvejen havde høje indkomster, især i hovedstadsområdet. Alligevel er danskernes gennemsnitlige vurdering af egen andel af fremgangen ikke blevet mere negativ. Voksende forskelle har således ikke ført til en tilsvarende forværring af dette brede mål for oplevet økonomisk retfærdighed.

Geografien har forskellig betydning

Der er heller ikke ét geografisk mønster, der går igen i alle analyserne. Mens afstandene til velfærd er størst i de tyndest befolkede områder, ligger ledigheden højere i storby- og hovedstadskommunerne. Og de store lønforskelle mellem arbejdspladser i forskellige kommuner afspejler først og fremmest, hvem der arbejder hvor. De sociale forskelle kan også aflæses i levetiden. Borgernes levetid varierer markant fra kommune til kommune, men mønsteret følger imidlertid ikke et tydeligt skel mellem by og land.

Tillid og velfærd er også rammer for erhvervslivet

Samfundskontrakten skal vedligeholdes, mens der stadig er et stærkt grundlag at bygge på. Private sundhedsforsikringer er i betydelig vækst som et supplement til de offentlige tilbud, især gennem arbejdspladsen. Men ud af det samlede sundhedsforbrug i Danmark finansierer forsikringerne

fortsat kun en lille del. De fælles institutioner er fortsat centrale for borgernes tryghed og muligheder. Det har også betydning for erhvervslivet: Tillid, gode uddannelser og stabile institutioner giver bedre betingelser for at drive virksomhed.

1.2 Status på samfundskontrakten

Danskernes tillid til hinanden er fortsat høj

En ny spørgeundersøgelse blandt ca. 3.000 danskere giver mulighed for at følge op på borgernes syn på samfundskontrakten. Svarene på flere grundlæggende spørgsmål er bemærkelsesværdigt stabile. Tilliden til andre mennesker ligger på 6,1 på en skala fra 0 til 10, mod 6,0 i den undersøgelse, der indgik i SGN-rapporten om sammenhængskraft fra 2018. Vurderingen af, om man selv får en rimelig andel af den økonomiske fremgang, er stort set uændret. Og danskerne tillægger fortsat sammenhængskraft stor betydning.

Større tillid til sikkerhedsnettet end i 2019

Tilliden til velfærdsstatens sikkerhedsnet er ligefrem blevet styrket. Her er sammenligningsgrundlaget en anden SGN-undersøgelse fra 2019, som også dækkede kvaliteten af de offentlige serviceydelser. Dengang havde 16 pct. høj eller meget høj tillid til, at det offentlige ville sikre dem acceptable levevilkår ved arbejdsløshed, sygdom eller andre vanskeligheder. I 2026 er andelen 24 pct. Samtidig er andelen med lav eller meget lav tillid faldet fra 40 pct. til 31 pct. Der er fortsat flere med lav end med høj tillid, men bevægelsen er positiv. Dette er bemærkelsesværdigt i en periode, hvor alle de centrale velfærdsområder, vi har undersøgt (sundhedssystemet, retssystemet, dagtilbud, folkeskolen og ældreplejen), vurderes mere negativt end tidligere.

Halvdelen vurderer folkeskolens kvalitet som lav

Den største forværring gælder folkeskolen. Andelen, der vurderer kvaliteten som lav eller meget lav, er steget fra 31 pct. i 2019 til 50 pct. i 2026, mens andelen med en høj eller meget høj vurdering er faldet fra 25 pct. til 10 pct. Folkeskolen er desuden det eneste af de fem undersøgte serviceområder, hvor en større andel end i 2019 mener, at kvaliteten er blevet forringet i løbet af det seneste årti. Skolen møder altså både en mere negativ vurdering af sin nuværende kvalitet og en stærkere oplevelse af tilbagegang.

Kendt utilfredshed med ældreplejen består

Ældreplejen er det område, borgerne vurderer dårligst. Hele 55 pct. vurderer kvaliteten som lav eller meget lav, mod 49 pct. i 2019. Her er der tale om en stor utilfredshed, som har været kendt i mange år, uden at den er blevet afhjulpet i borgernes øjne. Sundhedssystemet får også færre positive vurderinger: Andelen, der vurderer kvaliteten som høj eller meget høj, er faldet fra 50 pct. til 39 pct. For dagtilbuddene er andelen med en negativ vurdering derimod stort set uændret.

Mange oplever tilbagegang i lokal service, …

Mange oplever også, at deres lokalområde har mistet offentlige tilbud. 41 pct. vurderer, at muligheden for kollektiv transport er blevet dårligere siden 2010, og 36 pct. oplever tilbagegang i tilstedeværelsen af lokale offentlige institutioner og funktioner. Bortset fra kollektiv transport, dvs. for adgangen til skoler, praktiserende læger og sygehuse samt tilstedeværelsen af offentlige institutioner, er det mest udbredte svar dog, at forholdene er stort set uændrede, men at flere oplever tilbagegang frem for fremgang. Generelt er bekymringen for, at ens lokalområde bliver hægtet af udviklingen, heller ikke blevet større siden 2022. De lokale serviceproblemer er udbredte, men oplevelsen af tilbagegang er ikke fælles for alle geografiske områder.

… men det opleves værst på landet

Specielt i landområderne har man oplevet en stor tilbagegang i den lokale service. Borgerne i landområderne har siden 2010 oplevet en markant dårligere udvikling end borgerne i storbyområderne, når det gælder adgangen til folkeskoler, praktiserende læger og sygehuse, mulighederne for kollektiv trafik samt tilstedeværelsen af offentlige institutioner. Det betyder, at velfærden for mange i landområderne i bogstavelig forstand opleves at være rykket længere væk, og at brugen af offentlige serviceydelser i hverdagen dermed kræver mere tid og flere ressourcer end tidligere. Borgernes oplevelse bekræftes af de faktiske opgørelser: Både afstanden til nærmeste folkeskole og adgangen til praktiserende læge er mærkbart dårligere i landområderne end i storbyerne.

Land-og-by forskel i *adgangen,* men ikke i *kvaliteten*

Sammenligner vi borgernes vurdering af kvaliteten af velfærdstilbuddene på tværs af landet, finder vi ingen tydelige geografiske forskelle. Kvaliteten af ældreplejen vurderes fx lavt, men lige lavt i hele landet. Som nævnt ovenfor fandt vi til gengæld, at adgangen til velfærdstilbud har udviklet sig

markant forskelligt i land og by. Sprækkerne i velfærden er altså ikke geografiske, når det gælder kvaliteten, men de er det i høj grad, når det gælder adgangen til velfærdstilbuddene.

Stor afstand til det politiske system

Forholdet til det politiske system er anstrengt. To tredjedele mener i 2026, at der er en stor kløft mellem eliten og befolkningen, mod knap halvdelen i valgundersøgelsen fra 2022. Og 62 pct. mener, at politikerne tager for lidt hensyn til vælgerne, mod 53 pct. i 2022. Afstanden til det politiske system er mere udtalt i landområderne, men kritikken er udbredt i hele landet. Den fortsatte tillid til andre mennesker går dermed hånd i hånd med en udbredt kritik af den politiske lydhørhed. Det peger på en udfordring for den politiske del af samfundskontrakten: Borgerne skal opleve, at de bliver hørt og repræsenteret.

Oplevet kløft til eliten kan skabe grobund for populisme

En stigende afstand mellem magthaverne og befolkningen kan skabe grobund for populistiske partier, der styrker sig ved at dyrke fortællingen om en kløft mellem folket og eliten. Politologisk forskning peger på, at populisme i Danmark er et højrefløjsfænomen. Ved siden af de populistiske partier findes en bredere gruppe af ikke-regeringsbærende partier, som også omfatter partier på venstrefløjen, der aldrig har deltaget i en regering.

Flere søger væk fra de traditionelle regeringspartier

Valgresultaterne viser også et fald i tilslutningen til de traditionelle regeringspartier. Både de populistiske partier og den bredere gruppe af ikke-regeringsbærende partier fik markant større opbakning ved valget i 2015. Siden har deres stemmeandele ligget over niveauet ved valgene i 2007 og 2011, selv om fremgangen ikke er fortsat fra valg til valg. Der er imidlertid forskel på, hvilke vælgermiljøer de to partigrupper står stærkt i.

Populisme: størst på landet og blandt kortuddannede

De populistiske partier har størst opbakning i en række områder uden for de store byer. På valgsteder i og omkring de større byer er deres stemmeandel flere steder under 10 pct., mens den i store dele af Vest- og Sydjylland samt på Lolland-Falster er over 30 pct. Uddannelsessammensætningen hænger tættest sammen med forskellene: I kommuner, hvor mange borgere har grundskolen som højeste uddannelse, er tilslutningen til populistiske partier større.

Uden regeringsansvar: følger indkomst, ikke geografi

For den bredere gruppe af partier uden regeringsansvar er opbakningen stort set den samme i land- og byområderne. Det er derimod indkomsten, frem for uddannelsen, der hænger tættest sammen med stemmeandelen: Jo lavere indkomsterne er i kommunen, desto større er tilslutningen. Faldet i støtten til de traditionelle regeringspartier rækker altså ud over de populistiske partier og deres særlige appel i områder med mange kortuddannede. Både økonomiske og uddannelsesmæssige skel har betydning for det politiske landskab, men de kommer til udtryk i opbakningen til forskellige partier.

Flere forsikringer, men fortsat en lille udgiftsandel

Private sundhedsforsikringer er blevet et mere udbredt supplement til det offentlige sundhedsvæsen. Antallet af behandlingsforsikringer er steget fra 1,9 mio. i 2016 til 3,2 mio. i 2025, og langt de fleste er tegnet gennem en arbejdsgiver. Væksten er derfor ikke i sig selv et udtryk for, at flere borgere aktivt har fravalgt det offentlige tilbud. Forsikringerne finansierer dog fortsat kun en lille del af sundhedsvæsenet. Selv når Sygeforsikringen Danmark regnes med, står de frivillige forsikringsordninger samlet for knap 3 pct. af sundhedsudgifterne.

Et supplement med forskellig adgang

Behandlingsforsikringerne bruges især til fysioterapi og kiropraktik, hvor der i forvejen er egenbetaling. For den enkelte kan forsikringen også give hurtigere adgang til fx en speciallæge eller en planlagt operation. Den begrænsede andel af de samlede sundhedsudgifter kan derfor godt gå hånd i hånd med en mærkbar betydning for de forsikrede. Adgangen er ulige fordelt på tværs af typer af ansættelsesforhold. Når forsikringen typisk følger jobbet, har borgerne forskellige muligheder for at supplere det offentlige tilbud, afhængigt af hvor og hvordan de er ansat.

1.3 Geografi og livschancer

Et løfte om gode muligheder i hele landet

Velfærdssamfundets løfte om gode muligheder gælder i hele landet. En god skole, adgang til læge og muligheden for at skabe sig et godt liv bør, i henhold til dette løfte, ikke være betinget af, hvor man er født eller bor. Alligevel har geografien betydning både for de tilbud, man kan nå i

hverdagen, og for de mennesker, man vokser op blandt. Forskellene viser sig i børnefamiliernes bosætning, i adgangen til velfærdstilbud og i de muligheder, børn får med sig videre i livet.

De rigeste børnefamilier bor mere adskilt fra resten

Børnefamilier med forskellige indkomster bor i stigende grad hver for sig. Det gælder især de 20 pct. rigeste familier. Adskillelsen måles med et indeks, der angiver, hvor stor en andel af gruppen der skulle flytte sogn, hvis gruppen skulle udgøre samme andel af børnefamilierne i alle sogne. For de rigeste familier er denne andel steget fra 26 pct. i 1987 til 36 pct. i 2024. For de 20 pct. fattigste er stigningen langt mindre, fra 22 pct. til 25 pct., og siden 2017 er deres adskillelse ligefrem faldet lidt. Det er altså først og fremmest de mest velstillede børnefamilier, der over tid er kommet til at bo mere adskilt fra resten.

Større økonomiske forskelle mellem børnefamilier

Samtidig er de økonomiske forskelle mellem familierne vokset. I 1987 havde de rigeste børnefamilier i gennemsnit 2,7 gange så høj disponibel indkomst som de fattigste; i 2024 er forholdet omkring fire. De større økonomiske forskelle ledsages dermed af en større opdeling af de miljøer, børnene vokser op i. De rigeste familier er blevet relativt mere rige, samtidig med at de i højere grad bor geografisk adskilt fra resten af befolkningen.

Størst adskillelse i storbyerne

De rigeste familier koncentreres i stigende grad inden for hver af de fem kommunegrupper, men tendensen er stærkest i hovedstads- og storbykommunerne. I landkommunerne er adskillelsen markant svagere. Den stigende adskillelse mellem de rigeste og resten af befolkningen er dermed ikke et lokalt fænomen, men en tendens, der går igen i hele landet. Det er dog i hovedstads- og storbykommunerne, at adskillelsen er særligt stor.

Færre møder mellem børn fra forskellige kår

Opdelingen findes for sogne såvel som for skoler. Fra 2008 til 2024 er børn fra de rigeste familier i stigende grad samlet på de samme skoler, mens udviklingen er mindre udtalt for de fattigste børn. Når børn fra forskellige kår i mindre grad er naboer og går på de samme skoler, får de færre fælles erfaringer på tværs af sociale skel. Det kan også gøre det vanskeligere at bryde den sociale arv. Børnenes muligheder formes både af familiens ressourcer og af de voksne og børn, de møder i deres opvækst.

Målrettede indsatser kan løfte børns færdigheder

Der er til gengæld muligheder for at styrke børnenes faglige forudsætninger. Danske forsøg viser, at målrettede sprogindsatser i dagtilbud kan forbedre børns sproglige færdigheder, og at intensiv undervisning i små grupper i skolen kan løfte elever med faglige vanskeligheder. Det er særligt relevant, når børn med behov for ekstra støtte er koncentreret i bestemte institutioner og skoler. En lige stor indsats på alle skoler vil da ikke nødvendigvis give børnene lige gode muligheder. Ressourcerne bør i højere grad følge behovene og bruges på indsatser, der har vist, at de kan hjælpe børnene.

Ingen entydig forskel i lægedækning mellem by og land

For de lokale velfærdstilbud spiller befolkningstætheden en anden og meget konkret rolle. Målt på antallet af borgere pr. praktiserende læge ses ingen entydig forskel mellem by og land. De fleste kommuner ligger mellem godt 1.500 og 2.200 borgere pr. læge, men der er dog væsentlige forskelle mellem de bedst og dårligst dækkede kommuner. En rimelig lægedækning i forhold til indbyggertallet er heller ikke ensbetydende med, at borgerne har kort vej til lægen.

Større afstande til velfærd på landet

Arealet pr. tilbud er en indikator for afstandene. I de tæt befolkede kommuner i og omkring hovedstaden er der typisk under 14 kvadratkilometer pr. lægepraksis, mens flere tyndt befolkede kommuner har over 95 kvadratkilometer. For grundskolerne er mønstret tilsvarende: under 14 kvadratkilometer pr. skole i mange hovedstadskommuner og over 74 kvadratkilometer i flere tyndt befolkede kommuner. Borgerne i tyndt befolkede områder skal med andre ord regne med større afstande til tilbuddene, også når de ikke deler læge med flere, end borgerne i byen gør.

Færre skoler og lægepraksisser

Samtidig samles tilbuddene på færre steder. Antallet af lægepraksisser er faldet med omkring 17 pct. siden 2015, mens lægekapaciteten er steget med omkring 3 pct. Kapaciteten samles altså i færre, men større praksisser. Antallet af grundskoler er faldet med omkring 15 pct. fra 2010 til 2025. Større enheder kan give bedre mulighed for at udnytte ressourcerne og samle faglige kompetencer, men det kan også betyde, at borgerne får længere til deres tilbud.

Færre børn kan betyde længere skolevej

Befolkningstilbagegang skærper dette dilemma. Når børnetallet falder, bliver der færre til at dele skolens faste udgifter, og presset for at samle eleverne på færre skoler vokser. Konsekvenserne for de tilbageværende børn afhænger af, hvor tæt befolket kommunen er. I et tyndt befolket område kan en skolelukning give en væsentligt længere skolevej end en tilsvarende lukning i et tæt befolket område. Dermed kan fraflytning også forringe adgangen til lokale tilbud for de familier, der bliver boende.

Små enheder har færre til at dele udgifterne

Det er dyrere at opretholde nærhed og samme faglige kvalitet, når befolkningen bor spredt. En lille skole skal også have bygninger, ledelse og lærere, der tilsammen kan dække fagene, men har færre elever at fordele udgifterne på. Samles eleverne på større skoler, kan ressourcerne række længere, mens transporten bliver længere for nogle børn. Hvis ambitionen er samme kvalitet og rimelig nærhed, bør den kommunale udligning i højere grad tage højde for disse meromkostninger, også når befolkningstilbagegang øger dem. Ellers bliver kommuner med spredt bosætning stillet over for et vanskeligere valg mellem økonomi, nærhed og kvalitet.

Store forskelle i leveår efter geografi og uddannelse

De sociale forskelle viser sig også i, hvor mange leveår danskerne kan se frem til. Afhængigt af, hvor i landet han bor, kan en 40-årig mand have op mod seks år længere beregnet restlevetid end en jævnaldrende mand et andet sted. Uddannelse gør en endnu større forskel. En 40-årig mand med en videregående uddannelse kan forvente at leve godt 11 år længere end en ufaglært mand på samme alder. Opgørelsen bygger på dødeligheden i 2021–2025 og viser store forskelle mellem grupper med forskellige uddannelses-, arbejds- og levevilkår.

Geografisk ulighed i sundhed følger ikke kun uddannelse

Der er dog også geografiske forskelle inden for de brede uddannelsesgrupper. Det er ikke givet, at det er bopælen eller uddannelsen i sig selv, der skaber forskelle i leveår. Men tallene viser en betydelig social ulighed i sundhed, som ikke forsvinder blot ved at tage højde for uddannelsesmæssig ulighed.

Danmark har historisk haft relativt svag social arv

Når det gælder børns muligheder for at klare sig økonomisk, har Danmark historisk været kendetegnet ved relativt høj indkomstmobilitet, når man ser på sammenhængen mellem forældres og børns placering i indkomstfordelingen. Det er et udtryk for en relativt svag social arv, idet forældrenes indkomst har mindre betydning for børnenes indkomst som voksne end i mange andre lande. Rapportens analyse følger godt 140.000 personer født i 1982–1984 fra deres opvækstkommune til deres erhvervsindkomst omkring 40-årsalderen. Den viser, at den sociale arv er stærkest i storbykommunerne.

Nogle børn hænger stadig fast i bunden

At den sociale arv generelt er svag, betyder ikke, at alle sociale grupper har de samme muligheder. En relativt stor andel af børn fra lavindkomstfamilier ender selv helt i bunden af indkomstfordelingen. For de fleste børn er mulighederne altså relativt lige, men for bestemte grupper er den sociale arv fortsat stærk. Det gælder især børn fra lavindkomstfamilier, som kan have svært ved at få fodfæste i uddannelsessystemet.

21.000 kr. lavere indkomst for storby-lavindkomstbørn

For børn fra familier i den nederste fjerdedel af forældrenes indkomstfordeling er resultatet i storbyerne særligt påfaldende. De tjener som voksne omkring 21.000 kr. mindre om året end børn med et tilsvarende økonomisk udgangspunkt i oplandskommunerne. De klarer sig også dårligere end børn fra lavindkomstfamilier i de øvrige kommunegrupper. De store byers mange arbejdspladser og uddannelsesmuligheder er således ikke i sig selv tilstrækkelige til at sikre, at børn fra økonomisk svage familier får et godt fodfæste.

Fortidens mobilitet sikrer ikke fremtidens chancelighed

Analysen beskriver en generation, som gik i skole for årtier siden. Den historisk høje mobilitet er derfor ikke en garanti for nutidens børn. Med mere opdelte opvækstmiljøer og en langt mere negativ vurdering af folkeskolen er der grund til at være bekymret for, om mulighederne også vil være gode for de børn, der skal klare sig som voksne om 20–30 år.

1.4 Økonomisk fremgang og fordeling

National fremgang kan skjule lokale uligheder

Den økonomiske fremgang har forbedret danskernes muligheder, men den er ikke nået lige langt i hele landet. En høj national beskæftigelse kan godt eksistere samtidig med, at et lokalsamfund mister sin største arbejdsplads. Når en fabrik eller et slagteri lukker, rammer det også underleverandører og butikker, og det kan være svært for de berørte borgere at genkende fortællingen om et land i fremgang. Derfor er det væsentligt, hvordan indkomster, lønninger og beskæftigelse udvikler sig i de enkelte dele af landet.

Størst indkomstvækst i de rigeste kommuner

Fra 2004 til 2024 er den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst vokset mest i kommuner, der allerede ved periodens begyndelse havde høje indkomster. Det gælder især kommuner i hovedstadsområdet. I Gentofte er den reale fremgang på over 66 pct., mens fremgangen på Fanø er under 14 pct. Udviklingen hænger sammen med en generel udvikling i befolkningen, hvor særligt kommuner i hovedstadsområdet har en stigende koncentration af borgere med videregående uddannelse. De geografiske indkomstforskelle er dermed strukturelle og er tilmed blevet større over en længere årrække.

Lønforskelle handler i høj grad om, hvem der arbejder hvor

De geografiske indkomstforskelle hænger blandt andet sammen med arbejdsmarkedet. Lønningerne er højere nogle steder end andre, men det skyldes ikke nødvendigvis, at en arbejdsplads i ét område betaler mere til en tilsvarende medarbejder. En stor del af forskellene kan skyldes, at medarbejdere med forskellige kvalifikationer og indtjeningsmuligheder arbejder forskellige steder. Analysen af medarbejdernes lønninger adskiller andelen af de geografiske lønuligheder, der skyldes medarbejderne, fra andelen, der skyldes arbejdspladsernes lønniveau, ofte kaldet lønpræmier.

Medarbejderne forklarer den største del af lønuligheden

Medarbejdersammensætningen står for omkring 68 pct. af den geografiske lønvariation. Forskelle mellem arbejdspladsernes lønpræmier, når der er taget højde for medarbejderne, udgør omkring 5 pct. De resterende 27 pct. afspejler, at kommuner med medarbejdere med højt indtjeningspotentiale også har arbejdspladser med høje lønpræmier. De to forhold forstærker dermed hinanden. Arbejdspladsernes betydning for de geografiske lønforskelle rækker derfor ud over deres isolerede bidrag på 5 pct.

Arbejdspladsernes lønpræmieforskelle er blevet mindre

Arbejdspladser i hovedstadskommunerne betaler stadig mere end arbejdspladser i resten af landet, også efter at der er taget højde for medarbejderne. Men forskellene er dog blevet mindre de sidste 15 år. Den stigende geografiske lønulighed handler derfor i høj grad om, hvor arbejdspladserne kan tiltrække og fastholde medarbejdere med de rette kvalifikationer. Det begrænser, hvor meget man kan forvente at udjævne lønforskellene alene ved at flytte eller tiltrække arbejdspladser. Uddannelse, bosætning og adgang til medarbejdere er også en del af de lokale muligheder for økonomisk fremgang.

Ledigheden er højere i de store byer

De mange og højt betalte job i de større byer betyder heller ikke, at ledigheden blandt borgerne er lavest dér. I perioden 2008–2024 har storbyområderne i gennemsnit haft en ledighed på omkring 0,5 procentpoint over landsgennemsnittet og hovedstadskommunerne omkring 0,3 procentpoint over. Oplands- og provinsbykommunerne har ligget under gennemsnittet, mens landkommunerne har ligget tæt på gennemsnittet. I 2024 varierer ledigheden med ca. 1-4 pct. på tværs af kommunerne.

Lokale forskelle består på tværs af konjunkturer

Ledighedsforskellene mellem kommunerne er vedvarende. Kommuner med relativt høj ledighed i 2008 har typisk også relativt høj ledighed i 2024, selv om konjunkturerne har svinget meget undervejs. Fremgang i dansk økonomi fjerner altså ikke de lokale forskelle. Forskellene skyldes overvejende lokale forhold og kun i mindre grad kommunernes sammensætning af arbejdsstyrken. Undtagelsen er hovedstadskommunerne, hvor den højere ledighed især afspejler, hvem der bor der. Samtidig følger lav ledighed ikke nødvendigvis med mange arbejdspladser og en høj indkomstfremgang. Hovedstads- og storbykommunerne har både den bedste adgang til arbejdspladser og den største indkomstfremgang, men har alligevel en ledighed over landsgennemsnittet. Et område kan altså rumme mange og højtlønnede job og samtidig have borgere, som har svært ved at finde arbejde.

2. Status på samfundskontrakten

Politisk ustabilitet i lande omkring Danmark

Lande omkring Danmark har i de seneste år været præget af politisk ustabilitet. I Storbritannien gik Keir Starmer af efter blot to år som premierminister. Han blev i juli 2026 afløst af Andy Burnham, som er landets syvende premierminister siden 2016. I Frankrig er Sébastien Lecornu den femte premierminister siden 2022. Flere af de franske regeringer er faldet på uenighed om, hvordan de offentlige finanser skal bringes i orden. I Tyskland er forbundskansler Friedrich Merz under hårdt pres. Kun 10 pct. af de adspurgte tyskere var i en måling fra starten af oktober 2026 tilfredse med deres forbundskansler, hvilket er det laveste niveau i hans tid som kansler.[1] Årsagerne er forskellige fra land til land, men et fællestræk ser ud til at være, at mange vælgere er utilfredse og har mistet tilliden til, at de etablerede partier kan løse de problemer, de oplever i deres hverdag.

Regeringsskift kan være sundt; uforudsigelighed er det ikke

Politiske omvæltninger er ikke nødvendigvis et problem i sig selv. At vælgerne skifter en regering ud, når de er utilfredse, er et tegn på et velfungerende demokrati. Det afgørende er, at politiske beslutninger træffes på et oplyst og gennemarbejdet grundlag, og at borgere og virksomheder kan regne med, at de rammer, de planlægger ud fra, ikke ændres fra den ene dag til den anden. Store reformer og langsigtede investeringer kræver, at politikerne har tid til at forberede dem, og at de kan regne med opbakning til beslutningerne, der går ud over den næste meningsmåling. Hvis utilfredsheden i befolkningen fører til hyppige regeringsskift og skiftende politisk kurs, kan resultatet blive en uforudsigelighed, der gør det sværere at løse netop de problemer, som utilfredsheden udspringer af.

Dansk stabilitet, men ikke immunitet

Danmark har, i modsætning til flere europæiske lande, haft en høj grad af politisk stabilitet. Mette Frederiksen har været statsminister siden 2019, og efter folketingsvalget i 2026 dannede hun en ny regering bestående af Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti, Moderaterne og Radikale Venstre. Alle fire partier har tidligere haft regeringsansvar, og to af dem, Socialdemokratiet og Moderaterne, sad også i den foregående regering. Selvom regeringen har fået en ny sammensætning, bygger den i høj grad videre på erfaringer fra tidligere regeringer. Men Danmark er ikke immun. Ved valget fik begge de traditionelle regeringspartier, Socialdemokratiet og Venstre, historisk dårlige valg. Det kan derfor ikke udelukkes, at tendenserne i de store europæiske lande også kan sprede sig til Danmark.

Samfundskontrakten skal vedligeholdes

Den politiske stabilitet i Danmark afhænger formentlig af, om borgerne fortsat oplever, at "samfundskontrakten holder". Samfundskontrakten er ikke en formel aftale. Den betegner den uskrevne forståelse mellem borgerne og staten samt borgerne imellem. Borgerne bidrager gennem arbejde og skat, og til gengæld forventer de adgang til velfærd af høj kvalitet, uanset hvem de er, og hvor de bor. Borgerne bidrager, fordi de stoler på, at andre også gør det, og at institutionerne forvalter fællesskabets midler fornuftigt. De bidrager desuden, fordi fællesskabet hjælper dem, der har brug for det, også selvom de ikke selv får noget direkte igen. Hvis for mange borgere oplever, at fællesskabet ikke er retfærdigt, eller at det ikke lever op til sine løfter, kan opbakningen til kontrakten falde. I afsnit 2.1 giver vi en status på samfundskontrakten baseret på en ny spørgeskemaundersøgelse.

Politisk afmagt følger geografi og uddannelse

Utilfredshed kan også komme til udtryk i politisk adfærd, hvis vælgerne vender de etablerede partier ryggen. I afsnit 2.2 undersøger vi populisme og politisk afmagt i Danmark. Vi måler afstanden til det etablerede politiske system på tre måder: stemmer på populistiske partier,[2] stemmer på partier, der aldrig har haft regeringsansvar, og andelen, der ikke stemmer. Analysen viser, at

[1] Dimap.de: https://www.infratest-dimap.de/umfragen-analysen/bundesweit/ard-deutschlandtrend/2026/oktober/

[2] Kategoriseringen af danske politiske partier i populistiske og ikke-populistiske sker efter den internationale kilde kaldet PopuList, jf. Rooduijn m.fl. (2023).

tilslutningen til både populistiske partier og partier uden regeringsansvar steg markant ved valget i 2015, og siden er den forblevet på et højere niveau end tidligere. Samtidig er der en tydelig forskel mellem land og by, hvor tilslutningen til populistiske partier er højest i en række yderområder. Jo mindre uddannelse, jo større tilslutning til populistiske partier. Når der tages højde for uddannelse, har indkomst ingen selvstændig sammenhæng med tilslutningen. For partier uden regeringsansvar gælder det også, at tilslutningen er høj i en række yderområder, men også i visse bynære områder. For partier, der aldrig har været i regering, er det indkomsten, der hænger tættest sammen med tilslutningen. Jo lavere indkomst, jo større tilslutning. Resultaterne viser sammenhænge, ikke årsager. De viser dog, at utilfredsheden ikke er ligeligt fordelt, hverken geografisk eller socioøkonomisk.

Flere sundhedsforsikringer, men ingen reel trussel

Utilfredshed med velfærden kan vise sig, hvis flere søger private alternativer til det universelle velfærdstilbud. I 2025 fandtes der 3,2 mio. sundhedsforsikringer i Danmark, hvilket er en markant stigning fra 1,9 mio. i 2016. I afsnit 2.3 undersøger vi, om udbredelsen af sundhedsforsikringer kan være et udtryk for, at borgerne er utilfredse med det offentlige sundhedsvæsen, og om forsikringerne skaber ulighed i adgangen til sundhedsydelser. Analysen giver ikke belæg for, at væksten skyldes et udbredt fravalg af det offentlige sundhedsvæsen. Forsikringerne dækker primært behandlinger, som borgerne i forvejen selv betaler for, fx fysioterapi, kiropraktik og psykologhjælp, og de finansierer kun knap 3 pct. af de samlede sundhedsudgifter, hvorimod ca. 15 pct. af finansieringen stammer fra husholdningernes egenbetaling. Udviklingen er dog ikke uden betydning for samfundskontrakten: Forsikringernes finansiering er vokset med ca. 33 pct. fra 2016 til 2025, mod 21 pct. for borgerens egenbetaling. Samtidig er adgangen skævt fordelt, da ca. 95 pct. af forsikringerne er arbejdsgiverbetalte, og disse er billigere end en forsikring, som borgeren selv tegner. Udfordringen for samfundskontrakten ligger derfor mindre i, at borgerne fravælger det offentlige, og mere i, at lige adgang til sundhedsydelser kan komme under pres for dem, der står uden for de arbejdsgiverbetalte ordninger.

2.1 Hvordan er opfattelsen af samfundskontrakten?

Borgernes oplevelse er et pejlemærke for kontraktens status

Samfundskontrakten er uskreven, og dens tilstand kan derfor ikke aflæses direkte i lovgivning eller regnskaber. En vigtig indikation er i stedet, hvordan borgerne selv oplever den. Føler de, at de får tilstrækkeligt igen for det, de bidrager med? Lever velfærdstilbuddene op til forventningerne til kvalitet og adgang? Har borgerne tillid til, at sikkerhedsnettet griber dem, hvis det bliver nødvendigt? Og oplever de, at politikerne varetager deres interesser tilstrækkeligt? Hvis mange borgere oplever, at de øvrige parter ikke lever op til deres del af den uskrevne forståelse, kan opbakningen til samfundskontrakten komme under pres.

Sammenligning over tid og på tværs af landet

For at belyse borgernes syn på samfundskontrakten har vi gennemført en ny spørgeskemaundersøgelse blandt godt 3.000 respondenter. Flere af spørgsmålene er formuleret som i tidligere Small Great Nation (SGN) rapporters undersøgelser og i Den Danske Valgundersøgelse (The Danish National Election Study (DNES)), jf. boks 1. Det gør det muligt at sammenligne svarene over tid og dermed vurdere, om sprækkerne i samfundskontrakten er voksende. Den nyeste undersøgelse indeholder desuden oplysninger om, hvor respondenterne bor, så vi også kan undersøge, om der er geografiske forskelle.

Robust samfundskontrakt trods udbredt elitekritik

Den nye spørgeskemaundersøgelse viser, at flere brede mål for borgernes vurdering af samfundskontrakten har været robuste over tid. Tilliden til andre mennesker og vurderingen af egen økonomiske fremgang ligger tæt på niveauet i 2018, mens tilliden til velfærdsstatens sikkerhedsnet er større end i 2019. Det er dog ikke ensbetydende med bred tilfredshed med samfundets udvikling. Særligt forholdet mellem eliten og den øvrige befolkning vurderes kritisk. To tredjedele oplever en stor kløft mod knap halvdelen i valgundersøgelsen fra 2022, og kritikken er udbredt i hele landet. Også i hovedstads- og storbykommunerne oplever et stort flertal denne kløft.

Fælles skolekritik og forskellige lokale erfaringer

På velfærdsområdet er det især synet på folkeskolen, der har ændret sig. Halvdelen vurderer nu kvaliteten som lav eller meget lav, mod knap en tredjedel i 2019, og kritikken af skolens udvikling går igen i alle kommunegrupper. Ældreplejen er fortsat det mest negativt vurderede serviceområde. Disse landsdækkende udfordringer suppleres af meget forskellige erfaringer med den lokale adgang til offentlige tilbud. I landkommunerne oplever 68 pct. dårligere kollektiv transport siden 2010, mod 18 pct. i hovedstadskommunerne. Hvor skolekritikken er fælles på tværs af landet, tegner nærheden til offentlige tilbud således et tydeligere geografisk skel.

2.1.1 Status på samfundskontrakten

Borgernes vurderinger belyser samfundskontrakten

Samfundskontrakten afhænger både af, hvad samfundet leverer, og af, hvordan borgerne oplever det. Økonomisk fremgang og offentlige tilbud er ikke i sig selv tilstrækkelige til at sikre opbakning, hvis borgerne oplever, at gevinsterne fordeles urimeligt, eller at de står langt fra beslutningstagerne. Vi har derfor spurgt danskerne om deres syn på fællesskabet, den økonomiske fremgang, velfærden og det politiske system. Ved at gentage spørgsmål fra tidligere undersøgelser kan vi belyse, hvor vurderingerne er stabile, og hvor der er tegn på stigende utilfredshed.

Geografien kan nuancere det nationale billede

Et landsgennemsnit kan imidlertid dække over, at samfundskontrakten opleves forskelligt alt efter, hvor man bor. Vi undersøger derfor også, om borgernes oplevelser afhænger af, hvilken kommunegruppe[3] de bor i, fra hovedstads- til landkommuner. Det giver mulighed for at undersøge, om kritikken især er knyttet til bestemte dele af landet, eller om den går på tværs af geografien. Som det fremgår nedenfor, er svaret forskelligt, alt efter om vi ser på forholdet til eliten, kvaliteten af den offentlige service eller udviklingen i de lokale tilbud.

Boks 1 Undersøgelse og sammenligning med tidligere år

Epinion har gennemført undersøgelsen for Small Great Nation blandt 3.021 respondenter fra 24. september til 7. oktober 2026. Resultaterne er vægtet efter køn, alder, region, uddannelse og partivalg. Medmindre andet er angivet, er andele og gennemsnit beregnet ud fra dem, der tager stilling. Ikke-svar indgår ikke i disse beregninger, men deres andel oplyses særskilt i relevante figurnoter.

Sammenligningerne på tværs af undersøgelser bygger på Small Great Nations tidligere undersøgelser (hhv. Kraka-Deloitte (2018) og Kraka-Deloitte (2019)) samt Den Danske Valgundersøgelse (DNES) fra 2022. Spørgsmål og svarkategorier er sammenholdt, og ændringer i betydning for fortolkningen fremgår af teksten og figurnoterne. Direkte tillid til politikere og ministerielle embedsfolk samt respekt for samfundsgrupper vises alene for 2026, fordi svarskalaerne er ændret.

Resultaterne beskriver befolkningens vurderinger, ikke objektive mål for servicekvalitet eller institutionernes funktion. Sammenligninger over tid er deskriptive og kan også påvirkes af forskelle i undersøgelsesdesign og af, hvem der tager stilling. Andelen af ved ikke-svar er lavere i 2026 på mange spørgsmål. Spørgsmål om udviklingen over de seneste ti år er respondenternes tilbageblik; de måler ikke samme periode som sammenligningen mellem to undersøgelser.

De geografiske opdelinger følger Danmarks Statistiks fem kommunegrupper: hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner, jf. boks 2. De beskriver geografiske forskelle i 2026, ikke ændringer i forskellene over tid. Der er ikke korrigeret for forskelle i befolkningssammensætningen. Kommunegruppen angiver respondentens bopæl; svarene om kvaliteten af offentlige serviceområder vedrører områderne generelt, mens spørgsmålene om adgang og lokal udvikling udtrykkeligt vedrører lokalområdet.

2.1.2 Social tillid og synet på egen andel af fremgangen er stabile

Ønsket om et stærkt fællesskab består

Danskerne lægger fortsat stor vægt på et samfund med stærk sammenhængskraft. På en skala fra 0 til 10 vurderes betydningen i gennemsnit til 8,2 i 2026, stort set samme niveau som i 2018, jf. figur 2.1. Det fortæller os, at ønsket om et stærkt fællesskab fortsat består. Spørgsmålet siger derimod ikke noget om, hvor stærkt borgerne mener, at fællesskabet faktisk er. Her må vi se nærmere på deres tillid til hinanden og deres vurdering af, hvordan samfundets goder fordeles.

[3] Definitionen af kommunegruppeinddelingen findes i Boks 2 på side 20.

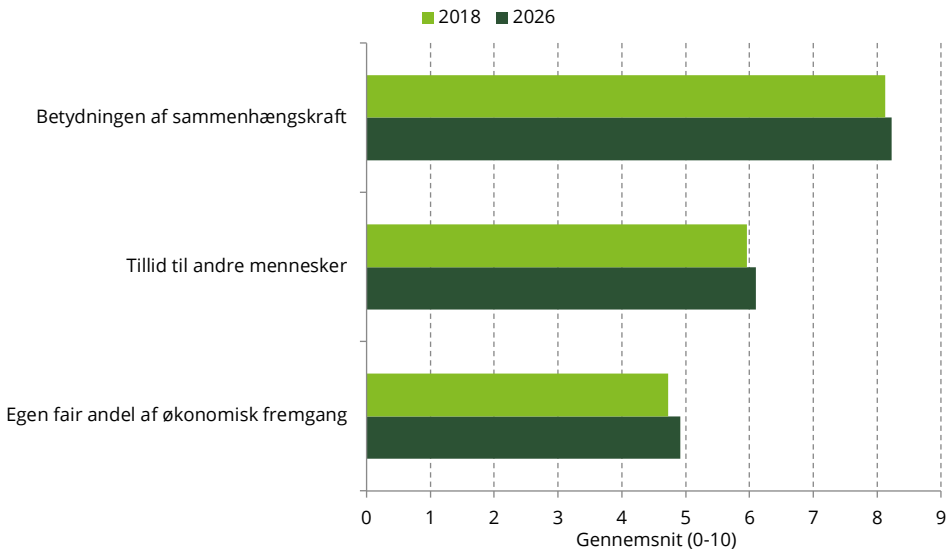
Tilliden mellem borgerne er stabil

Tilliden til andre mennesker er en del af grundlaget for at indgå i et sådant fællesskab. Villigheden til at bidrage kan understøttes af en forventning om, at andre også bidrager. På spørgsmålet om, hvorvidt de fleste mennesker er til at stole på, er gennemsnittet 6,1 på en skala fra 0 til 10, mod 6,0 i 2018. Den større politiske kritik, som vi vender tilbage til nedenfor, følges således ikke af en tilsvarende tilbagegang i tilliden borgerne imellem.

Egen andel af fremgangen vurderes ikke dårligere

Heller ikke vurderingen af egen andel af den økonomiske fremgang er forværret. Gennemsnittet ligger på 4,9, mod 4,7 i 2018, altså fortsat omkring midten af skalaen. Stabiliteten skal derfor ikke læses som en bred tilfredshed med fordelingen, men som et fravær af forværring på dette mål. I 2026 spørger vi til fremgangen siden 2010 og oplyser respondenterne om, at økonomien i perioden er vokset med ca. 30 pct., korrigeret for inflation.[4]

Figur 2.1 Gennemsnitlig vurdering af betydning af sammenhængskraft, tillid til andre og fair andel af økonomisk fremgang, 2018 og 2026

Anm.: Gennemsnit på 0-10-skalaer. Figuren bygger på tre spørgsmål: "Hvor vigtigt synes du, det er, at sammenhængskraften er stærk i Danmark?", "Mener du, at de fleste mennesker i det store og hele er til at stole på, eller kan man ikke være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre?" og "Siden år 2010 er den danske økonomi vokset med omkring 30 pct., når der korrigeres for inflation. Oplever du, at du selv har fået en unfair eller fair andel af gevinsterne af den økonomiske fremgang i Danmark?". "Ved ikke"-svar er udeladt. Andelen, der har svaret "ved ikke", udgør i 2018 og 2026 hhv. 10,1 pct. og 7,6 pct. af alle svar på spørgsmålet om betydningen af sammenhængskraft, 3,7 pct. og 2,0 pct. om social tillid og 9,1 pct. og 8,3 pct. om egen fair andel af økonomisk fremgang.
Kilde: SGN2 fra 2018 og SGN19 fra 2026.

Ingen forskel mellem land og by i vurdering af egen fremgang

Det er nærliggende at undersøge, om den samlede vurdering dækker over, at borgerne på landet er mere utilfredse med deres andel af fremgangen end borgerne i de store byer. Det er der ingen tydelige tegn på. Tilfredsheden med egen andel af den økonomiske fremgang er kun en smule lavere i oplandskommunerne end i storbykommunerne, mens hovedstads- og landkommunerne ligger mellem de to førnævnte.[5] Den sociale tillid er lidt højere i hovedstads- og storbykommunerne end i de øvrige kommunegrupper. Ønsket om en stærk sammenhængskraft er tilnærmelsesvis ens overalt.

[4] Bemærk, at referenceperioden er ændret i dette spørgsmål ift. referenceperioden for 2018-spørgeskemaet.
[5] Der er ydermere ingen signifikant forskel i svarenes gennemsnit på tværs af kommunegrupper.

Stabilitet er ikke det samme som oplevet retfærdighed

Et mere forbeholdent syn på retfærdighed kommer til udtryk, når vi spørger, om folk generelt får det, de fortjener. Her er 21 pct. enige og 34 pct. uenige. Spørgsmålet rækker ud over den enkeltes økonomiske situation og peger på, at stabile vurderinger af egen andel godt kan eksistere side om side med tvivl om samfundets retfærdighed generelt.

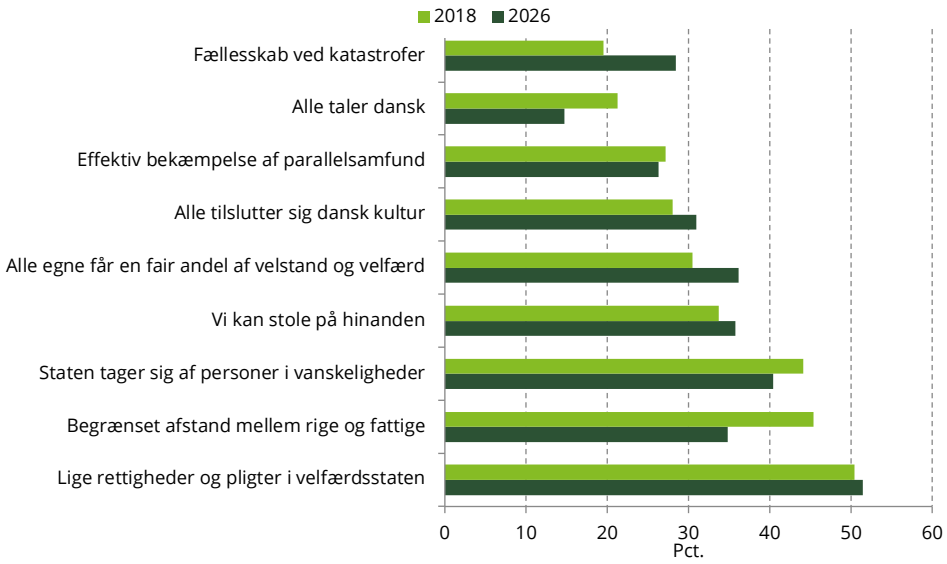
Velfærdsstaten står centralt i forståelsen af fællesskabet

Når danskerne skal pege på, hvad der binder samfundet sammen, er velfærdsstatens gensidige forpligtelser centrale. Godt halvdelen forbinder lige rettigheder og pligter med sammenhængskraft, hvilket gør det til det hyppigste svar. Andelen er stort set den samme som i 2018, jf. figur 2.2. Ca. 40 pct. fremhæver, at staten tager sig af mennesker i økonomiske, helbredsmæssige eller sociale vanskeligheder. Det fællesskab, borgerne ønsker, er dermed i høj grad forbundet med velfærdsstaten og hjælpen til dem, der har brug for den.

Geografisk fairness fylder mere end tidligere

Flere lægger vægt på, at alle egne får en fair andel af velstand og velfærd, fra 31 pct. til 36 pct., mens færre fremhæver, at afstanden mellem rige og fattige ikke må blive for stor, fra 45 pct. til 35 pct., jf. figur 2.2. Det geografiske hensyn fylder altså mere, mens begrænset økonomisk ulighed fylder mindre[6]

Figur 2.2 Hvad danskerne forbinder med sammenhængskraft, 2018 og 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Spørgsmålet lyder: "Der tales en del om sammenhængskraft i Danmark. Men hvad er det for dig?". Respondenterne kunne vælge op til tre svar, så andelene summerer ikke til 100. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i 2018 og 2026 hhv. 12,2 pct. og 6,1 pct. Kategorien "andet" er ikke vist.
Kilde: SGN2 fra 2018 og SGN19 fra 2026.

Fair fordeling og hjælp er centrale dele af kontrakten

Disse forskydninger viser, hvad borgerne prioriterer højest blandt de opstillede muligheder. De kan højst vælge tre af de mulige svar, så vi kan derfor ikke konkludere, at de accepterer større økonomisk ulighed, eller at de oplever den geografiske fordeling som mere uretfærdig. Men svarene understreger, at samfundskontrakten både vedrører, hvordan velstand og velfærd fordeles, og hvilken hjælp fællesskabet stiller til rådighed. Det sidste belyser vi ved at spørge direkte til tilliden til velfærdsstatens sikkerhedsnet.

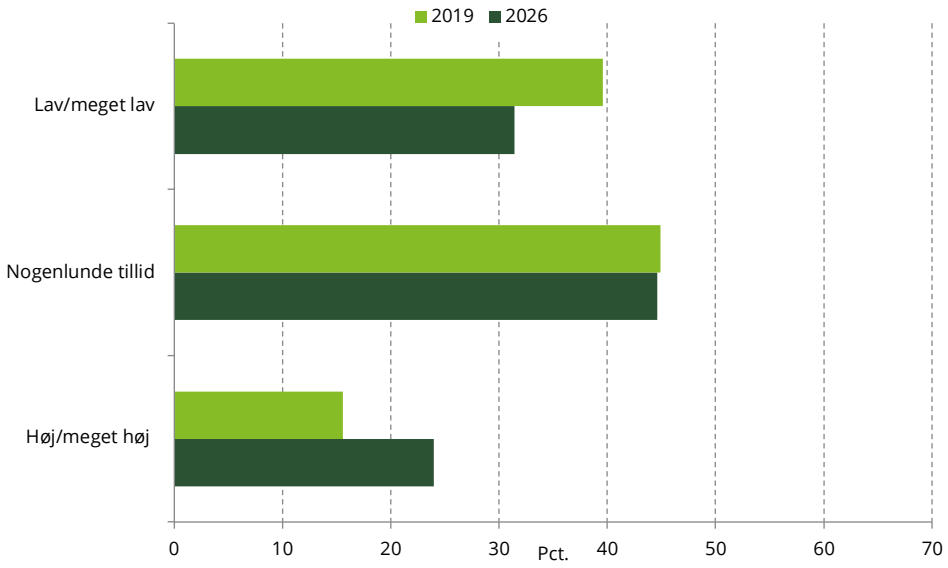
2.1.3 Tilliden til sikkerhedsnettet er større end tidligere

[6] Andre betydelige ændringer i, hvad borgerne forbinder med sammenhængskraft, inkluderer: Fællesskab i handling ved katastrofer fylder mere, fra 20 pct. til 28 pct. Derudover bevæger de kulturelle svar sig i forskellige retninger: At alle taler dansk vælges sjældnere, mens tilslutning til dansk kultur fylder lidt mere.

Flere har høj tillid til velfærdsstatens sikkerhedsnet

At mene, at staten bør hjælpe mennesker i vanskeligheder, som det foregående afsnit belyser, er ikke det samme som at have tillid til, at hjælpen er der, hvis man selv får brug for den. På det sidste punkt er borgernes vurdering blevet mere positiv siden 2019, jf. figur 2.3. Andelen med høj eller meget høj tillid til, at velfærdsstaten vil sikre dem acceptable levevilkår, hvis de kommer i vanskeligheder eller får svært ved at klare sig selv, er steget fra 16 pct. til 24 pct. Samtidig er andelen med lav eller meget lav tillid faldet markant fra 40 pct. til 31 pct. Der er fortsat flere med lav end med høj tillid, og den største gruppe, ca. 45 pct., svarer "nogenlunde". Forbedringen sker således ud fra et forbeholdent udgangspunkt.

Figur 2.3 Tillid til acceptable levevilkår ved vanskeligheder, aktuel vurdering, 2019 og 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Spørgsmålet lyder: "Har du grundlæggende tillid til, at velfærdsstaten vil sikre dig acceptable levevilkår, hvis du kommer i vanskeligheder eller får svært ved at klare dig selv?". Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i 2019 og 2026 hhv. 9,5 pct. og 1,5 pct.

Kilde: SGN4 fra 2019 og SGN19 fra 2026.

2.1.4 Kritikken af den politiske repræsentation er markant

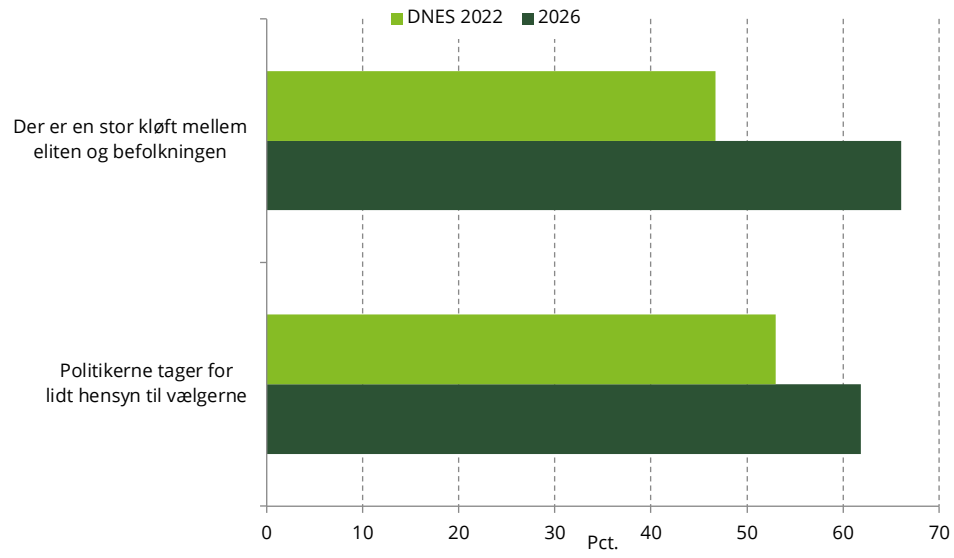
En stor og voksende kløft mellem elite og befolkning

Tillid til andre mennesker og til velfærdsstatens hjælp er ikke det samme som tillid til dem, der træffer beslutningerne. Her tegner undersøgelsen et mere kritisk billede. I 2026 er 66 pct. enige i, at der er en stor kløft mellem eliten og befolkningen, mod 47 pct. i 2022, jf. figur 2.4. Oplevelsen af en kløft er dermed blevet ca. 19 pct.-point mere udbredt og deles nu af to tredjedele.

Flere oplever også manglende politisk lydhørhed

Den samme tendens ses i vurderingen af politikernes lydhørhed. 62 pct. mener, at politikerne tager for lidt hensyn til, hvad vælgerne mener, mod 53 pct. i 2022. Undersøgelsen fastlægger ikke, hvem respondenterne opfatter som eliten, og elitekritikken nævnt ovenfor kan derfor række ud over det politiske system. Tilsammen viser spørgsmålene dog en udbredt oplevelse af afstand mellem befolkningen og dem, der har indflydelse. Det er en udfordring for samfundskontrakten, hvis borgerne ikke oplever, at deres synspunkter bliver hørt.

Figur 2.4 Andel enige i udsagn om politisk lydhørhed og kløft mellem elite og befolkning, 2022 og 2026

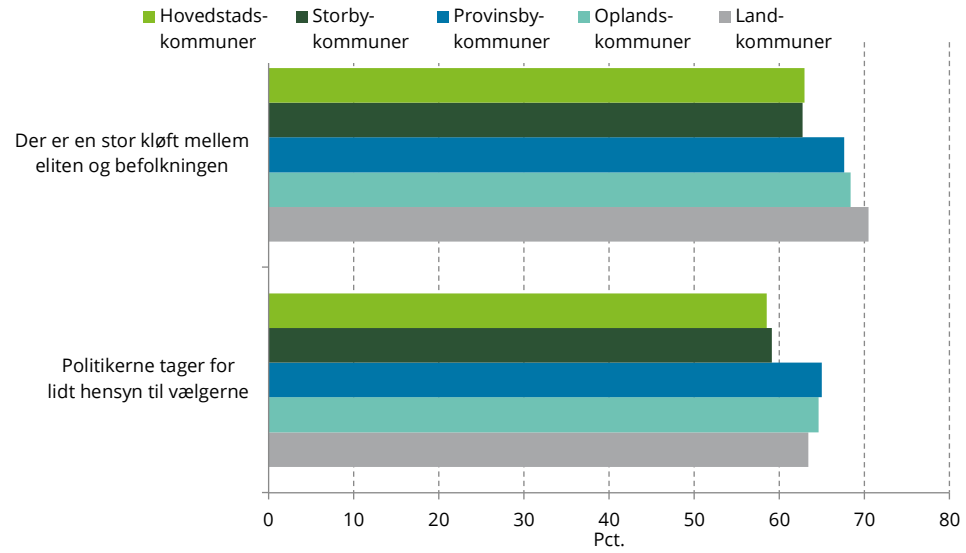

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Respondenterne blev spurgt, hvor enige eller uenige de er i udsagnene "Politikerne tager generelt for lidt hensyn til, hvad vælgerne mener" og "Der er en stor kløft mellem eliten og folket i dagens Danmark". "Enig" omfatter de to "enige"-svarkategorier. Mindre ordlydsændringer og forskelle i undersøgelsesdesign kan påvirke sammenligningen. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i 2022 og 2026 hhv. 11,2 pct. og 4,3 pct. for udsagnet om politikerne og 13,0 pct. og 5,0 pct. for udsagnet om kløften mellem eliten og folket.
Kilde: DNES fra 2022 og SGN19 fra 2026.

Elitekritikken er generel, men mest udtalt på landet

Dette billede varierer kun lidt på tværs af geografier. Ca. 63 pct. i både hovedstads- og storbykommunerne oplever en stor kløft mellem elite og befolkning, mod 70 pct. i landkommunerne, jf. figur 2.5. Kritikken er lidt mere udbredt uden for de største byområder, men det mest slående er, at den deles af et stort flertal i alle fem kommunegrupper. Det samme gælder oplevelsen af, at politikerne lytter for lidt, som mellem 59 pct. og 65 pct. er enige i. Der er altså en forskel mellem storbyområderne og resten af landet i deres kritik af eliten, men den er begrænset.

Figur 2.5 Andel enige i udsagn om politisk lydhørhed og kløft mellem elite og befolkning fordelt på kommunegrupper, 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling, i 2026. Respondenterne blev spurgt, hvor enige eller uenige de er i udsagnene "Politikerne tager generelt for lidt hensyn til, hvad vælgerne mener" og "Der er en stor kløft mellem eliten og folket i dagens Danmark". "Enig" omfatter de to "enige"-svarkategorier. Kommunegrupper følger Danmarks Statistiks grupperinger. Øvrige definitioner følger anm. til figur 2.4.
Kilde: SGN19 fra 2026.

2.1.5 Folkeskolen skiller sig ud i vurderingen af offentlig service

Fald i kvaliteten af samtlige undersøgte serviceområder

En anden væsentlig del af forholdet til fællesskabet er den offentlige service, som borgerne møder i hverdagen. Her går den positive udvikling i vurderingen af sikkerhedsnettet ikke igen. På alle de fem centrale serviceområder, der betragtes i undersøgelsen, er andelen, der vurderer kvaliteten som lav eller meget lav, steget, mens andelen, der vurderer den som høj eller meget høj, er faldet, jf. figur 2.6. Det gælder både for sundhedsvæsenet, politiet og domstolene, vuggestuer og børnehaver, folkeskolen og ældreplejen. Borgerne vurderer altså samstemmende, at kvaliteten af den offentlige service er blevet dårligere.

Skolekvaliteten vurderes markant dårligere end tidligere

Mest bemærkelsesværdigt er faldet i kvaliteten i folkeskolen, hvor vurderingen af dens kvalitet er faldet markant siden 2019, jf. figur 2.6. Andelen, der vurderer, at kvaliteten af folkeskolen er lav eller meget lav, er gået fra ca. 30 pct. i 2019 til ca. 50 pct. i dag. Samtidig er andelen, der vurderer kvaliteten til at være høj eller meget høj, gået fra 25 pct. til 10 pct.[7]

Ældreplejen vurderes fortsat meget negativt

Folkeskolen nærmer sig dermed ældreplejen, som fortsat er det mest negativt vurderede område. Her vurderer over halvdelen kvaliteten som lav eller meget lav, og kun 9 pct. vurderer den som høj eller meget høj. Ældreplejen blev også vurderet kritisk i 2019, hvor andelen var nogenlunde den samme. Forskellen mellem de to områder er derfor først og fremmest, at skolen har haft den største tilbagegang, mens kritikken af ældreplejen allerede var omfattende. Nu vurderer omkring halvdelen eller flere kvaliteten som lav på begge områder.

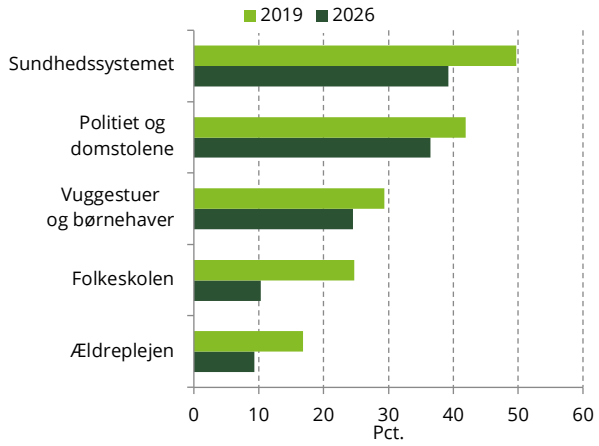
Sundhedssystemet vurderes fortsat positivt, med en lille forværring

Denne grad af utilfredshed gælder ikke for alle serviceområder. Sundhedssystemet får ganske vist færre positive vurderinger end i 2019, og flere negative, men dets vurdering er fortsat overordnet positiv. Det samme gælder politiet og domstolene. I afsnit 2.3 belyser vi borgernes forhold til sundhedsvæsenet fra en anden vinkel gennem udbredelsen af private sundhedsforsikringer.

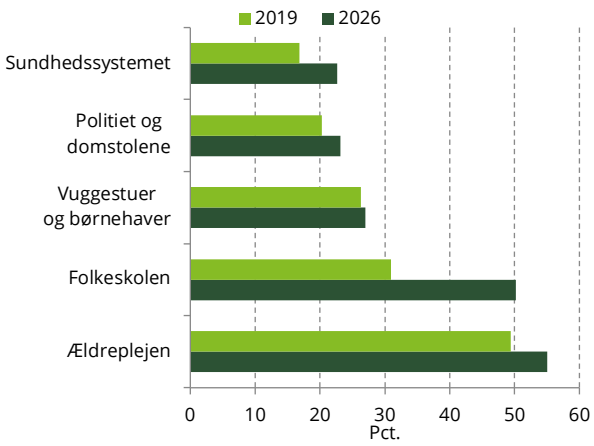
[7] Det bør bemærkes, at spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i omtrent samme periode, som de nye PISA-resultater blev offentliggjort.

Figur 2.6 Vurdering af kvaliteten i offentlige serviceområder, 2019 og 2026

Figur 2.6.a Høj eller meget høj kvalitet

Figur 2.6.b Lav eller meget lav kvalitet

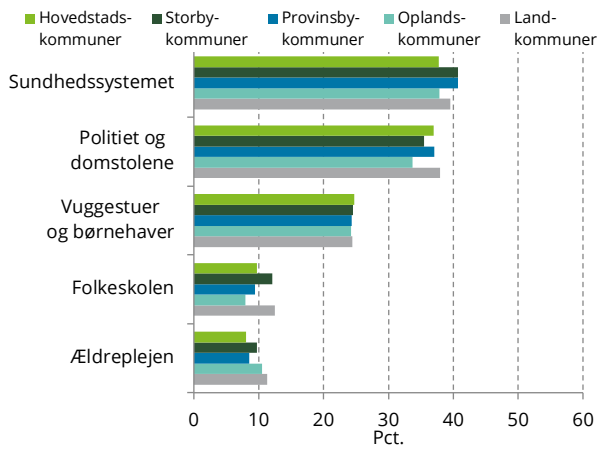
Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Respondenterne blev spurgt: "Hvordan vurderer du alt i alt kvaliteten af følgende offentlige serviceområder?". Spørgsmålet blev stillet for hvert af de fem serviceområder, fx "Sundhedssystemet (sygehuse, almen praksis mv.)" og "Folkeskolen". Figur 2.6.a viser andelen, der vurderer kvaliteten som høj eller meget høj, og figur 2.6.b viser andelen, der vurderer den som lav eller meget lav. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i 2019 og 2026 hhv. 8,2 pct. og 0,6 pct. for sundhedssystemet, 28,4 pct. og 6,6 pct. for folkeskolen, 37,6 pct. og 16,1 pct. for vuggestuer og børnehaver, 21,8 pct. og 4,7 pct. for ældreplejen og 23,3 pct. og 3,8 pct. for politiet og domstolene.
Kilde: SGN4 fra 2019 og SGN19 fra 2026.

Vurderingen af service er dårlig, men ens i hele landet

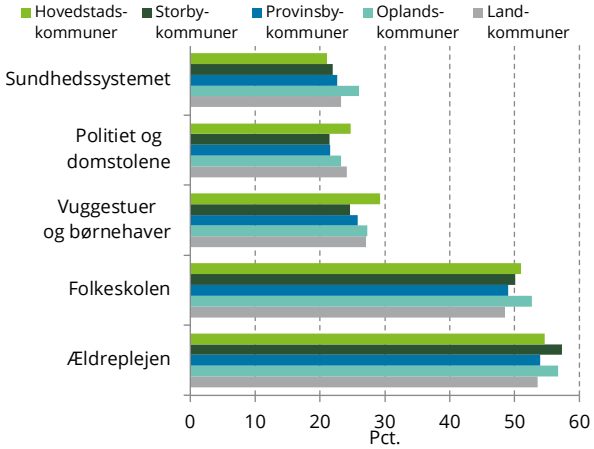
Selvom borgerne generelt vurderer kvaliteten af den offentlige service lavere end tidligere, er der ingen tydelige geografiske forskelle i vurderingerne. Når vi opdeler svarene efter respondenternes kommunegruppe, ligger vurderingerne af serviceområdernes kvalitet på nogenlunde samme niveau i hele landet, jf. figur 2.7. Ingen forskelle mellem kommunegrupperne er statistisk signifikante.

Figur 2.7 Vurdering af kvaliteten i offentlige serviceområder, 2026, opdelt på kommunegrupper

Figur 2.7.a Høj eller meget høj kvalitet

Figur 2.7.b Lav eller meget lav kvalitet

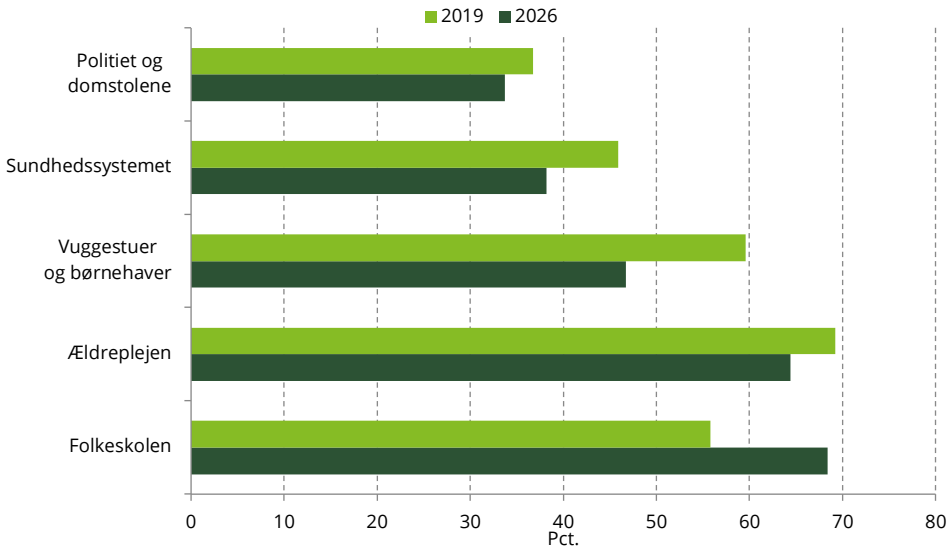

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling, i 2026. Respondenterne blev spurgt: "Hvordan vurderer du alt i alt kvaliteten af følgende offentlige serviceområder?". Spørgsmålet blev stillet for sundhedssystemet (sygehuse, almen praksis mv.), folkeskolen, vuggestuer og børnehaver, ældreplejen samt politiet og domstolene. Kommunegrupper følger Danmarks Statistiks grupperinger. Øvrige definitioner følger anm. til figur 2.6.
Kilde: SGN19 fra 2026.

Folkeskolen skiller sig også ud i borgernes tilbageblik

Folkeskolen skiller sig også ud, når vi spørger til udviklingen over de foregående ti år. I 2026 mener 68 pct., at kvaliteten er blevet lavere, mod 56 pct. i 2019, jf. figur 2.8. Folkeskolen er det eneste af de fem områder, hvor denne andel er steget. Den mere kritiske vurdering af den aktuelle kvalitet står således ikke alene; også udviklingen i kvaliteten opleves som faldende.[8]

Figur 2.8 Andel, der vurderer kvaliteten i offentlige serviceområder som lavere end ti år tidligere, 2019 og 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Respondenterne blev spurgt: "Hvis man sammenligner med for 10 år siden, hvordan vurderer du da kvaliteten af følgende offentlige serviceområder?". Spørgsmålet blev stillet for de samme fem serviceområder som i Figur 2.6. Figuren viser andelen, der vurderer kvaliteten som lavere eller meget lavere end ti år tidligere. De to undersøgelser vedrører forskellige tiårsperioder. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i 2019 og 2026 hhv. 17,7 pct. og 8,1 pct. for sundhedssystemet, 32,0 pct. og 11,9 pct. for folkeskolen, 38,0 pct. og 22,0 pct. for vuggestuer og børnehaver, 27,4 pct. og 11,2 pct. for ældreplejen og 31,1 pct. og 12,3 pct. for politiet og domstolene.
Kilde: SGN4 2019 og SGN19 2026.

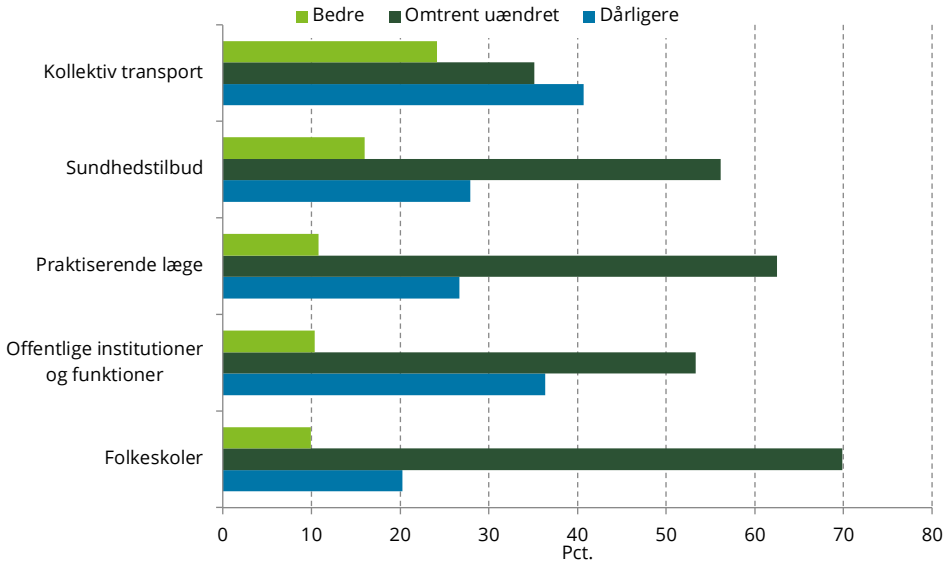
2.1.6 De lokale tilbud opleves svækkede - især uden for de største byer

Nærhed og adgang til tilbud er også en del af velfærden

Et offentligt tilbud skal både have en tilfredsstillende kvalitet og være tilgængeligt. Spørgsmålene om kvalitet vedrører serviceområderne generelt, og de siger derfor ikke i sig selv noget om udviklingen i borgernes eget lokalområde. For at belyse denne del af velfærden har vi spurgt, hvordan adgangen til tilbud, mulighederne for kollektiv transport og tilstedeværelsen af offentlige tilbud lokalt har udviklet sig siden 2010. På alle fem områder er der markant flere, der oplever forringelser end forbedringer, jf. figur 2.9.

[8] De landsdækkende tendenser i Figur 2.8 dækker ikke over betydelige geografiske forskelle.

Figur 2.9 Oplevet udvikling i adgang til lokale offentlige tilbud siden 2010, 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er 23,2 pct. for adgang til folkeskoler, 16,1 pct. for offentlige institutioner og funktioner, 14,3 pct. for adgang til praktiserende læge, 12,6 pct. for adgang til sygehuse og andre sundhedstilbud og 11,5 pct. for kollektiv transport. Spørgsmålene handler om adgangen til offentlige tilbud. For kollektiv transport spørges der dog til "mulighederne for kollektiv transport" og for offentlige institutioner og funktioner til "tilstedeværelsen af offentlige institutioner og funktioner i lokalområdet".
Kilde: SGN19 fra 2026.

Lokal adgang og kvalitet følger ikke nødvendigvis hinanden

Specielt for skoler, praktiserende læger og sygehuse er det klart mest udbredte svar, at adgangen til dem ikke har ændret sig, men henholdsvis 20 pct., 27 pct. og 28 pct. oplever forringelser. Skolerne tydeliggør forskellen mellem kvalitet og nærhed: 70 pct. oplever uændret lokal adgang, samtidig med at synet på folkeskolens kvalitet er blevet væsentligt mere negativt. Man kan således godt opleve, at tilbuddet fortsat er tilgængeligt, og samtidig være mere kritisk over for, hvad det leverer.

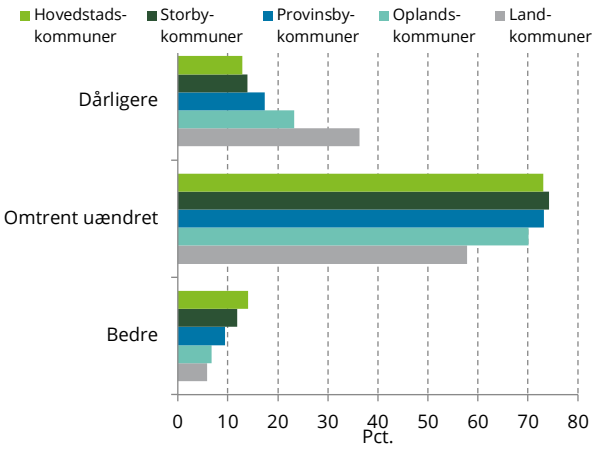
Landsdækkende adgang dækker over geografisk ulighed

Bag landstallene gemmer sig imidlertid meget forskellige lokale erfaringer. Adgangen til folkeskoler opleves markant forskellig i hovedstads- og landkommunerne. I hovedstadskommunerne oplever kun ca. 10 pct. en forværring siden 2010. I landkommunerne er oplevelsen derimod knap 40 pct., jf. figur 2.10.a. Ligeledes er andelen af borgere, der oplever en forringelse af adgangen til praktiserende læger langt højere i landkommunerne end i hovedstads- og storbykommunerne, jf. figur 2.10.b. På trods af at de fleste ikke oplever en markant tilbagegang i adgangen til skoler og praktiserende læger, er det generelle billede et andet end i landkommunerne. Her oplever en markant andel, at adgangen er blevet dårligere.[9]

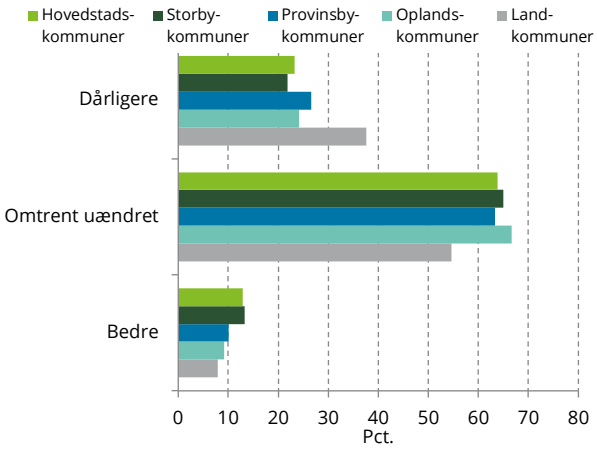
[9] Samme geografiske mønster går igen for offentlige institutioner og funktioner, sygehuse og andre sundhedstilbud samt kollektiv transport. Også her oplever borgerne i landkommunerne oftere, at udviklingen i adgangen er blevet dårligere end borgerne i resten af kommunerne.

Figur 2.10 Oplevet udvikling i lokale offentlige tilbud siden 2010 fordelt på kommunegrupper, 2026

Figur 2.10.a Adgang til folkeskoler

Figur 2.10.b Adgang til praktiserende læger

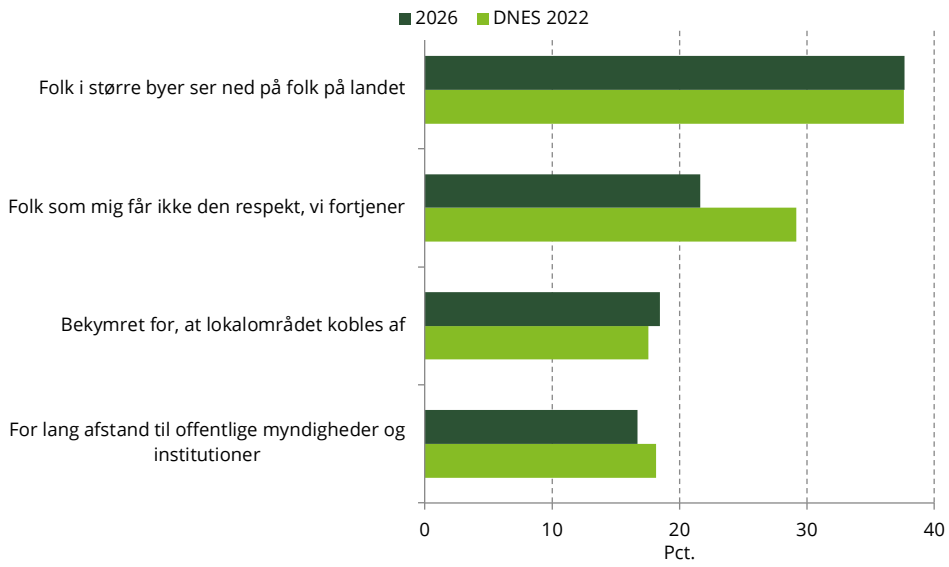
Anm.: Andele i pct. blandt dem, der har taget stilling, i 2026. Respondenternes vurdering af den oplevede udvikling i lokale offentlige tilbud siden 2010, herunder adgang til folkeskoler og praktiserende læger. Bedre/dårligere samler de to positive/negative kategorier.
Kilde: SGN19 fra 2026.

2.1.7 Lokal bekymring er geografisk skæv, men stabil på landsplan

Bekymringen for geografisk afkobling er omtrent uændret

De forskellige erfaringer med lokale tilbud rejser spørgsmålet, om flere også er bekymrede for deres lokalområdes fremtid. På landsplan er der ikke tegn på en sådan stigning i forhold til valgundersøgelsen fra 2022. I 2026 er 18 pct. bekymret for, at lokalområdet bliver koblet af samfundsudviklingen, omtrent samme andel som i 2022. Og 17 pct. mener, at der er for lang afstand til offentlige myndigheder og institutioner, mod 18 pct. i 2022, jf. figur 2.11. De negative lokale tilbageblik ledsages således ikke af en generelt stigende lokal bekymring på disse områder.

Figur 2.11 Andel enige i udsagn om lokal afkobling, afstand til myndigheder og respekt, 2022 og 2026

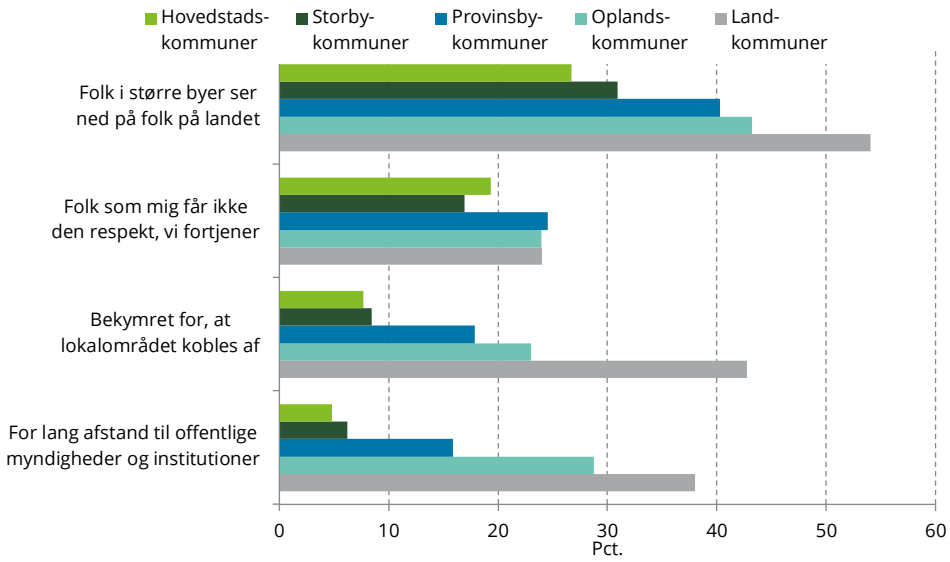

Anm.: Andele i pct. blandt dem, der tager stilling. "Enig" omfatter de to "enige" kategorier. Der forekommer mindre ordlydsændringer mellem undersøgelserne. "Ved ikke", som pct. af alle, er hhv. i 2022 og 2026: 7,1 pct. og 1,8 pct. for lang afstand til offentlige myndigheder/institutioner, 13,6 pct. og 5,6 pct. for bekymring for, at lokalområdet kobles af, 12,3 pct. og 6,8 pct. for udsagnet om, at folk som mig ikke får den respekt, vi fortjener, og 14,6 pct. og 7,0 pct. for udsagnet om, at folk i større byer ser ned på folk på landet.
Kilde: DNES fra 2022 og SGN19 fra 2026.

Stabile landstal dækker over store geografiske forskelle

Stabilitet betyder imidlertid ikke, at bekymringen er ligeligt fordelt. I landkommunerne frygter 43 pct., at lokalområdet bliver koblet af, mod kun 8 pct. i både hovedstads- og storbykommunerne, jf. figur 2.12. 38 pct. i landkommuner oplever for lang afstand til offentlige myndigheder og institutioner, mod 5 pct. i hovedstadskommunerne. De kommunegrupper, hvor flest oplever lokale forringelser, er således også dem, hvor bekymring for afkobling og utilfredshed med afstandene fylder mest.

Figur 2.12 Andel enige i udsagn om lokal afkobling, afstand til myndigheder og respekt fordelt på kommunegrupper, 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling, i 2026. Respondenterne blev spurgt, hvor enige eller uenige de er i udsagnene "Jeg er bekymret for, at det lokalområde, jeg bor i, bliver koblet af samfundsudviklingen", "Der, hvor jeg bor, er der for lang afstand til offentlige myndigheder og institutioner", "Folk i de større byer ser ned på dem, som bor på landet" og "Folk som mig bliver ikke mødt med den respekt fra samfundet, som vi fortjener". Udsagnene er forkortet i figuren. Figuren viser andelen, som er enig eller helt enig. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks grupperinger. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er i hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommunerne hhv. 6,5 pct., 6,9 pct., 5,5 pct., 5,3 pct. og 3,3 pct. for udsagnet om afkobling, 1,6 pct., 3,5 pct. , 1,2 pct. , 1,9 pct. og 1,0 pct. for udsagnet om afstand, 7,7 pct., 7,0 pct., 6,3 pct., 7,9 pct. og 6,2 pct. for udsagnet om, at folk i større byer ser ned på folk på landet, og 6,2 pct., 8,8 pct., 5,8 pct., 6,2 pct. og 7,6 pct. for udsagnet om respekt.

Kilde: SGN19 fra 2026.

De lokale skel er tydeligere end i den brede kritik

Dette peger på, at nærheden til offentlige tilbud udgør en væsentlig geografisk dimension af, og et væsentligt problem for, samfundskontrakten. Opdelingerne viser ikke, om det er de samme personer, der oplever forringelser og frygter afkobling, og vi kan heller ikke afgøre, om forskellene mellem kommunegrupperne er vokset over tid. Men i 2026 står oplevelsen af lokal tilbagegang samt frygten for afkobling væsentligt stærkere på landet end i de største byer.

2.1.8 Anerkendelse opleves forskelligt på tværs af samfundsgrupper

Mange oplever et skel mellem land og by

Oplevelsen af at høre til i fællesskabet handler også om, hvordan forskellige dele af befolkningen bliver mødt. På dette område er der ligeledes et skel mellem land og by. Ca. 38 pct. er enige i, at folk i større byer ser ned på folk på landet, samme andel som i 2022, jf. figur 2.11. I landkommunerne er 54 pct. enige, mod 27 pct. i hovedstadskommunerne, jf. figur 2.12. Men en sådan opfattelse af forholdet mellem grupper er ikke nødvendigvis et udtryk for, at man selv føler sig set ned på.

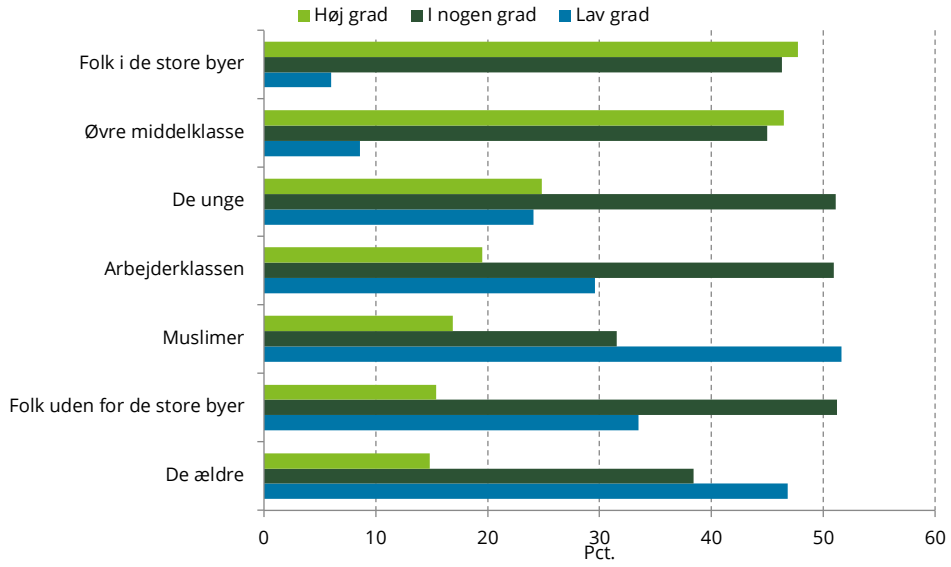
Færre oplever selv at mangle respekt

Når vi spørger til den personlige oplevelse, er andelen mindre og udviklingen mere positiv. 22 pct. mener i 2026, at folk som dem ikke får den respekt, de fortjener, mod 29 pct. i 2022, jf. figur 2.11. Også forskellene mellem kommunegrupperne er mindre: 17-19 pct. i storby- og hovedstadskommunerne er enige, mod ca. 24 pct. i de øvrige kommunegrupper. Den større kritik af elitekløften og det oplevede skel mellem land og by kan derfor ikke sidestilles med en mere udbredt personlig oplevelse af at blive tilsidesat.

Bestemte grupper vurderes at få for lidt respekt

For at komme det nærmere, hvor borgerne oplever manglende anerkendelse, har vi også spurgt til respekten for en række samfundsgrupper. Her mener omkring halvdelen, at muslimer og ældre kun i lav eller meget lav grad får den respekt, de fortjener. Det samme gælder en tredjedel for folk uden for de store byer og knap tre ud af ti for arbejderklassen, jf. figur 2.13. Folk i de store byer og den øvre middelklasse vurderes langt oftere at få den respekt, de fortjener, mens de positive og negative vurderinger af respekten for unge er omtrent lige udbredte. Det er befolkningens syn på samfundets behandling af grupperne, der måles, ikke gruppernes egen oplevelse eller respondenternes personlige respekt for dem.[10]

Figur 2.13 Vurdering af, om samfundsgrupper mødes med den respekt, de fortjener, 2026

Anm.: Pct. af de respondenter, der har taget stilling, i 2026. Figuren viser respondenternes vurdering af, om grupperne mødes med den respekt, de fortjener. "Høj grad" og "lav grad" samler hver to svarkategorier. Andelen af "ved ikke"-svar blandt alle respondenter er 10,8 pct. for folk uden for de store byer, 5,7 pct. for de ældre, 13,4 pct. for muslimer, 8,1 pct. for arbejderklassen, 8,0 pct. for de unge, 10,2 pct. for den øvre middelklasse og 11,6 pct. for folk i de store byer.
Kilde: SGN19 2026.

Manglende respekt kan svække fællesskabet

Samfundskontrakten bygger på, at borgerne bidrager til fællesskabet i forventning om, at de selv bliver anerkendt som ligeværdige dele af det. Hvis grupper af borgere oplever, at de ikke mødes med den respekt, de fortjener, kan det svække følelsen af at høre til i det fællesskab, de bidrager til. Manglende anerkendelse kan dermed skabe sprækker i samfundskontrakten. Når omkring halvdelen af befolkningen vurderer, at muslimer og ældre ikke får den respekt, de fortjener, og en tredjedel mener det samme om folk uden for de store byer, peger det på, at sådanne sprækker kan opstå langs både kulturelle, generationsmæssige og geografiske skel.

Fra borgernes vurderinger til politisk adfærd

Den brede kritik af elitekløften og den politiske lydhørhed giver anledning til at se nærmere på, hvordan utilfredsheden kommer til udtryk på et politisk plan. I det efterfølgende afsnit 2.2 undersøger vi derfor udviklingen i opbakningen til populistiske partier og de geografiske stemmemønstre.

[10] Vi finder desuden, at det især er borgere uden for storbyerne, der vurderer, at folk uden for de store byer og de ældre ikke mødes med den respekt, de fortjener. Derudover finder vi ingen betydelige geografiske forskelle i svarene på spørgsmålene i Figur 2.13.

Boks 2 Kategorisering af kommuner i grupper

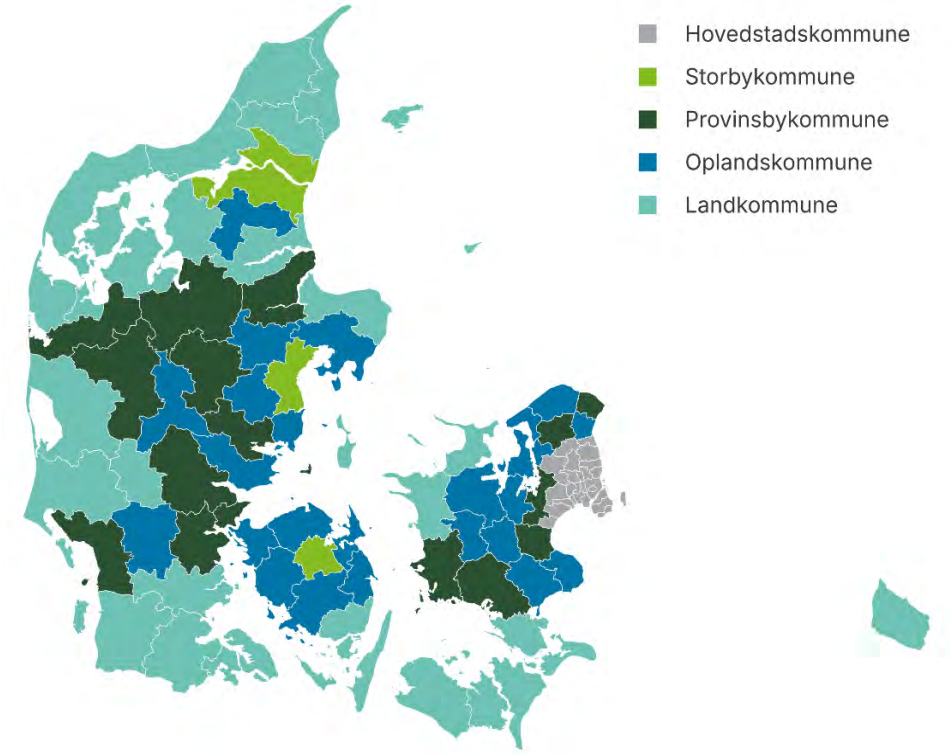
I rapportens analyser inddeles landets 98 kommuner i fem grupper: land-, oplands-, provinsby-, storby- og hovedstadskommuner. Inddelingen er udviklet af Danmarks Statistik, jf. Danmarks Statistik (2018), og anvendes uændret i alle analyser.

Kommunerne opdeles efter to kriterier: antallet af indbyggere i kommunens største by og kommunens jobtilgængelighed. De to kriterier indfanger hver sin dimension: om kommunen selv rummer en by af en vis størrelse, og om kommunen ligger centralt eller yderligt. Jobtilgængeligheden afspejler både direkte jobmulighederne og indirekte adgangen til økonomisk aktivitet og service, fordi den følger med jobskabelsen. Kommunegrupperne afspejler dermed strukturelle forskelle på tværs af kommuner og gør det muligt at sammenligne økonomiske og sociale forhold mellem kommuner, der ligner hinanden.

Antallet af indbyggere i største by opgøres på grundlag af Danmarks Statistiks byopgørelse. Byer, der strækker sig over flere kommuner, tælles kun med den del af byen, der ligger i den enkelte kommune. Selve inddelingen sker i fire trin. Først udskilles kommuner med en jobtilgængelighed på mindst 200.000 som hovedstadskommuner (24 kommuner). Blandt de øvrige er kommuner med mindst 100.000 indbyggere i største by storbykommuner (3 kommuner: Aarhus, Odense og Aalborg), og kommuner med mindst 30.000 indbyggere i største by provinsbykommuner (16 kommuner). De resterende kommuner har under 30.000 indbyggere i største by og deles efter jobtilgængelighed: Er den mindst 40.000, er kommunen en oplandskommune (24 kommuner), og er den under 40.000, er kommunen en landkommune (31 kommuner), jf. figur 2.14.

Jobtilgængeligheden udtrykker, hvor mange job der kan nås fra en given kommune, hvor hvert job vægtes negativt med rejsetiden i bil. Et job i samme sogn som bopælen tæller fuldt ud, et job ti minutter væk med omkring halv vægt, et job 30 minutter væk med 12 pct., og et job mere end 65 minutter væk med 1 pct. Beregningen foretages på sogneniveau og aggregeres til kommuneniveau, så alle sogne i samme kommune tildeles kommunens værdi. Målet er dermed det, der afgør, om en kommune er en hovedstadskommune, og det, der skiller oplandskommuner fra landkommuner. For storby- og provinsbykommuner er det alene bystørrelsen, der er afgørende.

Figur 2.14 Danmarks Statistiks fem kommunegrupper

Anm.: Kortet illustrerer kommuner kategoriseret efter kommunegrupper, jf. Danmarks Statistik (2018). Kommunegrupper v1:2018.

Kilde: DST (2018) og egne beregninger.

2.2 Fra protest til stemmeseddel

Vælgere vender etablerede partier ryggen

I flere europæiske lande har flere og flere vælgere vendt ryggen til de etablerede partier til fordel for populistiske alternativer. En del af forklaringen findes ikke i landenes gennemsnitlige økonomiske udvikling, men i de store forskelle, der er opstået *inden for* landene. Mens storbyer og vækstcentre har oplevet fremgang, er nogle industri- og udkantsområder blevet hægtet af, med faldende beskæftigelse, lukkede virksomheder og en oplevelse af, at fremtiden ligger andre steder.

Tidligere SGN-analyse af europæisk populisme

Tidligere analyse har vist, at tilslutningen til populistiske partier i EU er steget fra 11 pct. af stemmerne ved Europa-Parlamentsvalget i 2009 til 30 pct. i 2024, hvor størstedelen af fremgangen er gået til højrepopulistiske partier, jf. Kraka og Deloitte (2025).[11] Analysen viste desuden, at fremgangen særligt har fundet sted i mindre velstående regioner. En region, der er dobbelt så velstående som en anden, får i gennemsnit 13 pct.-point færre stemmer til populistiske partier, og sammenhængen holder også, når man ser på den enkelte regions udvikling over tid og kontrollerer for landeforskelle og andre regionale forhold.

Populister fører politik, der reducerer økonomien

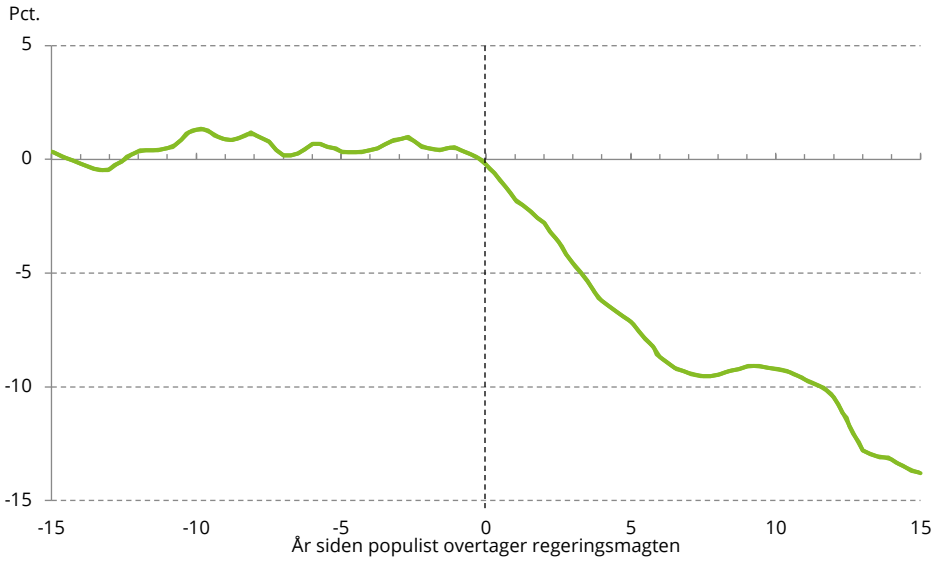
At denne udvikling er værd at tage alvorligt, skyldes ikke mindst, at populistisk styre ifølge forskningen har en reel økonomisk pris. Funke m.fl. (2023) viser i en analyse af 51 populistiske stats- og regeringschefer fra 1900 til 2020, at lande, der får en populistisk leder, kunne have haft et markant højere BNP i et kontrafaktisk forløb uden populisme, og at effekten ser ud til at vare i mindst 15 år, jf. figur 2.15.

Populisme svækker økonomien via tre kanaler

Ifølge Funke m.fl. (2023) hænger den lavere økonomiske vækst under populistisk styre sammen med tre sammenhængende udviklinger. For det første fører populistiske ledere ofte deres løfter om økonomisk nationalisme ud i livet. Handel og finansiel integration med andre lande falder i tråd med den protektionisme, der ofte er en del af den populistiske dagsorden. For det andet bliver den økonomiske politik mindre holdbar; gældsbyrden og inflationen har en tendens til at stige under populistisk styre. For det tredje eroderer de demokratiske kontrolmekanismer, herunder domstolenes og pressens uafhængighed. Denne svækkelse af de demokratiske institutioner er ifølge Funke m.fl. (2023) i sig selv en medvirkende årsag til den lavere vækst, fordi velfungerende institutioner normalt understøtter økonomisk udvikling.

[11] Se specifikt afsnit 2.5 i Kraka og Deloitte (2025).

Figur 2.15 Estimeret ændring i BNP som følge af at få en populistisk regering

Anm.: Y-aksen viser den estimerede ændring i BNP relativt til et kontrafaktisk forløb uden en populistisk præsident/premierminister. Data til figuren er aflæst vha. et digitalt grafaflæsningsværktøj.
Kilde: Egen rekonstruktion på baggrund af Funke m.fl. (2023).

Forskningsbaseret definition af populisme

Den tidligere analyse fra Kraka og Deloitte (2025) identificerede populistiske partier ud fra definitionen af populisme hos Mudde (2004), som kort fortalt definerer populisme som en retorik, der deler samfundet i "det rene folk" på den ene side og "den korrupte elite" på den anden – samme definition, som ligger til grund for Funkes m.fl. (2023) analyse. Vi anvender samme definition og datakilde i denne analyse, hvilket sikrer, at definitionen er konsistent med de tidligere analyser af populistiske partier. Konkret anvender vi data fra The PopuList-datasættet, jf. boks 3 og Rooduijn m.fl. (2023).

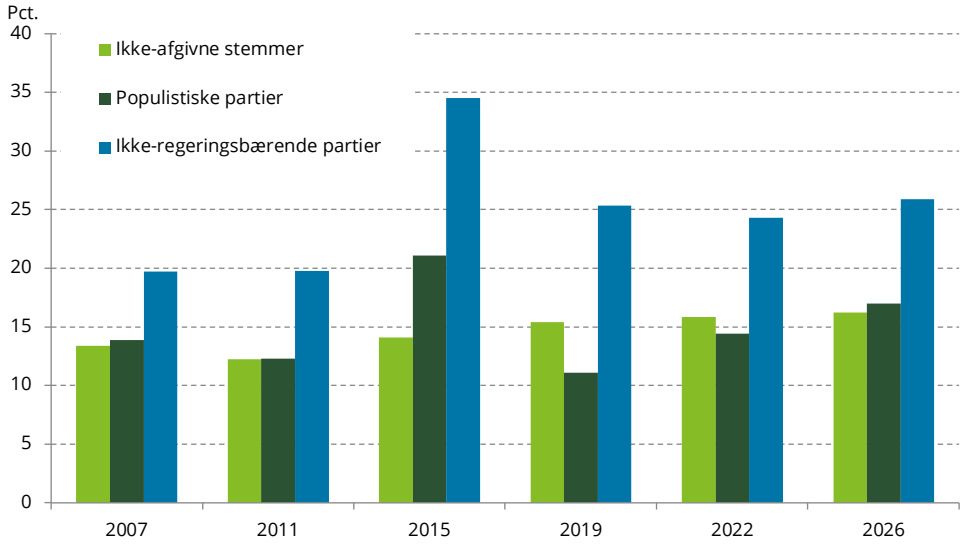
Potentielt flere tegn på politisk afmagt

Populistiske partiers fremgang er formentlig et udtryk for en bredere udvikling. Hvis vælgerne i stigende grad stemmer på populistiske partier, på ikke-regeringsbærende partier, eller helt undlader at stemme, kan alle tre mål tolkes som et udtryk for det samme grundlæggende fænomen: At befolkningen vender ryggen til de etablerede partier og det politiske system, de repræsenterer. Det kan igen være et symptom på, at samfundskontrakten mellem borgerne og det politiske system står svagere end tidligere – at borgerne i stigende grad oplever, at systemet ikke leverer for dem, uanset om reaktionen tager form af en proteststemme, en stemme på et parti uden regeringsansvar eller et helt fravalg af stemmeurnen.

Undersøger socioøkonomi og mål for afmagt

I denne analyse undersøger vi derfor, om forskelle i socioøkonomiske faktorer på tværs af de danske kommuner hænger sammen med niveauet for, og udviklingen i, følgende tre mål for afstanden mellem befolkningen og det etablerede politiske system: (a) andelen af stemmer på populistiske partier, (b) andelen af stemmer på partier, der aldrig har haft regeringsansvar, og (c) andelen af stemmeberettigede, der ikke stemmer. Vi undersøger dermed, om den sammenhæng mellem indkomst og populisme, som blev fundet på europæisk plan, også gør sig gældende i Danmark, og om den i givet fald er en del af et bredere mønster, hvor lokal økonomisk stilstand svækker borgernes tilknytning til det etablerede politiske system.

Figur 2.16 Stemmeandel til populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier samt andelen af de stemmeberettigede, som ikke afgav stemme, 2007-2026

Anm.: Populistiske partier omfatter Dansk Folkeparti, Danmarksdemokraterne, Nye Borgerlige og Borgernes Parti. Ikke-regeringsbærende partier er partier, der aldrig har været med i en regering. I perioden deltager Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance og Moderaterne for første gang i regeringen. Disse partier klassificeres ikke som ikke-regeringsbærende før deres indtræden.
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Rooduijn m.fl. (2023)

Niveauet er steget efter et hop i 2015

Udviklingen i de tre mål følger ikke en jævnt stigende tendens, men et mere brat skift for to af dem, jf. figur 2.16. Frem til 2011 lå andelen af stemmer på både populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier på et relativt lavt, stabilt niveau, henholdsvis ca. 12-14 pct. og 20 pct. Ved valget i 2015 sker der et markant hop. Andelen af populistiske stemmer stiger til 21 pct. og andelen af stemmer på ikke-regeringsbærende partier til over 34 pct., det højeste niveau i hele perioden. Efter 2015 falder begge andele igen. Stemmerne på ikke-regeringsbærende partier har siden ligget stabilt på ca. 24-26 pct., hvilket stadig er tydeligt over niveauet i 2007 og 2011. Andelen af stemmer på populistiske partier faldt i 2019 tilbage til niveauet fra før 2015, men er siden steget til ca. 17 pct. i 2026.

Vi ser nærmere på, hvor opbakningen er størst

Mønsteret peger altså mindre på en gradvis og vedvarende stigning i mistilliden til de etablerede partier og mere på et strukturelt niveauskifte omkring 2015, hvorefter opbakningen til partier uden for det etablerede system er forblevet på et højere niveau end tidligere. Det rejser spørgsmålet, om dette niveauskifte er jævnt fordelt over landet, eller om det særligt gør sig gældende i bestemte dele af Danmark. I det følgende ser vi derfor nærmere på, hvor i landet opbakningen til de ikke-etablerede partier er størst, hvor den er vokset mest, og om det er de samme kommuner, der har oplevet den mest udtalte økonomiske stilstand.

Under 10 pct. i storbyerne, over 30 pct. i udkanten

Stemmeandelen til populistiske partier ved folketingsvalget i 2026 varierer markant på tværs af landets valgsteder, jf. figur 2.17. Mønsteret følger en tydelig geografisk skillelinje mellem by og land. De valgsteder, hvor populistiske partier fik mindre end 10 pct. af stemmerne, ligger næsten udelukkende i og omkring de større byer, herunder København, Aarhus, Odense og Aalborg, mens store dele af Vest- og Sydjylland samt Lolland-Falster ligger i de to højeste kategorier med 30 pct. eller derover, herunder enkelte områder med over 40 pct.

Mønsteret findes også inden for hovedstadsområdet

Mønsteret fra stemmer på populistiske partier går i høj grad igen, når man ser på andelen af stemmer på ikke-regeringsbærende partier, jf. figur 2.18.a. Størstedelen af landet uden for de største byer ligger i de to højeste kategorier med 30 pct. eller derover, mens hovedstadsområdet, og i særlig grad den nordlige del af det, herunder Nordsjælland, igen skiller sig ud med en markant lavere andel i de to laveste kategorier. Der er dog én væsentlig forskel i forhold til mønsteret for

de populistiske partier. En række valgsteder i de indre dele af København har en ganske høj andel stemmer på ikke-regeringsbærende partier, selvom de populistiske partier står svagt her. Forskellen skyldes formentlig en stor tilslutning til venstreorienterede partier, som ikke har siddet i regering i den undersøgte periode. Det tyder på, at det i store dele af landet ikke kun er de rent populistiske partier, der har sværere ved at vinde fodfæste i de mere velstående områder, men også at oppositionen til det etablerede politiske system generelt står svagere her.

Boks 3 Data og metode

Data på danske valgsteder

Analysen anvender data fra Den Danske Valgdatabase, som er udviklet af Danmarks Statistik. I databasen findes oplysninger om resultaterne af danske valg og folkeafstemninger. Databasen indeholder også en række variable for befolkningsstatistik for hvert valgsted. Dette er variable såsom gennemsnitlig indkomst, alderssammensætning og uddannelsesniveau.

Det geografiske område, som dækkes af et valgsted, kan ændre sig mellem valg, fx kan valgsteder opstå eller blive nedlagt som følge af befolkningsudviklingen i det pågældende område. For at få sammenlignelige geografiske områder mellem valgene, sammenlægger Danmarks Statistik de geografiske områder, så de passer bedst muligt.

Sammenlægningen på tværs af valg styres af to parametre: et opgørelsesvalg og en maksimal divergens. Opgørelsesvalget er det valg, hvis geografiske inddeling de øvrige valg sammenlignes med; i denne analyse er det folketingsvalget i 2026. Da valgstedsinddelingen ændrer sig fra valg til valg, vil de øvrige valgs geografiske områder sjældent passe præcist med opgørelsesvalgets. Den maksimale divergens angiver, hvor stor denne uoverensstemmelse må være, før Danmarks Statistik i stedet lægger flere afstemningsområder sammen til en fælles, sammenlignelig geografisk enhed. Jo lavere den maksimale divergens sættes, desto mere præcist matcher de sammenlignede områder hinanden geografisk, men til gengæld bliver enhederne større (dvs. dækker et større område), fordi flere afstemningsområder samles for at opnå den ønskede præcision. I denne analyse er den maksimale divergens sat til 0,8, hvilket følger Danmarks Statistiks anbefalede interval på 0,7-0,8.

Klassificering af politiske partier

I analysen anvendes et datasæt kaldet The PopuList (Rooduijn m.fl., 2023), som er en systematiseret liste over partier, der kan klassificeres som værende enten populistiske, tilhørende det yderste venstre eller højre, eller som er EU-skeptiske. Partierne kan være klassificeret som en kombination heraf, eller som ingen af delene. I vores analyse benytter vi alene variablen for, om et parti er populistisk.

The PopuList-datasættet benytter definitionen af populisme hos Mudde (2004), som lyder: "Populistiske partier bygger på idéen om, at samfundet er opdelt i to grupper med modstridende interesser, 'det rene folk' og 'den korrupte elite', og som hævder, at politik bør afspejle folkets vilje." Det er den samme definition, der ligger til grund for analysen i Funke m.fl. (2023), som figur 2.15 stammer fra.

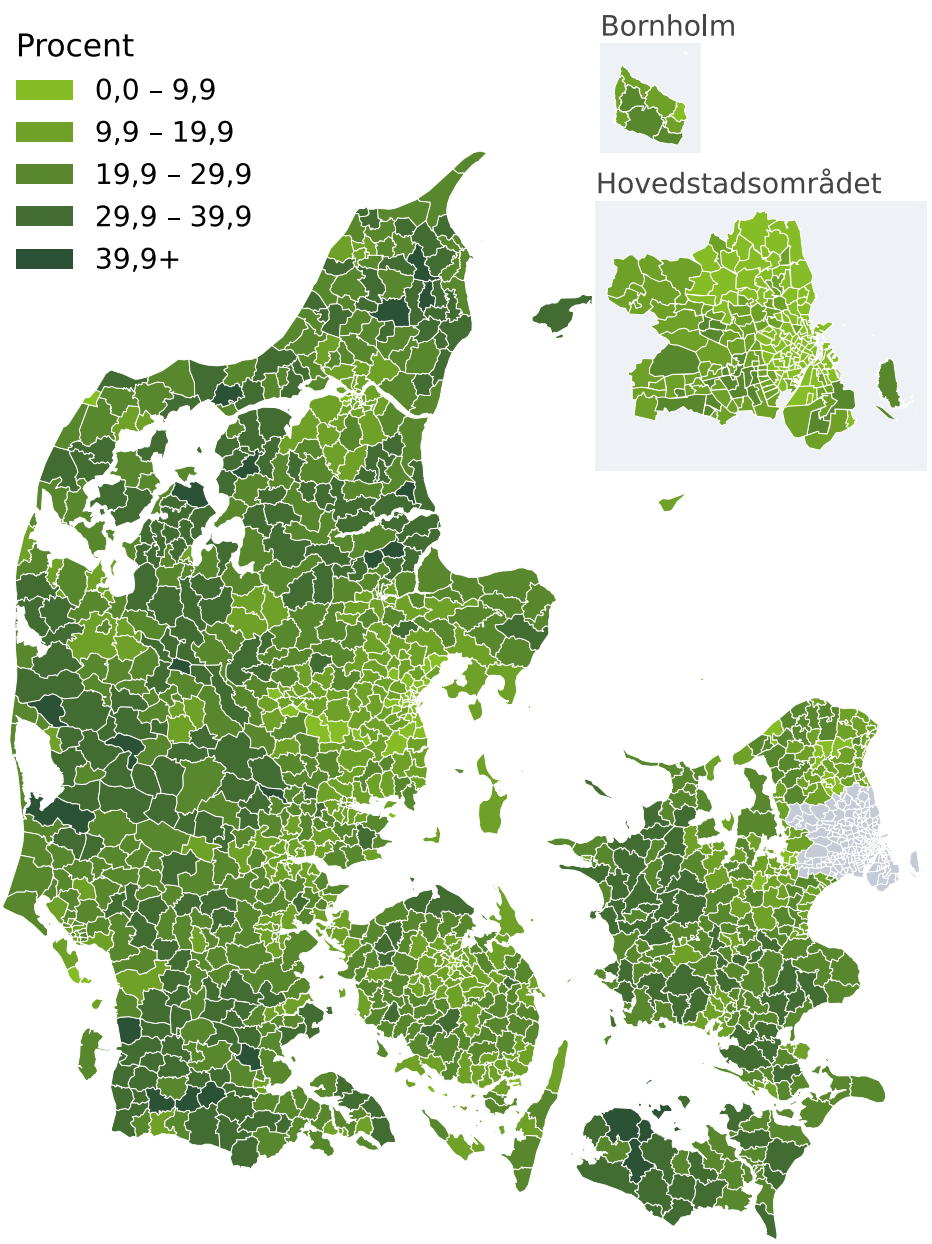
Datasættet dækker alle nationale valg afholdt i 31 europæiske lande fra 1. januar 1989 til 1. maj 2026. Datasættet er blevet fagfællebedømt af ca. 100 forskere. Datasættet er yderligere beskrevet i Rooduijn m.fl. (2023). Vi anvender version 4 af listen, som er tilgået i oktober 2026.

Den samlede liste over populistiske partier i Danmark, som har været opstillet til et valg i perioden siden 2007, er: Dansk Folkeparti, Danmarksdemokraterne, Nye Borgerlige og Borgernes Parti.

Ikke-regeringsbærende partier er defineret som partier, der aldrig har været med i en regering. For den pågældende periode vil det sige alle partier, som ikke er Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Konservative, Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance, Kristendemokraterne, Moderaterne og Venstre. Der er således primært tale om de populistiske partier samt Enhedslisten og Alternativet.

Partierne Socialistisk Folkeparti, Liberal Alliance og Moderaterne er første gang indtrådt i regeringen i løbet af den analyserede periode. I figurer, der viser historisk udvikling, er disse partier kategoriseret som regeringsbærende partier, før de indtrådte første gang.

Figur 2.17 Andel af stemmer på populistiske partier fordelt på valgsted, 2026

Anm.: Se boks 3 for en definition af partikategoriseringen.
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Rooduijn m.fl. (2023)

Ingen klar by-land-gradient i valgdeltagelse

Et andet billede tegner sig for valgdeltagelsen, jf. figur 2.18.b. Her er variationen på tværs af landet langt mindre udtalt. Størstedelen af landets valgsteder ligger i kategorierne mellem 10-19,9 pct. ikke-afgivne stemmer, og der er ikke den samme tydelige by-land-gradient, som gør sig gældende for de to andre mål. Enkelte områder skiller sig dog ud med en høj andel af ikke-afgivne stemmer, herunder dele af Københavns centrum og de sydlige øer, uden at dette følger et entydigt geografisk mønster.

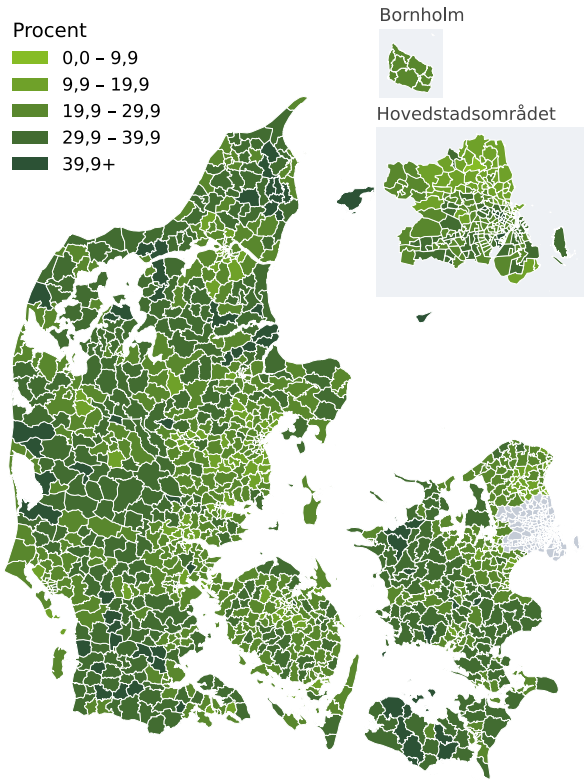
Politisk afmagt bliver til protestvalg, ikke fravalg

Samlet peger figur 2.17 og figur 2.18 dermed på, at den geografiske ulighed i opbakningen til det etablerede system især kommer til udtryk gennem, hvem man stemmer på, snarere end gennem, om man overhovedet stemmer. Det kan tyde på, at den politiske afmagt, som økonomisk stilstand potentielt skaber, i Danmark primært kommer til udtryk gennem protestvalg frem for gennem en fuldstændig tilbagetrækning fra det politiske system. Det er et sundhedstegn for det danske

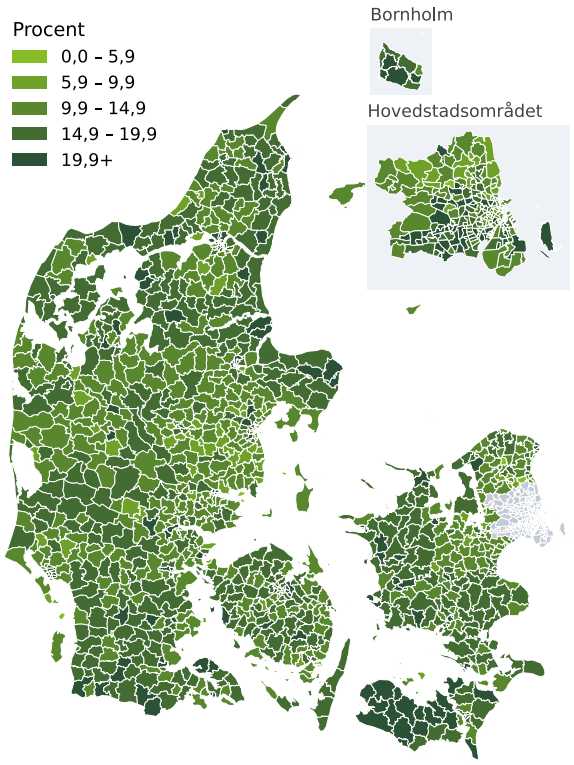
demokrati. Utilfredshed omsættes til stemmer på alternative partier inden for systemets rammer, frem for at borgerne helt vender det ryggen. Derfor fokuseres den resterende del af analysen på populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier.

Figur 2.18 Andel af stemmer på ikke-regeringsbærende partier og ikke-afgivne stemmer, 2026

Figur 2.18.a Ikke-regeringsbærende partier

Figur 2.18.b Ikke-afgivne stemmer

Anm.: Se boks 3 for en definition af partikategoriseringen. Ikke-afgivne stemmer er beregnet som en andel af de stemmeberettigede i området.

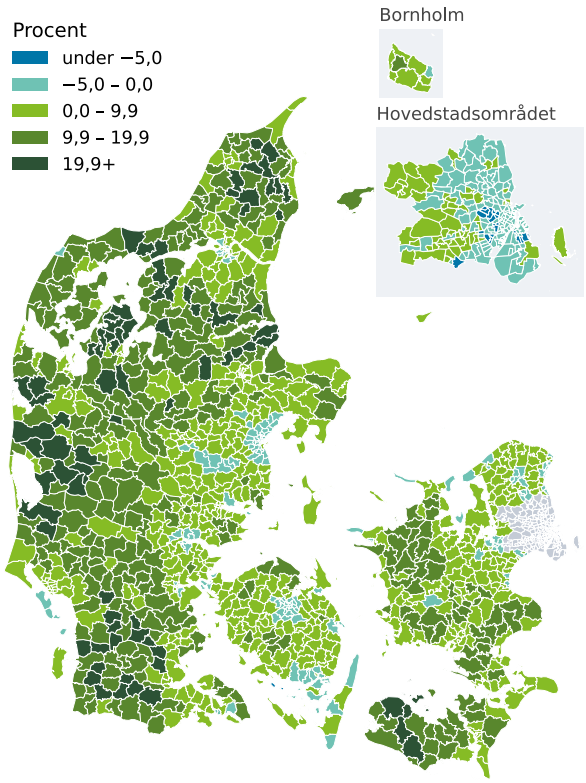
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase.

Fremgangen er udbredt uden for de store byer

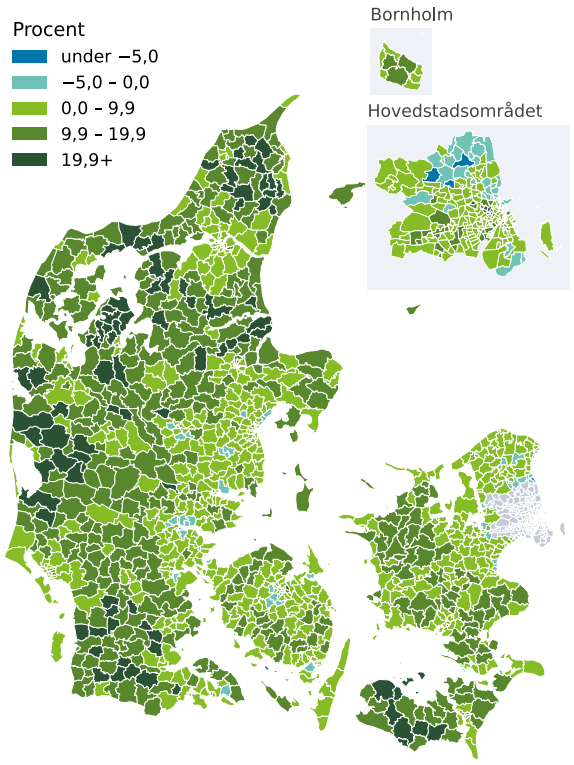
Der tegner sig et lignende billede, når man i stedet ser på *ændringen* i stemmeandele fra 2007 til 2026 fordelt på valgsteder, jf. figur 2.19. For begge mål er stigningen udbredt over næsten hele landet: Langt de fleste valgsteder har oplevet en fremgang i andelen af stemmer på både populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier, hvilket selvfølgelig også afspejler den generelle fremgang, disse partier har haft på landsplan, jf. figur 2.16. For de populistiske partier er der dog en række valgsteder i og omkring København samt i store dele af Nordsjælland, der har oplevet et decideret fald, jf. figur 2.19.a. For ikke-regeringsbærende partier er faldet mere begrænset til en mindre del af det nordlige Nordsjælland, mens Københavns centrum tværtimod har oplevet fremgang, jf. figur 2.19.b.

Figur 2.19 Ændring i stemmeandel mellem 2007 og 2026 fordelt på valgsteder (pct.-point)

Figur 2.19.a Populistiske partier

Figur 2.19.b Ikke-regeringsbærende partier

Anm.: Se boks 3 for en definition af partikategoriseringen.
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase.

Kendetegnene bag den geografiske forskel undersøges

De tre foregående figurer peger på en tydelig geografisk struktur i opbakningen til populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier. Spørgsmålet er så, *hvilke* kendetegn ved de pågældende områder der driver forskellen. I det følgende undersøger vi derfor sammenhængen mellem stemmeadfærd og en række socioøkonomiske baggrundsvariable, som ifølge forskning kan være medvirkende til politisk polarisering internationalt, jf. Guriev og Papaioannou (2022) og Harmon (2018): indkomst, andel af borgere med grundskole som højeste uddannelse samt andel af indvandrere og efterkommere.

Analysen skifter til kommuner som analyseenhed

Danmarks Statistiks Valgdatabase indeholder ikke socioøkonomiske data på valgstedsniveau efter 2020, hvorfor en analyse på dette niveau ville bygge på relativt gamle data og udelukke udviklingen mellem de seneste to valg. Den sidste del af analysen anvender derfor kommuner som analyseenheder. Det betyder, at vi mister noget af detaljeringsgraden, som de foregående figurer viste, men til gengæld kan vi inddrage systematiske mål for kommunernes økonomiske og demografiske sammensætning og undersøge, om de kan forklare noget af den geografiske variation, vi allerede har set. Analysen afdækker ikke kausale effekter, men alene samvariationen mellem stemmeadfærd og socioøkonomi. Det er således ikke muligt at afgøre, om forskelle i socioøkonomi mellem kommunerne fører til forskelle i vælgeradfærd – kun at kommuner med en bestemt socioøkonomisk sammensætning har en tendens til at stemme mere eller mindre populistisk.

Lavere indkomst, mindre opbakning til etableret system

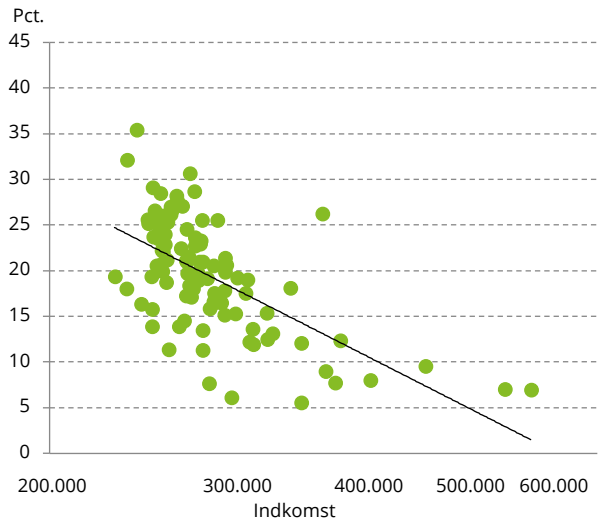
I figur 2.20 vises den rå sammenhæng mellem den gennemsnitlige indkomst i kommunen[12] og andelen af stemmer på henholdsvis populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier ved folketingsvalget i 2026. For de populistiske partier er sammenhængen negativ, jf. figur 2.20.a. Kommuner med højere indkomst har generelt en lavere andel af stemmer på populistiske partier.

[12] Vi måler de gennemsnitlige indkomster på kommunalt niveau og omregner dem derefter til den logaritmiske skala, når vi undersøger sammenhængene, hvilket er standardpraksis.

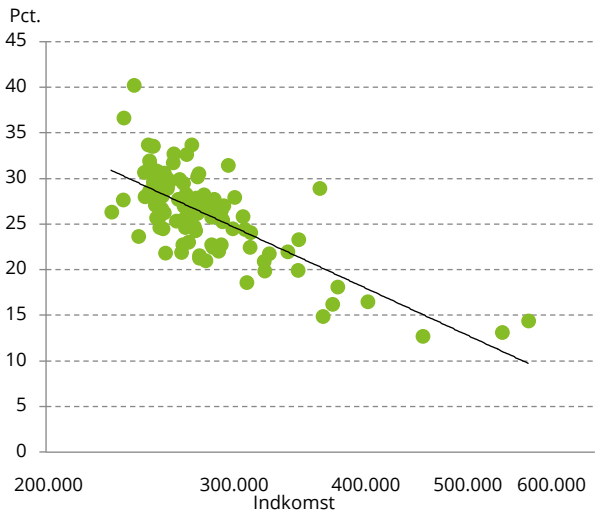
Sammenhængen minder om den, Kraka og Deloitte (2025) fandt på tværs af europæiske regioner, hvor mere velstående områder stemmer mindre populistisk. For ikke-regeringsbærende partier er sammenhængen tilmed endnu tydeligere, jf. figur 2.20.b.

Figur 2.20 Sammenhæng mellem indkomst og stemmeandele til ikke-regeringsbærende partier og populistiske partier, kommuneniveau, folketingsvalget 2026

Figur 2.20.a Populistiske partier

Figur 2.20.b Ikke-regeringsbærende partier

Anm.: Indkomsten er målt som logaritmen af de gennemsnitlige disponible indkomster for borgerne i kommunen. Ift. valget i 2026 anvendes indkomstdata fra 2025. Ved de øvrige valg anvendes indkomsten fra det pågældende år, hvor valget fandt sted. Den vandrette akse er logaritmisk, mens aksens værdier er angivet i nominelle værdier.

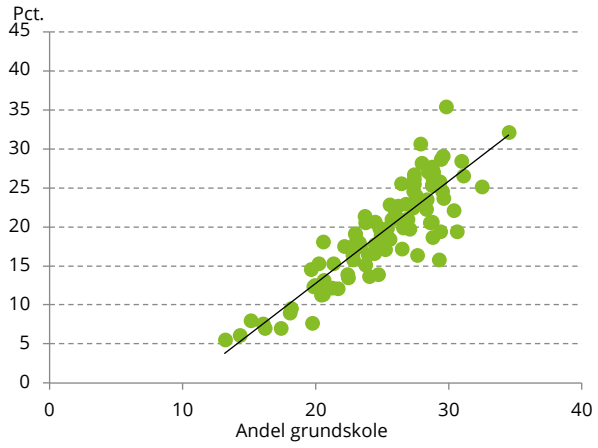
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Danmarks Statistiks statistikbank (tabel INDKP101).

Uddannelse hænger tættest sammen med populisme

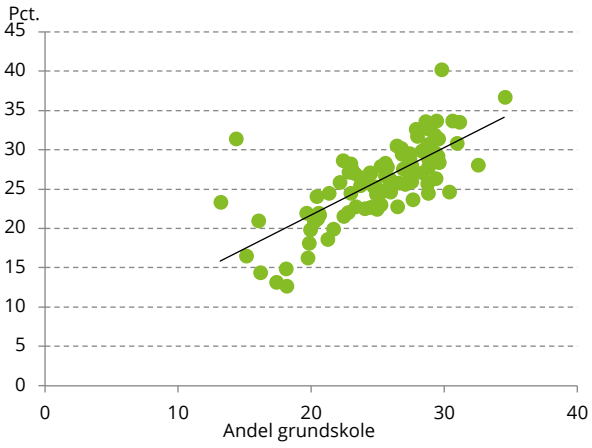
I figur 2.21 vises sammenhængen mellem andelen af 15-69-årige i kommunen med grundskole som højeste fuldførte uddannelse og andelen af stemmer på henholdsvispopulistiske partier og ikke-regeringsbærende partier ved folketingsvalget i 2026. Kommuner med en højere andel borgere med kun en grundskoleuddannelse har generelt en højere andel stemmer på populistiske partier, jf. figur 2.21.a. Denne sammenhæng er markant og blandt de tydeligste i denne analyse. For ikke-regeringsbærende partier er sammenhængen også positiv, jf. figur 2.21.b, men lidt svagere end for populistiske partier.

Figur 2.21 Sammenhæng mellem andel af borgere med grundskole og stemmeandele til ikke-regeringsbærende partier og populistiske partier, kommuneniveau, folketingsvalget 2026

Figur 2.21.a Populistiske partier

Figur 2.21.b Ikke-regeringsbærende partier

Anm.: Grundskole dækker personer i alderen 15-69 år, som har til og med 10. klasse som højeste fuldførte uddannelse. Personer, som er i gang med en ungdomsuddannelse, vil være registreret med grundskole, indtil ungdomsuddannelsen er fuldført. Indvandrere kan være registreret med en grundskole, om end de har fuldført yderligere uddannelse uden for Danmark. Personer over 69 år medtages ikke, da uddannelsesoplysningerne for disse årgange har mangelfuld dækning. Data er opgjort pr. 30. september i valgåret, dog anvendes data pr. 30. september 2025 for valget i 2026.

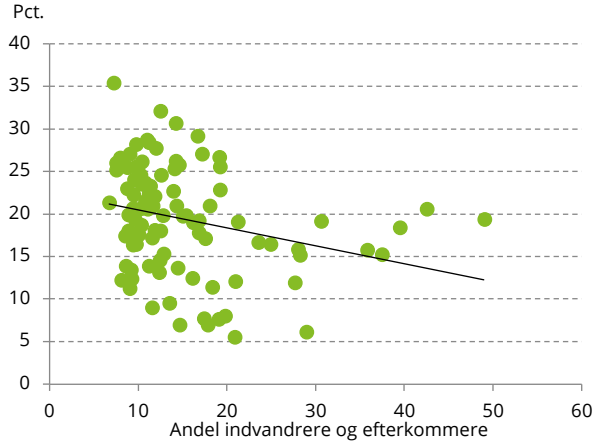
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Danmarks Statistiks statistikbank (tabel HFUDD11).

Kun populisme har en sammenhæng med indvandrere

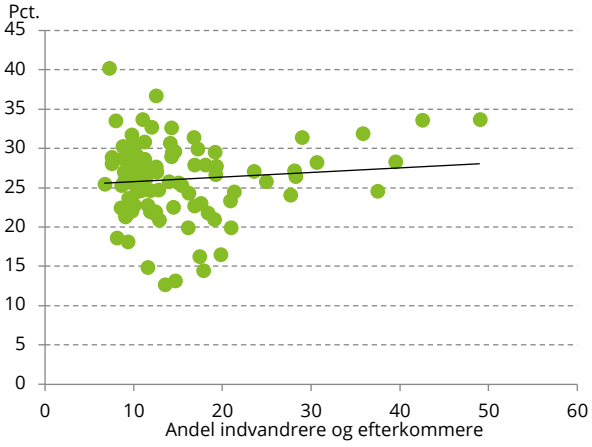
I figur 2.22 vises sammenhængen mellem andelen af indvandrere og efterkommere i kommunen og andelen af stemmer på henholdsvis populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier ved folketingsvalget i 2026. For de populistiske partier er sammenhængen negativ, jf. figur 2.22.a. Kommuner med en højere andel af indvandrere og efterkommere har generelt en lavere andel af stemmer på populistiske partier. Denne sammenhæng er umiddelbart overraskende set i lyset af forskningen på området. Harmon (2018) finder i en dansk kontekst, at en højere andel af indvandrere i et lokalområde er forbundet med større opbakning til højrefløjspartier, altså den modsatte sammenhæng af, hvad figur 2.22.a viser på tværs af kommuner. For ikke-regeringsbærende partier er den rå sammenhæng derimod stort set flad, jf. figur 2.22.b.

Figur 2.22 Sammenhæng mellem andel af indvandrere samt efterkommere og stemmeandele til ikke-regeringsbærende partier samt populistiske partier, kommuneniveau, folketingsvalget 2026

Figur 2.22.a Populistiske partier

Figur 2.22.b Ikke-regeringsbærende partier

Anm.: Klassifikationen af indvandrere og efterkommere følger Danmarks Statistiks definition af herkomst. Andelen er regnet pba. hele befolkningen i kommunen. Data er opgjort pr. 1. januar i valgåret.
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Danmarks Statistiks statistikbank (tabel FOLK1C).

De socioøkonomiske faktorer hænger sammen

I det foregående har vi set på sammenhængen mellem hver enkelt socioøkonomisk faktor og stemmeandele hver for sig. Men det er oplagt, at de socioøkonomiske faktorer i et vist omfang samvarierer, så fx kommuner med mange ufaglærte også vil have en tendens til lavere gennemsnitlig indkomst, og kommuner med en høj indvandrerandel ofte også adskiller sig på uddannelses- og indkomstniveau. De tre faktorer hænger derfor sammen, og en umiddelbar sammenhæng mellem fx indkomst og populistiske stemmer kan derfor i virkeligheden afspejle variationer i uddannelsesniveau eller indvandrerandel, som helt eller delvist samvarierer med indkomstniveauet. For at adskille faktorernes selvstændige betydning bruger vi en regressionsanalyse. En regression er i al sin enkelhed en metode til at finde den bedste sammenhæng mellem en række forklarende variable (her indkomst, uddannelse og indvandrerandel) og det, vi gerne vil forklare (stemmeandelen), hvor hver variabels koefficient angiver dens sammenhæng med stemmeandelen, når der samtidig tages højde for de øvrige variable.

Regression viser stadig kun samvariation, ikke årsag

Det skal pointeres, at regressionsanalysen i sig selv ikke kan påvise en årsagssammenhæng mellem de socioøkonomiske faktorer og vælgeradfærden. Selvom vi tager højde for samvariationen mellem indkomst, uddannelse og indvandrerandel, kan der stadig være andre forhold i en kommune, som vi ikke måler på, fx lokal erhvervsstruktur eller længerevarende politiske traditioner, men som reelt driver både socioøkonomien og stemmeadfærden. Resultaterne skal derfor læses som mønstre i, hvilke kommuner der stemmer populistisk, og ikke som et bevis for, at fx en højere indkomst i sig selv ville reducere den populistiske opbakning.

Selvstændighed, stabilitet og styrke undersøges

Regressionsanalysen besvarer fire spørgsmål, som tilsammen viser, hvor robust og stabil sammenhængen mellem socioøkonomi og populisme er. For det første undersøger vi, om hver af de tre faktorer har en selvstændig sammenhæng med opbakningen til populistiske partier, når der samtidig tages højde for de to andre. For det andet sammenligner vi omfanget af de tre sammenhænge ved hjælp af en standardiseret regression. For det tredje undersøger vi, om sammenhængene er stabile over hele perioden, eller om de har ændret sig i vores tidsperiode. Endelig undersøger vi, om de socioøkonomiske faktorer ikke kun forklarer niveauet af de populistiske stemmeandele, men også *udviklingen* i dem. Resultaterne af disse fire analyser er samlet i tabel 2.1.

Tabel 2.1 **Sammenhæng mellem socioøkonomi og opbakning til populistiske partier**

	(1) Basismodel	(2) Standardiseret	(3) Fuld interaktion m. valgår[a]	(4) Ændring 2007-2026
Log-indkomst	-2,90	-0,10	1,77	8,50*
	(2,29)	(0,08)	(3,19)	(4,01)
Andel grundskole	0,57***	0,54***	0,36***	0,73***
	(0,06)	(0,06)	(0,06)	(0,09)
Andel indvandrere/efterkommere	-0,08***	-0,09***	0,09***	-0,40***
	(0,03)	(0,03)	(0,03)	(0,06)
P-værdi, indkomst × valgår (fælles test)			0,04	
P-værdi, grundskole × valgår (fælles test)			0,00	
P-værdi, indvandrere × valgår (fælles test)			0,00	
Valgårsspecifikke kontroller inkluderet	Ja	Ja	Ja	Nej
Standardiserede koefficienter	Nej	Ja	Nej	Nej
Antal observationer	588	588	588	98

Anm.: Standardfejl clustret på kommuneniveau i parentes for basismodel, standardiseret model og fuld interaktion. Modellen for ændring 2007-2026 er et tværsnit på kommuneniveau med (ikke-clustrede) standardfejl, hvor de socioøkonomiske variable fra 2007 anvendes som forklarende variable. Modellerne i kolonnerne (1)-(3) inkluderer valgårsspecifikke kontroller. Modellen i kolonne (3) inkluderer interaktionerne mellem alle tre socioøkonomiske variable og valgårskontroller; de rapporterede p-værdier er fra en fælles F-test for, om interaktionsleddene samlet set er signifikante. I modellen i kolonne (2) er alle tre forklarende variable samt stemmeandelene standardiseret (middelværdi 0, standardafvigelse 1). * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.
a) Koefficienterne i model 3 viser sammenhængen i referenceåret 2007 og er ikke direkte sammenlignelige med de øvrige kolonner. Denne kolonnes centrale resultat er p-værdierne for samspilsleddene.

Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Danmarks Statistiks statistikbank.

Basismodellen renser for de andre faktorer

Basismodellen (kolonne 1) undersøger, om hver af de tre socioøkonomiske faktorer har sin egen sammenhæng med opbakningen til populistiske partier, når vi samtidig kontrollerer for de to andre faktorer. Fx svarer koefficienten på "Andel grundskole" på spørgsmålet: Hvis man sammenligner to kommuner med samme indkomstniveau og samme indvandrerandel, men med forskellig andel af borgere med grundskole, hvor stor er forskellen så typisk i deres populistiske stemmeandel?

Indkomstens sammenhæng går gennem uddannelse

Andelen af borgere med grundskole som højeste uddannelse er positivt og statistisk sikkert forbundet med opbakningen til populistiske partier, når vi kontrollerer for de to andre faktorer: En kommune med 1 pct.-point flere borgere med grundskole som højeste uddannelse har i gennemsnit 0,57 pct.-point flere stemmer på populistiske partier. Det samme gælder andelen af indvandrere og efterkommere, om end sammenhængen her er negativ og af et noget mindre omfang: 1 pct.-point højere andel af indvandrere hænger sammen med 0,08 pct.-point færre populistiske stemmer. Indkomst har derimod ikke en selvstændig, statistisk signifikant sammenhæng med stemmeandelen, når der samtidig kontrolleres for uddannelse og indvandrerandel. Det tyder på, at den sammenhæng mellem indkomst og populistiske stemmer, vi så tidligere i Figur 2.20, i vid udstrækning går gennem uddannelsesniveauet og/eller andelen af indvandrere og efterkommere i de pågældende kommuner.

Samme skala gør koefficienterne sammenlignelige

De tre faktorer måles i vidt forskellige enheder– indkomst i kroner, uddannelse og indvandrerandel i pct.-point – så deres koefficienter i basismodellen kan ikke sammenlignes direkte. I den standardiserede model (kolonne 2) omregner vi derfor alle tre faktorer til samme skala, så vi kan spørge: Hvis en kommune afviger lige meget (målt i forhold til den typiske spredning mellem

kommuner) på hver af de tre faktorer, hvilken afvigelse hænger så sammen med den største forskel i stemmeandel?

Uddannelsesniveau er den vigtigste forklaringsfaktor

Her fremgår det klart, at andelen af borgere med grundskole har den stærkeste sammenhæng med opbakningen til populistiske partier: En forskel på én standardafvigelse i andelen af borgere med grundskole hænger sammen med 0,54 standardafvigelse i stemmeandelen – mere end seks gange så meget som for indvandrerandelen og langt mere end for indkomst, hvis sammenhæng igen ikke er statistisk sikker. Uddannelsesniveau fremstår dermed som den socioøkonomiske faktor, der bedst forklarer forskelle i opbakningen til populistiske partier på tværs af kommuner.

Sammenhængene er ikke konstante over perioden

I model 3 (kolonne 3) undersøger vi, om sammenhængen mellem de tre faktorer og stemmeandelen har set ens ud ved alle seks valg, eller om den har ændret sig undervejs. Det gør vi ved at lade sammenhængen for hver faktor variere frit fra valgår til valgår og derefter teste, om disse variationer tilsammen er større, end hvad man ville forvente, hvis den underliggende sammenhæng reelt var uændret over hele perioden. De fælles test viser, at sammenhængen for både uddannelse og andelen af indvandrere er statistisk sikkert forskellig på tværs af valgår ($p<0{,}001$ for begge). Det samme gælder for indkomst, dog med en lidt svagere statistisk sikkerhed ($p<0{,}05$), jf. tabel 2.1.

Fra øjebliksbillede til hvem der har flyttet sig mest

De tre foregående modeller sammenligner kommuner på ét givent tidspunkt. Den sidste model (kolonne 4) stiller i stedet spørgsmålet omvendt: Kan en kommunes socioøkonomiske forhold i 2007 forudsige, hvor meget dens populistiske stemmeandel har ændret sig frem til 2026? Her er der altså tale om en anden slags sammenhæng; et spørgsmål om, hvilke kommuner der har den største populistiske *udvikling*.

Alle tre faktorer er forbundet med ændringen

Her er alle tre faktorer statistisk sikkert forbundet med ændringen. En kommune med 1 pct.-point flere borgere med grundskole som højeste uddannelse i 2007 har oplevet en 0,73 pct.-point større stigning i populistiske stemmer, mens 1 pct.-point højere indvandrerandel hænger sammen med en 0,4 pct.-point mindre stigning i populistiske stemmer. I modsætning til de øvrige modeller har indkomst i 2007 også en statistisk sikker sammenhæng med ændringen: En kommune, hvor den gennemsnitlige indkomst i 2007 var 1 pct. højere end en anden, har alt andet lige oplevet en ca. 0.085 pct.-point større stigning i den populistiske stemmeandel frem til 2026. Denne model bygger dog på færre observationer (98 mod 588 i de øvrige modeller, da hver kommune kun indgår én gang), hvilket giver anledning til større usikkerhed om resultatet.

Samme fire analyser for ikke-regeringsbærende partier

Vi gentager de samme fire analyser for opbakningen til ikke-regeringsbærende partier bredt set, jf. Tabel 2.2. Ligesom for populistiske partier varierer sammenhængen mellem alle tre faktorer statistisk sikkert over tid, og andelen af borgere med højst en grundskoleuddannelse i 2007 er igen forbundet med en stigning i stemmeandelen frem til 2026, om end sammenhængen er knap halvt så stor som for populisterne.

Her er indkomst den tungeste faktor, ikke uddannelse

På to punkter adskiller billedet sig dog markant fra billedet for populistiske partier. For det første er indkomst, ikke uddannelse, klart den tungeste faktor: en forskel på én standardafvigelse i indkomst hænger sammen med en nedgang på 0,54 standardafvigelse i stemmeandel, mens uddannelsesniveau ikke har nogen statistisk sikker sammenhæng. Det er stik modsat populistmodellen, hvor uddannelse var den afgørende faktor, og indkomst ikke havde nogen selvstændig sammenhæng. For det andet trækker indkomsten i 2007 i modsat retning i forhold til *udviklingen*. Kommuner med højere indkomst i 2007 har oplevet en mindre stigning i opbakningen til ikke-regeringsbærende partier frem til 2026, hvor højere indkomst hang sammen med en *større* stigning i populistiske stemmer.

Indvandrerandel virker modsat i forhold til populisme

Andelen af indvandrere og efterkommere er desuden positivt forbundet med opbakningen til ikke-regeringsbærende partier, hvor sammenhængen for populistiske partier var negativ. En mulig forklaring kunne være, at gruppen af ikke-regeringsbærende partier også dækker venstreorienterede partier, der typisk har en del af deres opbakning i mere etnisk mangfoldige områder, men vores data kan ikke isolere, om det er den reelle årsag.

Venstreorienterede partier kan forklare forskellene

Forskellene mellem de to sæt af sammenhænge skal ses i lyset af, at gruppen af ikke-regeringsbærende partier også omfatter de venstreorienterede partier. Forskellene i resultaterne afspejler derfor formentlig, at tilslutningen til de venstreorienterede partier er størst i områder med en anden socioøkonomisk sammensætning end dem, hvor de populistiske partier står stærkest. Fx kan man forestille sig, at venstreorienterede partier står stærkt blandt studerende på videregående uddannelser.

Tabel 2.2 **Sammenhæng mellem socioøkonomi og opbakning til ikke-regeringsbærende partier**

	(1) Basismodel	(2) Standardiseret	(3) Fuld interaktion m. valgår[a]	(4) Ændring 2007-2026
Log-indkomst	-15,99***	-0,54***	-0,34	-12,48***
	(2,53)	(0,09)	(2,65)	(3,57)
Andel grundskole	0,03	0,03	0,10*	0,37***
	(0,08)	(0,08)	(0,06)	(0,08)
Andel indvandrere/efterkommere	0,15***	0,16***	0,23***	-0,05
	(0,03)	(0,03)	(0,03)	(0,06)
P-værdi, indkomst × valgår (fælles test)			0,00	
P-værdi, grundskole × valgår (fælles test)			0,00	
P-værdi, indvandrere × valgår (fælles test)			0,00	
Valgårsspecifikke kontroller inkluderet	Ja	Ja	Ja	Nej
Standardiserede koefficienter	Nej	Ja	Nej	Nej
Antal observationer	588	588	588	98

Anm.: Standardfejl clustret på kommuneniveau i parentes for basismodel, standardiseret model og fuld interaktion. Modellen for ændring 2007-2026 er et tværsnit på kommuneniveau med (ikke-clustrede) standardfejl, hvor de socioøkonomiske variable fra 2007 anvendes som forklarende variable. Modellerne i kolonnerne (1)-(3) inkluderer valgårsspecifikke kontroller. Modellen i kolonne (3) inkluderer interaktionerne mellem alle tre socioøkonomiske variable og valgårskontroller; de rapporterede p-værdier er fra en fælles F-test for, om interaktionsleddene samlet set er signifikante. I modellen i kolonne (2) er alle tre forklarende variable samt stemmeandelene standardiseret (middelværdi 0, standardafvigelse 1). * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.
a) Koefficienterne i model 3 viser sammenhængen i referenceåret 2007 og er ikke direkte sammenlignelige med de øvrige kolonner. Denne kolonnes centrale resultat er p-værdierne for samspilsleddene.
Kilde: Egne beregninger baseret på Den Danske Valgdatabase og Danmarks Statistiks statistikbank.

Uddannelse, ikke indkomst, kan forklare dansk populisme

Denne analyse har vist, at det mønster, som tidligere er fundet på tværs af Europa, også i en vis grad kan genfindes internt i Danmark. Ligesom uligheden mellem regioner i Europa hænger sammen med opbakningen til populistiske partier, er der en klar geografisk skævhed i, hvilke danske kommuner der har vendt ryggen til de etablerede partier. Den skævhed er ikke jævnt fordelt mellem land og by og handler i høj grad om niveauet af socioøkonomiske ressourcer i områderne. Hvor den europæiske analyse undersøgte indkomst som den centrale drivkraft bag populismens fremgang, ser denne analyse socioøkonomi i et bredere perspektiv og finder, at det især er andelen af borgere uden en uddannelse ud over grundskolen, der forklarer forskellene mellem kommunerne.

Svag grundskole kan risikere at forstærke populismen

Fundet rejser samtidig bekymring for, hvad der kommer til at ske fremover. Hvis et lavt uddannelsesniveau er den faktor, der hænger tættest sammen med opbakningen til populistiske partier, er det bekymrende, at ca. hver tiende elev ikke består folkeskolens afgangsprøve i både dansk og matematik, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2026). Andelen varierer markant på tværs af landet. I Lolland Kommune er andelen 29,5 pct., mens andelen er under 6 pct. i en række nordsjællandske kommuner, fx Gentofte, Lyngby-Taarbæk og Rudersdal. At bestå afgangsprøven er et

adgangskrav til erhvervsuddannelserne, og unge, der ikke opnår den, har en markant højere risiko for at stå uden ungdomsuddannelse som 25-årige, jf. Klarskov og Jensen (2023). Der er derfor en risiko for, at der vokser en ny generation af potentielle populistvælgere frem netop i de områder, hvor opbakningen allerede er størst. Det understreger vigtigheden af at sikre, at flere børn og unge opnår tilstrækkelige evner og kompetencer i grundskolen, da disse udgør forudsætningerne for at gennemføre ungdoms- og videregående uddannelser.

Mistillid har ikke én entydig sammenhæng

Samtidig viser analysen, at oppositionen til det etablerede politiske system ikke er én entydig bevægelse. Populistiske partier og ikke-regeringsbærende partier trækker bredt set på forskellige dele af befolkningen: Uddannelse driver den ene, indkomst den anden. Det er en påmindelse om, at mistillid til det etablerede system kan have flere forskellige rødder på samme tid, og at en enkelt forklaring, det være sig indkomst, uddannelse eller indvandring, sjældent giver hele billedet.

Populisme har en reel økonomisk pris

Det gør det ikke mindre vigtigt at følge udviklingen tæt. Som Funke m.fl. (2023) viser, har populistisk styre en reel økonomisk pris, der kan vare mere end et årti. Hvis den stigende opbakning til populistiske partier i dele af Danmark, ligesom i Europa, er en konsekvens af, at nogle områder er blevet hægtet af den økonomiske udvikling, peger denne analyse på, at uddannelse og opkvalificering af arbejdsstyrken i de udsatte områder er et mindst lige så centralt værktøj som ren omfordeling, hvis man vil dæmme op for udviklingen. Det ændrer dog ikke på, at denne analyses resultater er udtryk for samvariation og ikke en kausal sammenhæng, og at der derfor er behov for yderligere forskning, før man kan drage endelige konklusioner om årsagerne til den stigende populisme i Danmark.

Boks 4 Regressionsmodel for stemmeandele og socioøkonomi

Model

Vi undersøger sammenhængen mellem kommunernes socioøkonomiske sammensætning og stemmeandele ved hjælp af følgende regressionsligning:

$$y_{it} = \beta_0 + \beta_1 \cdot ln(indkomst_{it}) + \beta_2 \cdot grundskole_{it} + \beta_3 \cdot indvandrer_{it} + \delta_t + \varepsilon_{it}$$

hvor y_{it} er andelen af stemmer på enten populistiske partier eller ikke-regeringsbærende partier i kommune *i* ved valget i år *t*. $\ln(indkomst_{it})$ er den naturlige logaritme til kommunens gennemsnitlige disponible indkomst, $grundskole_{it}$ er andelen af 15-69-årige med grundskole som højeste fuldførte uddannelse, og $indvandrer_{it}$ er andelen af indvandrere og efterkommere. δ_t er et sæt af valgårsfaste effekter (dummyvariable for hvert valgår med 2007 som reference), der opfanger landsdækkende chok, som er fælles for alle kommuner i et givet valgår, fx den generelle fremgang for protestpartier omkring 2015, jf. figur 2.16. Koefficienterne β_1-β_3 er dermed identificeret ud fra variationen i socioøkonomi *på tværs af* kommuner inden for det samme valgår, ikke ud fra den landsdækkende udvikling over tid.

Vi anvender log-indkomst frem for indkomstniveau, fordi sammenhængen mellem indkomst og stemmeadfærd teoretisk set forventes at aftage med indkomstniveauet (en indkomstfremgang på 10.000 kr. betyder relativt mere for en lavindkomstkommune end for en højindkomstkommune). Log-transformationen betyder, at β_1 tilnærmelsesvis kan fortolkes som ændringen i y_{it} (i pct.-point) ved en 1 pct. stigning i indkomsten.

Estimering

Modellen estimeres med OLS på et paneldatasæt med 98 kommuner observeret ved seks valgår (2007-2026), i alt 588 kommune-år-observationer. Da samme kommune indgår flere gange, er standardfejlene clustret på kommuneniveau. Det tillader vilkårlig korrelation i fejlleddet ε_{it} inden for den enkelte kommune over tid – fx fordi lokale forhold som erhvervsstruktur eller politisk kultur er persistente, men antager fortsat uafhængighed på tværs af kommuner.

For at teste om sammenhængen mellem indkomst og stemmeandele har været konstant over tid, udvider vi modellen med interaktioner af tidsdummies:

$$y_{it} = \beta_1 \cdot ln(indkomst_{it}) + \beta_2 \cdot grundskole_{it} + \beta_3 \cdot indvandrer_{it} + \delta_t + \sum_{t \neq 2007} (\beta_{1t}[D_{it} \times ln(indkomst_{it})] + \beta_{2t}[D_{it} \times grundskole_{it}] + \beta_{3t}[D_{it} \times indvandrer_{it}]) + \varepsilon_{it}$$

hvor D_{it} er en dummyvariabel for valgår (2007 udgør referencekategorien). Koefficienten på fx log-indkomst i et givet valgår *t* er dermed $\beta_1 + \gamma_{1t}$, og γ_{1t}måler, hvor meget indkomstsammenhængen i år *t* afviger fra sammenhængen i referenceåret 2007. De fælles F-test i tabellerne (rapporteret som p-værdier) tester, om henholdsvis

$\gamma_{1t} = 0, \gamma_{2t} = 0, \gamma_{3t} = 0$ for alle *t* samtidigt, dvs. tester om sammenhængen mellem de socioøkonomiske variable og stemmeadfærd varierer på tværs af valgår.

Vi rapporterer desuden koefficienterne i standardiseret form (indkomst, grundskole og indvandrerandel omregnet til middelværdi 0 og standardafvigelse 1), så de tre socioøkonomiske faktorers relative betydning for stemmeandelene kan sammenlignes direkte, uanset deres oprindelige måleenhed.

2.3 Markedet for sundhedsforsikringer er lille, men voksende og kan danne et A- og B-hold

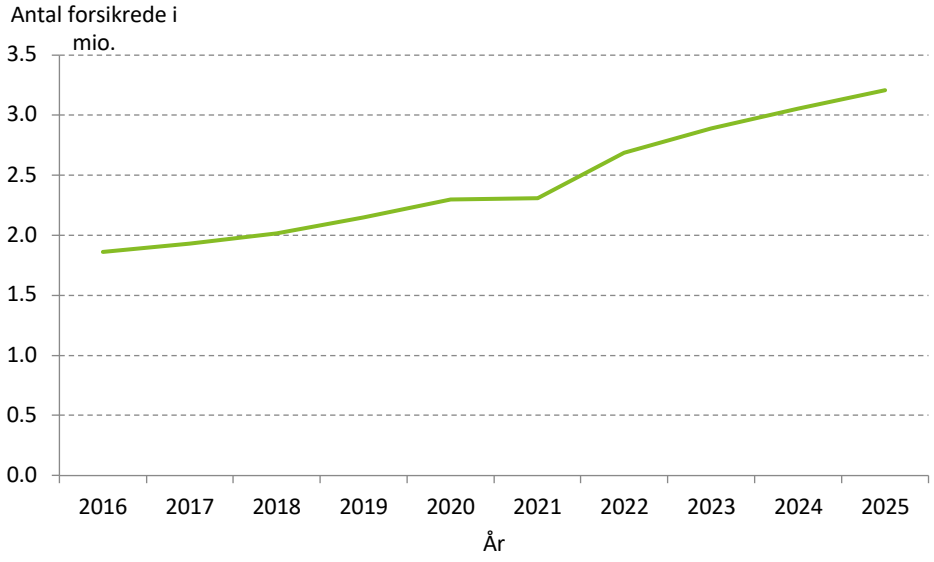
3,2 mio. forsikringer, men under 3 pct. af sundhedsudgifterne

I 2025 var der 3,2 mio. private sundhedsforsikringer i Danmark, men de finansierede under 3pct. af de samlede sundhedsudgifter. Antallet af private sundhedsforsikringer er vokset kraftigt alene siden 2016. Det har sat gang i en debat om, hvorvidt danskerne fravælger det offentlige sundhedsvæsen, og om der er ved at opstå et A- og B-hold, hvor de i forvejen bedst stillede køber sig til bedre og hurtigere behandling. Spørgsmålet er centralt, fordi sundhedsvæsenet skal opfylde borgernes behov for "let og lige adgang til sundhedsvæsenet" og "kort ventetid på behandling", jf. § 2 i sundhedsloven (2025). I denne analyse undersøger vi derfor, hvad sundhedsforsikringerne dækker, hvem der har dem, og om udbredelsen skaber ulighed i adgangen til sundhedsydelser.

Stor vækst i sundhedsforsikringer

Markedet for private sundhedsforsikringer har været i vækst i hele perioden 2016-2025, men væksten er taget yderligere til efter 2021. Antallet af sundhedsforsikringer i Danmark er steget fra 1,9 mio. i 2016 til 3,2 mio. i 2025, jf. figur 2.23. Væksten var mere moderat i de første år, hvor antallet steg med ca. 440.000 fra 2016 til 2020, mens antallet fra 2021 til 2025 er vokset med ca. 900.000. Udviklingen er baggrunden for debatten om, hvorvidt danskerne i stigende grad fravælger det offentlige sundhedsvæsen til fordel for et privat alternativ, og om der er tendenser til, at der skabes et A- og B-hold, hvor de i forvejen bedst stillede kan købe sig til også at have bedre sundhedsydelser.

Figur 2.23 Antal sundhedsforsikringer i Danmark er steget fra 1,9 mio. i 2016 til 3,2 mio. i 2025

Anm.: Figuren viser antallet af sundhedsforsikringer i perioden 2016-2025. Tallene er ikke opgjort som antal unikke personer, men som antal sundhedsforsikringer årligt. Der er derfor mulighed for, at der er flere sundhedsforsikringer end borgere, som har sundhedsforsikringer. Tallet omfatter også medforsikrede børn og ægtefæller. F&Ps opgørelse omfatter ikke brugerbetalingsforsikringer som Sygeforsikringen "danmark" eller kritiske sygdomsforsikringer. Se Boks 5 for nærmere beskrivelse af data.
Kilde: Egne beregninger baseret på statistik fra F&P og Danmarks Statistik.

Forskellige typer af sundheds-forsikringer

Markedet for sundhedsforsikringer kan inddeles i tre grupper, jf. Møller Pedersen (2007), hvor en sundhedsforsikring i praksis dog godt kan indeholde elementer på tværs af grupperne, jf. Andreasen m.fl. (2009):

- Behandlingsforsikring: kan dække behandling ved sygdom hos private udbydere, fx fysioterapeut og kiropraktor, ikke-akutte operationer på privathospitaler samt behandling hos privatpraktiserende speciallæger og psykologer. Behandlingsforsikringer varierer i, hvor mange sundhedsydelser de dækker.
- Brugerbetalingsforsikring: yder tilskud til borgerens egenbetaling af sundhedsudgifter. Det kan være udgifter til briller og medicin samt tilskud til tandpleje, psykologhjælp, fysioterapi og, i visse tilfælde, også operationer hos privatudbydere. Sygeforsikringen "danmark" er den primære udbyder af denne type sundhedsforsikring.
- Kritisk sygdomsforsikring: udbetaler et fast engangsbeløb ved diagnosticering af en af en række specifikt udvalgte kritiske sygdomme.

Virksomheder og borgere kan tegne forsikringen

Private sundhedsforsikringer, såsom behandlingsforsikringer og kritiske sygdomsforsikringer, kan tegnes af borgerne selv via et forsikrings- eller pensionsselskab. Virksomheder kan ligeledes tegne kollektive sundhedsforsikringer til deres ansatte via forsikringsselskaber eller pensionsselskaber. Tegner virksomheden sundhedsforsikringer til ansatte, vil medarbejderne blive beskattet af værdien af præmien, mens virksomhedens udgifter til forsikringen er fradragsberettigede, så længe forsikringerne tegnes kollektivt for alle medarbejdere, jf. Møller Pedersen (2007). Betaler en borger selv for en sundhedsforsikring, er den ikke fradragsberettiget på selvangivelsen.

Afgrænser primært fokus til behandlingsforsikringer

Når vi i denne analyse omtaler sundhedsforsikringer, dækker det primært behandlingsforsikringer. Det er antallet af behandlingsforsikringer, der vises i figur 2.23.[13] Figur 2.24 og Figur 2.25 bygger derimod på Danmarks Statistiks opgørelse af sundhedsudgifter, som ikke skelner mellem behandlingsforsikringer og brugerbetalingsforsikringer. Her indgår derfor begge typer i forsikringernes del af finansieringen, jf. boks 5. Fokusset på at belyse behandlingsforsikringer skyldes, at de giver adgang til private sundhedsydelser, der potentielt kan være et alternativ til offentlige sundhedsydelser. Kritisk sygdomsforsikring eller brugerbetalingsforsikring er ikke et alternativ til sundhedsydelser i det offentlige sundhedsvæsen.[14] En kritisk sygdomsforsikring udbetaler et engangsbeløb i forbindelse med sygdom og er ikke relateret til behandling, mens en brugerbetalingsforsikring typisk giver et tilskud til den egenbetaling, husholdningerne i forvejen selv skal betale.

Tæller forsikringspolicer, ikke personer

3,2 mio. sundhedsforsikringer i Danmark i 2025 er et højt tal set i lyset af en befolkning på knap 6 mio., jf. figur 2.23. Antallet af forsikringer er opgjort som antallet af policer, jf. F&P (2026b), hvorfor der er færre borgere med en sundhedsforsikring, da én borger kan have flere policer.

Antal forsikringer siger ikke noget om forbrug

Sundhedsforsikringerne omfatter blandt andet også markedet for at medforsikre børn og ægtefæller, som siden 2014 indgår i antallet af sundhedsforsikringer, jf. F&P (2026b). Antallet af forsikringer med medforsikrede børn eller ægtefæller er i perioden 2016-2025 vokset fra ca. 300.000 til 500.000, jf. F&P (2026b). Det forklarer dog kun en del af udviklingen, idet det samlede antal sundhedsforsikringer er vokset mere end denne stigning.

Forsikringer finansierer 3 pct. af sundhedsudgifter

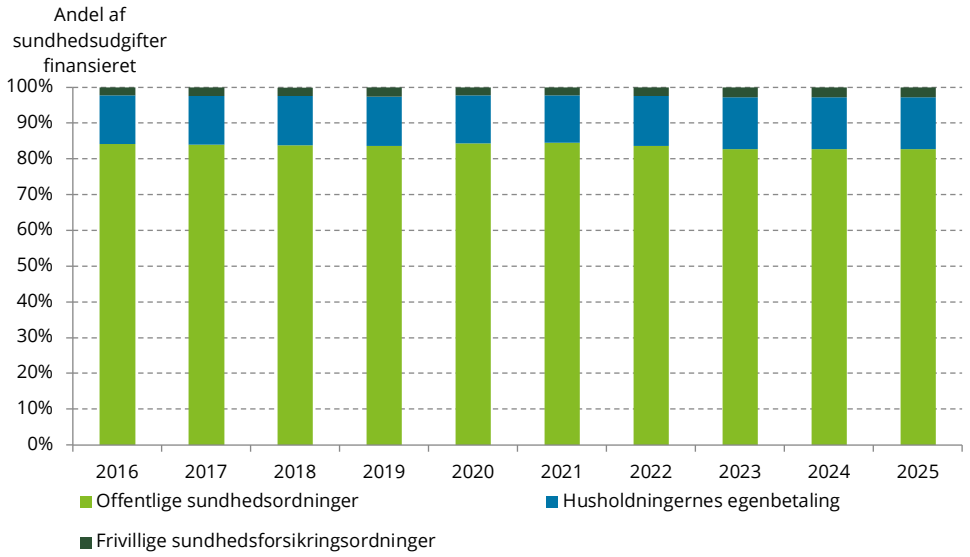
På trods af det store antal sundhedsforsikringer finansierer de, inkl. egenbetalingsforsikringer, kun en lille del af de samlede sundhedsudgifter i Danmark. Alle årlige sundhedsudgifter i samfundet kan fordeles efter, hvem der finansierer dem. Forsikringernes andel omfatter både behandlingsforsikringer og brugerbetalingsforsikringer, som fx Sygeforsikringen "danmark". Husholdningernes egenbetaling er derimod det, borgerne selv betaler af egen lomme, efter et eventuelt tilskud fra en brugerbetalingsforsikring. Sundhedsforsikringernes andel af finansieringen af sundhedsudgifter har ligget stabilt på 2 pct. fra 2016 til 2022 og på 3 pct fra 2023 til 2025, jf. figur 2.24. figur 2.24en viser også, at både andelen af borgernes egenbetaling og det offentliges andel af finansieringen har ligget nogenlunde stabilt i den periode, hvor antallet af sundhedsforsikringer er steget.

[13] I litteraturen af blandt andre. Møller Pedersen (2007) og Andreasen m.fl. (2009) omtales behandlingsforsikringerne som sundhedsforsikringer, og vi gør det samme i analysen her. F&P (2026a) omtaler behandlingsforsikringerne som sundhedsordninger og -forsikringer. Da der i tal og analyser ikke skelnes mellem de to, omtaler vi begge som sundhedsforsikringer.

[14] I enkelte tilfælde kan man mod et tilvalg og en højere præmie få et tilskud til selvbetalte, ikke-akutte operationer gennem en brugerbetalingsforsikring, fx Sygeforsikringen "danmark". Relativt få medlemmer har dog valgt denne tilvalgsdækning, og tilskuddet dækker kun en mindre del af operationens pris, hvor der ellers ville være egenbetaling.

Der er derfor ikke umiddelbart tegn på en tendens til, at sundhedsydelser i stigende grad finansieres privat.

Figur 2.24 Sundhedsudgifter fordelt på finansieringskilde, pct. af de samlede udgifter, 2016-2025

Anm.: Opgørelsen omfatter samtlige danske sundhedsudgifter inkl. medicinforbrug fordelt på finansieringskilderne: offentlige og obligatoriske sundhedsforsikringsordninger, frivillige sundhedsforsikringsordninger og husholdningernes egenbetaling. Se boks 5 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, tabel SHA1.

Finansieringen af sundhedsudgifter fordelt på aktører

Sundhedsudgifterne i figur 2.24 omfatter *alle* årlige sundhedsudgifter i samfundet, alt fra hospitals- og lægebesøg til fysioterapi, medicinkøb og psykologhjælp. Tallene stammer fra Danmarks Statistiks opgørelse af sundhedsudgifter (SHA), der fordeler udgifterne efter, hvem der finansierer forbruget af sundhedsydelser, jf. Danmarks Statistik (2026a). *Offentlige ordninger* er finansiering fra staten eller obligatoriske ordninger fastsat ved lov. *Husholdningernes egenbetaling* er borgerens direkte betaling for sundhedsydelser, fx medicin og tandlæge. *Frivillige sundhedsforsikringsordninger* er ikke-lovpligtige ordninger baseret på køb af en sundhedsforsikring. Kategorien omfatter på lige fod både arbejdsgiverbetalte og individuelt tegnede forsikringer, herunder Sygeforsikringen "danmark".

Sundhedsudgifter opgøres kun samlet for alle forsikringer

Sundhedsforsikringerne finansierer altså i dag knap 3 pct. af de samlede udgifter for alle sundhedsydelser, men denne opgørelse er fra Danmarks Statistik. Den omfatter som nævnt både behandlingsforsikringer og brugerbetalingsforsikringer, herunder primært Sygeforsikringen "danmark". Derfor er sundhedsforsikringernes, altså behandlingsforsikringernes, andel af de samlede udgifter mindre end 3 pct. I 2025 dækkede sundhedsforsikringerne ca. 3,2 mia.kr., jf. F&P (2026a) [15], mens Sygeforsikringen "danmark" finansierede 3,9 mia.kr. af sundhedsudgifterne, jf. Sygeforsikringen "danmark" (2026).

3 pct. siger intet om udviklingen

Sundhedsforsikringer finansierer kun en lille del af de samlede sundhedsudgifter. Det bruges af nogle som argument for, at borgerne ikke fravælger det offentlige sundhedsvæsen, og at forsikringsbetinget ulighed i adgangen til sundhedsydelser derfor er mindre relevant at diskutere. Men de knap 3 pct. af de samlede sundhedsudgifter, jf. figur 2.24, siger ikke noget om, hvorvidt der er en bevægelse i gang. I 2025 udgjorde de samlede sundhedsudgifter ca. 293 mia.kr., hvor de frivillige forsikringsordninger stod for ca. 7,6 mia.kr.

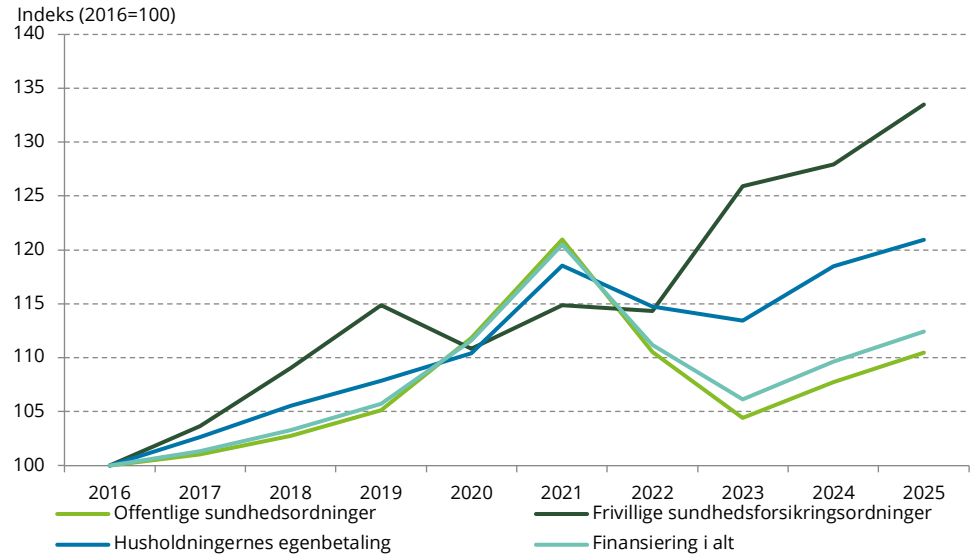
Forsikringernes finansiering vokser hurtigst

Sundhedsudgifter finansieret af private sundheds- og egenbetalingsforsikringer vokser væsentligt hurtigere end sundhedsudgifterne finansieret af egenbetaling, det offentlige og de samlede

[15] F&P (2026a) har opgjort bruttoerstatningsudgifter til at være 3,2 mia.kr. i 2025.

sundhedsudgifter. Fra 2016 til 2025 er udgifter finansieret af frivillige sundhedsforsikringsordninger, opgjort i 2025-priser, vokset med ca. 33 pct.,[16] mens finansieringen af sundhedsudgifter fra egenbetaling er vokset med ca. 21 pct. Fra 2016 til 2025 er samtlige sundhedsudgifter vokset med 12 pct., mens det offentlige, målt i 2025-priser, i samme periode er vokset med 10 pct., jf. figur 2.25.

Figur 2.25 Væksten i sundhedsudgifter fordelt på finansieringskilde, 2016-2025

Anm.: Figuren viser væksten i finansieringen af sundhedsudgifter opgjort i 2025-priser. 2016 er sat som indeks. Se boks 5 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, SHA1 og PRIS111.

Forsikringernes rolle vokser, men er stadig begrænset

Sundhedsforsikringerne fylder altså gradvist mere i finansieringen af sundhedsudgifterne, men deres rolle er fortsat begrænset. Antallet af sundhedsforsikringer er steget, jf. figur 2.23, og sundhedsforsikringernes finansiering er vokset hurtigere end finansieringen af de samlede sundhedsudgifter, jf. figur 2.25. Forsikringerne finansierer dog fortsat kun knap 3 pct. af de samlede sundhedsudgifter, jf. figur 2.24.

Forsikringer kan substituere både offentlig og egenbetaling

Når vi ser en stigende tendens til privat finansiering af sundhedsudgifter, er det et udtryk for en stigende brug af private sundhedsydelser. Det er dog ikke givet, at den stigende brug af sundhedsforsikringer indebærer, at disse substituerer det offentlige sundhedsvæsen, selvom denne konklusion ofte drages. Sundhedsforsikringerne kan lige så vel substituere borgernes egenbetaling, altså behandling, de i forvejen selv betaler for. Det er typisk behandling hos privatpraktiserende, fx fysioterapeuter, kiropraktorer og psykologer, hvor der netop er egenbetaling. Det er derfor centralt at undersøge, hvad de private sundhedsforsikringer konkret dækker.

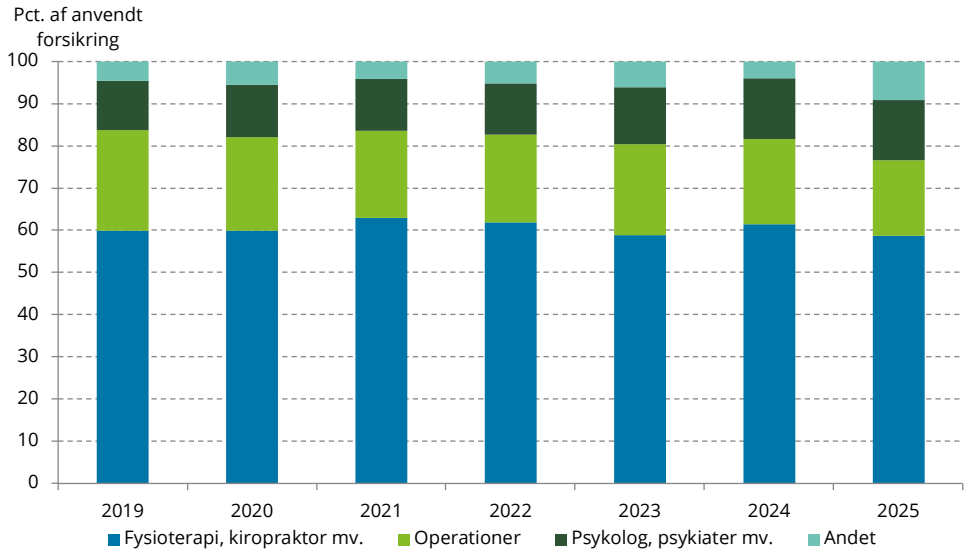
2.3.1 Sundhedsforsikringer dækker hovedsageligt udgifter, der ellers finansieres af egenbetaling

Anvendt forsikring fordelt på behandlingsområde

Tal i figur 2.26 viser, hvilke sundhedsydelser behandlingsforsikringerne vist i figur 2.23 er blevet anvendt til at dække. Se boks 5 for nærmere beskrivelse af data. Knap 60 pct. af dem, der har anvendt forsikringen, har brugt den på fysioterapi eller kiropraktik, ca. 18 pct. var ikke-akutte operationer og ca. 14 pct. var psykolog- eller psykiaterbehandling, jf. figur 2.26. Dette mønster har været nogenlunde stabilt siden 2019, hvor dataene første gang blev opgjort.

[16] Forsikringsfinansieringen voksede især i 2016-2019 og fra 2022 til 2023, mens den stod nogenlunde stille i årene med coronapandemi.

Figur 2.26 Forsikrede, der har anvendt deres sundhedsforsikring, fordelt på behandlingsområde, pct., 2019-2025

Anm.: Opgørelsen omfatter forsikringer under alle ordningstyper, dvs. individuelt tegnede ordninger, arbejdsgiverbetalte ordninger og arbejdsgiverbetalte ordninger med medforsikret ægtefælle, samlever og børn. Andet dækker over blandt andet hjemmehjælp, rekreation, ledsageordning mv. Tallene viser, hvad antallet af sundhedsforsikringer dækker på det anvendte behandlingsområde for behandlingsforsikringer. Se boks 5 for yderligere detaljer.

Kilde: Egne beregninger baseret på F&P.

Forsikring dækker hovedsageligt egenbetaling ...

Sundhedsforsikringerne finansierer altså hovedsageligt på områder, hvor der er egenbetaling inden for sundhedsområdet. Over halvdelen af dem, der har brugt deres sundhedsforsikringer, har brugt dem på områder, hvor borgerne i forvejen selv betaler, nogle gange med tilskud fra det offentlige eller fra en brugerbetalingsforsikring som fx Sygeforsikringen "danmark". Det gælder fx fysioterapi og kiropraktik og i vid udstrækning også psykologhjælp. Det samme konkluderede F&P (2023), da de undersøgte, hvad sundhedsforsikringerne dækker. Det tyder på, at forsikringerne i højere grad supplerer ved at dække egenbetalinger end at erstatte det offentlige sundhedsvæsen.

... men kan stadig skabe ulighed

Selvom sundhedsforsikringerne hovedsageligt dækker borgernes egenbetaling, kan de stadig skabe økonomisk ulighed. Nogle vil argumentere for, at forsikringer, der dækker egenbetaling, ikke nødvendigvis er ulighedsskabende, fordi forsikringen blot er en alternativ betalingsmåde for en behandling, som borgeren under alle omstændigheder selv ville have betalt for. Argumentet forudsætter dog, at alle borgere er lige sunde og har lige adgang til at tegne forsikringen. Mange kan frit vælge, om de vil betale kontant eller forsikre sig mod egenbetaling, men ikke alle. Særligt borgere med lav disponibel indkomst vil være mindre tilbøjelige til at prioritere en forsikring.

Selve egenbetalingen er ulighedsskabende

Det ulighedsskabende ligger dog også i selve egenbetalingen, fordi borgere skal betale det samme beløb, uanset deres indkomst.[17] At sundhedsforsikringer og brugerbetalingsforsikringer, som fx Sygeforsikringen "danmark", netop dækker egenbetaling, er derfor ikke overraskende. En sundhedsforsikring giver kun adgang til private sundhedsydelser, og det er netop her, der er egenbetaling i det danske sundhedsvæsen.

I Danmark er der en lov for en veldefineret gruppe af lidelser, der sikrer hurtig udredning og behandling via det offentlige sygehusvæsen. Det indebærer, at man frit kan vælge sygehus og, hvis ventetiden til udredning eller behandling overstiger 30 kalenderdage, finde et privat alternativ, jf.

[17] Der findes dog ordninger, som hjælper borgere med lav disponibel indkomst med at dække en del af egenbetalingen. Individuelle ordninger tilbydes kommunalt til patienter, der med lave indkomster kan have svært ved at betale deres medicinudgifter, jf. Borger.dk (2026a). Derudover kan borgere på kontanthjælp søge om hjælp til dækning af blandt andet medicin og tandbehandling, jf. BM (2023).

Behandlingsgaranti mindsker ulighed i adgang til sundhedsydelser

Sundhedsstyrelsen (2025).[18] Den 30-dages behandlingsgaranti mindsker uligheden i adgangen til sygehusbehandling. Er der ventetid til behandling på offentlige sygehuse, er der frit sygehusvalg eller mulighed for at få behandling i det private. Der er derfor ikke nødvendigvis den store økonomiske gevinst ved at tilkøbe en sundhedsforsikring, der ellers ville give samme sundhedsydelse. I praksis kan der dog være borgere, der alligevel vælger det private, fx fordi det opleves som mere fleksibelt, eller fordi de har andre specifikke præferencer.

Ventetider hos speciallæger uden behandlingsgaranti …

Hvor der er lange ventelister til sundhedsydelser, som ikke er omfattet af 30-dages behandlingsgarantien for sygehusbehandling, kan der opstå ulighed i adgangen til disse sundhedsydelser. Det gælder blandt andet hos de praktiserende speciallæger, som kan inddeles i to grupper. Danske Regioner (2026) beskriver, at praksissektoren består af privatpraktiserende inden for almen praksis, speciallægehjælp (herunder psykiatri), fysioterapi, kiropraktik, psykologhjælp, tandlægehjælp og tandplejerhjælp samt fodterapi. Den ene gruppe har ydernummer og overenskomst med Regionernes Lønnings- og Takstnævn (RLTN). Den udreder og behandler patienter med henvisning vederlagsfrit for patienten mod honorar fra regionen, jf. RLTN og FAS (2022). Den anden gruppe er privatpraktiserende speciallæger uden ydernummer, som kun behandler patienter, der selv betaler, eller som er dækket via en aftale med et privat forsikringsselskab.

… kan give forsikrede hurtigere adgang

Er der lange ventelister, kan en patient med en sundhedsforsikring potentielt springe ventelisten over. Det kan ske enten hos en privatpraktiserende speciallæge uden ydernummer eller hos en praktiserende speciallæge med ydernummer, som også behandler private patienter. Overenskomsten kan desuden give lægen et økonomisk incitament til at gøre det sidste. Honoraret fra regionen nedsættes nemlig, når praksissens årlige omsætning overstiger en fastsat knækgrænse, jf. RLTN og FAS (2022). Det kan tilskynde lægen til kun at tage offentlige patienter op til knækgrænsen og derefter prioritere patienter, der betaler selv eller via en forsikring. Kombinationen af ventetider og manglende behandlingsgaranti skaber dermed ulighed i, hvornår en person kommer til udredning, og potentielt i, hvornår personen kan modtage behandling.

Eksempel på ulige adgang: psykiater og psykolog

Et eksempel, hvor der potentielt kan opstå ulighed i adgangen til sundhedsydelser, er psykolog- og psykiaterbehandling. Ca. 14 pct. af dem, der anvendte deres sundhedsforsikring, brugte den netop her, jf. figur 2.26. Det er et sundhedsområde, der delvist er præget af brugerbetaling, jf. Borger.dk (2026b), og en betydelig kapacitetsudfordring, jf. Lægeforeningen (2026). Er patienten først henvist til et psykiatrisk hospital, gælder en 30-dages frist for både udredning og behandling, på linje med den somatiske behandlingsgaranti. Men ligesom andre praktiserende speciallæger er privatpraktiserende psykiatere ikke omfattet af denne garanti, da den kun gælder ved henvisning til et sygehus. Det er derfor særligt ventetiden til udredning, fx hos en praktiserende psykiater, der potentielt kan skabe ulige adgang.

2.3.2 Sundhedsforsikringer er primært tilbudt via arbejdsgiver

Individuel eller arbejdsgiverbetalt forsikring

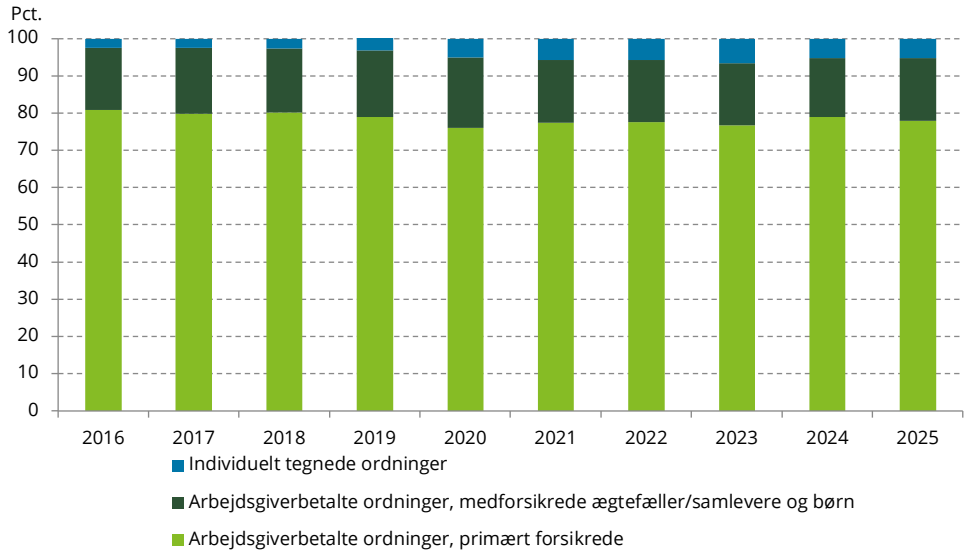
Individer kan tilkøbe sundhedsforsikringer igennem et forsikringsselskab eller via deres pensionsselskab. Ligeledes kan arbejdsgivere tegne dem til deres medarbejdere. De arbejdsgiverbetalte sundhedsforsikringer skal tegnes kollektivt for alle medarbejdere.

Mere end ni ud af ti forsikringer er tegnet af arbejdsgiveren

Langt de fleste sundhedsforsikringer i Danmark er tegnet af en arbejdsgiver gennem hele perioden 2016-2025, mens en fortsat lille andel er tegnet individuelt af den forsikrede selv. Mere end 95 pct. af de private sundhedsforsikringer er i gennemsnit tegnet og betalt af en arbejdsgiver i perioden, heraf i gennemsnit 78 pct. til ansatte selv og 17 pct. til deres medforsikrede ægtefæller, samlevere og børn, jf. figur 2.27. Andelen af individuelt tegnede forsikringer steg fra 3 pct. i 2016 til knap 7 pct. i 2023, men er i 2025 på 5 pct., jf. figur 2.27. I perioden fra 2020 og frem ses en mindre ændring i andelene, hvilket kan skyldes, at F&Ps opgørelse før 2020 kun dækkede ca. 88 pct. af branchens forsikrede (2019) mod alle selskaber fra 2020, jf. F&P (2026a).

[18] Andre regler gælder i tilfælde af kritiske sygdomme som fx kræft. Her gælder regler om maksimale ventetider, som typisk garanterer opstart af forløb inden for 14 dage, jf. Sundhed.dk (2025).

Figur 2.27 Andelen af forsikrede fordelt på, hvem der har tegnet ordningen, 2016-2025

Anm.: Figuren viser, hvem der har tegnet sundhedsforsikringer. I perioden fra 2020 og frem ses en mindre ændring i andelene, hvilket kan skyldes, at F&Ps opgørelse før 2020 kun dækker ca. 88 pct. af branchens forsikrede mod alle selskaber fra 2020. Se boks 5 for en nærmere beskrivelse af data.
Kilde: Egne beregninger baseret på statistik fra F&P.

Vækst i forsikringer er drevet af arbejdsgiver

Den kraftige vækst i antallet af sundhedsforsikringer fra 2016 til 2025 er altså primært drevet af arbejdsgivere, der tilbyder sundhedsforsikringer kollektivt til deres medarbejdere og i mindre grad af vækst i antallet af sundhedsforsikringer tegnet af individer, jf. figur 2.27. Blandt de 3,2 mio. forsikringer i 2025, jf. figur 2.23, er ca. 95 pct. tegnet af arbejdsgiver til medarbejderen eller medarbejderens ægtefælle eller børn, jf. figur 2.27. F&P (2026c) finder også, at antallet af arbejdsgiverbetalte forsikringer specifikt til ansatte er steget fra ca. 1,2 mio. i 2016 til ca. 1,9 mio. i 2025.[19]

Forsikringer betalt af arbejdsgiver varierer på tværs af brancher ...

Det er langt fra alle i beskæftigelse, der er dækket af en arbejdsgiverbetalt sundhedsforsikring. Særligt ser man, at dækningen varierer markant på tværs af brancher. I 2025 havde 86 pct. i finans- og forsikringsbranchen en skattepligtig sundhedsforsikring, mod kun 28 pct. i sundhedsvæsenet og 34 pct. i undervisningssektoren, jf. F&P (2026c). Det er altså langt fra alle arbejdsgivere, der tilbyder sundhedsforsikring som personalegode til deres medarbejdere.

... og køn samt uddannelsesniveau

Dertil kommer en kønsmæssig skævhed. Mænd har oftere en arbejdsgiverbetalt sundhedsforsikring end kvinder. Henholdsvis 62 pct. og 52 pct. af mænd og kvinder i beskæftigelse har en sundhedsforsikring, jf. F&P (2026c). Det hænger blandt andet sammen med, at mænd oftere arbejder i brancher, hvor sundhedsforsikring hyppigere tilbydes, blandt andet i finans- og forsikringsbranchen. Faglærte og personer, der arbejder i bygge- og anlægsbranchen samt industrien, har også ofte en arbejdsgiverbetalt sundhedsforsikring. I 2025 havde henholdsvis 70 pct. af de faglærte og 76 pct. i bygge- og anlægsbranchen en sundhedsforsikring via deres arbejdsgiver, jf. F&P (2026c). Det kan hænge sammen med en forhøjet risiko for sygdom og ulykker på arbejdspladsen. Ligeledes tilbydes sundhedsforsikringer i mindre grad til ansatte med lavere arbejdstid og indkomst, hvilket yderligere begrænser adgangen for de grupper, der i forvejen er dårligere stillet på arbejdsmarkedet.

Fordelagtig for medarbejder og virksomhed

At det især er arbejdsgiverbetalte ordninger, der driver væksten i antallet af sundhedsforsikringer, kan også hænge sammen med, at ordningerne er fordelagtige for både medarbejdere og virksomheden. Skattereglerne stiller krav om, at arbejdsgiveren tegner forsikringen kollektivt for alle medarbejdere, og at virksomheden har fradragsret for udgifterne til sundhedsforsikringen, jf. Møller

[19] F&P (2026c) har opgjort antallet af unikke personer, der har en skattepligtig sundhedsforsikring, som er dækket af deres arbejdsgiver. Tallene er opgjort, hvor hverken børn eller ægtefæller indgår.

Pedersen (2007). Selve præmiens værdi er som udgangspunkt skattepligtig for ansatte,[20] når den er tegnet via arbejdsgiveren eller gennem pensionsordningen. Det gennemsnitlige skattepligtige beløb er opgjort til 79 kr. om måneden, jf. F&P (2026c). Den reelle fordel er derfor prisen. En kollektiv præmie er betydeligt lavere end en individuel, fordi den forhandles samlet med forsikringsselskabet og typisk hverken afhænger af individets alder eller helbred, jf. Møller Pedersen (2007).

Arbejdsgiverbetalte forsikringer er ulighedsskabende

Individer kan ikke tegne en sundhedsforsikring, der i praksis er lige så billig som den skattepligtige, arbejdsgiverbetalte løsning, jf. Møller Pedersen (2007). Det betyder, at personer, der ikke har en arbejdsgiverbetalt forsikring, ikke kan få adgang til samme sundhedsforsikring til samme pris, og dermed opstår en økonomisk ulighed.

Potentielt større økonomisk ulighed end hvad man umiddelbart tror

Uligheden forstærkes af, at forsikringerne primært dækker udgifter, der ellers ville være egenbetaling, jf. figur 2.26, og at ca. 95 pct. af alle sundhedsforsikringer er arbejdsgiverbetalte, jf. figur 2.27. Personer uden for arbejdsstyrken, fx førtidspensionister og pensionister, er derfor tilbøjelige til hverken at have adgang til den billige forsikring eller den dækning, den giver. Er de samtidig mere syge, netop fordi de ikke er i arbejde, rammes de af højere udgifter til egenbetaling. Den økonomiske ulighed er derfor potentielt større end selve prisforskellen mellem en individuel og en kollektiv sundhedsforsikring.

Er der samtidig tale om ulighed i adgangen via ventelister, forstærkes billedet yderligere. Det er igen dem, der er uden for arbejdsstyrken, som potentielt er mere syge, ikke har en sundhedsforsikring til at springe ventelisten over, og derfor står bagerst i køen.

[20] En arbejdsgiverbetalt sundhedsforsikring er skattepligtig, når den benyttes i fritiden. Hvis forsikringen eller behandlingen udelukkende er rettet direkte mod arbejdsrelaterede skader eller et konkret arbejdsbetinget behov (fx lovpligtige arbejdsskadeforsikringer eller, hvis den kun dækker forebyggelse direkte på arbejdspladsen), er den ikke skattepligtig.

Boks 5 Data og definitioner

Analysen bygger på to datakilder. Data fra Forsikring & Pension (F&P) anvendes til at belyse udbredelsen og brugen af sundhedsforsikringer, jf. F&P (2026b), mens sundhedsudgifterne stammer fra Danmarks Statistiks tabel SHA1, jf. Danmarks Statistik (2026b), og benyttes til at undersøge de private forsikringers andel af finansieringen af sundhedsudgifter.

Antal sundhedsforsikringer

F&P opgør antallet af sundhedsforsikringer i perioden 2003-2025, hvor tallene før og efter 2016 ikke kan sammenlignes med hinanden. Derfor opgøres antallet af sundhedsforsikringspolicer fra 2016 til 2025. Børn og ægtefæller, der er forsikret via forældre eller ægtefælle, indgår også i det samlede antal sundhedsforsikringer. Statistik om, hvilket behandlingsområde sundhedsforsikringen er anvendt på, er tilgængelig fra 2019 og frem.

Statistikken opgør antallet af sundhedsforsikringspolicer i Danmark. Statistikken bygger på indberetninger fra Tryg, Danica, AP Pension/Skandia, PensionDanmark, Topdanmark, PFA, Alm. Brand/Codan, If, Gjensidige, PenSam og Dansk Sundhedssikring. PenSam indgår fra 2019. Sundhedsforsikringerne indeholder hverken Sygeforsikringen "danmark" eller kritisk sygdomsforsikring, jf. F&P (2026a) og F&P (2026b).

F&Ps statistik indeholder brud:

- Dækningsgraden i underopgørelserne varierer. Fordelingen af personer, der har anvendt deres sundhedsforsikring, bygger i 2019 på 73 pct. af branchens forsikrede og i 2020 på 91 pct.
- Fordelingen af antallet af ordninger er op til 2019 baseret på ca. 88 pct. (i 2019) af branchens forsikrede, og herefter er alle selskaber med.

Opgørelse af sundhedsudgifter

Sundhedsudgifterne er trukket fra tabel SHA1, jf. Danmarks Statistik (2026b), og viser sundhedsudgifter i Danmark i årene 2010 til 2025. Opgørelsen omfatter samtlige årlige nationale sundhedsudgifter, herunder ambulante og ikke-ambulante besøg, medicin, medicinudstyr samt personlig pleje i eget hjem og på plejehjem. Den brede afgrænsning er valgt, fordi sundhedsudgifterne i opgørelsen dækker bredt og også omfatter sundhedsrelaterede aktiviteter, der forebygger sygdom, psykosociale problemer og ulykker eller fremmer sundheden i befolkningen, jf. Danmarks Statistik (2026a). Desuden opgøres udgifter fra Sygeforsikringen "danmark" i denne opgørelse.

Finansieringen af sundhedsudgifter kan inddeles i tre kategorier, jf. Danmarks Statistik (2026b):

- Offentlige sundhedsordninger er finansieringsordninger til sundhed, hvis kendetegn er fastsat ved lov eller af staten, og hvortil der er fastlagt et særskilt budget, og for hvilke et forvaltningsorgan har det overordnede ansvar.
- Frivillige sundhedsforsikringsordninger er ordninger baseret på køb af sundhedsforsikring, som ikke er obligatorisk ved lov, og hvor forsikringspræmier kan subsidieres direkte eller indirekte af staten, herunder sundhedsforsikringer, og brugerbetalingsforsikringer fra blandt andet Sygeforsikringen "danmark".
- Husholdningernes egenbetaling er borgernes direkte betaling for sundhedsydelser.

Omregning til faste priser

Danmarks Statistik opgør sundhedsudgifterne i løbende priser. I figur 2.25 vises væksten i sundhedsudgifter fordelt på, hvem der finansierer udgiften. For at gøre udviklingen i sundhedsudgifter over tid sammenlignelig er alle beløb omregnet til faste 2025-priser med Danmarks Statistiks forbrugerprisindeks, jf. Danmarks Statistik (2026c). Årsgennemsnittet af indekset anvendes. Deflateringen renser udviklingen for den generelle prisstigning, så den viste vækst afspejler sundhedsudgifternes udvikling målt i konstant købekraft i 2025.

De to kilder afgrænser forskelligt

Kategorien "frivillige sundhedsforsikringsordninger" i SHA1 er bredere end forsikringsmarkedet alene. Den består af to underkategorier: 2.1 Frivillige sundhedsforsikringsordninger, som er de egentlige forsikringsselskaber, og 2.2 Non-profit-institutioner rettet mod husholdninger (NPISH). NPISH defineres som "ikke-obligatoriske finansieringsordninger og -programmer, der giver personer, som ikke bidrager, ydelser på grundlag af donationer fra det offentlige, private virksomheder eller offentligheden generelt", jf. Danmarks Statistik (2026a). NPISH udgør en meget lille andel af både det samlede årlige forbrug af sundhedsudgifter i Danmark og af finansieringen af de frivillige sundhedsforsikringsordninger.

Tallene fra F&P omfatter behandlingsforsikringer, men ikke Sygeforsikringen "danmark". Danmarks Statistiks opgørelse af de samlede sundhedsudgifter omfatter derimod Sygeforsikringen "danmark".

3. Geografi og livschancer

Kontrakten forudsætter lige adgang på tværs af landet

Det danske velfærdssamfund hviler på en uskreven samfundskontrakt. Borgerne bidrager til fællesskabet, og til gengæld kan de regne med, at fællesskabet er der for dem. En vigtig del af den kontrakt er, at det ikke må gøre den store forskel, hvor i landet man bor. Uanset om man vokser op i Vestjylland eller i Nordsjælland, skal man kunne forvente at have adgang til en god skole og læge inden for rimelig afstand samt reelle muligheder for at skabe sig et godt liv. I et lille land med korte afstande og en veludbygget infrastruktur har det løfte længe været lettere at indfri end i mange større lande.

Bopælen kan have betydning for hele livsforløbet

Alligevel kan det have stor betydning for et menneskes liv, hvor det bor, og især hvor det vokser op. Opvækststedet er med til at forme, hvilken uddannelse man tager, hvilket arbejde man får, og i sidste ende også hvor længe man lever. Forskellene mellem landsdele og kommuner handler derfor ikke kun om, hvor langt der er til nærmeste skole eller læge, men om de muligheder, man får med sig videre i livet.

Fra adgang til velfærd til helbred og børns muligheder

I dette kapitel undersøger vi, hvordan danskernes muligheder hænger sammen med, hvor de bor og vokser op. Vi ser først på, hvor adskilt rige og fattige børnefamilier bor, og om adgangen til læger og folkeskoler er ens i hele landet. Derefter ser vi på, hvordan restlevetiden og børnenes indkomstmobilitet varierer mellem kommunerne.

De rigeste børnefamilier bor adskilt fra de øvrige

Hvis det betyder noget, hvem børn vokser op blandt, er det også vigtigt, i hvor høj grad rige og fattige bor adskilt fra hinanden. I afsnit 3.1 undersøger vi, hvor geografisk adskilt børnefamilier med høje og lave indkomster bor fra de øvrige børnefamilier, og hvordan adskillelsen har udviklet sig over tid. Analysen viser, at det især er de 20 pct. rigeste børnefamilier, der bor mere adskilt fra de øvrige, og at udviklingen mod større adskillelse har været stærkest i hovedstads- og storbykommunerne. Jo mere opdelt befolkningen bor, desto færre børn vokser op med naboer og klassekammerater, der kommer fra andre kår end deres egne.

Længere til velfærden i tyndt befolkede områder

Ud over de mennesker, man bor blandt, har de lokale velfærdstilbud betydning for, hvilke muligheder man har. I afsnit 3.2 undersøger vi, om velfærdsstatens løfte om lige adgang i praksis gælder i hele landet, med udgangspunkt i praktiserende læger og folkeskoler, som er blandt de tilbud, flest borgere har direkte kontakt med. Analysen viser, at billedet afhænger af, hvordan man måler. Målt pr. indbygger har landkommunerne ikke systematisk færre læger og lærere end byerne, men målt i forhold til areal er der markant længere til nærmeste tilbud. Det kommunale udligningssystem kan udjævne de økonomiske forskelle mellem kommunerne, men det nuværende udligningssystem tager kun i begrænset omfang højde for forskelle i kommunernes geografiske størrelse. Kommunerne står dermed i et trilemma mellem omkostninger, nærhed og kvalitet, hvor det sjældent er muligt at opnå alle tre på én gang.

Både uddannelse og bopæl betyder noget for restlevetiden

Kapitlets to sidste analyser ser på de mere langsigtede udfald. I afsnit 3.3 viser vi, at restlevetiden for en 40-årig varierer med op til seks år mellem kommunerne for mænd og tre år for kvinder, og at forskellene mellem uddannelsesgrupper er større end forskellene mellem kommunerne. En 40-årig mand med en videregående uddannelse har en restlevetid, der er godt 11 år længere end hos en mand, der højst har gennemført en grundskoleuddannelse, mens forskellen for kvinder er knap 10 år. Uddannelse betyder altså mere end bopæl for restlevetiden, men uddannelsesforskelle mellem kommunerne forklarer langt fra hele den kommunale ulighed i restlevetid. Forskellene betyder ikke nødvendigvis, at bopælen i sig selv forkorter livet, men afspejler i høj grad, hvem der bor hvor. De kan ikke desto mindre bidrage til en oplevelse af, at nogle danskere får væsentligt flere år ud af livet end andre, alene afhængigt af deres socioøkonomiske baggrund og bopæl.

Indkomstmobiliteten er lavest i de store byer

Geografisk ulighed handler ikke kun om sociale og økonomiske forskelle i dag, men også om, hvorvidt de går videre til næste generation. I afsnit 3.4 undersøger vi, om omfanget af social arv afhænger af, hvor i landet børn vokser op. Analysen viser, at den sociale arv generelt i Danmark er på niveau med vores nabolande og lavere end fx i USA. Omfanget af social arv varierer fra kommune til kommune og er højest i hovedstads- og storbykommunerne. Analysen kan ikke konkludere, at det er opvækststedet i sig selv, der gør forskellen, men resultaterne peger på, at børn fra lavindkomstfamilier i storbyerne i gennemsnit ender ca. 3 percentiler lavere i indkomstfordelingen end børn fra lavindkomstfamilier i resten af landet, svarende til en forskel i årlig indkomst på ca. 21.000 kr. Samtidig tydeliggør vi, at en generelt svag social arv ikke betyder lige muligheder for alle, idet en relativt stor andel af børn af forældre i bunden af indkomstfordelingen selv ender helt i bunden af indkomstfordelingen.

3.1 Befolkningen deler sig fortsat op

I 2024 tjener rigeste børnefamilier fire gange mere end fattigste

I de senere år har dansk økonomi været kendetegnet ved voksende indkomster. De 20 pct. rigeste børnefamilier er fra 1987 til 2024 blevet relativt rigere end de 20 pct. fattigste.[21] Hvor de rigeste børnefamiliers disponible indkomst i 1987 var 2,7 gange så stor som de fattigstes, er den i 2024 4,0 gange så stor, jf. figur 3.1.[22] [23] Uligheden blandt danske børnefamilier er altså vokset over perioden.

Tal måler afstand, ikke den enkelte families forløb

I figur 3.1, og i den resterende analyse, opgøres de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamilier for hvert enkelt år, og grupperne består derfor ikke af de samme familier over tid. En familie kan skifte gruppe fra år til år, og sammensætningen af begge grupper har ændret sig fra 1987 til 2024. Tallene beskriver altså afstanden mellem toppen og bunden af indkomstfordelingen på et givent tidspunkt og ikke udviklingen for bestemte familier. Dertil er det almindelige velstandsniveau steget gennem perioden, så et stigende forholdstal siger noget om afstanden mellem grupperne, men ikke i sig selv noget om, hvordan de fattigste børnefamiliers realindkomst har udviklet sig.

Enkeltår svinger, men afstand er vokset markant

Forholdet mellem de to gruppers indkomster svinger mest omkring finanskrisen, hvor det topper på lige over 4 i 2008 og derefter falder tilbage til ca. 3,5 frem mod 2013, jf. figur 3.1. I år med store udsving i indkomsterne ændrer sammensætningen af de to grupper sig mere end normalt, og enkeltår bør derfor ikke læses isoleret. Den gennemgående tendens er ikke desto mindre entydig. De rigeste børnefamiliers disponible indkomst er i 2024 ca. fire gange så stor som de fattigstes, mod knap tre gange så stor i slutningen af 1980'erne.

[21] Vores population omfatter børnefamilier med børn i skolealderen (6-16 år), hvor vi kan knytte børnefamiliens bopæl til et sogn.
[22] Indkomsten er målt som ækvivaleret disponibel indkomst. Det er familiens indkomst efter skat, inkl. offentlige ydelser, justeret for stordriftsfordele i husstanden, så familier af forskellig størrelse kan sammenlignes.
[23] I årene fra 2007 til 2012 ses der stor stigning og fald i ulighed, der tilskrives først overophedning og dernæst recession, hvilket kan påvirke de rigeste børnefamiliers disponible indkomst mere end de fattigste.

Figur 3.1 Udviklingen i forholdet mellem de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamiliers ækvivalerede disponible indkomst, 1987-2024

Anm.: Viser årlig opgørelse af forholdet mellem den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst i den øverste og den nederste kvintil blandt familier med børn i alderen 6-16 år. Se boks 6 for metode og data.
Kilde: Danmarks Statistiks registerdata og egne beregninger.

Geografisk adskillelse af børnefamilier ...

Vi måler den geografiske adskillelse årligt fra 1987 til 2024, også kaldet segregering, som viser, hvor blandet børnefamilier med høje og lave indkomster bor i landets nabolag. Adskillelsen er lille, når de rigeste og de fattigste børnefamilier fordeler sig jævnt, så det enkelte nabolag ligner landet som helhed, og stor, når de i stigende grad samler sig i hver deres nabolag. Bor børnefamilier med høje og lave indkomster i stigende grad blandt familier, der ligner dem selv, mødes børn med forskellig økonomisk baggrund i mindre grad i nabolaget og i skolen. Vi ser på disponibel indkomst, fordi den er et udtryk for, hvor mange ressourcer børn vokser op med.

... kan svække den sociale mobilitet

En geografisk adskillelse af børn ud fra deres økonomiske baggrund kan svække den sociale mobilitet.[24] Forskning peger på, at det har betydning for børns muligheder senere i livet, hvem de vokser op blandt. Børn fra familier med få ressourcer kan have gavn af at vokse op i områder, hvor flere familier har gode ressourcer. Et amerikansk studie viser, at børn, der tidligt i barndommen flyttede fra boligområder med høj fattigdom til områder med lavere fattigdom, oftere tog en videregående uddannelse og havde en højere indkomst som voksne, jf. Chetty m.fl. (2016). Det afgørende ved opvækststedet er ikke områdets gennemsnitlige egenskaber, men sammensætningen af de mennesker, barnet vokser op blandt, jf. Cholli m.fl. (2024). Hvor adskilt børnefamilier med forskellige indkomster bor, er derfor ikke kun et spørgsmål om geografi, men om hvilke børn der møder hinanden i nabolaget og i skolen. Det er baggrunden for, at analysen undersøger, hvor adskilt danske børnefamilier med forskellige indkomster bor.

Geografisk opdeling er lav sammenlignet med udlandet

I Danmark har elever med forskellig socioøkonomisk baggrund historisk set i højere grad gået på de samme skoler end i mange andre lande. Jenkins m.fl. (2008) opgør skolesegregeringen efter socioøkonomisk baggrund i 27 industrialiserede lande på baggrund af PISA 2000 og 2003 og placerer de fire nordiske lande blandt dem med den laveste segregering, mens England og USA ligger midt i feltet. Gutiérrez m.fl. (2020) følger udviklingen over seks PISA-runder og finder, at skolesegregeringen i OECD-landene stort set er uændret, og at den er markant lavere i Skandinavien end i de centraleuropæiske lande, der sporer elever i forskellige skoletyper.

[24] Social mobilitet forstås her som, i hvor høj grad det enkelte barns livschancer er uafhængige af barnets socioøkonomiske baggrund.

Vi undersøger geografisk adskillelse fra 1987 til 2024 …

Hvordan er situationen i dag? Til at besvare spørgsmålet om, hvor adskilt de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste danske børnefamilier bor fra de øvrige børnefamilier i perioden 1987 til 2024, anvender vi et såkaldt segregeringsindeks. Indekset benyttes ofte i litteraturen til at måle, i hvilken grad forskellige befolkningsgrupper bor i de samme områder, jf. Cottineau-Mugadza (2025). Konkret angiver segregeringsindekset, hvor stor en andel af henholdsvis de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamilier der skulle bo et andet sted, hvis den pågældende gruppe skulle være jævnt fordelt.

… i sogne og grundskoler som geografiske enheder

I analysen undersøger vi udviklingen i den geografiske adskillelse af henholdsvis de20 pct. rigeste og fattigste børnefamilier ved at beregne et segregeringsindeks. Vi beregner indekset på to niveauer, sogne og grundskoler, og måler, hvor ujævnt de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamilier bor på tværs af sogne, og hvor børnene går i grundskole.

Jo større indeks, jo mere geografisk adskilt

Jo mere ujævnt de to grupper er fordelt på tværs af sogne og skoler, desto større er den geografiske adskillelse. Vi benytter sogne, fordi de er forholdsvis ensartede og mere stabile over tid end fx postnumre. Segregeringen beregnes også med grundskoler som enhed, selvom skolerne er mindre geografisk stabile over tid, for at undersøge, om vi ser den samme udvikling i geografisk adskillelse, når børnefamilierne opgøres efter skolevalg frem for bopæl. Med sogne som geografisk enhed kan adskillelsen opgøres fra 1987 til 2024, mens den med skoler kun kan opgøres fra 2008 til 2024. Se boks 6 for flere detaljer.

Tidligere analyser viste stigende segregering

Vi opgjorde senest den nationale udvikling i segregeringen af børnefamilier i SGN2, jf. Vasiljeva m.fl. (2018), med data til og med 2017. Der viste vi, at den geografiske adskillelse var steget. Siden da er uligheden blandt børnefamilier vokset, og boligpriserne er steget mere i nogle dele af landet end i andre, så forskellen mellem de dyreste og de billigste områder er blevet større. Da disse to faktorer kan påvirke, hvor adskilt børnefamilier med forskellig økonomisk baggrund bor, er det derfor relevant at gøre status med de nyeste tal. Som i SGN2 ser vi på familier med børn i skolealderen, dvs. 6-16 år. Det er i denne alder, at barnets omgangskreds i høj grad bestemmes af, hvor familien bor. Vi finder, at de 20 pct. rigeste børnefamilier efter 2017 i stigende grad bor adskilt fra de øvrige børnefamilier på landsplan, mens de 20 pct. fattigste omvendt bor svagt mindre adskilt fra dem.

Ækvivaleret disponibel indkomst som indkomstmål

I beregningen af segregeringsindekset anvendes den ækvivalerede disponible indkomst.[25] Fordelen ved at benytte den disponible indkomst i forhold til andre indkomstmål er, at det giver mulighed for mere direkte at sammenligne familiernes forbrugsmuligheder, dvs. hvor mange økonomiske ressourcer familierne kan bruge til at hjælpe deres børn.[26] Havde man benyttet skattepligtig indkomst som indkomstmål, havde udviklingen i segregeringen været lavere for begge grupper, jf. Vasiljeva m.fl. (2018), men dette ville ikke udtrykke, hvor mange økonomiske ressourcer børn vokser op med.

3.1.1 Adskillelsen er vokset, især i toppen af indkomstfordelingen

Rigeste og fattigste bor mere adskilt fra de øvrige end før

Resultaterne viser, at både de rigeste og de fattigste børnefamilier i dag bor mere adskilt fra de øvrige børnefamilier end for knap 40 år siden, selvom niveauet i Danmark historisk har været, og fortsat er, lavt i international sammenligning.[27] For de 20 pct. rigeste børnefamilier er indekset vokset fra 28 i 1987 til 36 i 2024, jf. figur 3.2.a, mens det for de fattigste er vokset fra 22 til 25, jf. figur 3.2.b. Hvor 28 pct. af de rigeste børnefamilier i 1987 skulle flytte sogn for at fordele sig som de øvrige børnefamilier, gælder det 36 pct. i 2024. For de fattigste børnefamilier er andelen gået fra 22 pct. til 25 pct. Set over hele perioden er segregeringen af de fattigste dermed steget, men fra 2017 til 2024 ser vi et svagt fald.

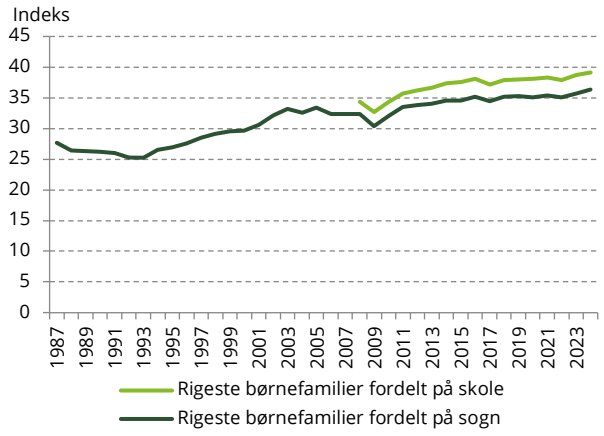
[25] Det skal bemærkes, at der under den disponible indkomst indgår en beregnet lejeværdi af egen bolig – en teknisk størrelse, der benyttes til at kunne sammenligne ejere og lejere. Under denne variabel er der imidlertid databrud – fx indgår lejeværdien af sommerhus forskelligt over tid. Der er imidlertid ingen indikationer på, at dette påvirker den overordnede udvikling i segregeringsindekset. Se DST (2017a) og DST (2017b) for yderligere beskrivelse.

[26] Se DST (2017c) for yderligere beskrivelse.

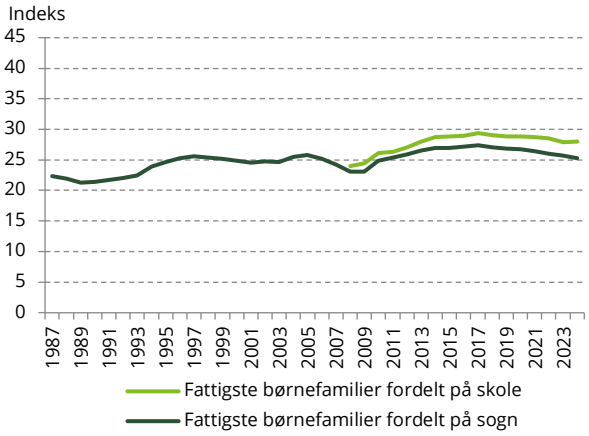
[27] Generelt anses værdier af segregeringsindekset på under ca. 30 pct. for at være et lavt niveau af geografisk adskillelse og værdier på over ca. 60 pct. for at være et højt niveau af geografisk adskillelse, og værdier derimellem for at være moderat segregering, jf. Massey, D. (1990) og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed (2006). Den direkte sammenligning af niveauet for den geografiske adskillelse i Danmark med disse grænser skal foretages med forsigtighed, da indekset er følsomt over for størrelsen af den geografiske enhed anvendt i beregningen.

Figur 3.2 Udviklingen i den geografiske adskillelse på sogne og skoler for de 20 pct. rigeste og 20 pct. fattigste børnefamilier

Figur 3.2.a 20 pct. rigeste

Figur 3.2.b 20 pct. fattigste

Anm.: Segregeringsindekset er beregnet med både sogne og grundskoler som geografiske enheder. Indkomsten er målt som familiens ækvivalerede disponible indkomst. Opgørelsen af segregeringsindeks på baggrund af skoler begynder i 2008, fordi oplysninger om elevernes skoletilknytning først foreligger fra dette år, og perioden er derfor kortere end for sogneinddelingen. Udviklingen over tid kan sammenlignes på tværs af de to opgørelser, men niveauerne kan ikke sammenlignes. Se boks 6 for metode og data.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Rigeste bor mere geografisk adskilt

Hvor de rigeste og fattigste børnefamilier i 1987 var omtrent lige geografisk adskilt fra øvrige børnefamilier, er der i dag en markant forskel. Indekset for de rigeste børnefamilier er steget fra 28 i 1987 til 36 i 2024, jf. figur 3.2.a. For børn fra de fattigste børnefamilier steg indekset kun fra 22 i 1987 til 25 i 2024, jf. figur 3.2.b. Forskellen i, hvor adskilt rigeste og fattigste bor fra øvrige, er vokset fra 4 indekspoint til 11 indekspoint fra 1987 til 2024, jf. figur 3.2. Det er altså først og fremmest de rigeste børnefamilier, der bor mere adskilt fra øvrige børnefamilier. Caspersen og Weber (2022) finder tilsvarende, at den stigende opdeling mellem rig og fattig fortrinsvis er sket i den rigeste halvdel af befolkningen.[28]

Samme tendenser på skoler

Vi ser den samme udvikling i den geografiske adskillelse af rige og fattige børnefamilier fra øvrige børnefamilier, når adskillelsen opgøres på grundskoler frem for sogne – også den stigende adskillelse af de rigeste og det fald blandt de fattigste, der sætter ind efter 2017. For børn fra de rigeste børnefamilier er indekset steget fra 34 i 2008 til 39 i 2024, jf. figur 3.2.a. For børn fra de fattigste børnefamilier steg indekset fra 24 i 2008 til 29 i 2017 og er siden faldet svagt til 28 i 2024, jf. figur 3.2.b. Vendepunktet ligger dermed samme år som i opgørelsen på sogne.

Bopæl og skole: kun udviklingen over tid

Niveauet af segregeringsindeks beregnet på henholdsvis sogne og grundskoler kan ikke sammenlignes. Grundskoler er mindre enheder end sogne, og mindre enheder giver pr. konstruktion højere indeksværdier, jf. Massey og Denton (1988) og Rangvid (2006). Det er derfor alene udviklingen over tid, der kan sammenholdes på tværs af de to opgørelser.

Skjulte forskelle mellem land og by?

Et landsdækkende indeks viser, hvordan adskillelsen har udviklet sig i landet som helhed, men det er et gennemsnit. Bag gennemsnittet kan ligge systematiske forskelle mellem landets forskellige dele. Adskillelsen kan være vokset i og omkring de store byer og samtidig være uændret eller faldende i resten af landet, uden at det kan aflæses i det nationale tal. Et landsdækkende indeks kan dermed vise en stabil udvikling, selvom den geografiske adskillelse bevæger sig hver sin vej i by- og landkommunerne. I det følgende opdeler vi derfor landet i kommunegrupper og opgør udviklingen i den geografiske adskillelse af henholdsvis de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamilier inden for hver kommunegruppe.

[28] Børnefamilier i denne analyse er dog defineret som familier med barn i alderen 0-16 år, og der anvendes en anden type af segregeringsberegninger. Caspersen og Weber (2022) anvender en anden metode.

3.1.2 De rigeste bor mere adskilt fra de øvrige i alle kommunegrupper, for de fattigste er det kun i provins- og storbykommunerne

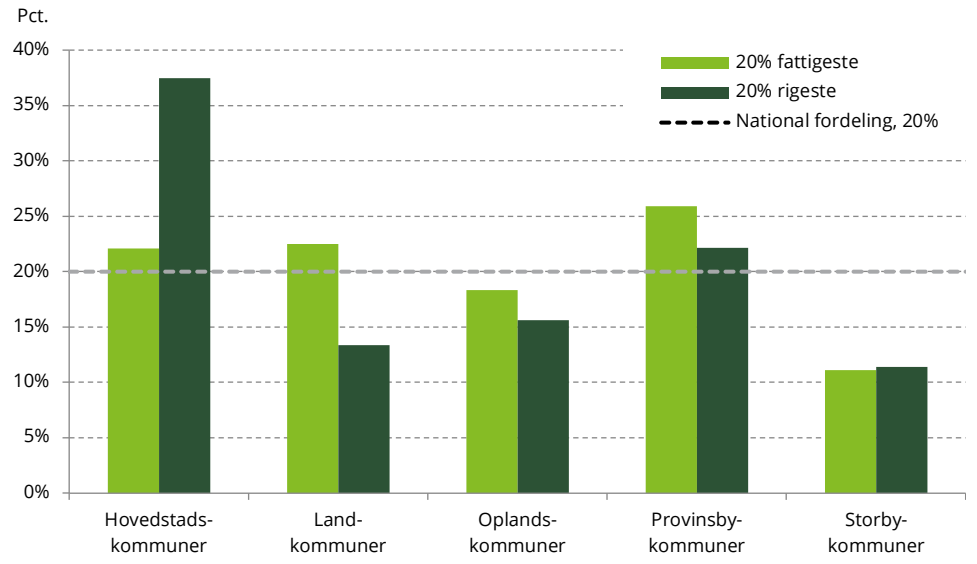
Ujævn fordeling af rige og fattige på tværs af landet

Rige og fattige børnefamilier er ikke jævnt fordelt på tværs af landet. De 20 pct. nationalt rigeste børnefamilier er overrepræsenterede i hovedstadskommunerne, hvor 38 pct. af dem bor, mens de 20 pct. nationalt fattigste er overrepræsenterede i provinsby- og landkommunerne, hvor henholdsvis 26 pct. og 23 pct. af dem bor, jf. figur 3.3.

Derfor opgøres segregeringen inden for kommunegrupper

Netop fordi børnefamilierne fordeler sig så forskelligt, grupperer vi kommunerne efter deres struktur og beregner segregeringsindekset inden for hver kommunegruppe. Det gør vi for at se, om adskillelsen mellem børnefamilier med forskellig økonomisk baggrund tegner de samme tendenser i kommuner, der strukturelt ligner hinanden, eller om billedet er et andet fra kommunegruppe til kommunegruppe. En strukturel opdeling kan vise udviklinger, som et landsdækkende tal ikke viser.

Figur 3.3 Fordelingen af de 20 pct. rigeste og de 20 pct. fattigste børnefamilier på kommunegrupper, gennemsnit 1987-2024

Anm.: Figuren viser den gennemsnitlige fordeling af de 20 pct. rigeste og fattigste børnefamilier i Danmark fordelt på bopæl i kommunegruppe. Indkomsten er målt som familiens ækvivalerede disponible indkomst. Gennemsnittet er beregnet over årene 1987 til 2024. Se baggrundsnotat, Kraka-Deloitte (2026), for fordeling på nedslagsår. Se boks 6 for metode og data.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Kommuner inddeles i subpopulation efter økonomisk struktur

Kommunegrupperne inddeler kommunerne efter graden af bymæssighed, så segregeringen kan opgøres blandt børnefamilier i kommuner af sammenlignelig type, jf. kommunegruppeinddelingen gennemgået i boks 1 i afsnit 2.1. Vi anvender Danmarks Statistiks kommunegrupper, som inddeler landets 98 kommuner i hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner efter tilgængeligheden til arbejdspladser og indbyggertallet i kommunens største by. Indkomstfordelingen opgøres inden for hver kommunegruppe, så de 20 pct. rigeste og fattigste er defineret i forhold til de øvrige børnefamilier i samme kommunegruppe.

To opgørelser, to spørgsmål

Segregeringsindekset opgøres både på landsplan og inden for hver kommunegruppe, og de to opgørelser besvarer forskellige spørgsmål. Det landsdækkende indeks angiver, hvor stor en andel af de 20 pct. rigeste henholdsvis de 20 pct. fattigste børnefamilier i hele landet, der skulle flytte for at fordele sig som de øvrige børnefamilier. Indekset inden for en kommunegruppe angiver det samme, men for kommunegruppens egne 20 pct. rigeste og fattigste børnefamilier og alene med sogne inden for den pågældende kommunegruppe. Både grupperne og de sogne, der indgår, er altså forskellige, og niveauerne kan derfor ikke sammenlignes.

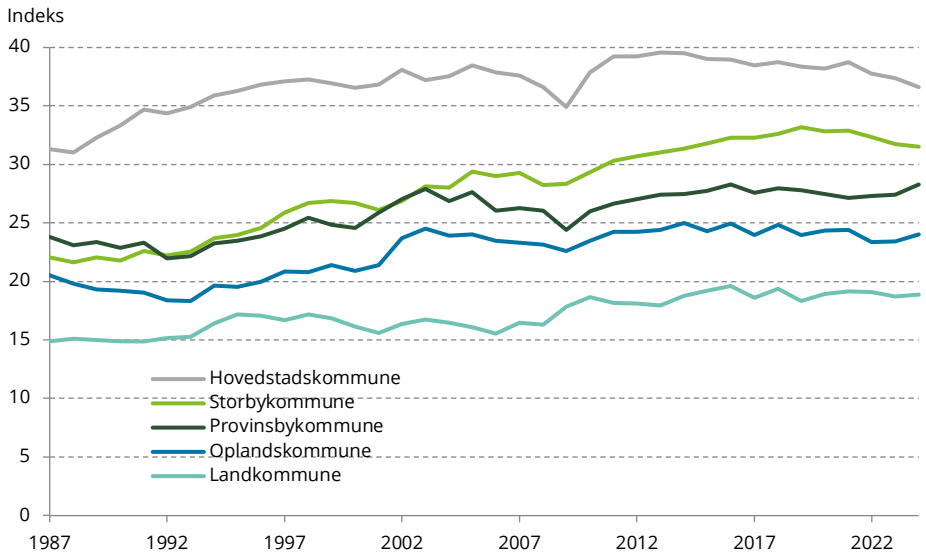
Udviklingen kan afvige

Det landsdækkende indeks påvirkes desuden af, hvordan børnefamilierne fordeler sig på kommunegrupper, mens opgørelserne inden for de enkelte kommunegrupper ikke er påvirket af dette. Flytter de rigeste børnefamilier i stigende grad til hovedstadskommunerne, kan det derfor slå igennem i det landsdækkende indeks uden at kunne ses inden for de enkelte kommunegrupper. Udviklingen i de to opgørelser kan altså pege i forskellige retninger, uden at resultaterne dermed er modstridende.

Rigeste familier bor mere adskilt fra øvrige familier

De rigeste børnefamilier bor mere adskilt fra de øvrige børnefamilier, uanset hvilken type kommune de bor i. Fra 1987 til 2024 er segregeringsindekset steget i alle fem kommunegrupper: fra 5 indekspoint i oplands- og landkommunerne til 10 indekspoint i storbykommunerne, jf. figur 3.4. Den stigende adskillelse af de rigeste børnefamilier er altså ikke et storbyfænomen, men en udvikling, der går igen i hele landet. Fra 1987 til 2024 er segregeringsindekset i hovedstadskommunerne steget 6 indekspoint. I hovedstadskommunerne topper niveauet dog omkring 2013 med et indeks på 40 og falder derefter frem mod 2024.

Figur 3.4 Udviklingen i den geografiske adskillelse på sogne for de 20 pct. rigeste børnefamilier i kommunegrupper, 1987-2024

Anm.: Beregningen er udført på sogneniveau. Indkomsten er målt som familiens ækvivalerede disponible indkomst, og indkomstfordelingen er opgjort inden for hver kommunegruppe. Se baggrundsnotat, Kraka-Deloitte (2026). Se boks 6 for metode og data.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Ikke kun et hovedstadsfænomen

Opmærksomheden på den voksende opdeling mellem rige og fattige børnefamilier har hidtil i høj grad samlet sig om hovedstadsområdet. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd finder, at segregeringen af den rigeste del af befolkningen i København og omegn både ligger højere og er vokset kraftigere end på landsplan, jf. Caspersen og Weber (2022). Vores resultater fokuserer på den geografiske adskillelse inden for kommunegrupper og viser, at de rigeste børnefamilier også i provinsby-, oplands- og landkommuner i stigende grad bor adskilt fra de øvrige børnefamilier. Den geografiske opdeling efter økonomisk baggrund er dermed ikke kun forbeholdt de dele af landet, hvor boligmarkedet har været mest presset.

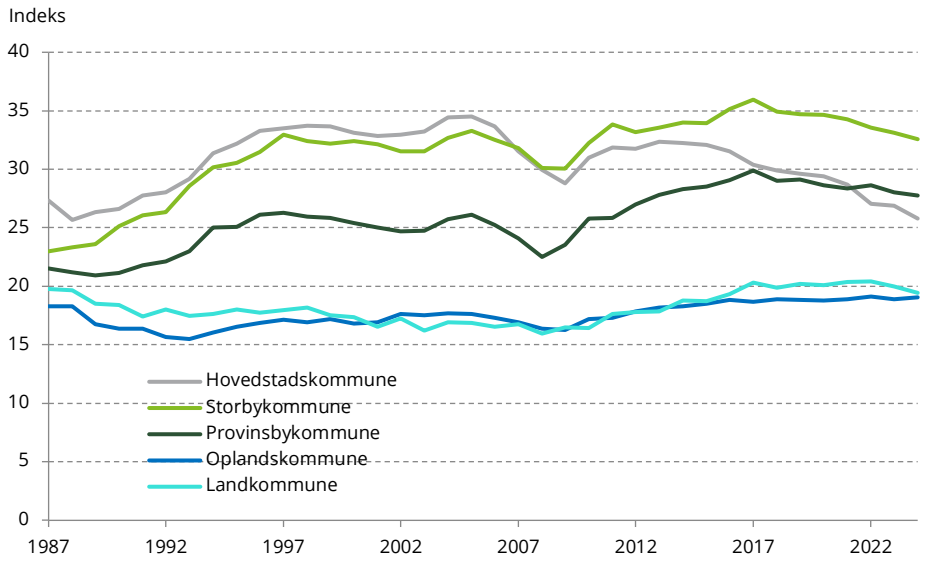
Forskellig udvikling på tværs af kommunegrupper

Udviklingen i, hvor adskilt de fattigste børnefamilier bor fra de øvrige børnefamilier, er forskellig på tværs af kommunegrupper. I storby- og provinsbykommunerne er indekset steget markant, fra 23 til 33 og fra 22 til 28 fra 1987 til 2024, jf. figur 3.5. I oplands- og landkommunerne har det ligget næsten fladt på ca. 18-20 gennem hele perioden. I hovedstadskommunerne stiger det frem til midten af 2000'erne og falder derefter tilbage til ca. 26, hvilket er næsten samme niveau som i 1987. Hvor udviklingen for de fattigste børnefamilier altså afhænger af kommunegruppen, er den geografiske adskillelse af de rigeste børnefamilier vokset i alle fem kommunegrupper, jf. figur 3.4.

Men vendepunkt i 2017

Faldet i den geografiske adskillelse af fattige børnefamilier fra de øvrige børnefamilier i hovedstadskommunerne står ikke alene. Fra 2017 falder indekset i alle tre kommunegrupper: fra 30 til 26 i hovedstadskommunerne, fra 36 til 33 i storbykommunerne og fra 30 til 28 i provinsbykommunerne frem mod 2024, jf. figur 3.5. I oplands- og landkommunerne er udviklingen i segregeringen derimod nogenlunde stabil. Vendepunktet falder i samme år som i den landsdækkende opgørelse.

Figur 3.5 Udviklingen i den geografiske adskillelse på sogne for de 20 pct. fattigste børnefamilier i kommunegrupper, 1987-2024

Anm.: Beregningen er udført på sogneniveau. Indkomsten er målt som familiens ækvivalerede disponible indkomst, og indkomstfordelingen er opgjort inden for hver kommunegruppe. Se baggrundsnotat, Kraka-Deloitte (2026), for beregninger udført på folkeskoleniveau. Se boks 6 for metode og data.
Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik og egne beregninger.

Mere blandet opvækstmiljø fra 2017

De 20 pct. fattigste børnefamilier i hovedstads-, storby- og provinsbykommunerne har siden 2017 boet mindre adskilt fra de øvrige børnefamilier i samme kommunegruppe. Det betyder, at flere børn fra fattige børnefamilier vokser op og går i skole blandt børn med en anden økonomisk baggrund. Det er netop denne type eksponering, som Chetty m.fl. (2022) finder hænger stærkt sammen med opadgående social mobilitet.

Fald skal dog tolkes varsomt, kan være gentrificering

Faldet i den geografiske adskillelse af de fattigste børnefamilier fra øvrige børnefamilier skal dog tolkes varsomt. Indekset falder nemlig både, når familierne bor mere blandet, og når de to grupper, der sammenlignes, bliver mere økonomisk ens. I hovedstadskommunerne peger det meget på det sidste. Boligpriserne er steget markant, og adgangen til boligmarkedet afhænger i stigende grad af forældrenes økonomi: I Københavns Kommune havde 36 pct. af de unge boligejere forældre blandt den rigeste tiendedel mod ca. 18 pct. 20 år tidligere, jf. Caspersen og Weber (2022). Faldet kan dermed lige så vel afspejle, at grupperne er blevet mere ens, som at de bor mindre adskilt.

3.1.3 Når børnefamilier med forskellig økonomisk baggrund lever mere adskilt i Danmark

Geografisk adskillelse kan hindre social mobilitet

Både analyser udført af Kraka og anden forskning har tidligere påvist, at den sociale mobilitet, dvs. i hvor høj grad det enkelte barns livschancer er uafhængige af barnets socioøkonomiske baggrund, er faldet i Danmark.[29] Den stigende geografiske adskillelse af børn med forskellig baggrund kan forstærke denne tendens. Det skyldes såkaldte netværks- og klassekammerateffekter, som er

[29] Den sociale mobilitet måles typisk ved sammenhængen mellem forældrenes og børnenes uddannelse, indkomst eller tilhørsforhold til forskellige sociale lag. Se Pihl og Jensen (2014), Jakobsen (2016), Juul og Damm (2016), Harding og Munk (2016), Vasiljeva, K., Naur, S. og Kornbek, R. (2017).

udtryk for, at børn bliver påvirket af dem, de omgås Således kan børn, der går i klasse eller bor i områder med ressourcestærke børn, klare sig bedre, fx på grund afbedre vidensdeling, mere ro og orden i klasselokalerne og bedre rollemodeller. Det modsatte er tilfældet for børn, der går i klasse eller bor med flere ressourcesvage børn.[30]

Klassekammeraters betydning for den enkelte elev

Kraka har tidligere opgjort, hvor meget klassekammeraterne betyder, jf. Jørgensen m.fl. (2018). Når klassekammeraternes forventede indkomst stiger med 1 pct., stiger elevens egen forventede indkomst 20 år efter grundskolen med 0,15 pct. En elev, der starter i en typisk klasse i den svageste halvdel, får dermed en indkomst, som er 4-5 pct. lavere, end hvis eleven var startet i en typisk klasse i den bedste halvdel, svarende til ca. 750.000 kr. over et livsforløb.[31] Effekten er stærkest for elever fra familier med de laveste indkomster, mens den ikke er statistisk sikker for elever fra de højeste indkomstgrupper. Netop fordi effekten er asymmetrisk, er en skæv fordeling af eleverne ikke kun et fordelingsspørgsmål, men kan også føre til et samfundsøkonomisk tab. En helt lige elevsammensætning på tværs af skoler ville løfte den gennemsnitlige erhvervsindkomst med 0,6 pct., svarende til en samlet gevinst på op til 11 mia.kr., og stort set hele nettogevinsten ville tilfalde de 40 pct. med de laveste indkomster. Den stigende geografiske adskillelse mellem rige og fattige børnefamilier trækker dermed i den modsatte retning.

Ulighed i muligheder

En ujævn fordeling af elever kan således betyde, at børn i forskellige områder i Danmark ikke får de samme muligheder for at udnytte deres potentiale fuldt ud, selvom der bruges lige mange økonomiske ressourcer pr. barn.

Fagligt niveau, ikke social baggrund

Fra politisk hold kan man søge at fremme social mobilitet ved at give børn i områder med mange ressourcesvage familier relativt flere ressourcer i skolen. Det sker allerede, men ressourcerne fordeles efter elevernes faglige niveau uden hensyn til, om de fagligt svage elever kommer fra ressourcesvage eller ressourcestærke familier. Med folkeskoleaftalen fra 2024 er der varigt afsat 500 mio.kr. årligt til indsatser for de ca. 10 pct. af eleverne på hver skole, der har de største faglige udfordringer i dansk eller matematik, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2024). Samme kriterium går igen i finanslovsforslaget for 2027, hvor regeringen har foreslået 900 mio.kr. til folkeskolen, herunder et målrettet fagligt løft af de 100 skoler, hvor eleverne klarer sig dårligst i dansk og matematik, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2026).

Socialt målrettet forsøg gav begrænset fagligt løft

En social og fagligt målrettet tilgang er afprøvet tidligere. I forsøgsprogrammet "Styrket faglighed blandt udsatte børn i folkeskolen" blev fire indsatser gennemført med det formål at løfte dansk- og matematikfærdighederne hos udsatte børn og børn med lav socioøkonomisk baggrund. Effekten var begrænset. Indsatserne løftede ikke elevernes faglige resultater nævneværdigt, men havde i varierende grad effekt på elevernes trivsel, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2019).

Tiltag tidligere i skolen har stærkest effekt

Nyere forsøg peger på, at effekten af en indsats afhænger af, hvornår i skoleforløbet den sættes ind. Et dansk lodtrækningsforsøg blandt de 20 pct. svagest præsterende elever i matematik finder store og omkostningseffektive effekter på elevernes læring, jf. Rosholm m.fl. (2025). Effekten i 2. klasse har en tendens til at holde ved, mens effekten i 8. klasse aftager igen. Forsøget udvælger eleverne alene efter fagligt niveau og siger derfor ikke noget om, hvad indsatsen betyder for elever med forskellig social baggrund. Det samme gør folkeskoleaftalen fra 2024, hvor en indsats er rettet mod de ca. 10 pct. fagligt mest udfordrede elever på hver skole. Andelen af elever med faglige vanskeligheder varierer markant mellem skoler og kommuner, og en fast andel pr. skole tager ikke højde for den forskel.

"Før skolestart"-indsatser virker særligt for udsatte børn

Udenlandske undersøgelser finder, at afkastet af indsatser for børn med en svag økonomisk baggrund er højest, når indsatsen sættes ind tidligt i barndommen. Bailey m.fl. (2021) finder således, at det amerikanske førskoleprogram "Head Start" øgede deltagernes skolegang med 0,65 år og gennemførelsen af en videregående uddannelse med 39 pct. Samme mønster ses i Danmark. I lodtrækningsforsøget "Fart på sproget", hvor pædagoger i otte kommuner arbejdede med sproglig understøttelse i børnehaven i 20 uger, kunne effekten på børnenes læsefærdigheder fortsat måles

[30] Se fx Hoxby (2000), Heinesen (2002), Karsten m.fl. (2006), Jensen og Rasmussen (2011), Lavy m.fl. (2012a, 2012b) samt Jørgensen m.fl. (2018).
[31] Beløbet forudsætter i analysen en livstidsindkomst på 17 mio.kr.

i 2. klasse. De samme børn klarede sig desuden bedre i de nationale matematiktest i 3. klasse og trivedes bedre, jf. Gensowski m.fl. (2024) og ROCKWOOL Fonden (2024)[32]. Den positive effekt sås kun hos børn af forældre med korte uddannelser og på skoler med karaktergennemsnit i de laveste fire deciler.

Pengene følger ikke det, der virker

Der er altså både udenlandsk og dansk evidens for, at tidlige indsatser i dagtilbud kan have en målbar positiv betydning for udsatte børns skolegang. Alligevel blev størstedelen af ressourcerne på daginstitutionsområdet i 2017 fordelt uden hensyn til børnenes socioøkonomiske baggrund. 42 pct. af kommunerne anvendte socioøkonomiske kriterier, men fordelte kun mellem 1 pct. og 10 pct. af de decentrale ressourcer efter dem, i de fleste kommuner under 5 pct., og ca. 60 pct. af dem gav institutionerne stor frihed i anvendelsen af midlerne, jf. Bæk og Kjærgaard (2017). Siden er der dog kommet en pulje til daginstitutioner, hvor mindst 25 pct. af børnene har forældre med mindst 80 pct. økonomisk fripladstilskud, med 350 mio.kr. årligt i 2023-2025 og 1,1 mia.kr. samlet for 2026-2028, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2025). Midlerne er bundet til ansættelse af uddannet pædagogisk personale, men der stilles ikke krav om, at de anvendes på indsatser med dokumenteret effekt på børnenes videre skolegang.

Effekt af 2026-tiltag afhænger af, hvad midlerne bruges til

Ministeriet oplyser, at midlerne blandt andet skal prioriteres til et målrettet fagligt løft af de 100 folkeskoler, hvor eleverne klarer sig dårligst i dansk og matematik, og derudover til et generelt løft af folkeskolen, jf. Børne- og Undervisningsministeriet (2026). Der er endnu ikke meldt nærmere kriterier ud for, hvordan midlerne fordeles mellem skolerne, eller hvad de skal anvendes til. Effekten vil afhænge af, om indsatsen følges op flere steder: både i de dagtilbud, der afleverer børn til skolerne, hvor man kan sætte ind tidligere, og på skolerne selv, hvor andelen af fagligt svage elever er væsentligt højere end landsgennemsnittet, og hvor et løft vil kræve flere parallelle små hold.

[32] Resultaterne er formidlet på dansk i ROCKWOOL Fonden (2024).

Boks 6 Data og metode

Analysen bygger på registerdata fra Danmarks Statistik. Populationen er alle børn i skolealderen (6-16 år) ved årets begyndelse i 1987-2024, som bor sammen med mindst én voksen, hvor der er mere end 15 år mellem den ældste voksen og det ældste barn i husstanden, og hvor bopælen kan kobles til et sognedistrikt og en skole for børn. Børnefamilierne inddeles efter ækvivaleret disponibel indkomst i de 20 pct. rigeste (øverste indkomstkvintil) og de 20 pct. fattigste (nederste kvintil). Disponibel indkomst afspejler familiens økonomiske råderum, og ækvivaleringen tager højde for stordriftsfordele i husstanden samt for, at børn ikke kræver samme indkomst som voksne for at opnå samme levestandard, jf. Danmarks Statistik (2017c).

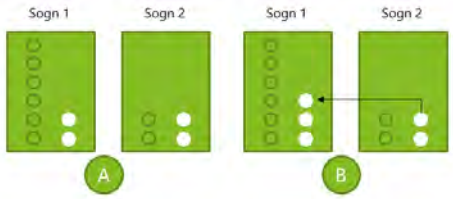
Segregeringen beregnes med to geografiske enheder: sogne og grundskoler. Sogne er valgt, fordi de dækker hele landet og har relativt stabile grænser over tid, så ændringer i indekset i højere grad afspejler ændringer i, hvor familierne bor, og i mindre grad ændringer i inddelingen. Grundskoler er mindre stabile, fordi skoler lukker og lægges sammen, men tages med for at undersøge, om segregeringen udvikler sig på samme måde, når børnefamilierne opgøres efter, hvilken skole børnene går på, frem for hvor de bor. Med sogne kan segregeringen opgøres fra 1987 til 2024, med skoler kun fra 2008 til 2024. Valget af enhed har betydning for niveauet, fordi færre børnefamilier pr. enhed i sig selv giver højere indeksværdier (Massey, 1990; Rangvid, 2006).

Beregning af segregeringsindeks
Den geografiske adskillelse måles med segregeringsindekset, som er et hyppigt anvendt mål i litteraturen for fordelingen af befolkningsgrupper på bopælsområder, skoler eller lande, jf. Cottineau-Mugadza (2025), og blandt andet er anvendt på danske data af Damm m.fl. (2022). Indekset angiver, hvor stor en andel af en given gruppe af børnefamilier der skal flytte, for at gruppen fordeler sig som de øvrige børnefamilier. For højindkomstgruppen beregnes det som:

$$D = \frac{1}{2}\sum_{i}^{N}\left|\frac{R_i}{R} - \frac{A_i}{A}\right| \cdot 100$$

hvor N er antal sogne, R_i og A_i er antallet af børnefamilier i sogn *i* i henholdsvis højindkomstgruppen og de øvrige indkomstgrupper, og R og A er de tilsvarende antal for hele landet. D = 0 betyder, at andelen af de 20 pct. rigeste er ens i alle sogne, og D = 100, at de kun bor i sogne uden andre indkomstgrupper. Jo højere indekset er, desto mere adskilt bor gruppen fra de øvrige børnefamilier. Tilsvarende beregnes indekset for lavindkomstgruppen og ved brug af skoler som geografisk enhed.

Illustrativt eksempel (inspireret af ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed, 2006):

Antag, at de hvide kugler er relativt fattige børnefamilier; de gennemsigtige er de øvrige. I A er D = ½ · (|2/4 − 6/8| + |2/4 − 2/8|) · 100 = 25, dvs. 1 af de 4 relativt fattige familier skal flytte, før gruppen fordeler sig som de øvrige familier på tværs af de to sogne. I B er netop én familie flyttet fra sogn 2 til sogn 1, så hver tredje familie i begge sogne er relativt fattig, og D = ½ · (|3/4 − 6/8| + |1/4 − 2/8|) · 100 = 0.

Opgør segregeringen på kommunegrupper
Indekset beregnes først for hele populationen på landsplan og dernæst inden for hver kommunegruppe, fordi den segregering, børnefamilier oplever, er lokal. Når indekset beregnes inden for en kommunegruppe, defineres indkomstfordelingen også inden for typen: de 20 pct. rigeste er dermed de rigeste i den pågældende kommunegruppe, og tilsvarende for de 20 pct. fattigste. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommunegrupper: hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner, som inddeler kommunerne efter tilgængeligheden til arbejdspladser og indbyggertallet i kommunens største by, jf. boks 1 afsnit 2.1. Kommunerne inden for hver gruppe ligner dermed hinanden i bystørrelse og adgang til arbejdspladser.

Robusthedstjek er beregnet i tidligere rapport
Vi læner os op ad de to tjek i Vasiljeva m.fl. (2018), som anvender samme metode, indkomstbegreb og geografiske enhed. I det første erstattes disponibel indkomst med skattepligtig indkomst. Retningen er den samme for begge indkomstgrupper, men stigningen er mindre: 20 pct. for de rigeste og 10 pct. for de fattigste, mod henholdsvis 30 pct. og knap 20 pct. målt på disponibel indkomst. I det andet begrænses populationen til de 50 pct. største sogne, hvor ca. 90 pct. af børnefamilierne bor, for at undersøge, om tyndt befolkede sogne påvirker udviklingen. Det er ikke tilfældet, jf. Vasiljeva m.fl. (2018). Da metode, indkomstbegreb og geografisk enhed er uændrede her, vurderer vi, at begge konklusioner fortsat gælder.

3.2 Velfærd på afstand: lige adgang til velfærdstilbud

Vedvarende debat om centralisering af velfærdstilbud

Afvejningen mellem stordrift og nærhed er en tilbagevendende debat om den danske velfærdsstat. På den ene side taler hensynet til faglig kvalitet og økonomisk effektivitet for at samle velfærdstilbud i færre og større enheder, hvor specialisering og stordriftsfordele kan udnyttes. På den anden side står hensynet til, at borgerne har nem adgang til de velfærdstilbud, de bruger i hverdagen. Denne afvejning er ikke ny, men den har fået fornyet aktualitet i takt med, at en række kommuner i de senere år har lukket eller sammenlagt skoler og oplevet et fald i antallet af lægepraksisser.

Strukturreform blev begrundet med stordriftsfordele

Afvejningen mellem stordrift og nærhed har været et centralt tema i dansk velfærdspolitik i årtier. Kommunalreformen i 2007 reducerede antallet af kommuner fra 271 til 98. En af de bærende begrundelser var, at mange kommuner var for små til at løse en række specialiserede opgaver på en fagligt forsvarlig måde.[33] Reformen var med andre ord et forsøg på at flytte balancen mod stordrift og specialisering. Større enheder kan give stordriftsfordele, men det rejser uundgåeligt spørgsmålet om, hvad der sker med nærheden til borgerne, som de større enheder skal betjene.

Dansk befolkningstal steget markant siden reform

Udviklingen i de seneste knap to årtier gør spørgsmålet om geografisk dækning mere presserende end nogensinde. Danmarks befolkning er vokset markant fra omtrent 5,5 mio. i 2008 til 6 mio. i 2026.[34] Dette svarer til en stigning på over 500.000 personer og ca. 9 pct. over de sidste knap 20 år. Umiddelbart skulle en sådan befolkningstilvækst alt andet lige gøre det lettere at udbyde velfærdstilbud i hele landet. Flere borgere betyder isoleret set et større grundlag for at drive velfærdstilbud, såsom lægepraksisser og folkeskoler, og dermed også bedre muligheder for at etablere større og mere økonomisk bæredygtige enheder, uden at det går ud over nærheden til den enkelte borger.

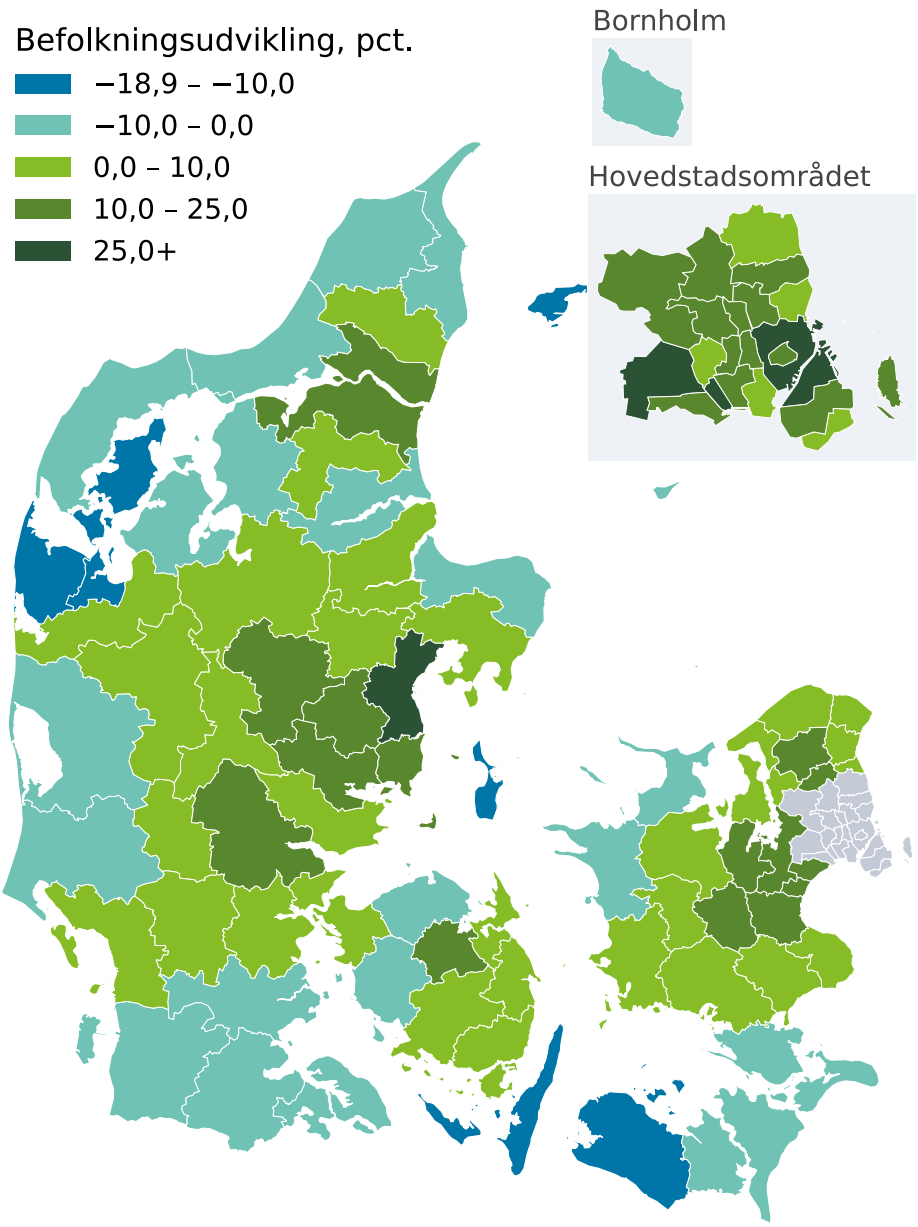
Befolkningsvækst har været ujævnt fordelt

Befolkningsvæksten har dog ikke været jævnt fordelt i hele landet. Den er især sket omkring de store byer. Hovedstadsområdet, Aarhus, Odense og Aalborg samt deres omegnskommuner har oplevet markante stigninger i befolkningsvæksten, i flere tilfælde på over 25 pct. siden 2008, jf. figur 3.6. Omvendt har en række af landets yderkommuner, herunder dele af Vestjylland, Sønderjylland og Lolland-Falster, oplevet et fald i befolkningstallet i samme periode. Mønstret tegner et billede af en fortsat urbanisering, hvor befolkningen i stigende grad koncentreres omkring landets største byer, mens de mere perifere dele af landet oplever affolkning.

[33] Se fx https://lex.dk/Strukturreformen hvor det angives: "*Gennemførelsen af Strukturreformen skal først og fremmest ses i lyset af en bred anerkendelse af, at især små kommuner med færre end 10.000-15.000 indbyggere har vanskeligheder med varetagelsen af en række specialiserede servicefunktioner på faglig forsvarlig vis.*"

[34] Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks statistikbank, tabel BEFOLK3.

Figur 3.6 Befolkningstilvæksten fra 2008 til 2026 fordelt på kommuner

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks statistikbank (tabel BEFOLK3).

Uens udvikling giver uens forudsætninger for velfærdstilbud

Den umiddelbare forventning om, at flere borgere alt andet lige burde skabe et bedre grundlag for at drive velfærdstilbud i hele landet, holder derfor kun delvist stik. I kommuner, hvor befolkningen vokser, kan et større borgergrundlag understøtte flere og bedre velfærdstilbud. I kommuner, hvor befolkningen falder, bliver det omvendt sværere at opretholde de eksisterende tilbud og endnu sværere at udbygge dem.

Svært at måle velfærd under ét

Velfærdsstaten dækker over et bredt spektrum af tilbud, lige fra dagtilbud og ældrepleje til biblioteker og kulturtilbud. Tilgængeligheden af disse tilbud kan variere betydeligt fra det ene tilbud til det andet. Det gør det vanskeligt at sige noget præcist om, hvor tilgængelig velfærdsstaten samlet set er for borgere i en given kommune, uden at afgrænse fokus til bestemte tilbud.

Alle danskere møder sundhed og uddannelse

Sundhed og uddannelse er centrale områder i den danske velfærdsstat. Det er to velfærdsområder, som stort set alle danskere kommer i kontakt med i løbet af livet. Borgernes primære indgang til disse to velfærdsområder er henholdsvis den almene lægepraksis og grundskolen. Det er her, langt de fleste danskere har deres løbende og mest regelmæssige kontakt med sundhedsvæsenet, og her de for første gang møder uddannelsessystemet, og derfor kan tilgængeligheden af disse to tilbud potentielt være afgørende for, hvordan borgerne oplever den brede velfærdsstat i praksis. Denne analyse afgrænser sig derfor til at se på tilgængeligheden af praktiserende læger og grundskoler, som borgernes primære indgange til henholdsvis sundhedsvæsenet og uddannelsessystemet.

Tilbud kan være privat drevet, men offentligt finansieret

Både almen praksis og en del grundskoletilbud drives i praksis af private aktører. Almene lægepraksisser er organiseret som private virksomheder, og en betydelig andel af landets grundskoleelever går på privatskoler eller frie grundskoler. Disse private aktører modtager imidlertid en væsentlig del af deres finansiering fra det offentlige, og deres eksistens og omfang er i høj grad afhængige af offentlig finansiering. Almen praksis er finansieret gennem overenskomst mellem regionerne og Praktiserende Lægers Organisation, mens frie grundskoler modtager tilskud pr. elev. Det er i høj grad den offentlige finansiering, der bestemmer, hvor tilgængelige de to tilbud er for borgerne. Denne analyse behandler derfor både offentlige og private udbydere af almen praksis og grundskoler under ét som udtryk for den samlede tilgængelighed på de to velfærdsområder.

Har udbuddet fulgt med befolkningen?

Vi ser i det følgende alene på udbuddet af almen praksis. Konkret anvender vi to mål: antallet af lægepraksisser og antallet af praktiserende læger. Begge mål findes kun fra 2015 og frem. Figur 3.7 viser udviklingen indekseret, dvs. som den procentvise udvikling siden 2015. Denne udvikling er relevant at holde op mod befolkningstilvæksten i samme periode for at vurdere, om udbuddet af almen praksis har fulgt med den generelle befolkningstilvækst, eller om det er sakket bagud.

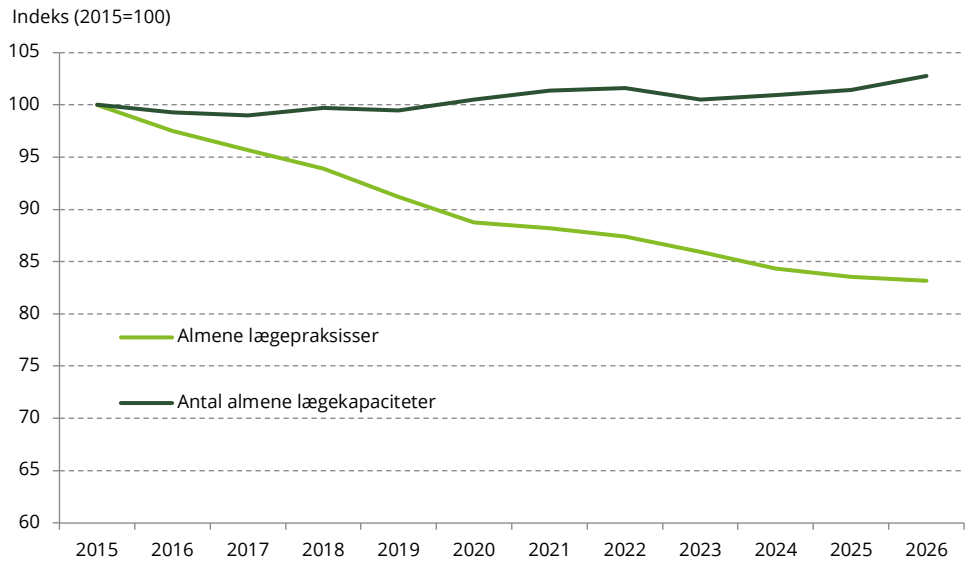
Flere læger, men færre praksisser

Figur 3.7 viser et markant forskelligt billede for de to mål. Antallet af almene lægekapaciteter, altså antallet af praktiserende læger, har ligget nogenlunde stabilt og er samlet set steget svagt siden 2015, med en stigning på ca. 3 pct. frem til 2026. Til sammenligning er befolkningen i samme periode vokset med 6,5 pct. Antallet af læger har ikke fulgt med befolkningstilvæksten. Endnu mere markant er udviklingen i antallet af lægepraksisser, som er faldet med ca. 17 pct. siden 2015. Antallet af læger er steget lidt, men lægerne er i stigende grad samlet i færre og større praksisser.

Konsolidering, ikke nedgang

Udviklingen peger på en konsolidering af almene lægepraksisser snarere end en egentlig nedgang i lægedækningen målt på antallet af læger. Hvad udviklingen betyder for borgerne, afhænger især af, om de har fået længere til nærmeste praksis. Det gælder særligt i tyndt befolkede områder, hvor en lukket praksis kan give en markant længere rejsetid. Et tilsvarende spørgsmål rejser sig for uddannelsesområdet, hvor vi i det følgende ser nærmere på udviklingen i antallet af grundskoler og lærere på disse skoler.

Figur 3.7 Udviklingen i almenmedicinske tilbud, 2015-2026

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på sundhedsdatabank.dk.

Både færre skoler og færre lærere

Antallet af grundskoler er faldet med ca. 15 pct. siden 2010, mens antallet af lærere er faldet med ca. 12 pct. frem til 2024, jf. figur 3.8.[35] Modsat lægerne er lærerne altså ikke blot samlet i færre og større enheder. Både antallet af skoler og antallet af lærere er faldet, men elevtallet er ligeledes faldet med knap 7 pct. trods en mærkbar stigning i den samlede befolkning.

Ikke alle borgere er direkte berørt af manglende tilbud

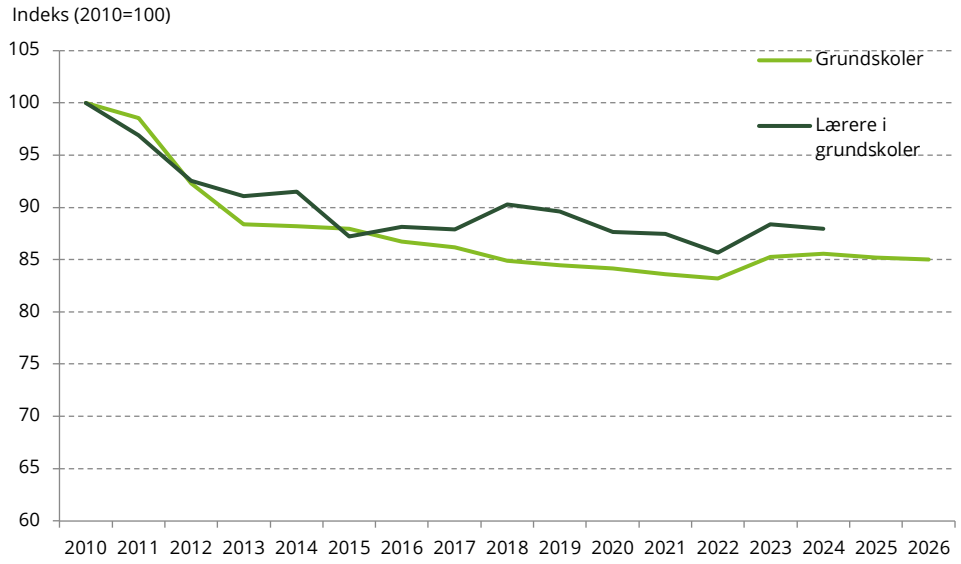
Det er dog ikke alle borgere, der i lige høj grad benytter sig af de to velfærdstilbud. Det er først og fremmest børn og unge, der går i grundskole, mens visse befolkningsgrupper, fx kronisk syge, typisk har hyppigere kontakt med den praktiserende læge. Et fald i antallet af skoler eller lægepraksisser rammer derfor ikke alle borgere lige meget, men især dem, der bruger tilbuddet. For skolerne er brugergruppen forholdsvis let at afgrænse, da den svarer mere eller mindre til børn og unge i alderen 5-14 år.[36] Det er langt sværere at udpege de borgere, der har særligt brug for adgang til en læge, og derfor ser vi på hele befolkningen i forbindelse med almene lægepraksisser.

Lokale velfærdstilbud kan gavne hele lokalsamfundet

Vi antager, at lokale velfærdstilbud kan have en positiv afledt effekt på det omkringliggende lokalsamfund, som rækker ud over de borgere, der direkte benytter tilbuddet. En lokal skole kan fx være afgørende for, om børnefamilier vælger at bosætte sig i et område. Det kan styrke udviklingen i hele området og dermed også gavne de borgere, der ikke selv bruger skolen. På samme måde kan fraværet af en lokal lægepraksis i et givent lokalområde bevirke, at familier ikke ønsker at bo i området. Faldet i antallet af skoler og lægepraksisser kan derfor have betydning for lokalsamfundet som helhed, også for de borgere, der ikke selv er direkte brugere af tilbuddene.

[35] 2024 er det seneste år med opgørelser af lærerårsværk på offentlige skoler, privatskoler og friskoler.
[36] Da alderen måles pr. 1. januar, og skoleåret starter i august, vil denne gruppe nærmere være 6-15 år, når man måler efter skoleåret frem for kalenderåret.

Figur 3.8 Udviklingen i grundskoletilbud, 2010-2026

Anm.: De nyeste tal for antallet af lærere, der arbejder på grundskoler, er for skoleåret 2023/24, hvilket er angivet som 2024 i figuren. Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Undervisningsministeriet.

Boks 7 Sådan har vi opgjort omfanget af velfærdstilbud

I analysen undersøger vi omfanget af velfærdstilbud fordelt på kommuner. Vi fokuserer på to kernevelfærdsydelser: almene lægepraksisser og grundskoler. For hvert tilbud har vi opgjort antallet af enheder, der udbyder ydelsen i hver kommune, fx lægepraksisser og skoler. Vi har også opgjort størrelsen på udbuddet, målt ved antallet af kernepersonale tilknyttet enhederne. Opgørelsen er beskrevet nærmere nedenfor.

Lægepraksisser:
Opgørelsen af almene lægepraksisser tager udgangspunkt i data fra Sundhedsdatastyrelsens databank på Sundhedsdatabank.dk. Konkret er der taget udgangspunkt i tabellen "Nøgletal for almen praksis 2014-2026". Sundhedsdatastyrelsen gør opmærksom på, at der den 1. juli 2022 skete et skift i dataleverandør, hvilket kan have påvirket sammenligneligheden.

En praksis er defineret som en praksis med hovedspeciale i almen lægegerning (speciale 80), ydertypen almenlæger (ydertype 05) og mere end 200 tilmeldte patienter, jf. Sundhedsdatastyrelsen (2026).

Antallet af læger bestemmes ud fra antallet af lægekapaciteter i en almen lægepraksis. En lægekapacitet er en administrativ enhed, som regionerne anvender til at styre lægedækningen. Som udgangspunkt skal en færdiguddannet speciallæge have en tilknyttet lægekapacitet for at kunne arbejde i en almenmedicinsk praksis. Kapaciteten kan være tilknyttet læger, der ejer egen praksis, og læger, der er ansat i en praksis. Kapaciteten er et mål for, hvor mange almenmedicinske læger der arbejder i et givent område.

Grundskoler:
Opgørelsen af grundskoler tager udgangspunkt i data fra Undervisningsministeriet. Antallet af skoler opgøres på baggrund af institutionsregisteret,[37] mens antallet af lærere tager udgangspunkt i Excel-rapporten "Data om personale- og ressourcetal".[38]

Danske uddannelsesinstitutioner er registreret i institutionsregisteret. Registeret har to niveauer af registreringer: hovedinstitutioner og afdelinger. En afdeling er et fysisk udbud af skoleuddannelse, mens hovedinstitutionerne samler afdelinger, der administrativt har samme ledelse. Det betyder, at to skoler, som har samme skoleleder, vil være registreret som to afdelinger under samme hovedinstitution.

Analysen benytter antallet af afdelinger, der er registreret som folkeskoler og privat-/friskoler. Dette ekskluderer specialskoler og efterskoler.

I analysen tæller vi afdelinger, der er registreret som udbydere af uddannelse til og med 10. klasse. Dog fjernes afdelinger, der har en ungdomsuddannelse (gymnasium eller erhvervsskole), som hovedinstitution, da dette typisk er 10. klassecentre, som alene udbyder 10. klasse, og derfor ikke dækker den obligatoriske del af folkeskolen. Det er ikke muligt at fjerne eventuelle 10. klassecentre, som ledelsesmæssigt ligger under en folkeskole eller har en selvstændig ledelse, da disse ikke kan adskilles fra egentlige grundskoler i institutionsregisteret.

Antallet af lærere stammer fra skolernes egne indberetninger af personaletal. Tallene dækker uddannede lærere med undervisningsrelateret arbejde og ekskluderer lærere, der varetager ledelsesopgaver, fx skolelederen. Lærere opgøres som antal årsværk, altså justeret for arbejdstid, så en lærer, der fx arbejder på halv tid, tæller som et halvt årsværk.

Udvikling skal ses i forhold til befolkningen

For at vise mere præcist, hvordan udviklingen i antallet af lægepraksisser og grundskoler har påvirket borgernes reelle adgang til de to tilbud, er det nødvendigt at sætte udviklingen i forholdtil befolkningstallet. I det følgende ser vi derfor nærmere på antallet af borgere pr. praktiserende læge og antallet af børn i skolealderen pr. lærer som et mål for, hvor presset kapaciteten er på de to velfærdsområder.

Store forskelle i lægedækningen

Antallet af borgere pr. praktiserende læge varierer markant mellem kommunerne. I kommunen med flest borgere pr. læge er der lige over tre gange så mange borgere pr. læge som i kommunen med færrest. De fleste kommuner ligger på ca. 1.500 til 2.200 borgere pr. læge, jf. figur 3.9. Selv inden for dette spænd skal en læge i den ene ende betjene knap 50 pct. flere borgere end en læge i den anden.

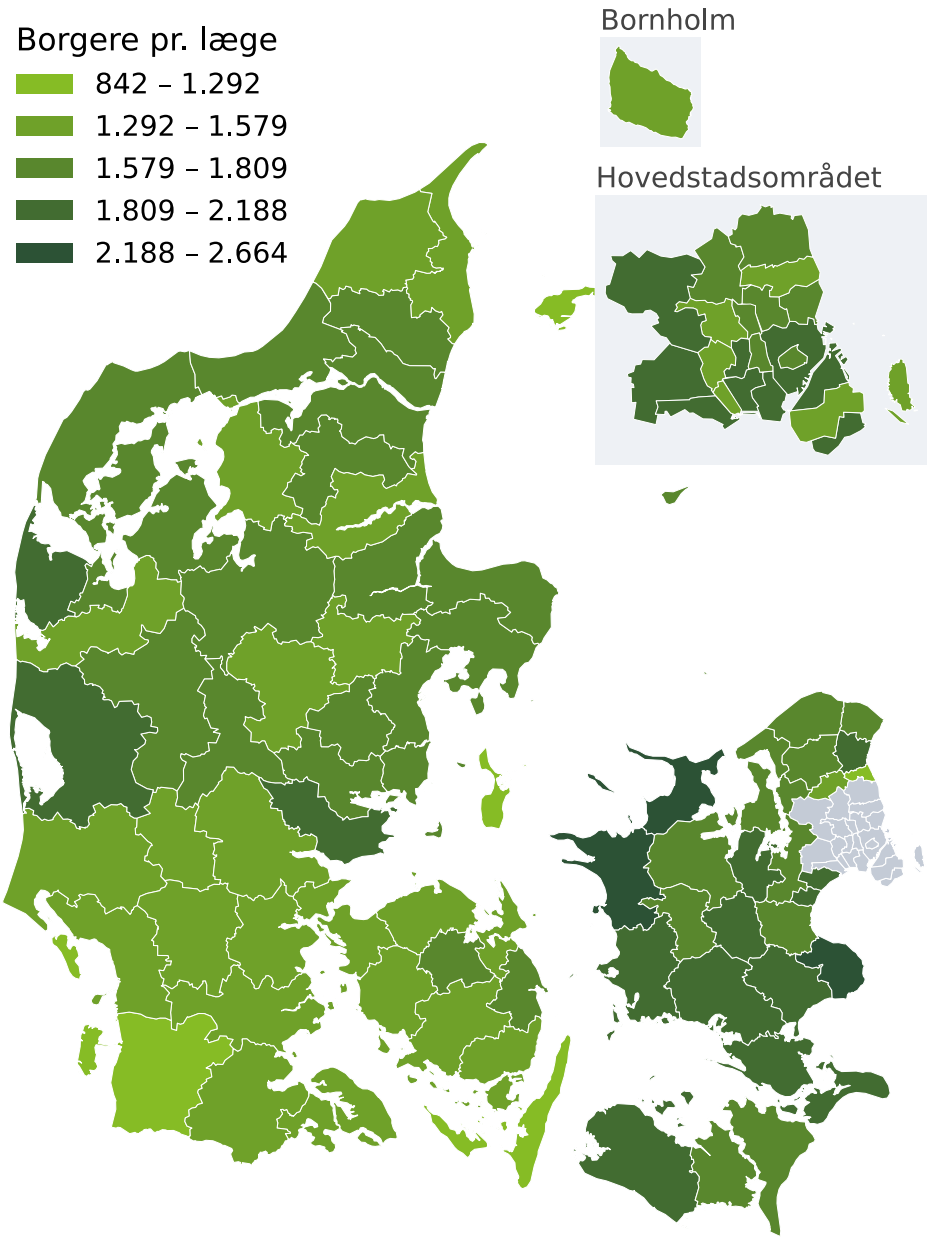
Ingen klar by/land-forskel i lægedækning

Forskellene følger ikke et entydigt mønster mellem land og by. Blandt de tyndt befolkede kommuner har fx Ringkøbing-Skjern og Lolland forholdsvis mange borgere pr. læge, mens Tønder og Langeland har nogle af de laveste antal i landet, jf. figur 3.9. Det samme gælder de tætbefolkede

[37] https://uvm.dk/institutioner-og-drift/institutionsregisteret/
[38] https://uddannelsesstatistik.dk/grundskole/personale-og-oekonomi/

kommuner. Nogle kommuner i og omkring hovedstadsområdet har relativt mange borgere pr. læge, mens andre ligger blandt de laveste.

Figur 3.9 Borgere pr. almen læge fordelt på kommuner, 2026

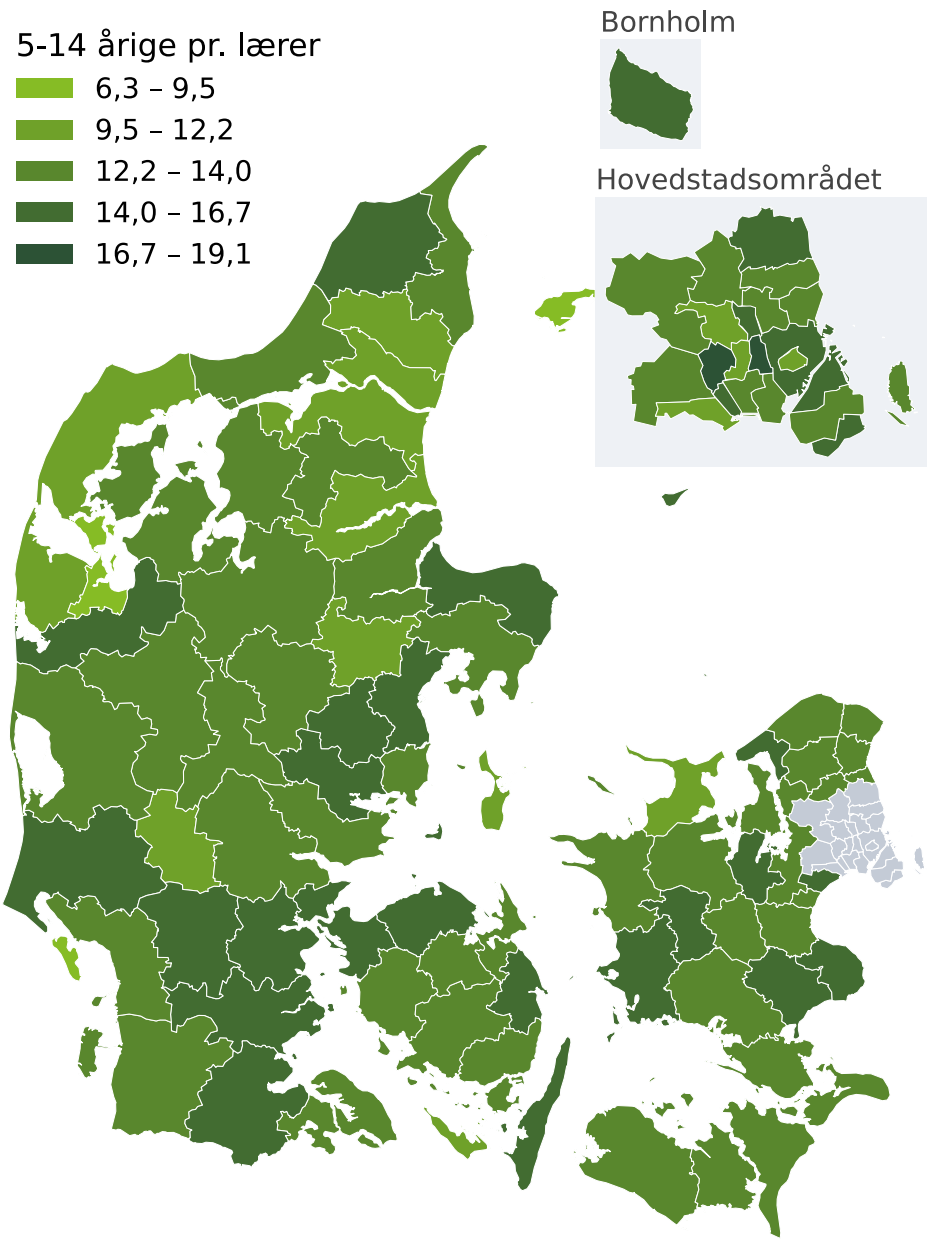

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks statistikbank (tabel BEFOLK3) og sundhedsdata-bank.dk.

Lærerdækningen er nogenlunde ens på tværs af land og by

Antallet af børn pr. lærer følger ikke et klart mønster mellem land og by, og spredningen er igen meget varierende. Nedenfor i figur 3.10 vises, hvor mange potentielle elever hver lærer skal kunne undervise. De tre største byer ligger omkring midten i fordelingen, mens både forstadskommuner som Albertslund og Rødovre og provinskommuner som Horsens og Langeland ligger i den høje ende. De laveste værdier findes i enkelte små kommuner som Læsø og Struer. For langt de fleste kommuner ligger antallet af børn i alderen 5-14 år pr. grundskolelærer mellem 12 og 16.

Figur 3.10 Børn i skolealderen pr. grundskolelærer fordelt på kommuner, 2024

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks statistikbank (tabel BEFOLK3) og Undervisningsministeriet.

Areal pr. tilbud indikerer afstand til tilbud

Borgere pr. velfærdspersonale, altså borgere pr. læge eller børn og unge pr. lærer, er et mål for, hvor mange der potentielt trækker på de samme ressourcer. Målet giver en indikation af, hvor presset kapaciteten er, men kan ikke alene give et fuldstændigt billede af den oplevede kvalitet af velfærden. For borgerens oplevelse af tilgængelighed er det ikke kun afgørende, hvor mange borgeren deler tilbud med, men også hvor langt borgeren skal transportere sig for at nå tilbuddet. Vi vender derfor blikket mod et andet mål for dækningen: arealet pr. tilbud. Målet angiver, hvor stort et areal hver lægepraksis eller skole i gennemsnit ville dække, hvis tilbuddene lå jævnt fordelt ud over kommunen, og giver dermed et summarisk udtryk for, hvor langt der typisk er mellem tilbuddene i en given kommune. Hvor borgere pr. tilbud fanger dimensionen af kapacitet, fanger areal pr. tilbud dimensionen af afstand.

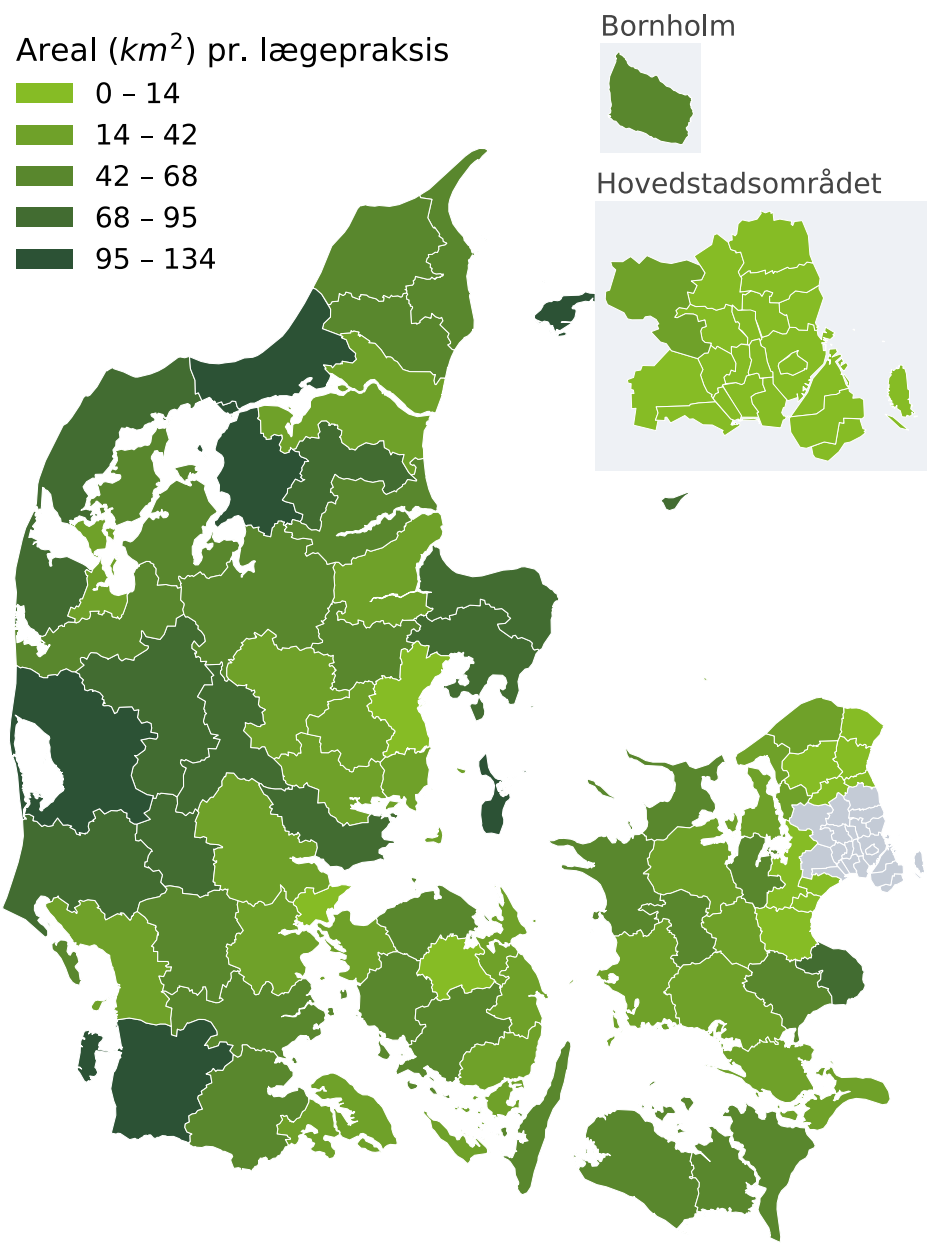
Arealmål måler ikke reel afstand

Areal pr. tilbud er ikke et fuldstændigt dækkende mål for borgernes reelle afstand til deres nærmeste lægepraksis eller folkeskole. Målet forudsætter implicit, at befolkningen inden for en kommune er nogenlunde jævnt fordelt over arealet, men sådan forholder det sig langt fra altid. En kommune kan have et stort samlet areal pr. tilbud, men hvis langt størstedelen af befolkningen bor koncentreret i én eller få større byer, kan den faktiske afstand for de fleste borgere være forholdsvis kort. Omvendt kan en kommune med en mere spredt bosætning, hvor borgerne bor fordelt i mindre landsbyer og enkeltstående huse snarere end i byer, have en reelt længere gennemsnitlig afstand til nærmeste tilbud, selv med et tilsvarende eller mindre areal pr. tilbud. Areal pr. tilbud bør derfor læses som en indikation af den potentielle geografiske spredning snarere end som et præcist mål for den afstand, den enkelte borger reelt oplever.

Afstand afslører større ulighed

Hvor fordelingen af borgere pr. læge ikke følger noget klart mønster mellem land og by, viser arealmålet en tydelig gradient: Jo mere tyndt befolket en kommune er, desto større areal dækker hver lægepraksis i gennemsnit. Spredningen i km² pr. praksis mellem kommunerne er langt mere udtalt end spredningen i borgere pr. læge. De tætbefolkede kommuner i og omkring hovedstadsområdet har typisk under 14 km² pr. praksis, mens flere af landets mest tyndt befolkede kommuner, herunder Ringkøbing-Skjern og Tønder, har over 95 km² pr. praksis, jf. figur 3.11. Hvor forskellen mellem kommunerne med flest og færrest borgere pr. læge lå omkring faktor 3, er forskellen i areal pr. praksis nu over faktor 100. Målt på afstand er den geografiske ulighed i adgangen til almen praktiserende læge langt mere markant, end når man ser på kapaciteten.

Figur 3.11 Areal pr. almen lægepraksis fordelt på kommuner, 2026

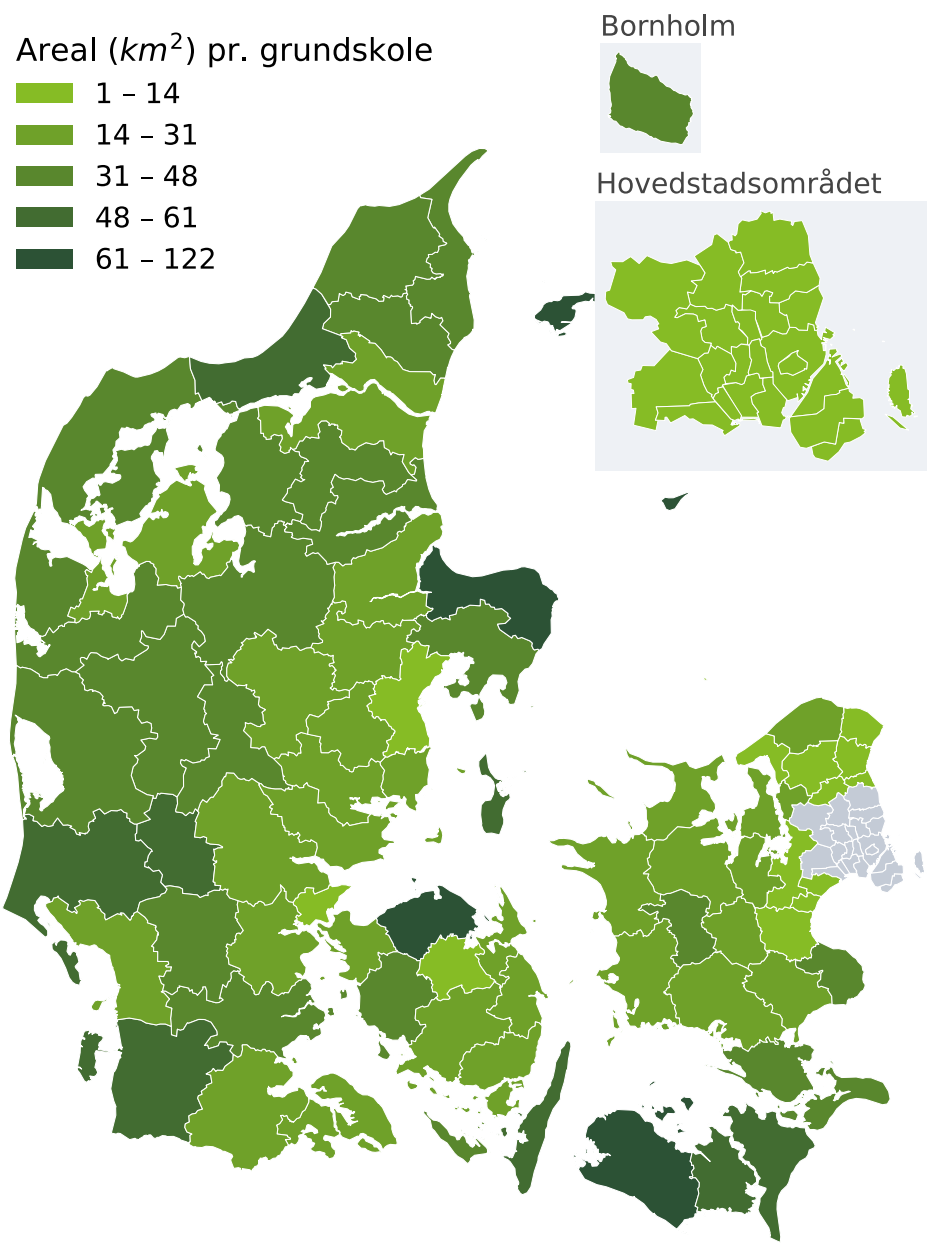

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks statistikbank (tabel ARE207) og sundhedsdatabank.dk.

Afstand til skole følger samme gradient

Tilsvarende mønster ses for areal pr. grundskole, jf. figur 3.12. Ligesom for de almene lægepraksisser er der en tydelig gradient mellem land og by. De tætbefolkede kommuner i og omkring hovedstadsområdet har typisk under 14 km² pr. grundskole, mens flere af landets mest tyndt befolkede kommuner har over 74 km² pr. skole. Mens kommunerne med flest og færrest børn og unge pr. lærer kun adskiller sig med lidt over faktor 3, er forskellen i areal pr. grundskole på over faktor 100. Målt på areal, og dermed afstand, er den geografiske ulighed i adgangen til grundskoler markant mere udtalt, end den er, når man alene ser på børn og unge pr. lærer.

Figur 3.12 Areal pr. grundskole fordelt på kommuner, 2025

Anm.: Se Boks 7 for yderligere information om data og metode.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistisks statistikbank (tabel ARE207) og Undervisningsministeriet.

Rimelig afstand er en del af lighed

Analysens resultater rejser et bredere spørgsmål om, hvorvidt den nuværende fordeling af velfærdstilbud i tilstrækkelig grad sikrer, at alle borgere oplever en velfærdsstat, der reelt slår til. Analysen viser, at borgere pr. tilbud, altså kapacitetsdimensionen, ikke varierer voldsomt på tværs af landets kommuner, men areal pr. tilbud, altså afstandsdimensionen, varierer markant mere og følger en tydelig gradient mellem land og by. Det betyder, at selvom de fleste borgere deler deres lægepraksis eller skole med et nogenlunde sammenligneligt antal borgere, uanset hvor i landet de bor, er det langt fra alle borgere, der har lige kort fysisk vej til deres nærmeste tilbud. Hvis velfærdsstaten skal opleves som lige tilgængelig for alle, er det ikke kun et spørgsmål om kapaciteten af tilbud, men også om afstanden til tilbud er rimelig.

Er den geografiske ulighed et problem eller et vilkår?

Spørgsmålet er, om den geografiske ulighed i afstand til velfærdsydelser kræver politisk handling, eller om den er en uundgåelig følge af, at befolkningstætheden fra område til område varierer. Dette er i bund og grund et fordelingspolitisk spørgsmål.

Udligning tager kun i begrænset grad højde for geografi

Det kommunale udligningssystem er det centrale redskab, der i dag skal sikre, at kommuner har nogenlunde sammenlignelige økonomiske forudsætninger for at levere velfærdsydelser, uanset deres udgangspunkt. Udligningssystemets kerne er en beregning af hver kommunes udgiftsbehov, som fordeler sig på en aldersbestemt (demografisk) og socioøkonomisk del, der efter udligningsloven vægtes med henholdsvis to tredjedele og en tredjedel, jf. Mau Pedersen (2025). Systemet er dermed primært indrettet til at udligne, at kommuner har forskellige aldersfordelinger og socioøkonomiske udfordringer blandt deres borgere, men det tager, ifølge Mau Pedersen (2025), kun i begrænset omfang højde for, at kommuner er af meget forskellig geografisk størrelse og har meget forskellig befolkningstæthed. Når arealet pr. tilbud varierer markant mellem de mest og mindst arealtunge kommuner, mens udligningssystemet kun i beskedent omfang tager højde for denne forskel, er konsekvensen, at borgere i arealmæssigt store og tyndt befolkede kommuner reelt får længere til tilsvarende tilbud.

Skolelukninger bliver et spareværktøj

Denne problemstilling er særlig konkret på skoleområdet, fordi det i vid udstrækning er den enkelte kommune selv, der bærer de økonomiske konsekvenser af, hvor mange og hvor store skoler den driver. Hvor almene lægepraksisser i høj grad er organiseret og finansieret via overenskomst med regionerne, er folkeskolen en kommunal kerneopgave, hvor kommunalbestyrelsen selv skal finde balancen mellem serviceniveau, skolestruktur og økonomi. Når en kommunes økonomi kommer under pres, bliver skolestrukturen derfor et sted at hente besparelser, fordi få store skoler alt andet lige er billigere at drive end mange mindre skoler. Det seneste og mest markante eksempel er Lolland Kommune, der i 2026 stod over for et forventet underskud på 531 mio.kr.[39] og som følge heraf har fremlagt et sparekatalog, der blandt andet indebærer sammenlægning og lukning af flere skoler og landsbyordninger.[40] Men Lolland er langt fra alene. Skolelukninger som spareværktøj har gennem en årrække været anvendt i en række økonomisk pressede kommuner, typisk kendetegnet ved en kombination af faldende børnetal og et udgiftsbehov, som udligningssystemet ikke fuldt ud kompenserer for.

Et trilemma: pris, nærhed og kvalitet

Bag denne udfordring ligger et grundlæggende trilemma, som tyndt befolkede kommuner ikke kan komme uden om: Lave omkostninger, geografisk nærhed og høj faglig kvalitet kan ikke alle indfries samtidig. Vælger man at sprede velfærdstilbuddene tyndt ud over kommunens areal for at sikre borgerne kort afstand, går det ud over den faglige specialisering og de stordriftsfordele, der findes ved større enheder. Ønsker man i stedet at fastholde både nærhed og faglig kvalitet, kræver det, at et større antal mindre, specialiserede enheder finansieres på et niveau, der modsvarer de stordriftsfordele, større enheder ellers ville have opnået, hvilket alt andet lige er dyrere pr. borger. Kommunen kan med andre ord vælge to af de tre hensyn, men ikke alle tre på én gang. Når udligningssystemet kun i begrænset omfang honorerer de ekstraomkostninger, der er forbundet med at fastholde nærhed og kvalitet på samme tid i tyndt befolkede områder, er det forventeligt, at det netop er nærheden, i form af flere mindre tilbud tættere på borgerne, der viger, når kommunernes økonomi kommer under pres.

Beslutninger bør træffes lokalt

Afvejningen mellem omkostninger, nærhed og kvalitet har ikke ét rigtigt svar. Derfor taler meget for, at den så vidt muligt træffes lokalt. Borgernes præferencer for denne afvejning kan variere betydeligt på tværs af geografiske områder. Fx vil nogle lokalsamfund vælge at prioritere at bevare en lokal skole eller lægepraksis, selv på bekostning af faglig specialisering. Andre vil foretrække større, mere specialiserede enheder, selvom det indebærer en længere afstand til velfærdstilbud.

Et politisk spørgsmål værd at rejse

Hvis tyndt befolkede kommuner skal have bedre mulighed for at vælge mere nærhed uden at gå på kompromis med faglig specialisering, er udligningssystemet et oplagt sted at starte. Hvis udligningen i højere grad tog højde for areal og befolkningstæthed, kunne tyndt befolkede kommuner bedre selv afveje nærhed og kvalitet. I dag kan økonomien alene presse dem mod færre og større

[39] https://nyheder.tv2.dk/samfund/2026-08-05-lolland-skal-spare-531-millioner-staar-paa-en-braendende-platform-siger-borgmester

[40] https://www.dr.dk/nyheder/indland/raedselsscenarie-kommune-skal-spare-flere-hundrede-millioner-og-maa-skaere-paa-alt-der-ikke-er

enheder. Om en sådan justering er den rette vej frem, og hvor stor en omfordeling den bør indebære, er et politisk spørgsmål. Denne analyses resultater peger på, at det er et spørgsmål, der med fordel kan tages op, hvis fordelingen af nærhed til velfærdstilbud skal opleves som rimelig i hele landet.

3.3 Geografisk ulighed i restlevetid

Restlevetid og sundhed varierer med baggrund

Danskerne lever i dag længere end tidligere generationer, men gevinsterne er ikke nødvendigvis ligeligt fordelt. Hvor længe en borger forventes at leve, afhænger af en række personlige forhold, herunder de såkaldte KRAM-faktorer.[41] Disse faktorer er imidlertid omkostningsfulde at måle for hele befolkningen. I denne analyse ser vi derfor på forhold, som er tilgængelige på individniveau, og som kan forventes at samvariere med fx kost- og motionsvaner, nemlig uddannelsesniveau, køn og bopælskommune. Med udgangspunkt i disse forhold belyser vi uligheden i restlevetid blandt 40-årige i Danmark. Vi opgør restlevetiden fordelt på bopælskommune, køn og uddannelsesniveau for perioden 2021–2025.

Vi følger Danmarks Statistiks metode

For hver kombination af alder, køn, kommune og uddannelsesniveau opgør vi sandsynligheden for at dø inden næste fødselsdag. Dødssandsynlighederne omsættes herefter til en restlevetid ved hjælp af en dødelighedstavle, hvor en tænkt gruppe på 100.000 40-årige ældes år for år, og hvor hvert år udsættes for de beregnede dødssandsynligheder. For denne gruppe af tænkte 40-årige beregnes, hvor mange år de i gennemsnit vil leve, hvis de følger ældre generationers dødssandsynligheder. Vi beregner restlevetiden efter samme metode som Danmarks Statistik, jf. Danmarks Statistik (2026a), dog med mindre justeringer. Se Boks 8 for yderligere detaljer om metoden.

Øjebliksbillede, omtalt som forventede leveår

Restlevetiden er et såkaldt periodemål. Den angiver, hvor mange år en 40-årig kan forvente at leve, hvis vedkommende resten af livet oplever den dødelighed, der gjaldt for de enkelte aldersgrupper i perioden 2021-2025. Restlevetiden er dermed ikke en prognose for, hvor længe nutidens 40-årige faktisk vil leve, da dødeligheden typisk falder over tid.[42] For enkelhedens skyld omtaler vi i resten af analysen restlevetiden som det forventede antal resterende leveår, selvom det altså ikke er et udtryk for, hvor længe en 40-årig i dag faktisk vil leve.

Restlevetid som et generelt mål for sundhed

Den forventede restlevetid er et af de mest grundlæggende mål for en befolknings sundhed og velfærd. Kort fortalt bygger restlevetiden på de observerede overlevelsesrater i de enkelte aldersgrupper, og ud fra dem beregnes det gennemsnitlige antal resterende leveår.[43] Målet samler dermed i ét tal forskellige sundhedsforhold, der påvirker dødeligheden.

Leveår kan ikke omfordeles som indkomst

Ulighed i sundhed adskiller sig fra økonomisk ulighed på et centralt punkt, fordi den er væsentligt sværere at udligne. Indkomst kan omfordeles gennem skatte- og overførselssystemet, mens sundhed ikke kan flyttes fra én gruppe til en anden på samme måde. Ulighed i restlevetid kan derfor vanskeligt håndteres med klassiske fordelingspolitiske redskaber, og den rummer et potentiale for at skabe ulighed og utilfredshed, som er svære at afhjælpe. Selvom leveår ikke kan omfordeles direkte, kan den geografiske ulighed i restlevetid stadig mindskes, hvis man kender årsagerne til uligheden og formår at ændre dem.[44]

Sådan skal restlevetiden forstås

Den kommunefordelte restlevetid skal forstås som den forventede restlevetid for en person, der gennem resten af livet følger kommunens generelle borgersammensætning. Restlevetiden angiver, hvor mange år en person på en given alder kan forventes at leve endnu. Vi har valgt at se på

[41] KRAM står for kost, rygning, alkohol og motion.

[42] Ydermere er vores opdeling i geografiske områder også et øjebliksbillede baseret på dødssandsynlighederne i disse kommuner.

[43] Restlevetiden er ikke en fremskrivning af, hvor længe man faktisk vil leve, men et mål beregnet ud fra den observerede dødelighed, og tager derfor ikke højde for, at levetiden forventes at stige i fremtiden. Den er dog stadig et brugbart mål til at sammenligne sundhedstilstanden/dødeligheden på tværs af kommuner og grupper.

[44] Skyldtes uligheden fx forskelle i adgangen til sundhedstilbud, kunne den mindskes ved at forbedre adgangen i de områder, hvor restlevetiden er lavest.

restlevetiden for 40-årige. Opgjort pr. kommune er restlevetiden et udtryk for det forventede antal resterende leveår for en 40-årig med samme baggrund som en gennemsnitlig borger i kommunen.[45] Opdeles der yderligere på køn og uddannelse, fastholdes disse karakteristika. Restlevetiden for mænd med en grundskoleuddannelse i fx Herlev Kommune er således den forventede levetid for en 40-årig mand med en grundskoleuddannelse, der ydermere har en sundhedstilstand og adfærd svarende til mænd i Herlev Kommune med samme uddannelsesniveau. Køn og uddannelse ændrer sig sjældent efter 40-årsalderen, men det gør bopælskommunen. Mange flytter kommune i løbet af livet, og den kommunefordelte restlevetid kan derfor ikke nødvendigvis tolkes som den faktiske forventede levetid for en person, der bor i kommunen som 40-årig. Hvis mange sunde borgere fx flytter fra Herlev til Gentofte, når de bliver ældre, vil dødeligheden blandt de ældre i Herlev være forholdsvist høj. Det skyldes ikke nødvendigvis, at det er "mindre sundt" at blive gammel i Herlev, men at sammensætningen af de ældre borgere er anderledes.

Flere års forskel i restlevetider på tværs af kommune …

Der er betydelige geografiske forskelle i restlevetiden blandt 40-årige. I de kommuner, hvor restlevetiden er lavest, kan en 40-årig mand forvente at leve yderligere 37–38 år, mens restlevetiden er 42–44 år i de kommuner, hvor den er højest, jf. figur 3.13.a. Den laveste restlevetid for mænd findes særligt på Lolland-Falster, mens den højeste findes i dele af Nordsjælland og i Østjylland omkring Aarhus. Generelt er restlevetiden for mænd højere i store dele af Midt- og Sydjylland end på Sjælland uden for hovedstadsområdet. Analysen kan ikke afgøre præcist, hvilke faktorer der er tale om, men det kan fx være forskelle i livsstil, adgang til sundhedsvæsenet, indkomstniveau eller miljøforhold som luftkvalitet og forurening. Beregningerne af forventet restlevetid anvender data for fødselsårgange fra ca. 1930 og frem, dvs. fra en periode, hvor der nogle steder i landet fandtes virksomheder med et sundhedsskadeligt miljø.

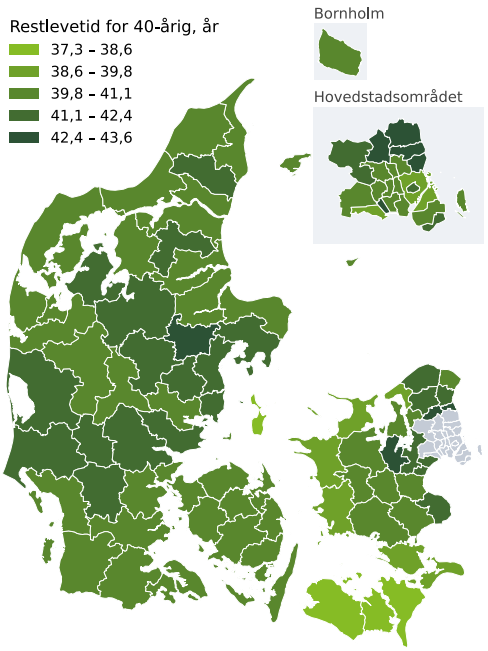
… og køn

Kvinder har generelt en højere restlevetid end mænd, og forskellene på tværs af kommunerne er mindre. Restlevetiden for en 40-årig kvinde spænder fra 42–43 år i de kommuner, hvor den er lavest, til 45–46 år i de kommuner, hvor den er højest, jf. figur 3.13.b. Også for kvinder er restlevetiden lavest på Lolland-Falster, mens den er højest i dele af Nordsjælland.

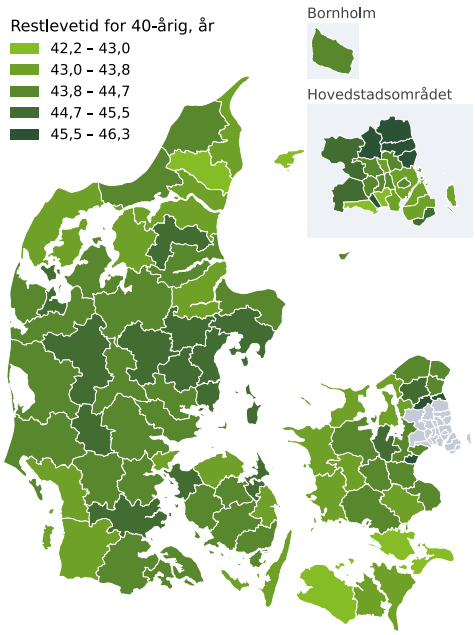
[45] Vi gør opmærksom på, at restlevetiden er et øjebliksbillede af den forventede levetid, hvis de generelle leveforhold ikke ændrede sig. Da dødeligheden typisk falder over tid, vil den formentlig undervurdere den faktiske levetid, men den er et simpelt mål, der kan sammenlignes på tværs af grupper, heriblandt kommuner. Se metodeafsnittet for en mere detaljeret gennemgang af restlevetidsmålet.

Figur 3.13 Restlevetid for 40-årige fordelt på kommuner og køn, 2021-2025

Figur 3.13.a Mænd

Figur 3.13.b Kvinder

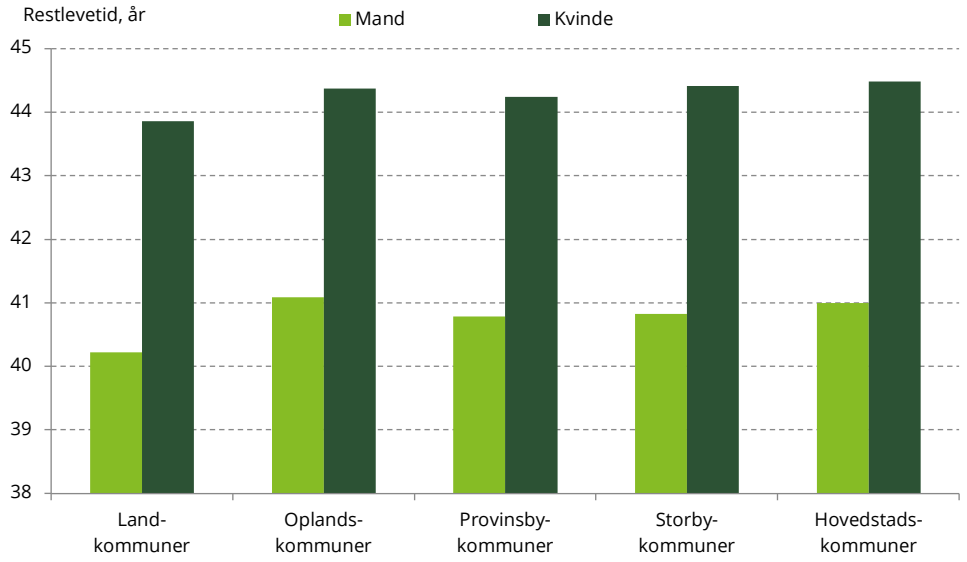

Anm.: Restlevetiden angiver det forventede antal resterende leveår for en 40-årig og er opgjort efter bopælskommune på baggrund af dødeligheden i perioden 2021-2025. Se boks 8 for uddybning af metoden.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

Ingen tydelig ulighed mellem land og by

Selvom restlevetiden varierer markant på tværs af kommunerne, er der ikke tale om en klar forskel mellem land og by. Restlevetiden er lidt lavere for både mænd og kvinder i landkommunerne, men forskellen er under ét år, jf. figur 3.14. Forklaringen på de geografiske forskelle skal derfor ikke findes i skellet mellem land og by.

Figur 3.14 Restlevetid for 40-årige mænd og kvinder, fordelt på kommunegrupper

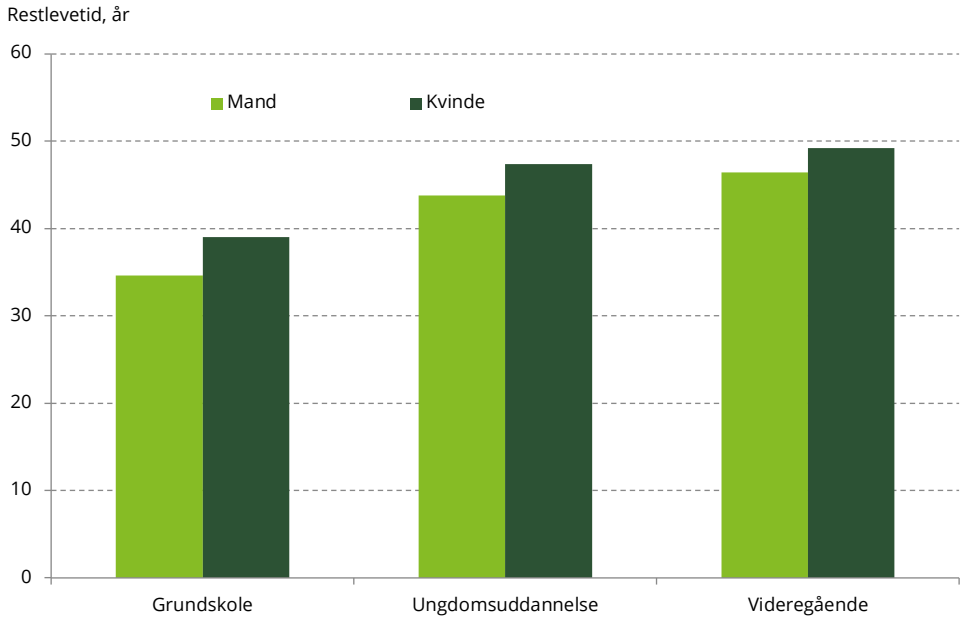

Anm.: Restlevetid for 40-årige målt i år, opgjort for henholdsvis mænd og kvinder og fordelt på Danmarks Statistiks kommunegrupper (hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner) på baggrund af dødeligheden i perioden 2021–2025.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre og Danmarks Statistik (2026c).

Stor forskel mellem lavtuddannede og højtuddannede

Restlevetiden varierer betydeligt mere med uddannelsesniveau end med geografi. En 40-årig mand med en grundskoleuddannelse har en restlevetid på omtrent 35 år, en mand med en ungdomsuddannelse har en restlevetid på knap 44 år, og en mand med en videregående uddannelse har en restlevetid på 46,5 år, jf. figur 3.15. Forskellen mellem mænd med en grundskoleuddannelse og mænd med en videregående uddannelse er dermed ca. 11 år. For kvinder er mønsteret det samme. Kvinder med en grundskoleuddannelse har en restlevetid på 39 år, for kvinder med en ungdomsuddannelse er den 47 år, og for kvinder med en videregående uddannelse er den 49 år, jf. figur 3.15. Den samlede forskel i restlevetid mellem kvinder med en grundskoleuddannelse og kvinder med videregående uddannelse er altså på knap ti år.

Figur 3.15 Restlevetid for 40-årige mænd og kvinder på tværs af uddannelsesgrupper

Anm.: Restlevetid for 40-årige målt i år, opgjort for henholdsvis mænd og kvinder på baggrund af dødeligheden i perioden 2021-2025. Grundskoleuddannelser omfatter grundskole og uoplyst uddannelse, ungdomsuddannelser omfatter gymnasial uddannelse og erhvervsfaglige uddannelser, og videregående omfatter korte, mellemlange og lange videregående uddannelser samt ph.d., jf. boks 8.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

De største forskelle findes hos dem med lavest uddannelse

Den største forskel i restlevetid findes mellem dem med en grundskoleuddannelse og dem med en ungdomsuddannelse, hvor forskellen er ca. otte år for kvinder og ni år for mænd. Forskellen mellem personer med en ungdomsuddannelse og personer med en videregående uddannelse er markant mindre, knap tre år for mænd og knap to år for kvinder, jf. figur 3.15.

Uddannelsesforskelle er langt større end bopælsforskelle

Forskellene i restlevetid på tværs af uddannelsesgrupperne er dermed væsentligt større end forskellene i restlevetid på tværs af kommuner. Mens restlevetiden for mænd varierer med nogle år på tværs af kommuner, er forskellen mellem mænd med grundskole- og videregående uddannelse godt 11 år. Tendensen er den samme for kvinder. Det tyder altså på, at uddannelsesniveau er en vigtigere faktor end bopælskommune for at forstå forskelle i restlevetid.

Er geografisk ulighed alene et udtryk for uddannelsesforskelle?

Uddannelsens betydning for restlevetiden og de kendte geografiske forskelle i uddannelsesniveau rejser et spørgsmål: Er det alene de geografiske forskelle i uddannelse, der skaber de geografiske forskelle i restlevetid? Vi ved, at nogle områder i Danmark har en højere andel af højtuddannede end andre. Hvis højtuddannede har en højere restlevetid, er det naturligt, at områder med et højere uddannelsesniveau også har en højere restlevetid. I næste del analyserer vi, i hvilket omfang det er tilfældet.

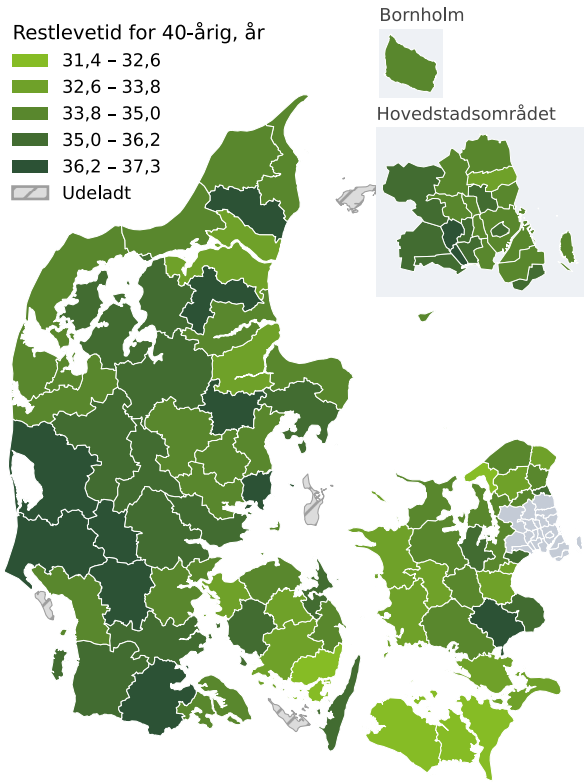
Geografisk ulighed findes inden for uddannelsesgrupper

Uddannelse forklarer en del af de geografiske forskelle i restlevetid, men langt fra alle. Figur 3.16a viser de kommunale restlevetider for mænd med en grundskoleuddannelse, og figur 3.16.b viser for mænd med en videregående uddannelse. Inden for begge uddannelsesgrupper varierer restlevetiden på tværs af kommunerne. Forskellen mellem kommunerne med den længste og den korteste restlevetid er nogenlunde lige stor i de to grupper og af samme størrelsesorden som for befolkningen samlet set.[46]

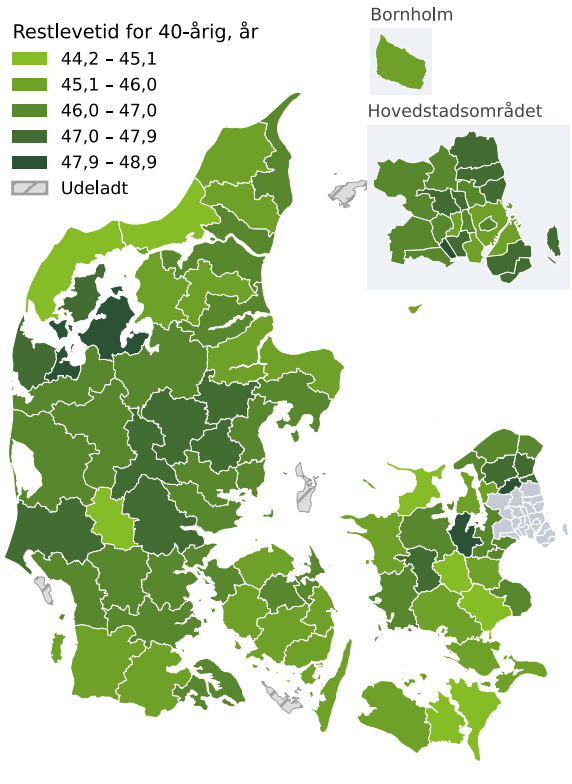
[46] Konklusionen om, at den geografiske ulighed i restlevetider bevares inden for uddannelsesniveauer, bekræftes yderligere ved at sammenligne varianserne (spredningen) af de kommunespecifikke restlevetider for henholdsvis personer med grundskole-, ungdoms- og videregående uddannelser, med variansen (spredningen) for hele populationen. Vi finder, at de er af samme størrelsesorden, hvilket bekræfter, at kommunale forskelle i uddannelsesgrupperne langt fra

Figur 3.16 Restlevetider for 40-årige mænd på tværs af kommuner og uddannelsesgrupper

Figur 3.16.a Mænd med en grundskoleuddannelse

Figur 3.16.b Mænd med en videregående uddannelse

Anm.: Restlevetid for 40-årige mænd målt i år, opgjort efter bopælskommune på baggrund af dødeligheden i perioden 2021-2025. Fra 90 år anvendes den landsdækkende dødelighed for personer med samme køn og uddannelse i alle kommuner. Uddannelsesgrupperne er afgrænset som beskrevet i boks 8.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

Men geografisk ulighed forklares ikke alene af uddannelser

Samlet finder vi, at der er markant geografisk ulighed i restlevetiden for 40-årige i Danmark. Uddannelsessammensætningen forklarer en del af de geografiske forskelle, men langt fra alle. Selv når uddannelsesniveauet fastholdes, varierer restlevetiden på tværs af kommunerne. Samtidig er uligheden i restlevetid ikke mellem land og by: Forskellene i restlevetid mellem kommunegrupperne er under ét år, og inden for uddannelsesgrupperne finder vi ligeledes kun svage, om overhovedet nogen, tegn på en forskel mellem land og by.

Hvilke andre faktorer kan forklare uligheden?

De geografiske forskelle skyldes altså også andre forhold, end at borgernes uddannelsesniveau varierer på tværs af kommuner, hvilket analysen ikke kan udpege præcist. Det kan fx være forskelle i livsstil, adgang til sundhedsvæsenet, indkomstniveau eller miljøforhold som luftkvalitet og forurening. En stor del af uligheden afspejler sandsynligvis, at livsstil og sundhedsadfærd varierer mellem kommunernes borgere på måder, som uddannelsesniveauet ikke fuldt ud opfanger. Vi kan dog ikke udelukke, at lokale forhold i sig selv også bidrager til forskellene. Restlevetiden for de ældste aldersgrupper bygger fx på personer, der er født i 1920'erne og 1930'erne, og som har haft deres arbejdsliv i en tid, hvor arbejdsmiljøet og reguleringen af forurening var en anden end i dag. Arbejdslivet har betydning for dødeligheden, og forskellene mellem erhvervsgrupper er både store og stabile over tid, jf. Andersen m.fl. (2009). Lokale forhold, og ikke kun hvem der bor hvor, kan derfor drive en del af resultaterne, men sandsynligvis kun en lille andel. Da ulighed i sundhed ikke kan omfordeles på samme måde som indkomst, peger resultaterne på, at en indsats for at mindske uligheden i restlevetid må tage udgangspunkt i både uddannelse og andre lokale forhold, der påvirker borgernes sundhed.

forklarer al variation i restlevetiderne. Disse beregninger er forbundet med yderligere forbehold, som diskuteres i baggrundsnotatet, Kraka-Deloitte (2026).

Forskellene i restlevetid skyldes sandsynligvis især, hvem der bor hvor, og ikke bopælen i sig selv. Vi kan ikke udelukke, at der også er en årsagssammenhæng mellem geografi og levetid, jf. ovenfor, men vi vurderer det som langt mere sandsynligt, at de geografiske forskelle skyldes forskelle i borgernes sammensætning. Det gør dog ikke resultaterne uinteressante. At sundheden er så ulige fordelt geografisk, også blandt borgere med samme uddannelse, viser, hvor indsatsen for at mindske uligheden i restlevetid gør størst gavn. Geografien kan dermed bruges til at målrette forebyggelse og sundhedstilbud til de områder, hvor behovet er størst, uanset om det er stedet eller borgerne, der forklarer den lave restlevetid.

Boks 8 Sådan har vi beregnet restlevetiden

Vi beregner restlevetiden med udgangspunkt i samme overordnede metode, som anvendes af Danmarks Statistik, jf. Danmarks Statistik (2026a). Dog har vi selv foretaget justeringer af dataafgrænsninger, da kryds mellem geografi og uddannelse giver udslag i små celler, og derfor er det nødvendigt at foretage visse justeringer i forlængelse af Danmarks Statistiks metode. I nedenstående forklarer vi først de overordnede trin i beregningen af restlevetiden, og derefter forklarer vi, hvor vores metode afviger fra Danmarks Statistiks metode.

Restlevetid kort fortalt:
Restlevetiden tager udgangspunkt i en person, observeret fra en fødselsdag til den næste, hvor personen indgår på det alderstrin, vedkommende fylder ved vinduets start. For at komme med skal personen være bosat i Danmark ved udgangen af året før vinduet (31. december).

For hvert vindue deler vi personens dage op i tre kategorier: dage i live i Danmark, dage i udlandet og dage efter dødsfaldet. Dør personen, tæller resten af vinduet frem til næste fødselsdag som døde dage. Dage i udlandet tæller ikke med, fordi vi ikke kan se, om personen dør derude. Kommer personen hjem i løbet af vinduet, tæller dagene efter hjemkomsten igen som dage i Danmark.

Dagene lægges sammen for alle personer i samme gruppe og på samme alderstrin, fx 65-årige kvinder i Aarhus med en videregående uddannelse. Antal år i risiko er dage i live i Danmark plus døde dage, omregnet til år. Antal døde divideret med antal år i risiko giver sandsynligheden for at dø inden næste fødselsdag. Vi opgør også, hvor stor en del af året de døde i gennemsnit var døde.

Dødssandsynlighederne omsættes til restlevetid ved hjælp af en dødelighedstavle. Vi tager en tænkt gruppe på 100.000 40-årige og lader den ældes år for år, hvor en andel dør hvert år i henhold til den beregnede dødssandsynlighed. De overlevende bidrager med et helt leveår, de døde med den del af året, de nåede at leve. Restlevetiden er summen af alle leveår fra 40 år og opefter divideret med de oprindelige 100.000.

Antagelser og dataafgrænsninger:
Fra 104 år sættes dødssandsynligheden til 50 pct. Disse antagelser følger Danmarks Statistiks antagelser, når de beregner restlevetiden.

Alle dødelighedstavler er beregnet på baggrund af fem år, som udgøres af årstallene 2021-2025. Dette er gjort for at få tilstrækkelig volumen i dataene. Danmarks Statistik udgiver såvel 2- som 5-års dødelighedstavler, alt efter detaljeringsniveau af fordelingsvariable.

Uddannelsesoplysningerne tages fra Danmarks Statistiks uddannelsesregister. Uddannelserne inddeles i tre grupper efter højest fuldførte uddannelse: grundskole (grundskole og uoplyst), ungdomsuddannelse (erhvervsfaglige uddannelser og gymnasial uddannelse) og videregående (korte, mellemlange og lange videregående uddannelser samt ph.d.). Uddannelsesoplysninger for de ældste aldersgrupper er behæftet med en vis usikkerhed. Generelt set betragtes uddannelser afsluttet efter 1973 som værende fuldt registrerede. Personer, der er født før 1921, og som ikke har afsluttet en uddannelse efter 1973, vil som udgangspunkt være registreret med uoplyst uddannelse. Personer født efter 1921, som ikke har fuldført en uddannelse efter 1973, vil som udgangspunkt være registreret med selvrapporterede oplysninger fra folke- og boligtællingen fra 1970, jf. Danmarks Statistik (2026b).

Kommune er personens bopælskommune ved udgangen af året før vinduet, dvs. samme opgørelse, som bruges til at afgrænse populationen. Kommunen er ikke låst fast, så en person, der flytter, tælles i den nye kommune i de efterfølgende vinduer. Flytter personen i løbet af et vindue, tælles et eventuelt dødsfald i den kommune, personen boede i ved årets start.

Personer født 29. februar får fødselsdag 28. februar i år uden skuddag.

For restlevetiden fordelt på uddannelsesgrupper og kommuner er der generelt set ikke nok personer med en videregående uddannelse over 90 år i en række kommuner. Fra 90 år bruger vi derfor den landsdækkende dødelighed for personer med samme køn og uddannelse i alle kommuner. Vi gør det fra samme alder i alle kommuner, så tallene er beregnet ens og kan sammenlignes. Uddannelsesforskellen bevares, men forskelle mellem kommuner efter 90 år forsvinder. Denne imputering af landsdækkende tal foretages alene for tal fordelt på både uddannelse og kommune. For opdelingen på kommunegruppeplan frem for på individuelle kommuner er imputeringen af landsdækkende tal foretaget ud fra 100-årige frem for 90-årige.

Fanø, Læsø, Samsø, Ærø og Christiansø indgår ikke i opgørelserne opdelt på individuelle kommuner, fordi der bor for få personer til at kunne beregne pålidelige tal. Deres indbyggere indgår dog i landstallene og dermed også i den landsdækkende dødelighed, som alle kommuner får fra 90 år. Befolkningen er derfor ikke helt den samme på tværs af opgørelserne, men forskellen er uden praktisk betydning, da de pågældende kommuner tilsammen udgør under 0,3 pct. af befolkningen.

3.4 Samme muligheder i hele landet? Social arv og det geografiske udgangspunkt

Lige muligheder uanset opvækst

Lige muligheder er et centralt mål i den danske velfærdsmodel. Et barns muligheder for at klare sig godt som voksen bør i videst muligt omfang afhænge af egen indsats og ikke af forhold, som barnet ikke selv har indflydelse på, fx forældrenes indkomst eller det sted, barnet vokser op. Jo stærkere den sociale arv er, desto længere er man fra dette ideal. Tankegangen er udgangspunktet for den økonomiske litteratur om lighed i muligheder, jf. Roemer (1998) og Fleurbaey (2008). Et naturligt mål for, om samfundet lever op til idealet, er den intergenerationelle indkomstmobilitet, dvs. hvor tæt børns placering i indkomstfordelingen som voksne hænger sammen med forældrenes placering.

Forældres ressourcer kan påvirke børns indkomst …

Der er flere økonomiske forklaringer på, at forældres og børns indkomster kan hænge sammen. Forældre med høje indkomster har bedre mulighed for at investere i børnenes kvalifikationer, og kreditbegrænsninger kan betyde, at børn fra lavindkomstfamilier ikke uddanner sig i samme omfang, uanset evner, jf. Grawe og Mulligan (2002). Samtidig kan veluddannede forældre have bedre forudsætninger for at hjælpe deres børn med skolegang og lektier, hvilket giver børnene et bedre afsæt for uddannelse og senere indkomst.

… og det kan generne også

Forældres og børns indkomster kan også hænge sammen af andre grunde end økonomiske ressourcer. Børn arver en del af deres forældres gener, og dette kan i sig selv bidrage til, at børn af forældre med høje indkomster også selv opnår høje indkomster. En omfattende litteratur viser, at både arvelige egenskaber (gener) og de ressourcer, børn vokser op med, har betydning for, hvilke færdigheder de udvikler, jf. Silventoinen m.fl. (2020). De to forhold virker desuden ikke uafhængigt af hinanden, men forstærker hinanden, jf. Houmark m.fl. (2024).[47]

Både gener og miljø bidrager til den sociale arv

Analysen måler den samlede sammenhæng mellem forældrenes ressourcer og gener og børnenes egen senere indkomst. Selv hvis det var muligt at fjerne sammenhængen mellem forældrenes ressourcer og børnenes indkomst, fx gennem omfordelingspolitik, ville en del af den sociale arv fortsat bestå, fordi børn arver nogle af forældrenes egenskaber, fx gennem gener. Målet for social arv skal derfor forstås som et samlet mål for, hvor forskelligt børn klarer sig afhængigt af deres baggrund, og ikke kun som den del, vi kan eller bør påvirke.

Opvækststedet kan også spille en rolle

Også opvækststedet kan have betydning. Kvaliteten af skoler og uddannelsesinstitutioner, det lokale arbejdsmarked og det sociale miljø varierer på tværs af landet, og det kan påvirke børns muligheder for at bryde den sociale arv. I USA finder Chetty m.fl. (2014) betydelige forskelle i indkomstmobiliteten mellem geografiske områder. Kraka-Deloitte har tidligere vist, at der også i Danmark er en stærk sammenhæng mellem opvækstkommune og sandsynligheden for at nå toppen af indkomstfordelingen som 40-årig, også når der tages højde for socioøkonomiske forskelle mellem kommunerne, jf. Kraka-Deloitte (2024).

Blandede resultater fra tidligere studier

Tidligere studier af geografiske forskelle i indkomstmobiliteten i Danmark er nået til forskellige konklusioner. Det Økonomiske Råds Sekretariat (DØRS) finder, at indkomstmobiliteten i Danmark generelt er høj, og at den ikke adskiller sig mellem de såkaldte yderkommuner og resten af landet, jf. DØRS (2015). Uanset om børn fra den nederste halvdel af indkomstfordelingen er vokset op i en yderkommune, en bykommune eller en øvrig kommune, placerer de sig i gennemsnit lidt under medianen som voksne. Eriksen og Munk (2020) finder derimod geografiske mønstre for nogenlunde samme periode som DØRS (2015). De finder, at mobiliteten er lavest i større byer, specielt København, Aarhus, Odense og Aalborg.

[47] Ud over den direkte effekt af børns gener på egne færdigheder (*nature*) er to indirekte mekanismer blevet påvist. Den første er, at børns gener (færdigheder) påvirker forældrenes investeringer i dem (*nurture of nature*). Den anden er, at forældrenes egne gener påvirker, hvor meget de investerer i deres børn (*nature of nurture*). Houmark m.fl. (2024) finder belæg for begge. Forældre investerer mere i børn med bedre færdigheder, og forældre med forskellige genetiske forudsætninger investerer forskelligt i deres børn.

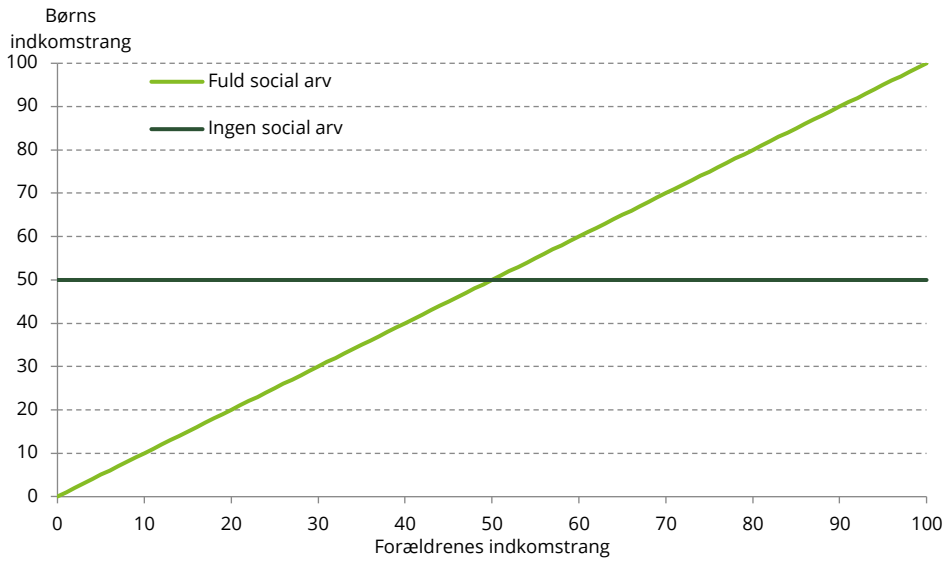
Vi opdaterer og supplerer analysen

Analysen bidrager til tidligere resultater på flere punkter. For det første anvender vi ca. ti års nyere data, idet vi følger børn født i 1982-1984 og måler deres indkomst i 2022-2024, dvs. når de er ca. 40 år. Det giver et mere opdateret skøn over den intergenerationelle indkomstmobilitet i Danmark i dag. For det andet undersøger vi, om andre geografiske inddelinger fører til alternative konklusioner. Vi beregner mobiliteten for hver enkelt kommune og grupperer herefter kommunerne på forskellige måder, blandt andet efter kommunegrupper. Denne gruppering gør det muligt at undersøge, om den sociale arv er stærkere eller svagere i hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- eller landkommunerne, jf. boks 1 i afsnit 2.1. Endelig undersøger vi, hvilke kommunale forhold der hænger sammen med de geografiske forskelle i mobiliteten. Vi ser specifikt på, om kommunernes indkomstniveau og indkomstulighed hænger sammen med indkomstmobiliteten.

Ét mål for social arv er den relative indkomstmobilitet …

Metodisk følger vi i vid udstrækning Chetty m.fl. (2014). Børn og forældre rangeres i forhold til deres respektive landsdækkende indkomstfordelinger. Forældrenes rangering baseres på deres gennemsnitlige indkomst over en treårig periode i børnenes tidlige ungdom, mens børnenes rangering baseres på deres egen gennemsnitlige indkomst over en treårig periode som voksne. Vi henviser til boks 9 for yderligere detaljer. Derefter estimerer vi for hver kommune sammenhængen mellem forældrenes og børnenes placering i indkomstfordelingen. Børnene tilknyttes den kommune, de boede i som 16-årige. Hældningen af denne relation angiver styrken af den sociale arv og kaldes ofte *den relative mobilitet*: Jo stejlere hældning, jo kraftigere er den sociale arv, dvs. desto større er forskellen i den forventede placering af børn af forældre i toppen af indkomstfordelingen og børn af forældre i bunden af indkomstfordelingen. Figur 3.17 viser, hvordan denne hældning (den relative sociale mobilitet) kan forstås som et udtryk for den sociale arv. Uden social arv har alle børn samme forventede placering i indkomstfordelingen, uanset forældrenes indkomst, og hældningen er derfor nul. Børn af rige forældre har altså ikke i gennemsnit en højere indkomst end børn af fattige forældre. Ved fuldstændig social arv følger børnenes forventede placering derimod præcis forældrenes, så børn af forældre i fx den øverste decil også selv forventes at ende i den øverste decil. I det tilfælde er hældningen 1. I virkeligheden ligger den sociale arv et sted mellem disse to yderpunkter. Jo større hældning, desto lavere indkomstmobilitet og desto stærkere social arv.

Figur 3.17 Illustrativt eksempel på relativ indkomstmobiliteti

Anm.: Figuren er illustrativ og bygger ikke på data. Linjerne illustrerer børnenes forventede placering i indkomstfordelingen, givet forældrenes placering ved henholdsvis fuld social arv (hældning = 1) og ingen social arv (hældning = 0). Hældningen er målet for den relative indkomstmobilitet, jf. boks 10. En stejlere hældning svarer til en stærkere social arv og dermed en lavere relativ mobilitet. I virkeligheden ligger hældningen mellem de to yderpunkter.
Kilde: Egen illustration.

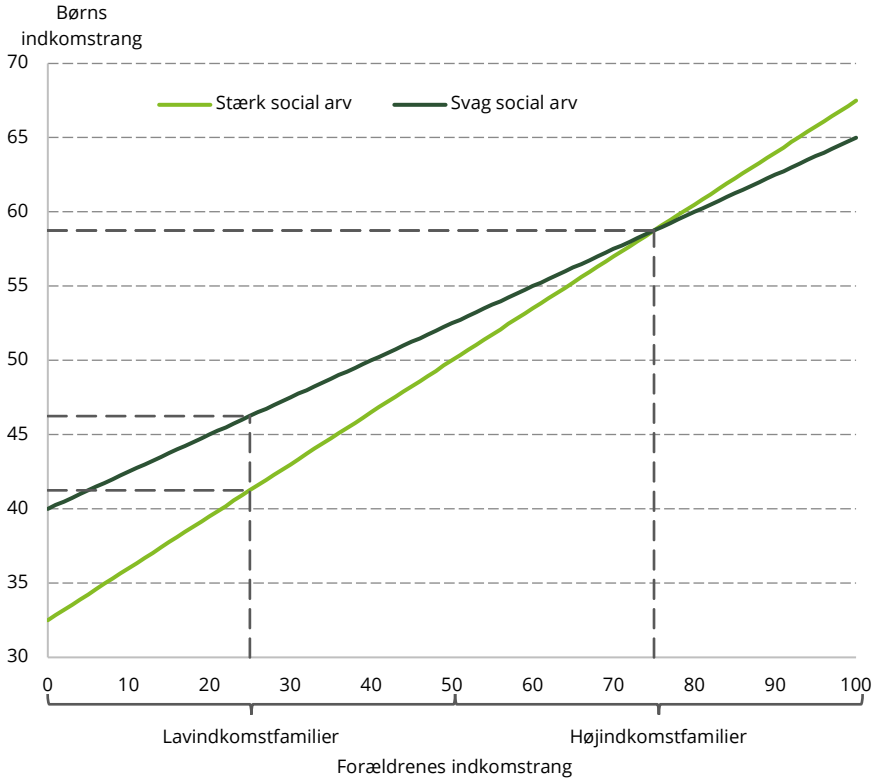
… et andet mål er den absolutte indkomstmobilitet

Den absolutte mobilitet angiver, hvor i indkomstfordelingen børn forventes at placere sig, givet deres forældres placering. Vi kan fx beregne den forventede placering for børn, hvis forældre har en indkomst under medianen. Målet siger dermed mere direkte noget om mulighederne for børn med en bestemt baggrund, fx hvor højt børn fra lavindkomstfamilier i gennemsnit når i indkomstfordelingen. Forbliver fattige børn fattige som voksne?

De to mål belyser forskellige sider af social arv

Relativ og absolut mobilitet hænger sammen, men de fortæller ikke nødvendigvis det samme, jf. figur 3.18. Figuren viser et illustrativt eksempel, hvor den mørkegrønne linje svarer til svag social arv, og den lysegrønne linje svarer til stærk social arv. I dette eksempel ender børn af forældre i bunden af indkomstfordelingen i gennemsnit højere i fordelingen ved svag end ved stærk social arv. Konkret ender børn af forældre i den nederste halvdel af fordelingen i gennemsnit ca. 5 percentiler højere i det mørkegrønne eksempel end i det lysegrønne. I toppen af fordelingen er billedet et andet: Børn af forældre i den øverste halvdel placerer sig i gennemsnit det samme sted i begge tilfælde. Høj relativ mobilitet kan altså give høj opadgående absolut mobilitet for lavindkomstfamilier uden at give høj nedadgående absolut mobilitet for højindkomstfamilier. Figuren er kun illustrativ, og hvor stor forskellen er i praksis, afhænger af de enkelte kommuner.

Figur 3.18 Illustrativt eksempel på absolut indkomstmobilitet

Anm.: Figuren er illustrativ og bygger ikke på data. Linjerne illustrerer børnenes forventede placering i indkomstfordelingen, givet forældrenes placering. Den lysegrønne linje viser en mobilitet, hvor hældningen (den relative indkomstmobilitet) er 0,35 og med et skæringspunkt med y-aksen på 32,5. Den mørkegrønne linje viser en mobilitet, hvor hældningen er 0,25 og med et skæringspunkt på 40. De stiplede linjer angiver børnenes forventede indkomstrang, når forældrene befinder sig i henholdsvis den nederste halvdel (lavindkomstfamilier) og den øverste halvdel (højindkomstfamilier) af indkomstfordelingen. En højere forventet indkomstrang for børn fra lavindkomstfamilier betyder højere opadgående mobilitet. En lavere forventet indkomstrang for børn fra højindkomstfamilier betyder højere nedadgående mobilitet. Se boks 10 for en uddybning af mobilitetsbegreberne.
Kilde: Egen illustration.

3.4.1 Hvordan måler vi social arv i indkomst?

Registerdata over indkomstfordelinger

Analysen bygger på danske registerdata for børn født i 1982-1984. Vi måler indkomst som erhvervsindkomst, dvs. lønindkomst og overskud af egen virksomhed. Målet afspejler dermed indtjeningsevnen hos forældrene og børnene. Vi sammenligner ikke børns og forældres indkomst i kroner, men derimod deres placering i hver deres indkomstfordeling. Hvert barn placeres i forhold til hele populationen af børn i analysen, og forældrene placeres tilsvarende i forhold til hele populationen af forældre. Vi henviser den interesserede læser til boks 9 for en mere detaljeret gennemgang af variabelkonstruktionerne.

Boks 9 Data og variabelkonstruktion

Data og afgrænsning

I tråd med DØRS (2015) og Chetty m.fl. (2014) måler vi den intergenerationelle mobilitet ud fra indkomst. DØRS (2015) ser også på uddannelsesmobilitet, hvilket ikke indgår i denne analyse.

Analysen omfatter børn født i 1982-1984. For hvert barn beregner vi den gennemsnitlige indkomst i 2022-2024, dvs. da børnene var 38-42 år. Forældrenes indkomst måles som gennemsnittet i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Et barns forældre er defineret som de registrerede juridiske forældre, dvs. børnene bor ikke nødvendigvis med begge forældre. Barnets opvækstkommune er den kommune, barnet boede i som 16-årig (opgjort ultimo november).

Vi medtager kun børn, som vi kan følge i hele perioden 2022-2024, hvis forældre begge kan følges i hele perioden 1998-2000, og hvis bopæl som 16-årig er kendt. Den endelige population omfatter dermed mere end 140.000 børn med oplysninger om deres indkomst som voksne, deres forældres indkomst og deres bopæl som 16-årige.

Indkomstmål og variable

Vi opgør både forældrenes og børnenes indkomst som erhvervsindkomst, dvs. lønindkomst og overskud af egen virksomhed, i tråd med DØRS (2015). Erhvervsindkomsten afspejler i høj grad den enkeltes evne til at tjene penge på arbejdsmarkedet, og analysens resultater siger derfor først og fremmest noget om, i hvilket omfang indtjeningsevnen går i arv fra forældre til børn. Man kan også interessere sig for, hvordan de samlede økonomiske ressourcer går i arv, og her er ækvivaleret disponibel indkomst et oplagt mål. Den disponible indkomst omfatter også overførselsindkomster og er opgjort efter skat, og ækvivaleringen tager højde for, hvor mange personer der lever af indkomsten i husstanden. Selvom en sådan analyse kunne være interessant, er den udeladt i denne analyse.

DØRS (2015) ser på mødres og fædres indkomst hver for sig. Vi tager i stedet udgangspunkt i forældrenes samlede indkomst, jf. Chetty m.fl. (2014). Familieindkomsten beregnes som summen af moderens og faderens indkomster.

Ud fra populationen, der er gennemgået ovenfor, konstruerer vi analysens variable. Børnenes placering i indkomstfordelingen (R_i^b i boks 10) beregnes i forhold til indkomstfordelingen for alle børn i populationen, og forældrenes placering (R_i^f i boks 10) beregnes tilsvarende i forhold til fordelingen af forældreindkomster i hele populationen. Når vi gennemfører analysen for enkelte geografiske områder, fx de enkelte kommuner, er placeringerne fortsat målt i forhold til hele populationen, hvilket følger fremgangsmåden fra Chetty m.fl. (2014) samt DØRS (2015).

I den endelige del af analysen undersøger vi sammenhængen mellem den relative indkomstmobilitet og andre kommunale faktorer, herunder den gennemsnitlige forældreindkomst og indkomstulighed. Den gennemsnitlige forældreindkomst konstrueres som et simpelt empirisk gennemsnit af indkomsten for forældrene til børnene, der bor i en bestemt kommune. Den kommunale ulighed konstrueres ved brug af *Gini-koefficienten*. Gini-koefficienten er konstrueret på baggrund af *Lorenz-kurven*. Lorenz-kurven rangerer først befolkningen efter indkomst fra lavest til højest og afbilder, hvor stor en andel af den samlede indkomst der kumulativt er indtjent i forhold til andelen af befolkningen. Ved en perfekt ligelig indkomstfordeling vil kurven følge en diagonal linje. Jo mere ulige indkomsterne er fordelt, desto længere vil Lorenz-kurven ligge under diagonalen. Gini-koefficienten er defineret som arealet mellem diagonalen og Lorenz-kurven i forhold til det samlede areal under diagonalen. Koefficienten antager dermed værdier mellem 0 og 1, hvor 0 svarer til perfekt lighed, og 1 svarer til, at én person modtager hele indkomsten.

To forskellige mål for mobilitet: relativ og absolut

Sammenhængen mellem forældrenes og børnenes placering i indkomstfordelingen estimeres ved hjælp af en lineær regression. Indkomstmobiliteten opgøres herefter ved hjælp af to mål, der udregnes på baggrund af regressionens parameterestimater, jf. boks 10. Den *relative mobilitet* angiver, hvor meget forældrenes placering betyder for børnenes placering. Jo stærkere sammenhængen er, desto større er forskellen mellem børn af forældre i toppen og i bunden af indkomstfordelingen, og desto lavere er den relative mobilitet, hvilket kan tolkes som et resultat af en stærk social arv. Den *absolutte mobilitet* angiver, hvor højt i indkomstfordelingen børn i gennemsnit når som voksne, givet at deres forældre befandt sig et bestemt sted i indkomstfordelingen. Disse to

mål fortæller ikke nødvendigvis det samme, men supplerer hinanden. Den relative mobilitet siger kun noget om, hvor stor forskellen i placering i indkomstfordelingen er mellem børn fra lavindkomstfamilier og børn fra højindkomstfamilier. Den absolutte mobilitet viser derimod direkte, hvordan børn fra bestemte indkomstfamilier gennemsnitligt kommer til at klare sig. Vi ser derfor på begge mål i analysen.

Vi undersøger geografiske mønstre i indkomstmobilitet

For at belyse geografiske forskelle gennemfører vi den samme analyse for hver kommune, jf. boks 10. Børnenes og forældrenes placering måles fortsat i forhold til hele landets indkomstfordeling, så resultaterne kan sammenlignes på tværs af kommuner, jf. fremgangsmåden i Chetty m.fl. (2014) og DØRS (2015).[48] Desuden estimeres sammenhængen separat for udvalgte grupper af kommuner, fx hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner.

[48] Specielt når vi sammenligner den absolutte indkomstmobilitet på tværs af kommuner, er det nødvendigt, at placeringerne måles i forhold til hele landets indkomstfordeling. Hvis børnene i stedet blev rangeret lokalt, ville gennemsnitsrangen i hver kommune mekanisk være 50, og de absolutte udfald kunne dermed ikke sammenlignes på tværs af kommunerne.

Boks 10 Metode

Analysen er en simpel tværsnitsanalyse af sammenhængen mellem forældrenes placering i indkomstfordelingen og børnenes senere placering i deres egen indkomstfordeling.

Variable

Den primære analyse bygger på to variable: *(1)* den afhængige variabel, altså barnets placering i indkomstfordelingen som voksen, og *(2)* den forklarende variabel, dvs. forældrenes placering i indkomstfordelingen. For hvert barn, i, beregner vi barnets placering som voksen, R_i^b, og forældrenes placering, mens barnet var 14-18 år, R_i^f. Konstruktionen af variablene er beskrevet nærmere i boks 9.

Model

Sammenhængen mellem de to placeringer estimeres med følgende regressionsmodel:

$$R_i^b = \alpha + \beta \cdot R_i^f + \varepsilon_i$$

Hvor α og β beskriver indkomstmobiliteten. β er det gængse mål for den *relative indkomstmobilitet*, mens den *absolutte indkomstmobilitet* beregnes ud fra både α og β (se nedenfor).

Relativ og absolut mobilitet

En høj værdi af β betyder, at forældrenes placering i indkomstfordelingen har stor betydning for børnenes egen placering. Jo større β, desto større er forskellen i gennemsnit mellem børn af forældre i toppen og i bunden af indkomstfordelingen. En høj værdi af β svarer derfor til en lav relativ indkomstmobilitet, mens en lav værdi af β svarer til en høj relativ indkomstmobilitet. Man kan også tolke denne parameter som værende et udtryk for den sociale arv, hvor et stort β er et udtryk for en stærk social arv.

Den absolutte indkomstmobilitet angiver, hvor i indkomstfordelingen børn i gennemsnit forventes at placere sig, givet forældrenes placering i indkomstfordelingen. Man kan derfor udregne en separat absolut indkomstmobilitet afhængigt af, hvilken del af forældrenes indkomstfordeling man vil tage udgangspunkt i. Fx kan man udregne den absolutte indkomstmobilitet for et barn med forældre i den laveste halvdel af indkomstfordelingen – sommetider refereret til som den *absolutte opadgående mobilitet* – således:

$$E[R^b | R^f < 50] = \hat{\alpha} + \hat{\beta} \cdot 25$$

Hvor $\hat{\alpha}$ og $\hat{\beta}$ er de estimerede parametre fra ovenstående regressionsmodel. Bemærk, at denne lighed ikke holder generelt, men er en implikation af linearitetsantagelsen i modellen, jf. Chetty m.fl. (2014).[49]

Geografiske forskelle

For at belyse geografiske forskelle estimerer vi ligeledes modellen separat for forskellige geografiske områder. Nedenfor tager vi udgangspunkt i kommunerne, men analysen foretages også for andre geografiske inddelinger, herunder kommunegrupper, jf. boks 2 i afsnit 2.1. For hver kommune estimerer vi:

$$R_{i_k}^b = \alpha_k + \beta_k \cdot R_{i_k}^f + \varepsilon_{i_k}$$

Hvor k angiver kommunen, og i_k angiver et barn, der voksede op i kommune k (eller rettere, boede i kommune k som 16-årig, jf. boks 9). α_k og β_k er dermed de kommunespecifikke estimater af indkomstmobiliteten. Som nævnt udføres denne analyse også separat for andre geografiske inddelinger, herunder kommunegrupper. Bemærk igen, at selvom analysen foretages inden for geografiske områder, er rangeringsvariablene ($R_{i_k}^b, R_{i_k}^f$) fortsat beregnet på landsplan.

Fanø, Læsø, Samsø, Ærø og Christiansø indgår ikke i opgørelserne på kommuneniveau, da datagrundlaget her er for lille til at give pålidelige estimater.

Korrelationer mellem mobilitet og indkomster

I den sidste del af analysen regresserer vi den estimerede indkomstmobilitet i hver kommune på det gennemsnitlige indkomstniveau i kommunen samt kommunens indkomstulighed. Det er værd at bemærke, at de forklarende variable i en sådan regression selv er estimater og dermed behæftet med usikkerhed. Det gælder især Gini-koefficienten, som er et usikkert mål for den faktiske ulighed, specielt i mindre kommuner. Målefejl i de forklarende variable trækker estimatet af sammenhængen mod nul (såkaldt *attenuation bias*). Vi tolker derfor estimaterne som konservative skøn over de faktiske sammenhænge.

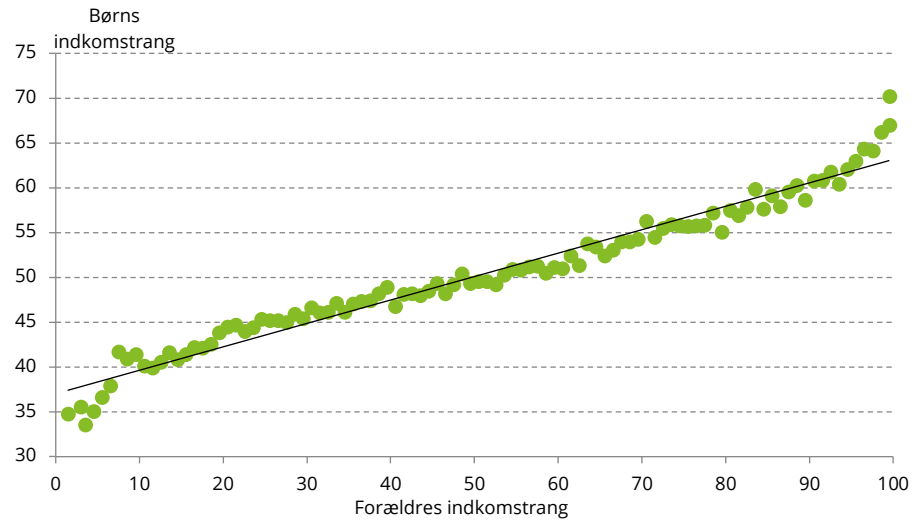
3.4.2 Den intergenerationelle indkomstmobilitet er relativt høj i Danmark, men varierer på tværs af landet

[49] Intuitivt bygger antagelsen på, at sammenhængen mellem forældres og børns placering i indkomstfordelingen er lineær, hvilket er veldokumenteret empirisk. Når sammenhængen er lineær, svarer den gennemsnitlige værdi over et interval (hvilket i ovenstående tilfælde er intervallet over forældreindkomstrangen fra 0 til 50) nemlig præcis til værdien i midten af intervallet (svarende til en forældreindkomstrang på 25). Den forventede placering for børn fra den nederste halvdel af forældreindkomstfordelingen er derfor lig med den forventede placering ved indkomstrang 25, hvilket netop er $\hat{\alpha} + \hat{\beta} \cdot 25$. Vi anvender tilsvarende antagelser og rationale senere i analysen, når vi estimerer den absolutte indkomstmobilitet for et barn med forældre i den laveste fjerdedel af indkomstfordelingen ($E[R^b | R^f < 0.25]$), den øverste halvdel af indkomstfordelingen ($E[R^b | R^f > 0.5]$), og den øverste fjerdedel af indkomstfordelingen ($E[R^b | R^f > 0.75]$).

Der er en høj relativ indkomstmobilitet i Danmark

Den samlede relative indkomstmobilitet er høj i Danmark, jf. figur 3.19. Vi dokumenterer, at relationen mellem forældres indkomstrang og barnets indkomstrang er tilnærmelsesvis lineær og konsistent med eksisterende litteratur. Ydermere finder vi, at hældningen af denne relation er 0,25, hvilket konkret betyder, at børn af forældre, der ligger ét decil (10 percentiler) højere i indkomstfordelingen, i gennemsnit er placeret 2,5 percentiler højere i indkomstfordelingen som voksne. Det svarer til, at børn af forældre i den 70. percentil som voksne forventeligt tjener ca. 22.500 kr. mere om året (i perioden 2022-2024) end børn af forældre på medianen. Denne hældning er markant lavere end det, der traditionelt er blevet fundet i amerikanske data. Chetty m.fl. (2014) finder en hældning på 0,341 ved brug af amerikanske data, der samtidig dækker en periode, som ligger omtrent 13-14 år tidligere end observationsperioden i vores analyse.[50] Dette betyder, at indkomstmobiliteten generelt i Danmark er højere end i USA, hvilket også er konsistent med resultaterne fra DØRS (2015).[51] Sammenlignet med andre europæiske lande er indkomstmobiliteten i Danmark dog ikke markant højere. Bratberg m.fl. (2017) finder en hældning på 0,257 i Tyskland, 0,223 i Norge og 0,215 i Sverige. Indkomstmobiliteten i Danmark er dermed på niveau med andre sammenlignelige europæiske lande. Den er en anelse højere end i Tyskland og en anelse lavere end i Norge og Sverige.[52]

Figur 3.19 Den relative indkomstmobilitet

Anm.: Punkterne viser børnenes gennemsnitlige placering i indkomstfordelingen for hver percentil af forældrenes indkomstfordeling i hele landet. Linjen er en lineær tendenslinje. Hældningen estimeret ud fra individdata (0,25) er målet for den relative indkomstmobilitet, jf. boks 10. En stejlere hældning svarer til lavere relativ mobilitet. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.

Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Ser man på hele landet, overser man markante geografiske forskelle

Den høje generelle indkomstmobilitet dækker over betydelige geografiske forskelle i indkomstmobilitet. Ved at udføre analysen separat for landets kommuner finder vi, på trods af den dokumenterede generelt høje indkomstmobilitet, at de individuelle kommuner repræsenterer markant

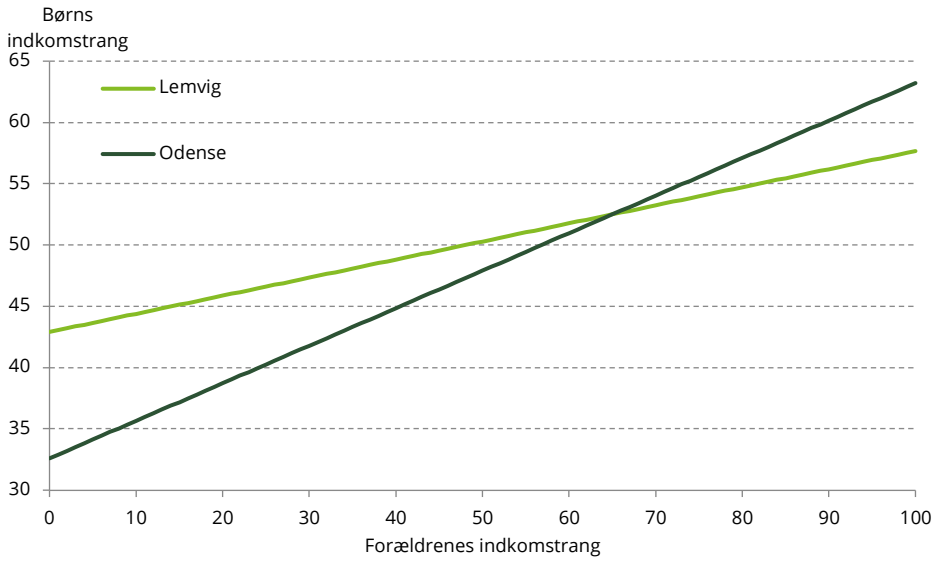
[50] Selv de kommuner, hvor den relative indkomstmobilitet er lavest, fx Brønderslev, Høje-Taastrup, Lolland, Vallensbæk, og Odense, har en hældning på 0,306-0,317. Disse kommuners hældning er stadig markant lavere end landsgennemsnittet på 0,341 i USA, jf. Chetty m.fl. (2014), og understreger forskellen i den sociale arvs styrke mellem landene.

[51] Vi bemærker, at DØRS (2015) finder markant lavere hældningskoefficienter på denne relation, der ligger mellem 0,12-0,22, jf. tabel IV.9 i DØRS (2015). Potentielle forklaringer på disse inkonsistente resultater kan være mange: *(1)* Vores estimater er baseret på nyere data. Hvis indkomstmobiliteten har ændret sig de sidste ti år, vil estimaterne samtidig afspejle dette. *(2)* Vi benytter samlet forældreindkomst frem for at kigge separat på mors/fars indkomster. Det er meget sandsynligt, at forældrenes samlede rang er mere forklarende for barnets rang end fars/mors rang hver for sig, hvilket i sig selv ville give anledning til en større hældning. Vi har valgt at følge fremgangsmåden fra Chetty (2015), som betragter den samlede forældreindkomst.

[52] Sammenligningen med resultaterne i Bratberg m.fl. (2017) skal tages med forbehold. Deres data er 15-20 år ældre end vores, og eventuelle forskelle kan derfor både afspejle udviklingen over tid og nationale forskelle.

forskellige mobilitetsmønstre, jf. figur 3.20, som viser indkomstmobiliteten separat for en af kommunerne med højst indkomstmobilitet (Lemvig Kommune) og en af kommunerne med lavest indkomstmobilitet (Odense Kommune). Vi vil gerne tydeliggøre, at selvom fordelingen af forældrenes indkomstrang varierer betydeligt på tværs af kommunerne, er det hverken et problem for estimeringen af indkomstmobiliteten i de enkelte kommuner eller for den tværkommunale sammenligning. Se baggrundsnotatet, Kraka-Deloitte (2026), samt Chetty m.fl. (2014) for en detaljeret uddybning. Vi finder en markant forskel i indkomstmobiliteten for børn opvokset i Lemvig Kommune og for børn opvokset i Odense Kommune. Den forventede rangforskel for børn af forældre i toppen og i bunden af indkomstfordelingen er langt større i Odense Kommune (0,31) end i Lemvig kommune (0,15). Dette svarer til, at i Lemvig tjener børn af forældre i den 70. percentil forventeligt 13.200 kr. mere om året end børn af forældre på medianen. I Odense er forskellen ca. 28.000 kr.

Figur 3.20 Indkomstmobilitet separat for Lemvig Kommune og Odense Kommune

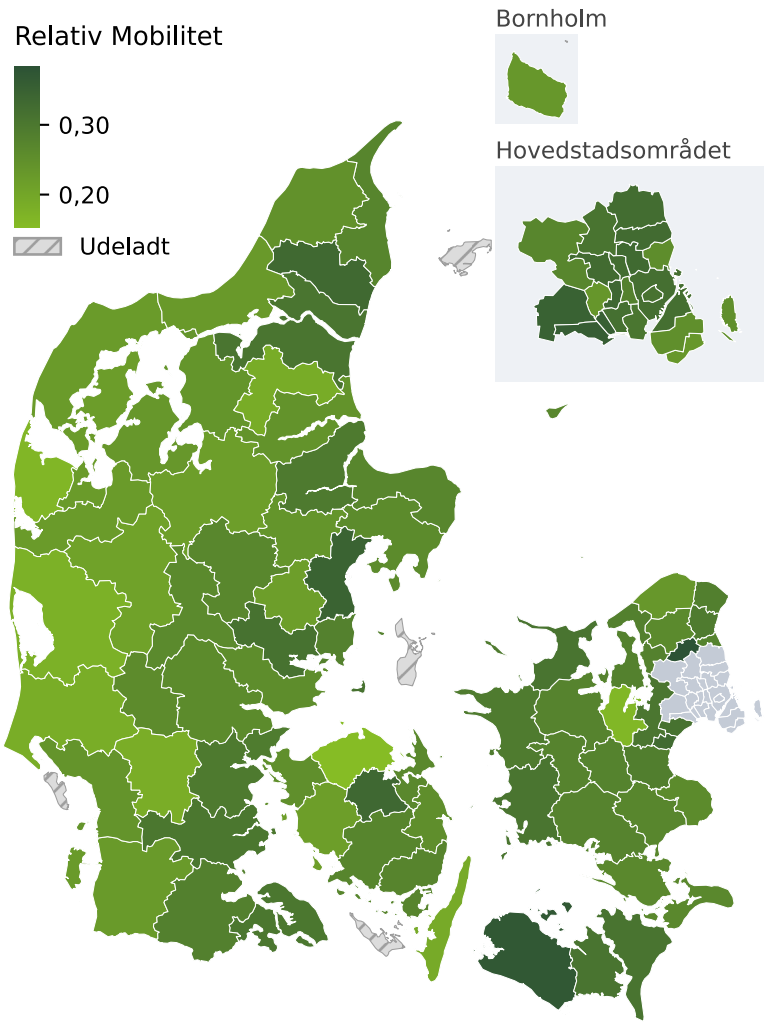
Anm.: Linjerne viser den estimerede sammenhæng (konstantled og hældning) mellem forældrenes og børnenes placering i indkomstfordelingen for børn, der boede i henholdsvis Lemvig Kommune og Odense Kommune som 16-årige. Hældningen er 0,15 i Lemvig Kommune og 0,31 i Odense Kommune, jf. boks 10. En stejlere hældning svarer til en lavere relativ mobilitet. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Indkomstmobiliteten varierer betydeligt mellem kommuner

Der er generelt store kommunale udsving i indkomstmobiliteten på tværs af hele landet, jf. figur 3.21. Hældningen på relationen mellem barnets og forældrenes indkomstrang i kommunerne med den laveste indkomstmobilitet er over 0,3, hvorimod hældningen er lavere end 0,17 i kommunerne med den højeste indkomstmobilitet.[53] Ved en simpel visuel inspektion finder vi, at specielt kommunerne i Vestjylland har en væsentligt højere relativ indkomstmobilitet, dvs. mindre social arv, end landsgennemsnittet, og at kommunerne omkring de større byer, såsom København, Aarhus og Odense, samt Lolland ser ud til at have en relativt lav indkomstmobilitet.

[53] Det skal bemærkes, at de kommunespecifikke estimater er estimeret med relativt stor usikkerhed, hvilket også er tydeliggjort i analysens baggrundsnotat, hvor de enkelte estimater er præsenteret med konfidensintervaller.

Figur 3.21 Relativ indkomstmobilitet separat for kommuner

Anm.: Kommunespecifikke hældningskoefficienter fra regressionen af børnenes placering i forhold til forældrenes placering, jf. boks 10. En højere værdi svarer til en lavere relativ indkomstmobilitet. Opvækstkommunen er den kommune, barnet boede i som 16-årig. Estimaterne er behæftet med relativt stor usikkerhed, jf. figur i baggrundsnotatet, Kraka-Deloitte (2026). Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

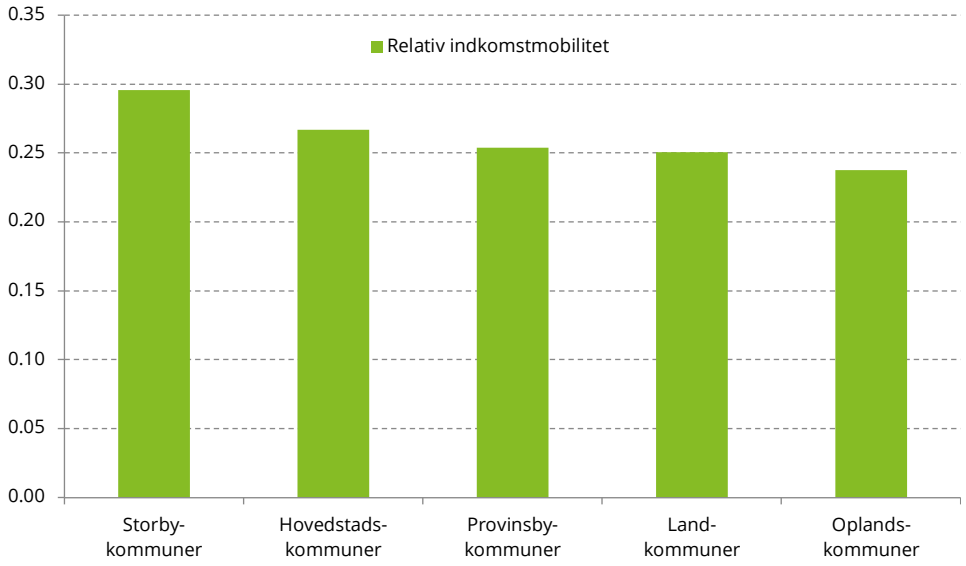
Større bykommuner har lavere mobilitet

Ved at undersøge den relative indkomstmobilitet separat for kommunegrupper finder vi, at særligt storbykommunerne og i mindre grad hovedstadskommunerne har en lavere relativ indkomstmobilitet end resten af landet, jf. figur 3.22. Det betyder, at forældrenes indkomst har en større sammenhæng med børnenes senere indkomst i hovedstads- og storbykommunerne end i resten af landet. Alternativt kan man tolke, at den forventede forskel i indkomstrang mellem børn af lavindkomstforældre og højindkomstforældre er størst i hovedstads- og storbykommunerne.[54] I storbykommunerne er forskellen i den forventede placering mellem børn af forældre i toppen og i bunden af indkomstfordelingen ca. seks percentiler større end i oplandskommunerne. I hovedstadskommunerne er den ca. tre percentiler større. Omregnet til kroner betyder det, at indkomstforskellen mellem børn af forældre ved medianen og børn af forældre ved den 70. percentil er ca. 5.300 kr. større i storbykommunerne end i oplandskommunerne. Den sociale arv i indkomsten er

[54] I analysens baggrundsnotat præsenterer vi de samlede mobilitetsestimater, der både indeholder α og β, svarende til præsentationen i Figur 3.20, blot hvor estimaterne er separate for hver *kommunegruppe*, jf. Kraka-Deloitte (2026).

med andre ord stærkere i storbyerne end i resten af landet. Vi tydeliggørdesuden, at disse forskelle er statistisk signifikante, jf. udregninger i Kraka-Deloitte (2026) baggrundsnotatet.[55]

Figur 3.22 Relativ indkomstmobilitet, fordelt på kommunegrupper

Anm.: Hældningskoefficienter fra regressionen af børnenes placering i forhold til forældrenes placering, estimeret separat for hver kommunegruppe, jf. boks 10. En højere værdi svarer til en lavere relativ indkomstmobilitet. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommunegruppering. Konfidensintervaller fremgår af analysens baggrundsnotat. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Absolut indkomstmobilitet undersøges også, hvor vi finder …

Vi dokumenterer ligeledes geografiske forskelle i den *absolutte indkomstmobilitet* på tværs af kommunegrupper, jf. figur 3.23 og figur 3.24. I denne analyse holder vi os til at undersøge den absolutte indkomstmobilitet på kommunegruppeplan. Når vi undersøger den absolutte indkomstmobilitet, opdeler vi analysen i to dele: opadgående lavindkomstmobilitet og nedadgående højindkomstmobilitet. Lavindkomstmobilitet rapporterer den forventede indkomstrang for børn, hvis forældres indkomstrang var relativt lav, dvs. den forventede indkomstrang for børn, hvis forældre var henholdsvis i den laveste fjerdedel af indkomstfordelingen og den laveste halvdel af indkomstfordelingen, jf. figur 3.23. Ligeledes rapporteres den forventede indkomstrang for børn, hvis forældres indkomstrang var relativt høj, dvs. den forventede indkomstrang for børn, hvis forældre var henholdsvis i den højeste fjerdedel af indkomstfordelingen og den højeste halvdel af indkomstfordelingen, jf. figur 3.24. For at belyse mobiliteten for børn af højindkomstforældre viser figuren ikke børnenes faktiske forventede indkomstrang, men derimod deres afstand til toppen af indkomstfordelingen, dvs. $\mathbf{100}$ − børnenes forventede indkomstrang. På den måde belyses den nedadgående indkomstmobilitet.

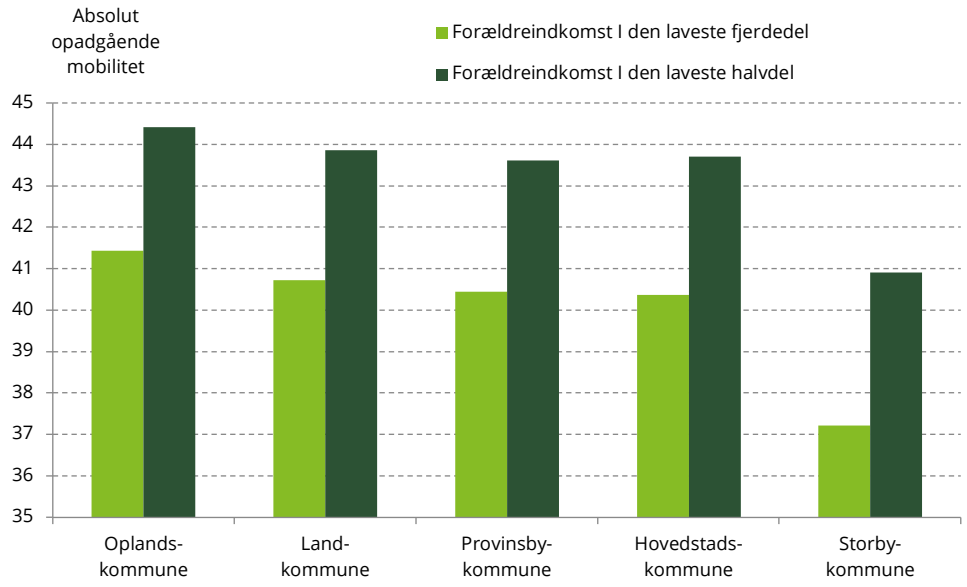
… den laveste lavindkomstmobilitet i storbyerne …

Børn af lavindkomstfamilier har den laveste indkomstrang i storbykommunerne. Vi finder, at børn af lavindkomstfamilier i storbykommunerne generelt har en lavere absolut indkomstmobilitet end resten af landet, jf. figur 3.23. Børn, hvis forældre var i den laveste fjerdedel af indkomstfordelingen, placerer sig i gennemsnit ved en indkomstrang på 37, hvis de voksede op i en storbykommune, mod en indkomstrang på 40-41 i de øvrige kommunegrupper. For børn af forældre i den laveste halvdel er det tilsvarende en indkomstrang på 41 i storbyerne og 44 i de øvrige

[55] Lignende resultater er fundet i Sverige, jf. Heidrich (2017). Her dokumenteres det, at den relative mobilitet generelt varierer kun lidt på tværs af svenske regioner, men at Stockholm skiller sig ud med en markant lavere mobilitet end i resten af landet.

kommunegrupper. I hovedstadskommunerne er den absolutte mobilitet for børn af lavindkomstfamilier derimod på niveau med provinsby- og landkommunerne og kun ca. én rang lavere end i oplandskommunerne.[56]

Figur 3.23 Absolut indkomstmobilitet, børn af lavindkomstforældre

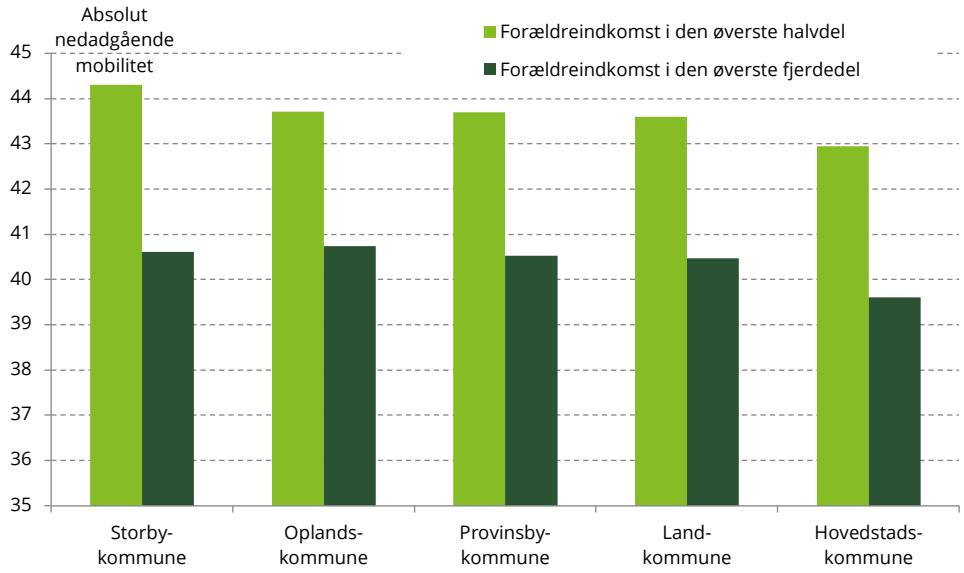
Anm.: Den forventede placering i indkomstfordelingen for børn af forældre i den nederste fjerdedel (percentil = 12,5) og den nederste halvdel (percentil = 25) af indkomstfordelingen, fordelt på kommunegrupper, jf. boks 10. Placeringen er angivet som percentil i børnenes indkomstfordeling. Konfidensintervaller fremgår af analysens baggrundsnotat. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommunegruppering. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

… og den laveste højindkomstmobilitet i hovedstaden

Når vi betragter højindkomstfamiliernes nedadgående absolutte indkomstmobilitet, finder vi, at børn i hovedstadskommunerne generelt har en lavere absolut indkomstmobilitet end resten af landet, jf. figur 3.24. Både børn, hvis forældre var i den øverste fjerdedel og i den øverste halvdel af indkomstfordelingen, er ca. én rang tættere på toppen af fordelingen, hvis de voksede op i hovedstadskommunerne end i resten af landet. Forskellene i den nedadgående mobilitet for højindkomstfamilier mellem kommunegrupperne er dog generelt små og under 1,5 rang.

[56] Der er ligeledes meget lidt eller intet statistisk belæg for statistisk signifikante forskelle mellem de absolutte lavindkomstmobilitetsestimater fra hovedstadskommunerne og fra de andre ikke-storbykommuner, jf. figur i analysens baggrundsnotat.

Figur 3.24 Absolut indkomstmobilitet, børn af højindkomstforældre

Anm.: Den forventede placering i indkomstfordelingen for børn af forældre i den øverste halvdel (percentil = 75) og den øverste fjerdedel (percentil = 87,5) af indkomstfordelingen, fordelt på kommunegrupper, jf. boks 10. Placeringen er angivet som "100 - percentil i børnenes indkomstfordeling" for at måle den nedadgående indkomstmobilitet. Konfidensintervaller fremgår af analysens baggrundsnotat. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommunegruppering. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Opvækststedet betyder mest for børn fra lavindkomstfamilier

Forskellene i den absolutte indkomstmobilitet er statistisk signifikante, men deres økonomiske betydning afhænger af, hvor i indkomstfordelingen man ser. Børn af forældre i den nederste fjerdedel af indkomstfordelingen har i gennemsnit en årlig indkomst, der er ca. 21.000 kr. lavere for dem, der er vokset op i storbykommunerne, end dem, der er vokset op i oplandskommunerne. Blandt børn af forældre i den øverste fjerdedel er forskellene langt mindre. Her tjener børn i storbykommunerne kun ca. 5.000 kr. mindre om året end tilsvarende børn i hovedstadskommunerne.

De absolutte og relative mobilitetsmål supplerer hinanden

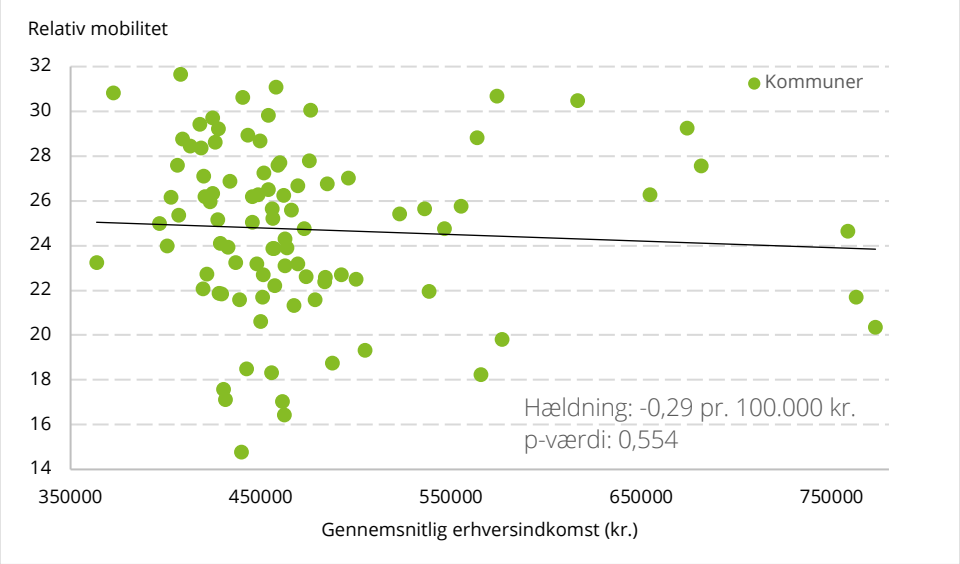
Ved første øjekast kan det virke, som om den absolutte og den relative mobilitet essentielt måler det samme. De to mål er også korrelerede, men de supplerer hinanden frem for at være direkte substitutter. Den relative mobilitet siger kun noget om afstanden mellem børn i toppen og i bunden af indkomstfordelingen inden for et bestemt geografisk område. Den absolutte mobilitet viser derimod, hvor højt børn fra en given forældrebaggrund når på en fælles national skala. Intuitivt tager den absolutte mobilitet dermed også højde for, hvor højt op i indkomstfordelingen børn i en given kommune generelt når (gennem α_k).

Rigere kommuner ser ikke ud til at have lavere mobilitet …

Afslutningsvis undersøger vi, hvilke faktorer der kan hænge sammen med de geografiske forskelle i mobiliteten. Da de større byområder typisk også har relativt høje indkomstniveauer, kunne man forvente, at kommunerne med lav mobilitet også er kommunerne med de højeste indkomstniveauer. Det er dog ikke tilfældet. Der er ingen statistisk signifikant sammenhæng mellem kommunernes gennemsnitlige indkomst og deres relative indkomstmobilitet, jf. figur 3.25.[57]

[57] For at undersøge, om enkelte kommuner med usædvanligt lav eller høj indkomst (såkaldte outliers) driver nulresultatet, gentager vi analysen uden de 5 pct. af kommunerne med den laveste og de 5 pct. med den højeste gennemsnitsindkomst. Det ændrer ikke konklusionen, jf. Kraka-Deloitte (2026) baggrundsnotat. Om noget bliver sammenhængen svagere. Vi finder heller ingen signifikant sammenhæng, når den relative indkomstmobilitet holdes op mod kommunernes medianindkomst i stedet for gennemsnitsindkomsten. Sidstnævnte resultater er udeladt fra denne rapport.

Figur 3.25 Relation mellem kommunernes gennemsnitlige forældreindkomst og den relative indkomstmobilitet

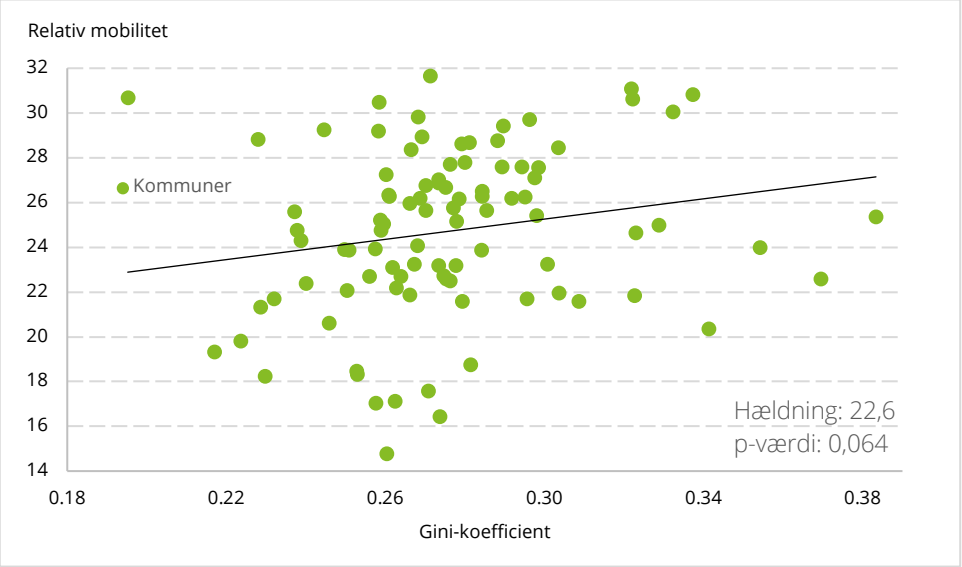
Anm.: Hver prik er en kommune (94 kommuner). Relativ mobilitet er den kommunespecifikke hældningskoefficient, jf. boks 10, ganget med 100. En højere værdi svarer til en lavere relativ indkomstmobilitet. Den gennemsnitlige forældreindkomst er den gennemsnitlige samlede erhvervsindkomst i 1998-2000 for forældre til børn i kommunen, jf. boks 9. Linjen er en lineær tendenslinje estimeret på tværs af kommunerne med en hældning på -0,29 pr. 100.000 kr. (p-værdi: 0,554). Børn født i 1982-1984. Indkomst er målt som erhvervsindkomst.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

… men det har mere ulige kommuner

Vi finder en sammenhæng mellem indkomstmobilitet og indkomstulighed. Kommuner med større indkomstulighed, målt ved Gini-koefficienten (se boks 9), har en statistisk signifikant lavere relativ indkomstmobilitet, jf. figur 3.26.[58] Det er altså ikke kommunerne med de højeste indkomster, der har den laveste mobilitet, men derimod kommunerne med den største indkomstulighed. Dette er i tråd med tidligere resultater dokumenteret i litteraturen, jf. Chetty m.fl. (2014).

[58] Sammenhængen er signifikant på et 10 pct.-signifikansniveau, men ikke på et 5 pct.-niveau. Der er dog to grunde til, at estimatet sandsynligvis undervurderer den faktiske sammenhæng. For det første er estimatet konservativt på grund af attenuation bias (se analysens baggrundsnotat for en uddybende diskussion). For det andet ser enkelte kommuner med usædvanligt lav eller høj ulighed ud til at trække sammenhængen mod nul. For at undersøge, hvor meget af den estimerede sammenhæng der drives af såkaldte "*outliers*", udelades de 5 pct. af kommunerne med den laveste og højeste Gini-koefficient. Under sådanne restriktioner bliver sammenhængen markant stærkere og signifikant på et 1 pct.-niveau, jf. resultaterne i Kraka-Deloitte (2026) baggrundsnotat.

Figur 3.26 Relation mellem kommunernes indkomstulighed (Gini-koefficient) og indkomstmobilitet

Anm.: Hver prik er en kommune (94 kommuner). Relativ mobilitet er den kommunespecifikke hældningskoefficient, jf. boks 10, ganget med 100. En højere værdi svarer til en lavere relativ indkomstmobilitet. Indkomstuligheden i kommunen er målt ved Gini-koefficienten, jf. boks 9. Linjen er en lineær tendenslinje estimeret på tværs af kommunerne med en hældning på 22,6 (p-værdi: 0,064). Børn født i 1982-1984.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

3.4.3 Hvad betyder resultaterne?

Høj relativ mobilitet, men ikke lige høj i hele landet

Analysen bekræfter, at den sociale arv i indkomst ser ud til at være relativt svag i Danmark. Den sociale arv er markant svagere end den, Chetty m.fl. (2014) finder i USA, og er nogenlunde på niveau med, hvad der tidligere er fundet i sammenlignelige europæiske lande. Den høje relative mobilitet på landsplan dækker dog over, at idealet om lige muligheder ikke er opfyldt i samme grad i hele landet. I de kommuner, hvor mobiliteten er lavest, er den sociale arv dobbelt så stærk som i de kommuner, hvor mobiliteten er højest. Hvor man vokser op, har altså også i Danmark betydning for, hvor meget forældrenes indkomst præger ens egen.

Den sociale arv er stærkest i storbyerne

Det er i kommunerne med de større byer (primært storbykommunerne og i mindre grad i hovedstadskommunerne), at den sociale arv er stærkest. Det er i tråd med Chetty m.fl. (2014), der finder lavere mobilitet (specifikt for opadgående absolut mobilitet) i byområder end i landområder i USA, samt hvad Heidrich (2017) dokumenterer fra Sverige. Indsatser, der skal styrke den sociale mobilitet i Danmark, bør derfor ikke kun rettes mod landets yderområder, men potentielt også mod de større byer.

Opvækststedet betyder mest for børn fra bunden

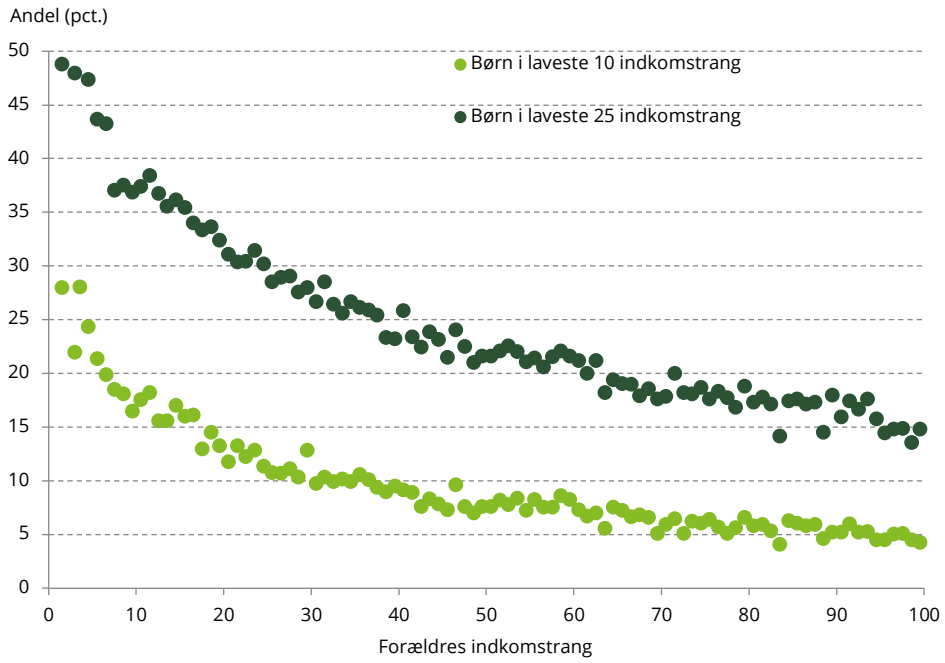
Forskellene på absolut mobilitet mellem kommunegrupperne er størst for børn fra lavindkomstfamilier. Børn af forældre i den nederste fjerdedel af indkomstfordelingen har i gennemsnit en årlig indkomst, der er ca. 21.000 kr. lavere, hvis de er vokset op i en storbykommune frem for en oplandskommune. Blandt børn fra højindkomstfamilier er forskellene langt mindre (ca. 5.000 kr.). Dette er sandsynligvis et udtryk for, at familier med høje indkomster i højere grad kan skærme deres børn mod forholdene i lokalområdet, hvilket vil mindske de geografiske forskelle. Dette taler for, at tiltag, der skal styrke mobiliteten, målrettes børn fra lavindkomstfamilier i de områder, hvor mobiliteten er lavest, herunder storbykommunerne.

Høj relativ mobilitet – men bunden holder fast

I denne analyse har vi dokumenteret, at den relative indkomstmobilitet i Danmark er høj, hvilket er et udtryk for en relativt svag social arv. Den høje relative mobilitet i Danmark betyder, at børn fra lavindkomstfamilier i gennemsnit placerer sig relativt tæt i indkomstfordelingen på børn fra højindkomstfamilier, jf. figur 3.19. Det betyder dog ikke, at der ikke er nogen social arv i Danmark. Der er også andre måder at vurdere omfanget af den sociale arv på. Ser vi i stedet på, hvor mange

børn af lavindkomstforældre, der selv ender med en relativt lav indkomst, ændrer billedet sig. Andelen af børn, der som voksne ender blandt de laveste 10 pct. og 25 pct. af indkomstfordelingen, er markant højere for børn af lavindkomstfamilier end for resten af fordelingen, jf. figur 3.27. Blandt børn, hvis forældre lå under 10. indkomstrang, ender mellem ca. 17 pct. og 28 pct. selv blandt de ti laveste indkomstrang, alt efter forældrenes specifikke indkomstrang. Selvom mobiliteten i gennemsnit er høj, hænger en relativt stor gruppe børn altså fast i bunden af indkomstfordelingen. Man kan dermed sætte spørgsmålstegn ved, hvor svag den sociale arv reelt set er.

Figur 3.27 Andel af børn, der ender i bunden af indkomstfordelingen som voksne, opdelt på forældrenes indkomstrang

Anm.: Figuren viser andelen (i pct.) af børn, der som voksne ender med en indkomstrang på henholdsvis 10 eller lavere, eller 25 eller lavere. Disse er opdelt efter forældrenes indkomstrang. Børn født i 1982-1984. Børnenes indkomst er målt som gennemsnitlig erhvervsindkomst (lønindkomst og overskud af egen virksomhed) i 2022-2024, da de var 38-42 år, og forældrenes som gennemsnitlig samlet erhvervsindkomst for mor og far i 1998-2000, da børnene var 14-18 år. Placeringerne er målt i forhold til hele landets indkomstfordeling for henholdsvis børn og forældre.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Uddannelsessystemet ser ud til at være vigtigt for mobilitet

Undersøgelser fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) viser, at uddannelsen kan være en betydelig faktor for at højne indkomstmobiliteten. Børn fra lavindkomstfamilier, der gennemfører en ungdoms- eller videregående uddannelse, bryder langt oftere den sociale arv end dem, der ikke gør, jf. AE (2025). Grundlaget lægges allerede i folkeskolen, hvor elever fra de fattigste familier langt oftere end andre ikke består dansk og matematik ved afgangsprøven og dermed ikke har samme muligheder for at videreuddannes, jf. AE (2026). Mobiliteten er altså høj for børn, der får udbytte af folkeskolen og fortsætter i uddannelsessystemet. For dem, der ikke gør, er den sociale arv derimod særlig stærk for de fattigste børnefamilier.

Ulighed og segregering hænger sammen med lav mobilitet

Mobiliteten er lavest i kommuner med stor indkomstulighed. Sammenhængen er rent korrelativ og viser ikke, at ulighed eller segregering er årsagen til den lave mobilitet.[59] Resultaterne gør det alligevel relevant at overveje, om politik, der mindsker uligheden og segregeringen lokalt, fx bolig- eller udligningspolitik, kan styrke mobiliteten i de større byer, så børn her i højere grad får de samme muligheder som i resten af landet. På boligområdet kan regler for anvisning og udlejning

[59] *Bütikofer m.fl. (2025)* er et af de få nordiske studier, der undersøger årsagssammenhænge for indkomstmobiliteten. De finder, at det norske olieopsving øgede indkomstmobiliteten i de berørte områder, primært ved at flere børn fra lavindkomstfamilier rykkede op i indkomstfordelingen.

i almene boliger, der modvirker, at lavindkomstfamilier samles i bestemte boligområder, mindske segregeringen. På omfordelingsområdet kan overførsler til lavindkomstfamilier, såsom børneydelser og boligstøtte, mindske den økonomiske ulighed og dermed potentielt være et værktøj til at styrke mobiliteten i storbykommunerne.

Forskellene opstår sandsynligvis i opvæksten

Hvis man ønsker at mindske de geografiske forskelle i børns muligheder, tyder meget på, at indsatsen skal sættes ind tidligt. Chetty m.fl. (2014) viser, at forskellene i mobilitet mellem områder allerede kan ses i teenageårene, fx i hvor mange der påbegynder en videregående uddannelse. Forskellene opstår altså formentlig, før børnene træder ind på arbejdsmarkedet. I et opfølgende studie finder Chetty og Hendren (2018), at en betydelig del af de geografiske forskelle skyldes selve opvækststedet. Børn, der flytter til et bedre område, klarer sig bedre, og jo tidligere de flytter, desto større er gevinsten. Hvis det samme gælder i Danmark, taler det for en tidlig indsats i dagtilbud og folkeskolen.

Et udgangspunkt for videre diskussion

Analysen er beskrivende og kan ikke afgøre, hvorfor mobiliteten er lavere i storbyerne, men den leder op til en diskussion om løsningsforslag. Forskellene kan blandt andet afspejle, at familier med kendetegn, der i sig selv hænger sammen med lavere mobilitet, i højere grad bosætter sig i de større byer. Resultaterne kan derfor ikke stå alene som grundlag for konkrete tiltag. De viser dog, hvor det er mest relevant at sætte ind, hvis målet er de samme muligheder i hele landet, samt hvor årsagerne til de geografiske forskelle sandsynligvis kan findes.

4. Økonomisk fremgang og fordeling

Økonomisk fremgang set med nationale briller

Dansk økonomi har gennem en længere periode været i god form. Beskæftigelsen ligger på et historisk højt niveau, ledigheden er lav, og de offentlige finanser er sunde. Danmark er kommet relativt godt igennem både coronapandemien og energikrisen, og hvor mange europæiske lande har kæmpet med lav vækst og stigende gæld, har dansk økonomi stået stærkt. Det har givet plads til både stigende velstand og et velfærdssamfund, som de fleste danskere fortsat bakker op om. Set med nationale briller er billedet derfor et land i økonomisk fremgang.

National fremgang kan skjule lokale tilbageskridt

Den nationale fremgang kan dog potentielt dække over, at udviklingen ikke har været ens i hele landet. Mens de større byer har tiltrukket nye arbejdspladser og tilflyttere, har andre egne oplevet, at virksomheder, som i generationer har været lokale hjørnestene, er lukket eller flyttet. Det gælder fx industrivirksomheder og slagterier i en række områder uden for de store byer. Sådanne lukninger rammer ikke kun de medarbejdere, der mister deres job, men også underleverandører, lokale butikker og dermed den generelle oplevelse af vækst i området. Når den største arbejdsplads i et lokalsamfund forsvinder, kan det være svært at se, hvor de nye job skal komme fra, også selvom det går godt i resten af landet.

Uens udvikling kan udfordre det fælles projekt

En uens geografisk udvikling er ikke kun et økonomisk spørgsmål. Hvis borgere i dele af landet oplever, at fremgangen sker andre steder, mens de selv står tilbage med lukkede arbejdspladser og længere til mulighederne, kan det udfordre følelsen af at være en del af et fælles projekt. Erfaringer fra landene omkring os peger på, at sådanne følelser kan få politiske konsekvenser. De gule veste i Frankrig, bondeprotester i blandt andet Holland og debatten i Storbritannien om områder, der føler sig efterladt, har forskellige udspring, men et fællestræk synes at være utilfredshed med, hvordan samfundets goder og byrder fordeles mellem by og land. Utilfredsheden er heller ikke ukendt i Danmark, hvor landmænd blandt andet har protesteret mod reglerne for gødskning. Det understreger vigtigheden af at følge med i, om væksten kommer hele landet til gode.

Har alle kommuner oplevet samme fremgang i indkomst?

Når økonomien vokser, kan det mærkes på danskernes indkomster. Spørgsmålet er, om det gælder i hele landet. I afsnit 4.1 viser vi, hvordan den disponible indkomst har udviklet sig i landets kommuner siden 2004. Analysen viser, at hovedstadsområdet har haft en markant større fremgang i indkomsterne end resten af landet. Især de kommuner, der i forvejen havde de højeste indkomster, har haft den største vækst. Denne tendens har derfor, alt andet lige, øget den kommunale ulighed i indkomst.

Lønforskellene skyldes især, hvem der er ansat

Forskelle i indkomst kan afspejle, at der bor forskellige typer borgere i forskellige dele af landet, men de kan også skyldes, at arbejdsmarkedet aflønner det samme arbejde forskelligt afhængigt af, hvor det udføres. I afsnit 4.2 undersøger vi, om arbejdspladser i nogle dele af landet betaler høje lønninger, når der tages højde for, hvem der er ansat, altså om de betaler en såkaldt lønpræmie. Analysen viser, at arbejdspladserne nogle steder betaler mere for det samme arbejde, men at lønforskellene mellem kommunerne først og fremmest afspejler, hvem der arbejder hvor. Det betyder, at de lokale muligheder ikke kun afhænger af, hvilke arbejdspladser der ligger i et område, men i høj grad også af, om området kan tiltrække og fastholde de lønmodtagere, der trækker lønniveauet op. Skal de voksende lønforskelle bremses, er det derfor ikke nok at styrke arbejdspladserne i de dele af landet, der halter efter.

Ledigheden er større i storbyerne end i resten af landet

Ledigheden svinger med konjunkturerne, men i nogle dele af landet ligger den højere år efter år, også når økonomien går godt. I afsnit 4.3 undersøger vi, hvilke forhold der kan hænge sammen med, at den strukturelle ledighed er højere i nogle kommuner end i andre. Analysen viser, at de geografiske forskelle i ledighed er vedvarende, og at ledigheden er højest i storby- og

hovedstadskommunerne. Køn, alder, herkomst og uddannelse forklarer kun en lille del af forskellene i ledighed mellem kommunerne. Hovedparten af forskellene hænger i stedet sammen med det lokale arbejdsmarked og andre forhold i arbejdsstyrken. Tiltag mod geografiske forskelle i ledighed bør derfor tage udgangspunkt i de lokale arbejdsmarkeder.

4.1 Indkomsten er vokset mere i byerne end på landet – og forskellen er strukturel

Dansk økonomi har klaret sig godt

Dansk økonomi har klaret sig bemærkelsesværdigt godt gennem de seneste årtier. Beskæftigelsen er på et rekordniveau, og BNP er vokset siden 2010, jf. Kraka-Deloitte (2026a). Også danskernes indkomster er steget støt siden finanskrisen. Et landsgennemsnit kan dog dække over store forskelle, og det er langt fra givet, at fremgangen er nået lige langt ud i alle dele af landet. Har alle fået en lige stor bid af kagen?

AE finder voksende geografisk ulighed

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE) har i de senere år dokumenteret en tydelig geografisk skævhed i udviklingen i de disponible indkomster, både målt med medianen og ved gennemsnittet, jf. AE (2024) og AE (2026). Den gennemsnitlige indkomst er fra 2014 til 2024 vokset mest i hovedstadskommunerne, som udgør ni ud af de ti kommuner med den højeste vækst blandt landets kommuner, jf. AE (2026). I Københavns Kommune er den gennemsnitlige indkomst vokset med 21,5 pct. og i Gentofte med 11,3 pct., jf. AE (2026).

Vi bekræfter tendenserne over en længere tidsperiode

I denne analyse undersøger vi indkomstfremgangen over en længere periode. Vi følger udviklingen i borgernes gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst i landets kommuner fra 2004 til 2024. Det længere tidsperspektiv giver et bredere billede af indkomstudviklingen og betyder, at vi også kan følge indkomstfremgangen på tværs af kommuner i perioder med større økonomiske udsving, ikke mindst under finanskrisen i 2008.

Gennemsnitlig ækvivaleret disponibel indkomst

For at kunne måle indkomstfremgangen på tværs af kommuner benytter vi den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst. Den ækvivalerede disponible indkomst er indkomsten efter skat og inkl. blandt andet offentlige ydelser. Den er et udtryk for en borgers faktiske forbrugsmuligheder og bruges til at sammenligne indkomster, jf. DST (2017).[60] [61] Se boks 11 for beregningen af den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger på tværs af kommuner. Brugen af den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst giver et indblik i, om der har været en geografisk skæv udvikling i borgernes økonomiske ressourcer og ikke kun i deres lønindkomster.

Store forskelle i indkomstvæksten på tværs af kommuner

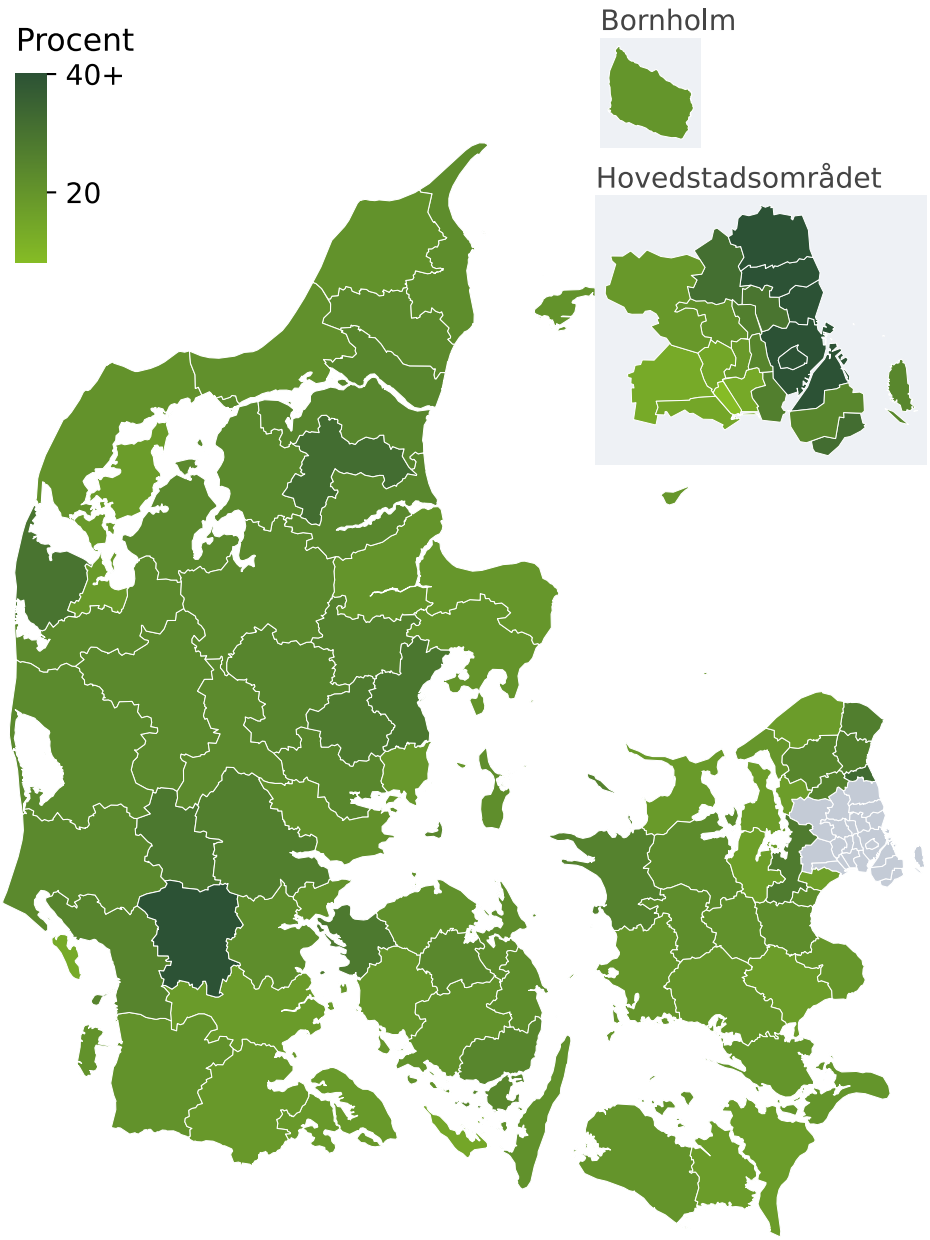
Analysen viser, at udviklingen i den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst har været meget forskellig på tværs af landets kommuner de seneste 20 år. I de kommuner, hvor væksten har været størst, heriblandt Gentofte, er den ækvivalerede disponible indkomst pr. borger i gennemsnit vokset med omkring 66 pct. fra 2004 til 2024, jf. figur 4.1. Til sammenligning er den vokset med under 14 pct. i de kommuner, hvor væksten har været lavest, herunder Fanø Kommune. Den økonomiske fremgang er altså nået meget forskelligt ud i landet.[62]

[60] Her benyttes IFOR35: Gennemsnitlig ækvivaleret disponibel indkomst efter decilgennemsnit, kommune og prisenhed (https://www.statistikbanken.dk/20331).

[61] Ækvivaleringen tager højde for, at personer lever i familier af forskellig størrelse, og at en familie kan dele en række udgifter, fx til bolig. Det gør målet til et udtryk for økonomisk velfærd snarere end et rent indkomstbegreb, og tallene kan derfor ikke sammenlignes direkte med ikke-ækvivalerede indkomstopgørelser, jf. *DST* (2026).

[62] Omregnet til gennemsnitlig årlig vækst svarer det til ca. 2,0 pct. i kommunerne med den højeste vækst og omkring 0,7 pct. i kommunerne med den laveste.

Figur 4.1 **Vækst i den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger fordelt på kommuner, 2004–2024**

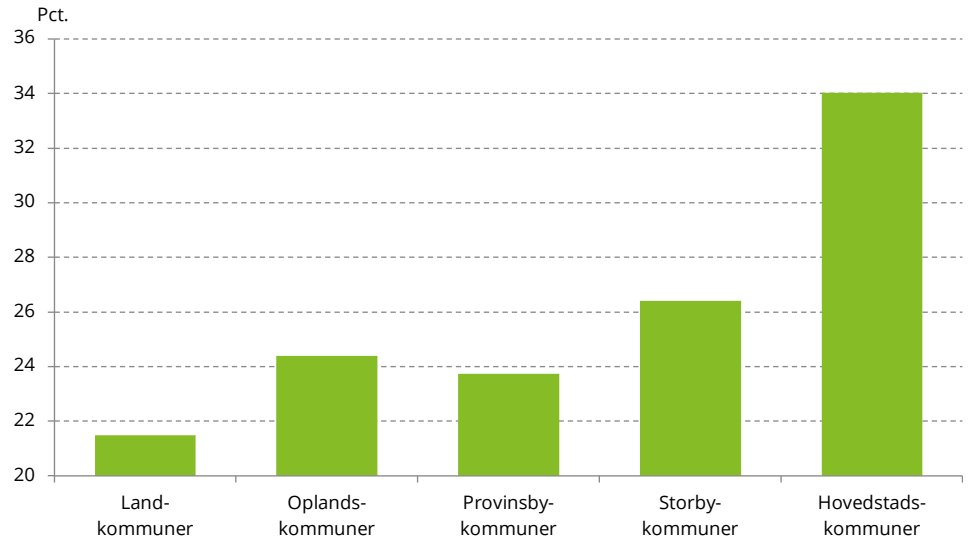

Anm.: Væksten er opgjort som den procentvise ændring i den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger fra 2004 til 2024 for hver af landets 98 kommuner. Beløbene er opgjort i faste priser (2024-priser). Se Boks 11 for flere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik.

Forskellen mellem by og land vokser

Der tegner sig et tydeligt mønster i borgernes indkomstudvikling, når kommunerne inddeles i hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner. Indkomstfremgangen er koncentreret i hovedstadskommunerne, mens fremgangen i land- og oplandskommunerne har været mindst. Den gennemsnitlige indkomst er vokset med 34 pct. i hovedstadskommunerne og 26 pct. i storbykommunerne mod 21 pct. i landkommunerne fra 2004 til 2024, jf. figur 4.2. Billedet er dog ikke helt entydigt. Brøndby og Albertslund ligger fx i hovedstadsområdet og er blandt kommunerne med den laveste vækst i indkomster, mens Vejen er blandt dem med den højeste vækst i indkomst, jf. figur 4.1. Samlet er indkomsterne vokset mest i hovedstadskommunerne og dernæst i storbykommunerne. Det peger på, at indkomstforskellen mellem de større byer og resten landet er vokset.

Figur 4.2 Vækst i den ækvivalerede disponible indkomst fordelt på kommunegrupper, 2004-2024

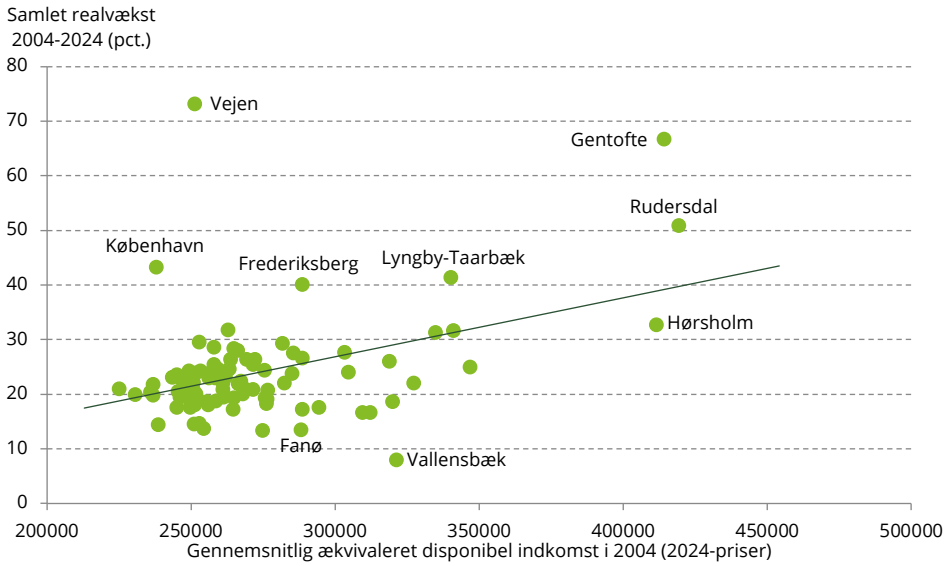
Anm.: Kommunerne er inddelt i Danmarks Statistiks fem kommunegrupper, jf. DST (2018). Væksten er opgjort som den procentvise ændring i den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger i 2024-priser fra 2004 til 2024. Omregnet til gennemsnitlig årlig vækst svarer det til ca. 0,98 pct. i landkommunerne og ca. 1,48 pct. i hovedstadskommunerne. Se Boks 11 for flere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik (IFOR35).

Indkomstforskellene mellem kommunerne er vokset

Vi finder samtidig, at mange af de kommuner, der havde de højeste indkomster i 2004, også er dem, der har haft den største indkomstfremgang fra 2004 til 2024. figur 4.3 viser en positiv sammenhæng mellem den gennemsnitlige indkomst i 2004 og indkomstfremgangen fra 2004 til 2024. Det samme mønster ses for medianindkomsten, jf. baggrundsnotatet Kraka-Deloitte (2026b).[63] Væksten i disponible indkomster har altså medført øget geografisk økonomisk ulighed. [64]

[63] De kommuner, der havde den højeste medianindkomst i 2004, er også dem, hvor medianindkomsten er vokset mest fra 2004 til 2024. Den geografiske indkomstulighed er altså ikke kun vokset i forhold til gennemsnittet, men også for midten af indkomstfordelingen.
[64] Ser vi på hele perioden for udvalgte kommuner, tyder det på, at uligheden er vokset særligt meget de seneste ti år, jf. figur i baggrundsnotat, Kraka-Deloitte (2026b). Større økonomiske udsving, herunder finanskrisen i 2008, synes derimod at have reduceret uligheden midlertidigt. I årene efter tiltager uligheden igen.

Figur 4.3 Ækvivaleret disponibel indkomst i 2004 og vækst i indkomsten, 2004-2024

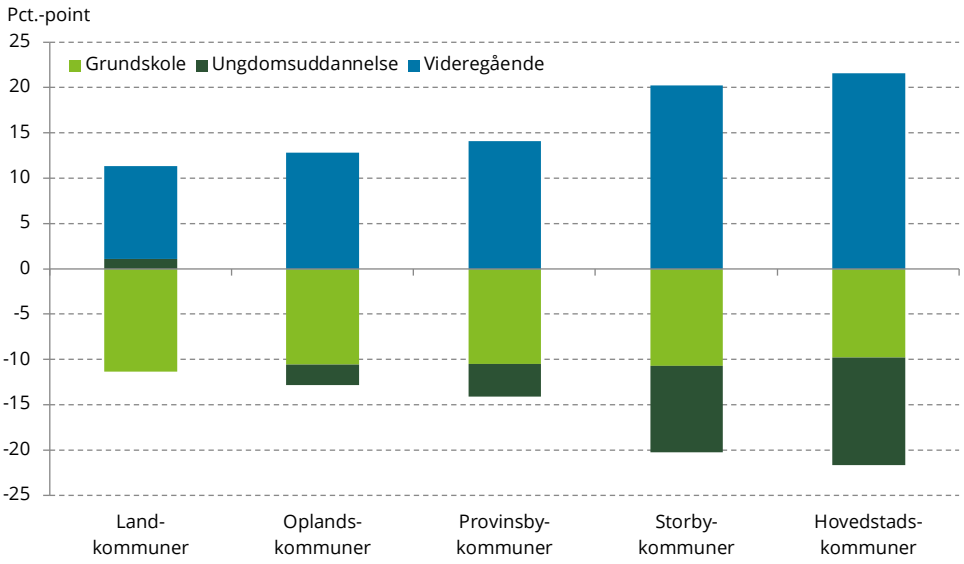

Anm.: Hvert punkt angiver en kommune. Indkomstniveauet i 2004 er den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger i 2024-priser, og væksten er den procentvise ændring i indkomsten fra 2004 til 2024. Se Boks 11 for flere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik (IFOR35).

Uddannelses-forskellen mellem land og by er vokset

De kommunegrupper, hvor uddannelsesniveauet er steget mest, har også oplevet størst indkomstfremgang. Fra 2005 til 2024 er andelen med en videregående uddannelse steget mest i hovedstads- og storbykommunerne med henholdsvis 21,6 pct.-point og 20,2 pct.-point, jf. Figur 4.4. I land- og oplandskommunerne er andelen kun steget med henholdsvis 10,2 pct.-point og 12,8 pct.-point. Den skæve udvikling i uddannelsesniveauet kan derfor være en del af forklaringen på, at indkomsterne er vokset mest i hovedstadsområdet.

Figur 4.4 Ændring i 25-69-åriges højest fuldførte uddannelse fordelt på kommunegrupper, 2005-2024

Anm.: Kommunerne er inddelt i Danmarks Statistiks fem kommunegrupper, jf. DST (2018). Ændringen er opgjort i pct.-point som forskellen mellem andelen af de 25-69-årige med det pågældende højest fuldførte uddannelsesniveau i 2005 og i 2024. Vi ser på de 25-69-årige, fordi de fleste i den aldersgruppe har afsluttet deres uddannelse og fortsat er på arbejdsmarkedet. Se boks 11 for flere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik.

Uddannelse forklarer måske geografisk ulighed

Indkomsten er fra 2004 til 2024 vokset mest i hovedstadskommunerne og mindst i land- og oplandskommunerne. Samtidig er uddannelsesniveauet steget markant mere i byerne end på landet. Det peger på, at borgernes kompetencer i stigende grad også er blevet ulige fordelt geografisk, og at et højere uddannelsesniveau kan være en mulig forklaring på den voksende geografiske indkomstulighed. Analysen er dog ren deskriptiv og kortlægger ikke, om der er en sammenhæng mellem ændringer i uddannelsessammensætningen og indkomstfremgang inden for kommunerne.

Geografisk ulighed er strukturel

Analysen viser dog, at den geografiske ulighed i de disponible indkomster er strukturel. Forskellene i indkomstfremgang på tværs af kommunerne er ikke blot et øjebliksbillede, men et vedvarende mønster. Indkomstfremgangen er ikke kommet alle kommuner lige meget til gode. Borgerne i hovedstads- og storbykommunerne har haft den største fremgang, mens borgerne i landkommunerne har haft den mindste. Derfor ser vi i de næste analyser nærmere på, hvad der kan ligge bag forskellene i lønudviklingen ved at vende blikket mod arbejdsmarkedet. Tilsammen skal analyserne give et bedre grundlag for at forstå, hvorfor den fremgang, dansk økonomi har oplevet, ikke er nået lige langt ud i hele landet.

To opfølgende analyser ser på løn …

I afsnit 4.2 undersøger vi, hvad der driver forskellen i lønudviklingen mellem by og land. En forklaring er, at virksomhederne i byerne betaler mere i løn for det samme arbejde, dvs. en reel lønpræmie. Det kan afspejle, at virksomhederne fx i hovedstadsområdet er mere produktive. En anden forklaring er, at lønmodtagerne er blevet mere ulige fordelt på tværs af landet, fx fordi de højtuddannede i stigende grad samler sig i byerne. I så fald skyldes forskellen i lønudviklingen snarere kommunernes sammensætning af arbejdskraften. En tredje forklaring er, at bestemte typer af lønmodtagere i stigende grad arbejder på bestemte typer af arbejdspladser, fx at højtuddannede finder arbejde på højproduktive arbejdspladser.

… og ledighed

Ledighed påvirker borgernes disponible indkomst, fordi en periode uden job, alt andet lige, giver en lavere indkomst. Er ledigheden systematisk højere i nogle egne af landet end i andre, kan den være med til at fastholde de geografiske forskelle i indkomstudviklingen, som denne analyse har beskrevet. I afsnit 4.3 ser vi derfor nærmere på, om forskellene i ledighed på tværs af kommuner

er vedvarende og strukturelle, og om de afspejler, hvem der bor hvor, eller snarere er knyttet til selve stedet.

Boks 11 Data og metode

Analysen bygger på data fra Danmarks Statistiks statistikbank. Nærmere specifikt er dataene fra tabellerne PRIS8, BEFOLK3 og LABYLIGEUB1.

Den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst pr. borger er opgjort for hver kommune i hvert år fra 2004 til 2024 på følgende måde:

Den gennemsnitlige disponible ækvivalerede indkomst fra 2004 til 2024 på tværs af kommuner beregnes som det simple gennemsnit af ti decilgennemsnit. Data er fra tabel IFOR35. Den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst deflateres med forbrugerprisindekset, så alle tal er opgjort i 2024-priser. Uden korrektionen ville den målte indkomstvækst inkludere inflation og dermed ikke påvise en reel indkomstfremgang. Data er fra tabel PRIS8.

For at kunne beregne indkomstfremgangen fra 2004 til 2024 fordelt på kommunegrupper inddeles kommunerne i fem grupper, hovedstads-, storby-, provinsby-, oplands- og landkommuner, efter indbyggertallet i kommunens største by og kommunens jobtilgængelighed, jf. DST (2018). Den gennemsnitlige indkomst for en kommunegruppe beregnes som et befolkningsvægtet gennemsnit af kommunerne i gruppen. Vægtningen er nødvendig, fordi kommunerne inden for en gruppe hverken har samme indbyggertal eller samme gennemsnitsindkomst. Som vægt anvendes befolkningstallet i det pågældende år, dvs. pr. 1. januar 2005 for 2004-niveauet og pr. 1. januar 2025 for 2024-niveauet. Data er fra tabel BEFOLK3.

Væksten opgøres dernæst som den procentvise ændring i den gennemsnitlige ækvivalerede disponible indkomst i faste priser fra 2004 til 2024. Omregnet til gennemsnitlig årlig vækst svarer det til ca. 0,98 pct. i landkommunerne og ca. 1,48 pct. i hovedstadskommunerne.

Ændring i kommunegruppernes uddannelsesandele fra 2005-2024
Befolkningen inddeles i tre grupper i henholdsvis 2005 og 2024 efter højest fuldførte uddannelse: grundskole (grundskole og uoplyst), ungdomsuddannelse (erhvervsfaglige uddannelser, adgangsgivende uddannelsesforløb og gymnasial uddannelse) og videregående (korte, mellemlange og lange videregående uddannelser, bacheloruddannelser samt ph.d.). Data er fra tabel LABYLIGEUB1.

4.2 Hvorfor er lønnen højere i hovedstaden?

Fokus flyttes fra borgerne til arbejdspladserne

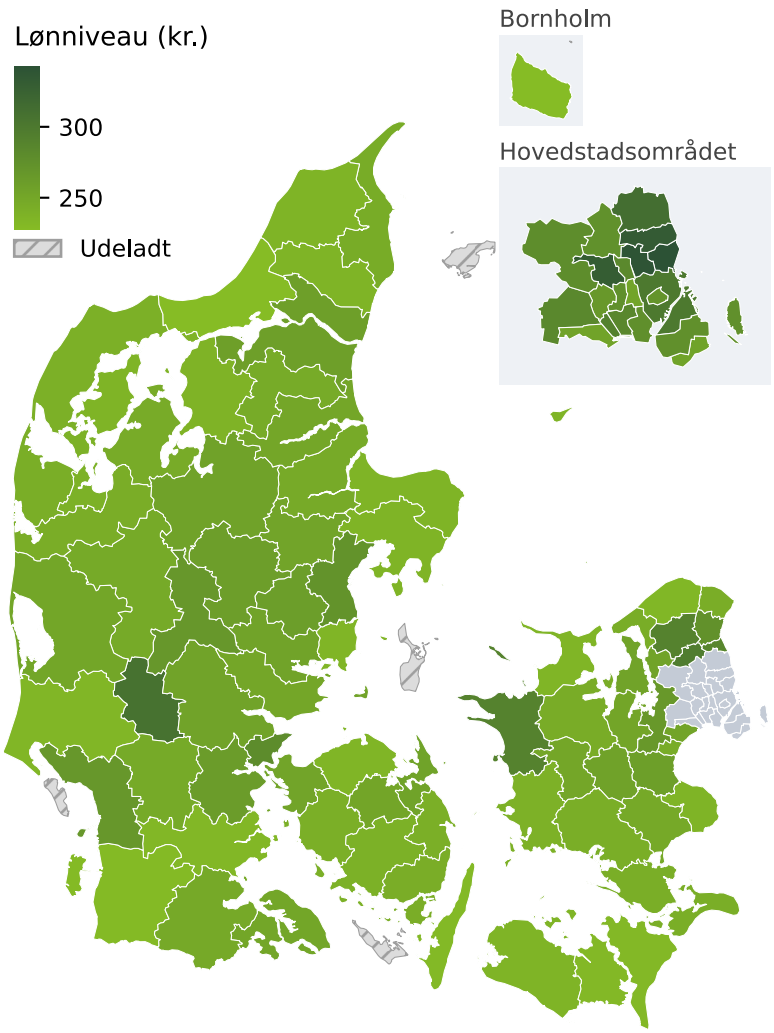
I den foregående analyse i afsnit 4.1 tog vi udgangspunkt i borgerne og undersøgte den geografiske ulighed i deres indkomster. I denne analyse ser vi nærmere på de lokale arbejdsmarkeder. Vi undersøger blandt andet, om arbejdspladserne i bestemte områder aflønner arbejdet forskelligt, og om dette bidrager til lønuligheden. De geografiske inddelinger, fx kommuneinddelingerne, henviser derfor til arbejdspladsernes placering frem for borgernes bopæl.[65]

Der er geografisk lønulighed mellem land og by

Lønniveauet er systematisk højere i store byer end på landet. Det er veldokumenteret, at denne tendens er strukturel og vedvarende, og at den ses internationalt, jf. Carlsen m.fl. (2016) og Bacolod m.fl. (2009). I perioden 2022-2024 var de højeste lønninger i Danmark typisk at finde på arbejdspladser beliggende i og omkring hovedstadsområdet, jf. figur 4.5. Kommunerne med de højeste lønninger udbetaler i gennemsnit en timeløn, der er over 100 kr. højere end i kommunerne med de laveste lønninger.

[65] Bemærk, at en del borgere pendler mellem bopælskommunen og arbejdskommunen, især i hovedstadsområdet og omkring de andre storbyer, så de to geografiske mål ikke er sammenfaldende. Dette er et bevidst valg, fordi analysen fokuserer på geografisk ulighed mellem de lokale arbejdsmarkeder.

Figur 4.5 Gennemsnitlig timeløn pr. kommune, 2022-2024

Anm.: Timelønnen er opgjort som den gennemsnitlige timeløn for lønmodtagere på arbejdspladser i kommunen i perioden 2022-2024. Lønmodtagerne er placeret efter arbejdspladsens kommune.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

Ulighed i lønninger på tværs af by og land er stigende

Den veldokumenterede geografiske lønulighed er ikke blot et vedvarende, men også et voksende, fænomen. I afsnit 4.1 dokumenterer vi, at der har været en geografisk ulighed i stigningen af disponible indkomster siden 2004. Især kommunerne i hovedstaden har oplevet en højere stigning end resten af landet. Vi bekræfter en lignende tendens for timelønningerne, hvor hovedstadskommunerne generelt har oplevet den største fremgang fra perioden 2010-2012 til perioden 2022-2024, jf. Kraka-Deloitte (2026).

Det er uafklaret, hvad lønulighederne skyldes

Selvom de geografiske lønforskelle er veldokumenterede, er det fortsat uafklaret, hvad der forårsager dem. Skyldes det, at arbejdspladserne betaler mere for det samme arbejde nogle steder end andre? Skyldes det, at lønmodtagernes kompetencer varierer i forskellige dele af landet? Eller skyldes det snarere, at de områder med de bedst betalende arbejdspladser og de mest kvalificerede lønmodtagere har en tendens til at finde sammen på de samme steder?

Tre mulige forklaringer

Geografiske lønforskelle kan overordnet afspejle tre mekanismer, der bliver introduceret nedenfor.

For det første kan lønuligheden skyldes forskelle i lønmodtageres egenskaber. Lønmodtagere med egenskaber, der typisk giver en højere løn (fx et højere uddannelsesniveau eller specifikke

(1) Forskelle i lønmodtagereffekter

medfødte evner), omtaler vi som lønmodtagere med højere *lønmodtagereffekter*. Intuitionen er, at nogle lønmodtagere, uanset hvor de arbejder, vil kunne forvente en relativt høj løn. Hvis visse kommuner (fx hovedstadskommunerne) har en højere andel af lønmodtagere med høje lønmodtagereffekter, vil dette i sig selv give anledning til geografisk lønulighed. Vi refererer til denne mekanisme som geografiske forskelle i lønmodtagereffekter.

(2) Forskelle i arbejdspladseffekter

For det andet kan arbejdspladserne forklare den geografiske lønulighed. Hvis nogle arbejdspladser betaler en højere løn end andre arbejdspladser med tilsvarende lønmodtagere, siger vi, at disse arbejdspladser har højere *arbejdspladseffekter*. Disse arbejdspladseffekter omtales ofte i litteraturen som arbejdspladsernes *lønpræmier*. I rapporten bruger vi disse to begreber synonymt. En arbejdsplads' lønpræmie er et udtryk for, hvor meget mere lønmodtagerne får i løn ved at arbejde netop dér, sammenlignet med andre arbejdspladser på arbejdsmarkedet. En arbejdsplads' lønpræmie er ikke pr. definition det samme som dens produktivitet, men de to begreber sidestilles ofte.[66] Hvis arbejdspladsernes arbejdspladseffekter i visse kommuner (fx hovedstadskommunerne) er højere end i andre kommuner, vil dette give anledning til geografisk lønulighed. Vi refererer til denne mekanisme som geografiske forskelle i arbejdspladseffekter.

(3) *Matching* mellem lønmodtagereog arbejdspladser

For det tredje kan geografisk matching være en faktor bag lønuligheden. Med det mener vi, om lønmodtagere med højere lønmodtagereffekter også arbejder i de kommuner, hvor arbejdspladserne har højere arbejdspladseffekter. Vi kalder dette for *geografisk matching*.[67] Hvis tilfældet er, at høje arbejdspladseffekter og høje lønmodtagereffekter centreres i samme kommuner, taler vi om en positiv geografisk matching. En positiv matching forstærker den geografiske lønulighed sammenlignet med, hvis lønmodtagereffekterne og arbejdspladseffekterne var helt tilfældigt geografisk opdelt. Omvendt kan matching også være negativ. Det er tilfældet, hvis arbejdspladser med højere arbejdspladseffekter oftest findes i kommuner, hvor lønmodtagerne har lavere lønmodtagereffekter. I så fald vil matchingen trække i den anden retning og gøre den geografiske lønulighed mindre, end hvis der ingen matching var.

Arbejdspladser bidrager til ulighed via forskelle *og* matching

Arbejdspladsernes samlede bidrag til den geografiske lønulighed afhænger af to ting: geografiske forskelle i arbejdspladseffekter *og* geografisk matching. Uden geografiske forskelle i arbejdspladseffekter kan arbejdspladser slet ikke bidrage til lønuligheden. Store geografiske forskelle i arbejdspladseffekter betyder dog ikke nødvendigvis, at arbejdspladsernes bidrag til geografisk lønulighed er stort. Det er også afgørende, hvordan lønmodtagerne matches med arbejdspladserne. Hvis store forskelle i arbejdspladseffekter kombineres med negativ geografisk matching, kan arbejdspladsernes bidrag til lønuligheden være lille eller endda negativt. Derfor undersøger vi både de geografiske forskelle i arbejdspladseffekter og den geografiske matching, når vi vurderer arbejdspladsernes bidrag til den geografiske lønulighed.

Analysen belyser, hvad der driver den geografiske lønulighed

Analysen har tre hovedbidrag. For det første adskiller analysen lønmodtagernes og arbejdspladsernes bidrag til lønuligheden. Kan den geografiske lønulighed tilskrives geografiske uligheder i arbejdspladserne? Eller er det alene et udtryk for geografiske forskelle i lønmodtagerne? For det andet bidrager analysen ved at isolere arbejdspladseffekter på tværs af forskellige geografiske områder. Det betyder, at vi kan lave et kontrafaktisk skøn over, hvilken lønændring en lønmodtager kan forvente, hvis vedkommende skifter til en arbejdsplads i et andet geografisk område. En simpel sammenligning af lønniveauer på tværs af kommuner, som i figur 4.5, skelner ikke mellem forskelle i arbejdspladseffekter og forskelle i, hvem der arbejder i kommunerne. For det tredje kan analysen tydeliggøre, hvilke mekanismer der primært ligger bag den seneste stigning i geografisk lønulighed. Skyldes stigningen, at forskellen i lønmodtagereffekterne er blevet større? Skyldes den, at forskellen i arbejdspladseffekterne er blevet større? Eller skyldes den, at matchingen mellem lønmodtagere og arbejdspladser er blevet stærkere?

[66] Card m.fl. (2018) finder, at virksomheder med højere lønpræmier også er virksomheder med højere produktivitet, målt ved uafhængige produktivitetsmål.

[67] En mere formel definition af geografisk matching kan findes i baggrundsnotatet, jf. Kraka-Deloitte (2026). Simpelt forklaret er matching kovariansen mellem lønmodtagereffekterne og arbejdspladseffekterne for den arbejdsplads, lønmodtagerne arbejder på. I litteraturen bliver denne parameter også nogle gange omtalt som *sorting*. Det er i bund og grund den samme parameter, der refereres til.

Udviklingen af disse viser, hvad der driver den stigende lønulighed

Til sidst foretager vi ovenstående analyse for to forskellige tidsperioder for at belyse udviklingen over tid. Den primære del af analysen omfatter perioden 2022-2024. Vi foretager dernæst en tilsvarende analyse for perioden 2010-2012. Dette gør det muligt at vurdere, hvordan ovenstående parametre har udviklet sig over de seneste 12 år. Skyldes udviklingen i den geografiske lønulighed en større variation i arbejdspladseffekterne? Skyldes den en større variation i lønmodtagereffekterne? Skyldes den en stigning i deres samvariation, dvs. matchingen? Eller er der snarere tale om en kombination af det hele?

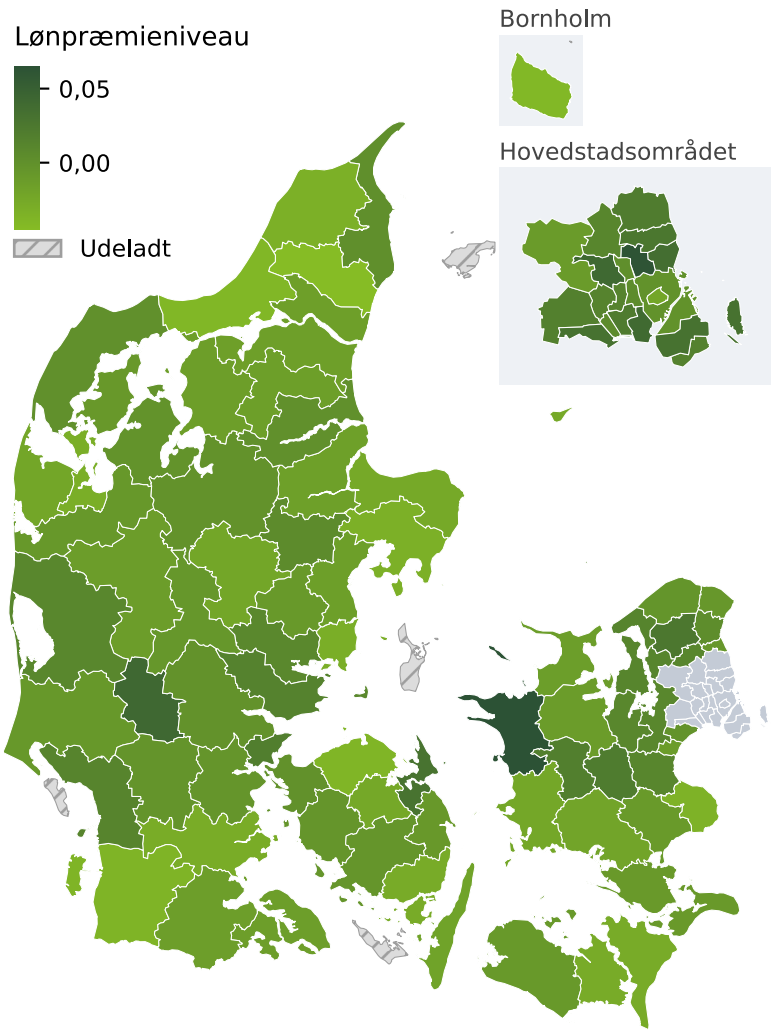
4.2.1 Der er geografisk ulighed i arbejdspladseffekterne

Væsentlige kommunale forskelle i arbejdspladseffekterne

Der er en betydelig forskel i arbejdspladseffekterne på tværs af kommunerne. Vi finder, at de gennemsnitlige kommunale arbejdspladseffekter varierer markant afhængigt af, hvilken kommune man befinder sig i, jf. figur 4.6. Arbejdspladser i kommuner som Gladsaxe og Ballerup betaler i gennemsnit 8-10 pct. højere løn end arbejdspladser i kommuner som Brønderslev og Jammerbugt for en ellers sammenlignelig lønmodtager.[68] Man kan tolke denne forskel som værende den forventede (gennemsnitlige) lønændring, en lønmodtager vil opleve ved at skifte arbejdsplads mellem disse kommuner. Denne kausale fortolkning forudsætter blandt andet, at jobskift ikke er drevet af forhold, som også påvirker lønnen direkte. Vi henviser til analysens baggrundsnotat for en uddybende diskussion, jf. Kraka-Deloitte (2026).

[68] Bemærk, at fx 0,1 højere lønpræmier i Gladsaxe betyder, at lønnen er 0,1 *log-point* højere i Gladsaxe, hvilket medfører, at lønnen er 10,517 pct. højere. Den præcise omregning fra log-point-skala til lønniveauprocenter kan findes i analysens baggrundsnotat, jf. Kraka-Deloitte (2026).

Figur 4.6 Kommunale forskelle i arbejdspladseffekter for perioden 2022-2024

Anm.: Den kommunale lønpræmie er beregnet som et vægtet gennemsnit af arbejdspladsernes estimerede lønpræmier i kommunen, hvor vægtene afspejler den enkelte arbejdsplads' andel af de beskæftigede i kommunen. Lønpræmierne omfatter kun private arbejdspladser. Vi gør opmærksom på, at de individuelle lønpræmiemål er normaliseret, så deres gennemsnit er nul. Se metodebeskrivelsen for en nærmere afklaring af normaliseringen.

Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

Fortolkning af kommunale forskelle i arbejdspladseffekter

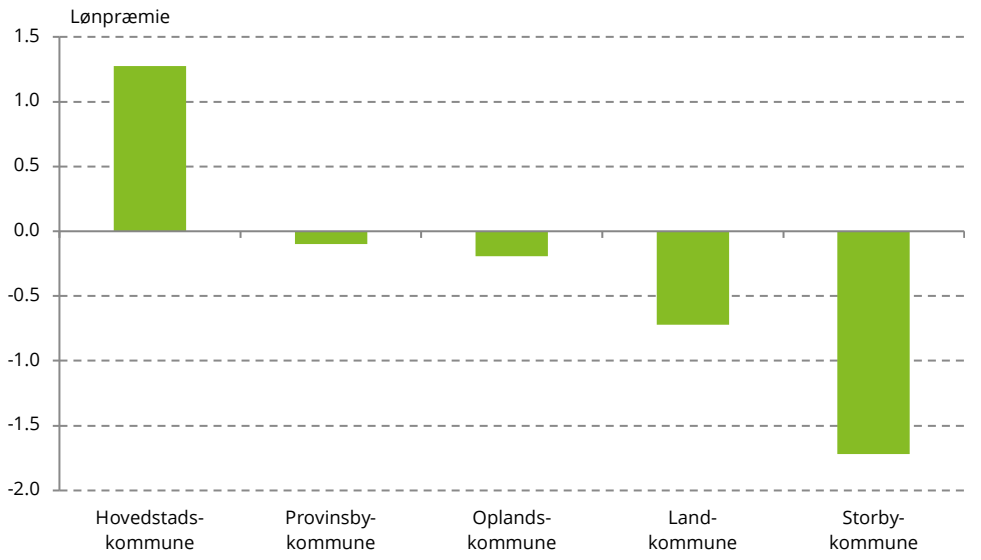
De kommunale forskelle i arbejdspladseffekter kan afspejle flere forskellige forhold på tværs af kommuner. Vi fremhæver to sandsynlige forklaringer. For det første kan visse kommuner have særligt gode forudsætninger for at gøre deres arbejdspladser mere produktive, hvilket sandsynligvis afspejles i højere lønpræmier. Denne forklaring stemmer overens med økonomisk teori om selvforstærkende agglomeration (*"self-enforcing agglomeration"*) og med empirisk litteratur (herunder Moretti og Yi, 2024), der argumenterer for, at større og tættere arbejdsmarkeder er mere produktive. I så fald vil kommunerne i hovedstadsområdet alt andet lige have mere produktive arbejdspladser. For det andet kan visse kommuner tiltrække typer af arbejdspladser, der generelt har højere arbejdspladseffekter. Hvis medicinalvirksomheder fx generelt har højere arbejdspladseffekter end resten af arbejdsmarkedet, vil kommuner med en høj andel af medicinalvirksomheder have arbejdspladser med høje arbejdspladseffekter – uden at kommunen i sig selv har hævet sin produktivitet. Med den nuværende analyse kan vi ikke adskille de to forklaringer. Vi fortolker derfor vores resultater som en kombination af begge.

Hovedstaden har de højeste arbejdspladseffekter

Arbejdspladseffekterne varierer systematisk på tværs af kommuner. Arbejdspladserne i og omkring hovedstaden har generelt højere arbejdspladseffekter end i resten af landet. Dog ses der

også særligt høje arbejdspladseffekter i Kalundborg, Billund og Kerteminde kommuner. Dette mønster bekræftes, når effekterne aggregeres på kommunegruppeniveau, jf. figur 4.7. Hovedstadskommunernes arbejdspladser betaler i gennemsnit knap 3 pct. højere løn end arbejdspladserne i storbykommunerne til sammenlignelige lønmodtagere. Sammenlignes hovedstadskommunerne med landkommunerne, er forskellen på over 2 pct.

Figur 4.7 Forskelle i arbejdspladseffekter fordelt på kommunegrupper for perioden 2022-2024

Anm.: Lønpræmien for hver kommunegruppe er beregnet som et vægtet gennemsnit af arbejdspladsernes estimerede lønpræmier, hvor vægtene afspejler den enkelte arbejdsplads' andel i kommunegruppen. Lønpræmierne er normaliseret, så deres gennemsnit er nul, og omfatter kun private arbejdspladser. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommuneinddeling.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

4.2.2 Hvor stor en andel af den geografiske lønulighed skyldes ulighed i arbejdspladseffekterne?

Hvor stor en andel af lønuligheden forklarer arbejdspladseffekterne?

Vi finder betydelige geografiske uligheder i arbejdspladseffekterne. Vi har dog endnu ikke vurderet, i hvor høj grad denne ulighed bidrager til den geografiske lønulighed. Som førnævnt kan den geografiske lønulighed skyldes ulighed i arbejdspladseffekterne og ulighed i lønmodtagereffekterne. I dette afsnit vurderer vi, i hvor høj grad lønuligheden skyldes ulighed i arbejdspladserne, og i hvor høj grad den alene skyldes ulighed i lønmodtagereffekterne. Mere specifikt vurderer vi, hvor stor den geografiske lønulighed ville have været, hvis der ingen geografisk ulighed havde været i arbejdspladseffekterne.

Lønmodtagerne forklarer størstedelen af lønforskellene

De geografiske forskelle i lønmodtagereffekterne forklarer en langt større del af lønuligheden end de geografiske forskelle i arbejdspladseffekterne. 68 pct. af den kommunale lønvariation kan tilskrives kommunale forskelle i lønmodtagereffekter. Til sammenligning kan kun 5 pct. tilskrives kommunale forskelle i arbejdspladseffekterne. Med andre ord er der langt større forskel på, hvem der arbejder i kommunerne, end på, hvad arbejdspladserne i kommunerne betaler for de samme lønmodtagere.[69]

Geografisk matching forklarer en stor del af lønuligheden

En markant del af den geografiske lønulighed skyldes en høj matching mellem de kommunale lønmodtager- og arbejdspladseffekter. Vi finder, at 27 pct. af den kommunale lønulighed kan

[69] Vores estimat af den andel af lønvariationen, der kan tilskrives arbejdspladseffekter, virker ved første øjekast meget lille sammenlignet med, hvad der ellers dokumenteres i litteraturen (Kline, 2024). En sandsynlig forklaring er dog blot, at vi foretager vores andelsestimat på kommunalt niveau frem for på individuelt niveau. Når vi i stedet foretager andelsberegningen på individuelt lønmodtager-arbejdspladsniveau, finder vi, at andelen af lønvariation, der kan tilskrives arbejdspladsvariation, er på niveau med det, der ellers dokumenteres i litteraturen.

forklares ved, at kommuner med høje lønmodtagereffekter også er kommuner med relativt høje arbejdspladseffekter. Lønuligheden mellem kommunerne skyldes altså i mindre grad forskelle i arbejdspladseffekter og i højere grad, at lønmodtagere med høje lønmodtagereffekter arbejder i de kommuner, hvor arbejdspladseffekterne er høje.[70]

Geografisk lønulighed ville være 1/3 lavere uden geografisk ulighed i arbejdspladseffekter

Den geografiske lønulighed ville falde med 32 pct., hvis der ingen geografisk ulighed var i arbejdspladseffekter. For at vurdere, hvor stor betydning den geografiske ulighed i arbejdspladseffekterne har for lønuligheden, skal vi se på arbejdspladseffekterne og matchingen under ét. Konkret laver vi et samlet skøn over, hvor meget lønuligheden ville falde, hvis der ingen ulighed var i arbejdspladseffekterne. Hvis der ikke er en geografisk ulighed i arbejdspladseffekterne, kan den hverken bidrage til lønuligheden direkte gennem geografiske niveauforskelle *eller* indirekte gennem geografisk matching.[71] Samlet set konkluderer vi derfor, at den kommunale lønulighed ville falde med 32 pct., alt andet lige, hvis der ikke var nogen forskel på arbejdspladseffekterne på tværs af kommunerne.[72]

4.2.3 Stigende matching er grunden til den stigende geografiske lønulighed

Vi undersøger nu *tidstendenserne*

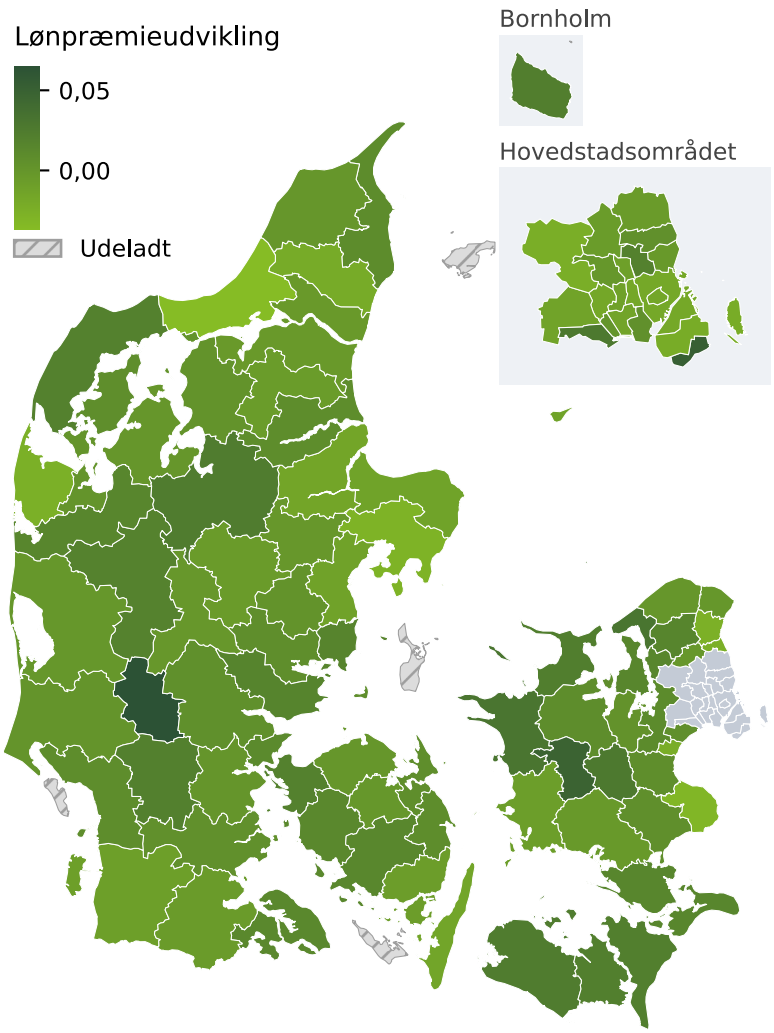
I den sidste del af analysen undersøger vi udviklingen i arbejdsplads- og lønmodtagereffekterne samt matchingen over 12 år. I den forudgående del af analysen har vi taget udgangspunkt i perioden 2022-2024, og nu dykker vi i stedet ned i udviklingen af vores estimerede parametre over de seneste 12 år. Det gør vi ved at lave en tilsvarende analyse for perioden 2010-2012. Herefter præsenterer vi forskellene mellem de to perioders estimater. Vi gør opmærksom på, at positive resultater i denne sektion indikerer, at de parametre, der ovenfor er estimeret for perioden 2022-2024, har været stigende fra perioden 2010-2012 til perioden 2022-2024. Vi gør desuden opmærksom på, at de procentvise ændringer, vi præsenterer, er beregnet i forhold til slutperioden (2022-2024), da denne er den primære periode for vores analyse.

Betydelig kommunal ulighed i *udviklingen* af arbejdspladseffekter

Vi finder en betydelig kommunal ulighed i udviklingen af arbejdspladsernes effekt på lønmodtagernes løn. Ligesom vi tidligere fandt en betydelig kommunal ulighed i arbejdspladseffekterne, finder vi også en betydelig kommunal ulighed i *udviklingen* af arbejdspladseffekterne over de seneste 12 år, jf. figur 4.8. Et jobskifte fra en arbejdsplads i kommunen med den *højeste* udvikling i arbejdspladseffekt (Billund) til en arbejdsplads i kommunen med den *laveste* udvikling i arbejdspladseffekt (Jammerbugt) medførte i perioden 2022-2024 et løntab, jf. figur 4.6. Dette løntab var dog 10 pct.-point større i perioden 2022-2024, end det var i perioden 2010-2012, jf. figur 4.8.

[70] Vores positive estimat af matching er konsistent med det, der generelt dokumenteres i den økonomiske litteratur. Derudover ligger vores estimat i den høje ende sammenlignet med konventionelle resultater. En mulig forklaring på, at vi finder et relativt højt niveau af matching, kan være, at vores resultater er baseret på nyere data, hvilket stemmer overens med den generelle stigning i matching over tid, som er dokumenteret i litteraturen.
[71] Hvis der ikke er nogen geografisk variation i arbejdspladseffekterne, kan der heller ikke være nogen matching.
[72] Bemærk at 32 pct. potentielt er et konservativt skøn for faldet i lønuligheden, hvis der ikke var kommunale forskelle i arbejdspladseffekter. Hvis uligheden i arbejdspladseffekterne var nul, ville lønmodtagere med høje effekter sandsynligvis også blive mindre tiltrukket af kommuner, der ellers havde høje arbejdspladseffekter, og lønuligheden ville falde yderligere.

Figur 4.8 Kommunale forskelle i udviklingen af arbejdspladseffekter mellem 2010-2012 og 2022-2024

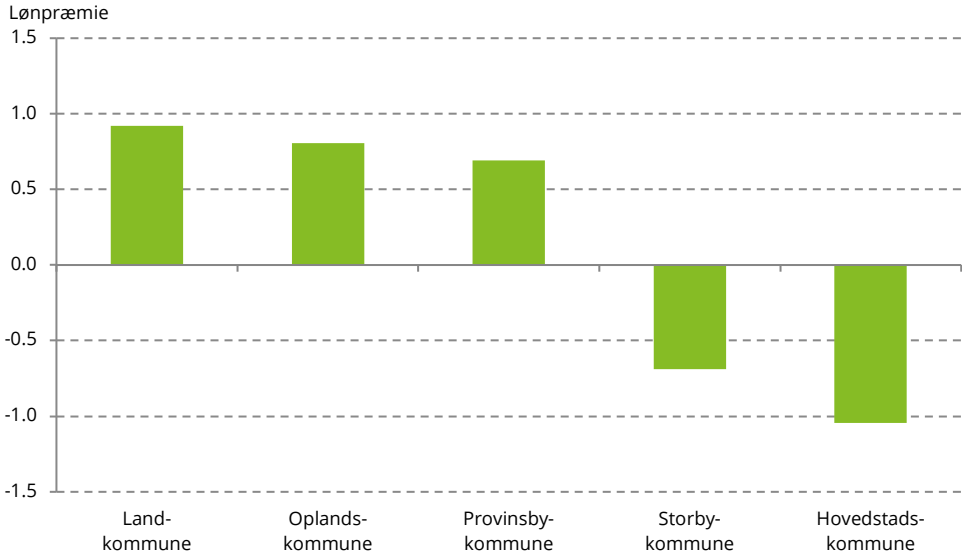

Anm.: Ændringen er opgjort fra perioden 2010-2012 til perioden 2022-2024. Positive værdier angiver, at kommunens lønpræmie er steget i forhold til de øvrige kommuner. Den kommunale lønpræmie er beregnet som et vægtet gennemsnit af arbejdspladsernes estimerede lønpræmier og omfatter kun private arbejdspladser.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

Arbejdspladseffekterne i hovedstaden er *ikke* ved at stikke af, ...

Uligheden i udviklingen af arbejdspladseffekter er ikke et udtryk for en stigende ulighed i de kommunale arbejdspladseffekter – tværtimod. Den kommunale ulighed i arbejdspladseffekternes *niveau* følger nemlig ikke den kommunale ulighed i arbejdspladseffekternes *udvikling*. Mange af hovedstadskommunerne havde ganske vist et højt niveau af arbejdspladseffekter i 2022-2024, men de har faktisk oplevet en relativ nedgang i deres arbejdspladseffekter siden 2010-2012. Denne tendens bekræftes yderligere, når man aggregerer arbejdspladseffekterne på kommunegrupper, jf. figur 4.9. Hovedstads- og storbykommunerne har oplevet en relativ tilbagegang i arbejdspladseffekterne, mens resten af landet har oplevet en relativ fremgang. Det betyder, at selvom arbejdspladserne i hovedstadskommunerne i dag betaler relativt høje lønninger til lignende lønmodtagere, var denne forskel endnu mere udtalt for 12 år siden. Samlet set finder vi, at den kommunale ulighed i arbejdspladseffekterne har været faldende fra perioden 2010-2012 til perioden 2022-2024. Når vi beregner udviklingen i arbejdspladsernes forklaring af lønulighed, finder vi, at denne andel faktisk er faldet. Andelen af den kommunale lønulighed, der kan forklares af kommunale forskelle i arbejdspladseffekterne, er faldet med 2,6 pct.-point over de sidste 12 år.

Figur 4.9 Udviklingen i arbejdspladseffekter fordelt på kommunegrupper mellem 2010-2012 og 2022-2024

Anm.: Ændringen er opgjort fra perioden 2010-2012 til perioden 2022-2024. Positive værdier angiver, at kommunegruppens lønpræmie er steget i forhold til de øvrige kommunegrupper. Lønpræmierne omfatter kun private arbejdspladser. Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommuneinddeling.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistiks registre.

… men det er matchingen!

Matchingen har derimod været stigende siden perioden 2010-2012. Vi finder, at den kommunale matchings andel af den kommunale lønulighed er steget med 2,7 pct.-point. Dette er bemærkelsesværdigt, fordi de kommuner, som har relativt høje arbejdspladseffekter, samtidig har oplevet et fald i niveauet af arbejdspladseffekter. Alligevel har der været en stigende tendens til, at netop disse kommuner, dem med de højeste arbejdspladseffekter, i stigende grad er de kommuner, hvor lønmodtagerne har de højeste lønmodtagereffekter.

4.2.4 Metodebeskrivelse

Vi skelner mellem lønmodtager- og arbejdspladseffekter (*AKM-modellen*)

Dette afsnit beskriver metoden bag analysen af den geografiske lønulighed. Vi anvender den såkaldte AKM-model (opkaldt efter Abowd, Kramarz og Margolis (1999)). Modellen er ofte brugt til at splitte en lønmodtagers løn op i bidrag, der kommer fra lønmodtageren, og bidrag, der kommer fra lønmodtagerens arbejdsplads, jf. boks 12. Selvom modellen er en del år gammel, bliver den fortsat brugt i moderne litteratur, se fx Leknes m.fl. (2022) og Bødker m.fl. (2024). Vi læner os tæt op ad de valg, som Bødker m.fl. (2024) har truffet i en dansk kontekst, for at sikre, at vores resultater er sammenlignelige med litteraturens konventioner, jf. boks 13.

Jobskifte identificerer *arbejdspladseffekterne*

Arbejdspladsernes bidrag til lønnen identificeres ud fra skift mellem arbejdspladser. Modellens grundidé er intuitiv: Vi kan ikke direkte observere, hvor meget en arbejdsplads bidrager til lønnen for en given lønmodtager, men vi kan udnytte, at lønmodtagere over tid skifter arbejdsplads. Hvis medarbejdere, der flytter fra arbejdsplads *A* til arbejdsplads *B*, relativt ofte oplever en lønstigning, så tolker modellen det, som om arbejdsplads *B* giver en højere lønpræmie end arbejdsplads *A*. Ved at sammenholde et stort antal af denne type jobskift på tværs af hele arbejdsmarkedet estimerer modellen arbejdspladsernes individuelle bidrag og tilsvarende lønmodtagernes individuelle bidrag til lønfastsættelserne.[73] Som førnævnt refererer vi til arbejdspladsernes lønbidrag som værende arbejdspladseffekterne eller arbejdspladsens lønpræmie. Vi gør opmærksom på, at denne type identificerende variation medfører, at modellen kun kan estimere relative effekter. Den kan

[73] En mere detaljeret beskrivelse af modellen kan findes i Kraka-Deloitte (2026).

altså ikke vurdere, om alle arbejdspladser generelt har store effekter på lønnen, men kun om enkelte arbejdspladseffekter er relativt store sammenlignet med de øvrige arbejdspladser.[74]

Boks 12 AKM-modellen i grove træk

Primære parametre

AKM-modellen deler lønmodtagerens løn op i to tidskonstante bidrag: ét, der følger lønmodtageren, uanset hvor personen arbejder (og som fanger uobserverbare og observerbare karakteristika som uddannelse, generelle evner (humankapital) mv.), og ét, der følger arbejdspladsen, uanset hvem der er ansat der. Herudover kontrolleres der for en række tidsvarierende forhold, som ikke skal indgå i de to bidrag.

De estimerede bidrag er relative størrelser: De fortæller, hvor meget højere eller lavere lønmodtagerens eller en arbejdsplads' bidrag er sammenlignet med en referencelønmodtager/-arbejdsplads – ikke det generelle niveau, som arbejdspladser bidrager med til lønningerne.

Kausal parameterfortolkning

For at kunne fortolke lønpræmierne kausalt, altså som et udtryk for, hvad en lønmodtager reelt ville vinde eller tabe ved at skifte arbejdsplads, kræver det, at jobskiftet ikke systematisk falder sammen med andre faktorer, der i sig selv påvirker lønnen. Fx hvis jobskiftet fra arbejdsplads *A* til *B* falder sammen med færdiggørelsen af lønmodtagerens uddannelse, vil lønpræmien på arbejdsplads *B* sandsynligvis overestimeres. Et sådant fænomen omtales ofte i litteraturen som *endogenous mobility bias*. Nyere studier finder ikke belæg for, at dette er et stort problem i en dansk kontekst jf. Bødker m.fl. (2024). I baggrundsnotatet til denne analyse diskuterer vi den kausale fortolkning i yderligere detaljer.

Der inkluderes ofte kontroller i AKM-modellen med henblik på at tage højde for sådan kompromitterende mobilitet. Vi kontrollerer for lønmodtagerens alder og årsspecifikke effekter. Vi har ikke inkluderet arbejdspladsens størrelse, lønmodtagerens anciennitet eller arbejdspladsens alder som kontrolvariable. Disse valg følger i store træk Bødker m.fl. (2024).[75] Se Kraka-Deloitte (2026) for yderligere detaljer.

Håndtering af estimeringsusikkerhed

Vi gør opmærksom på, at selv hvis de individuelle effekter er estimeret korrekt, kan varianserne og kovarianserne potentielt være skævvredne på grund af usikkerheden forbundet med de individuelle effektestimater, jf. Kline m.fl. (2020). Resultaterne fra Bødker m.fl. (2024) indikerer, at dette problem sandsynligvis ikke er væsentligt i vores empiriske kontekst. Ydermere noterer vi, at vores aggregering af de individuelle bidrag mindsker dette problem betydeligt, da et sådant gennemsnit reducerer usikkerheden. Endelig er et standardargument i litteraturen, at sådanne skævvridninger udligner hinanden, når man foretager den tidsmæssige sammenligning, jf. Song m.fl. (2019). En dybere diskussion af disse skævvridninger findes i Kraka-Deloitte (2026).

Vi bruger *log-timeløn* og *arbejdspladser* i analysen

Lønnen måles som den logaritmiske timeløn, og arbejdspladsen er den relevante enhed. Vi bruger en logaritmisk transformation af timelønnen, da både økonomisk teori og empirisk evidens tyder på, at lønbestemmelsen er multiplikativ i arbejdsplads- og lønmodtagerbidrag, frem for additiv. Vi definerer arbejdspladsen som den fysiske lokation frem for virksomheden som helhed, hvilket er særligt velegnet til vores geografiske opdeling, da en virksomhed kan have arbejdspladser flere steder i landet. Begge valg følger almen kutyme i litteraturen.

[74] Formelt siger man, at arbejdspladseffekterne kun er identificeret op til en *lokaliserende normalisering*. Fx kan man kun sige, at arbejdsplads *B* har et 10 kr. højere lønbidrag end arbejdsplads *A* – ikke om de to arbejdspladseffekter var henholdsvis 110 og 100, eller 210 og 200. Der findes forskellige konventioner for valg af lokaliseringsnormalisering i litteraturen. I denne analyse normaliserer vi gennemsnittet af alle arbejdspladseffekter til at være lig nul. Alternativt kunne man vælge at normalisere én bestemt arbejdspladseffekt til at være nul.

[75] Det er nævneværdigt, at Bødker m.fl. (2024) også inkluderer arbejdspladsens alder som kontrolvariabel. Grundet manglende dataadgang har vi ikke inkluderet denne information i den primære analyse. I en robusthedsanalyse, hvor en proxy for denne information er inkluderet, finder vi dog ikke, at det ændrer resultaterne nævneværdigt.

Boks 13 Populationsrestriktioner

Standardrestriktioner i AKM-litteraturen (Bødker m.fl., 2024)
Vi afgrænser os til det private arbejdsmarked og til lønmodtagere i den erhvervsaktive alder. Vi begrænser dataene til arbejdspladser i den private sektor, da offentlige arbejdspladser ikke i samme grad driver variationen i lønpræmier. I baggrundsnotatet til denne analyse foretager vi analyser, hvor vi inkluderer offentlige arbejdspladser, og ender med kvalitativt lignende konklusioner. Vi ser bort fra lønmodtagere under 19 år og over 55 år. Ydermere ser vi bort fra observationer, før lønmodtageren er trådt ind på arbejdsmarkedet (defineret som perioden før færdiggørelsen af personens højeste fuldførte uddannelse), samt personer, der er under uddannelse i hele perioden. Vi ekskluderer desuden observationer i de øverste og laveste procenter af lønfordelingen inden for hvert år for at undgå, at enkelte ekstreme observationer driver vores estimater.

Restriktioner på det største *sammenhængende* netværk
Vi begrænser vores population til lønmodtagere og arbejdspladser i det såkaldte *største sammenhængende netværk*. Det er, i grove træk, det største netværk af lønmodtagere og arbejdspladser, der er forbundet af mindst ét jobskifte. Modellen kan ikke sammenligne arbejdspladsernes og lønmodtagerens bidrag på tværs af usammenhængende netværk. Intuitivt gælder det, at hvis ingen lønmodtagere skifter arbejdsplads på tværs af to netværk, kan modellen ikke afgøre, om forskellen i lønniveauer mellem netværkene skyldes systematiske forskelle i lønmodtagernes bidrag, arbejdspladsernes bidrag eller begge dele. Det er standardkutyme i AKM-litteraturen at fokusere på det største sammenhængende netværk, hvilket vi også gør i denne analyse. Denne restriktion indebærer, at vi beholder ca. 92 pct. af de lønmodtagere, der indgik i den oprindelige stikprøve. Vi argumenterer derfor for, at vores analyse tilnærmelsesvis dækker det generelle arbejdsmarked i Danmark.

Fanø, Læsø, Samsø, Ærø og Christiansø indgår ikke i opgørelserne på kommuneniveau, da datagrundlaget her er for lille til at give pålidelige estimater.

4.2.5 Parameterbeskrivelse

De individuelle lønbidrag aggregeres til højere geografiske plan

Vi aggregerer de individuelle effekter op til kommune- og kommunegruppeniveau. AKM-modellen tillader os at estimere effekter for hver eneste lønmodtager og arbejdsplads i vores datasæt. Vi aggregerer de individuelle effekter op til et højere geografisk gennemsnit.[76] Denne aggregering gør det muligt at sige noget samlet om en given kommune eller kommunegruppe.

Variationen fortæller os om deres relative bidrag til lønuligheden

Variansen i de aggregerede lønbidrag fortæller os noget om deres relative bidrag til lønuligheden. Vi tager udgangspunkt i de aggregerede mål for lønmodtagereffekterne og arbejdspladseffekterne og beregner deres varianser. Ved at sammenligne disse varianser med variansen i de aggregerede lønniveauer kan vi sige noget om, hvor stor en andel af lønuligheden de hver især forklarer. På kommunalt niveau udregner vi variansen af lønmodtagereffekten og variansen af arbejdspladseffekten. Når vi sammenholder de to varianser med størrelsen af den samlede kommunale lønvariation, kan vi vurdere, hvor stor en andel disse to parametre hver især bidrager med til at forklare den kommunale lønvariation. Vi laver de samme vurderinger på kommunegruppeniveau.[77]

Samvariationen viser matchingens bidrag til lønulighed

Samvariationen mellem lønmodtager- og arbejdspladseffekterne fortæller os noget om matchingens bidrag til lønuligheden. Vi ser på samvariationen mellem de geografiske områders lønmodtager- og arbejdspladseffekter. Dette gør vi for at undersøge, om og i hvilken grad områder med høje arbejdspladseffekter også er de områder, hvor lønmodtagere med høje lønmodtagereffekter arbejder. Ved at sammenholde denne samvariation med den samlede lønvariation kan vi også vurdere matchingens relative bidrag til lønuligheden.

[76] Bemærk, at vi vægter efter, hvor stor en andel den enkelte arbejdsplads udgør af de lokale arbejdspladser, så større arbejdspladser med flere medarbejdere vægtes højere, når fx det kommunale gennemsnit beregnes. Se analysens baggrundsnotat for en detaljeret gennemgang.
[77] Vi henviser til baggrundsnotatet for en mere detaljeret gennemgang af lønvariationsdekompositionen, som normalt også anvendes i AKM-litteraturen, og som vi også benytter her. Vi noterer igen, at vi benytter den *residualiserede variansdekomposition*, som er standard i AKM-litteraturen, jf. Bonhomme m.fl. (2023), hvilket gennemgås i detaljer i Kraka-Deloitte (2026).

4.3 Ledighed på tværs af kommuner er strukturel og vedvarende

At blive ledig medfører kortvarigt indkomsttab …

Ledighed er den direkte konsekvens af jobtab og rammer ikke borgerne ens på tværs af landet. Hvis nogle kommuner strukturelt har højere ledighed end andre, står borgerne i disse kommuner oftere og i længere tid uden job. Da ledighed påvirker indkomsten, vil strukturelle geografiske forskelle i ledighed derfor også afspejle sig i forskelle i indkomsten.

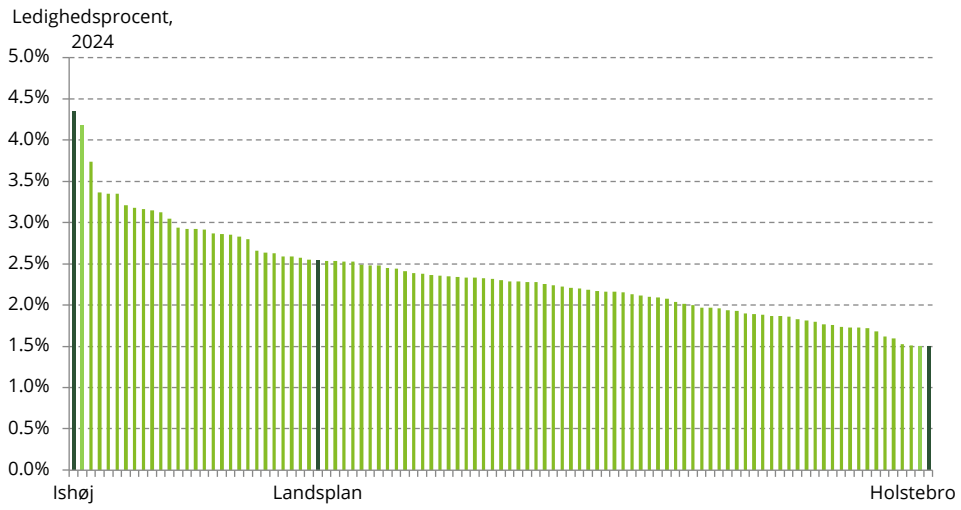
… men har også langvarige konsekvenser

Ledighed koster mere end den tabte indkomst i de perioder, hvor borgere står uden job. Et jobtab kan give en lavere indkomst i mange år, også efter at man er kommet i arbejde igen, jf. Jacobson m.fl. (1993). Konsekvenserne ved at miste sit job kan desuden være geografisk skæve. Det er mere kritisk at miste sit job i et yderområde, hvor et mindre lokalt arbejdsmarked betyder, at man er længere tid om at komme i beskæftigelse igen, og at man oplever et større løntab, jf. Kraka-Deloitte (2021). Jobtab har desuden konsekvenser ud over økonomien. Et jobtab ved virksomhedslukning øger risikoen for død og hospitalsindlæggelse, blandt andet som følge af hjerte-kar-sygdom, jf. Browning og Heinesen (2012).

Risiko for ledighed er ikke ens på tværs af landet

Risikoen for, at en borger i en kommune bliver arbejdsløs, er ikke ens på tværs af landet. I 2024 varierer ledigheden fra 4 pct. i kommunen med den højeste ledighed til 1 pct. i kommuner med den laveste ledighed, jf. figur 4.10. Er forskellene vedvarende og knyttet til det lokale arbejdsmarked, kan ledighed ikke kun ses som en række individuelle tilfælde. Den bliver i stedet et geografisk fænomen, der deles af mange borgere i samme kommune. Analysen undersøger, om der er vedvarende geografiske forskelle i ledighed, og om de skyldes kommunernes forskellige sammensætning af arbejdsstyrken.

Figur 4.10 Ledighed på tværs af kommuner i 2024

Anm.: Figuren viser ledigheden i hver enkelt kommune i 2024. Ledigheden er opgjort som ledige i forhold til arbejdsstyrken i bopælskommunen. Se boks 14 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Definition af data og ledighed

Ledigheden i denne analyse er beregnet på baggrund af Danmark Statistiks registerbaserede arbejdsstyrkestatistik, RAS. Den opgøres årligt i november, hvor det fastslås, om en borger er beskæftiget, ledig eller uden for arbejdsstyrken. Andelen af ledige opgøres som andelen af arbejdsstyrken, der opgøres som summen af beskæftigede og ledige, jf. DST (2026a). Læs mere i boks 14.

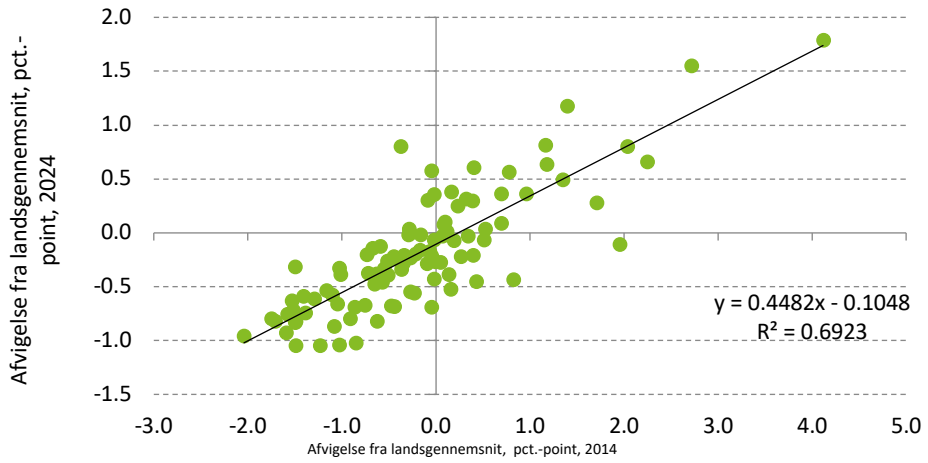
Afvigelser dækker geografiske forskelle i ledighed

Vi undersøger, hvor meget den enkelte kommunes ledighed hvert år afviger fra ledigheden på landsplan. Afvigelsen beregnes ved at trække ledighedsprocenten på landsplan fra kommunens ledighedsprocent i samme år. På den måde fjernes de fælles konjunkturudsving, der får ledigheden til at stige og falde i hele landet på samme tid, og afvigelserne kan sammenlignes på tværs af år.[78] En positiv afvigelse betyder, at kommunen har en højere ledighed end landet som helhed. En negativ afvigelse betyder, at den har lavere ledighed.

Samme afvigelser i 2014 og 2024

Kommunernes afvigelser fra landsgennemsnittet i 2014 og 2024 hænger tæt sammen, således at kommuner med en relativt høj afvigelse i 2014 også havde en relativt høj afvigelse i 2024, jf. Figur 4.11. Hvert punkt er en kommune, med afvigelsen fra landsplan i henholdsvis. 2014 og 2024. Punkterne ligger tæt omkring en linje med en hældning på ca. 0,5. Det betyder, at en kommune, der fx lå 1 pct.-point over landsgennemsnittet i 2014, i 2024 havde en ledighed på omkring 0,5 pct.-point over landsgennemsnittet. Kommunerne har dermed i vid udstrækning den samme afvigelse fra landsgennemsnittet i begge år.

Figur 4.11 Kommunernes afvigelse fra landsgennemsnittet for ledighed i 2014 og 2024, pct.-point

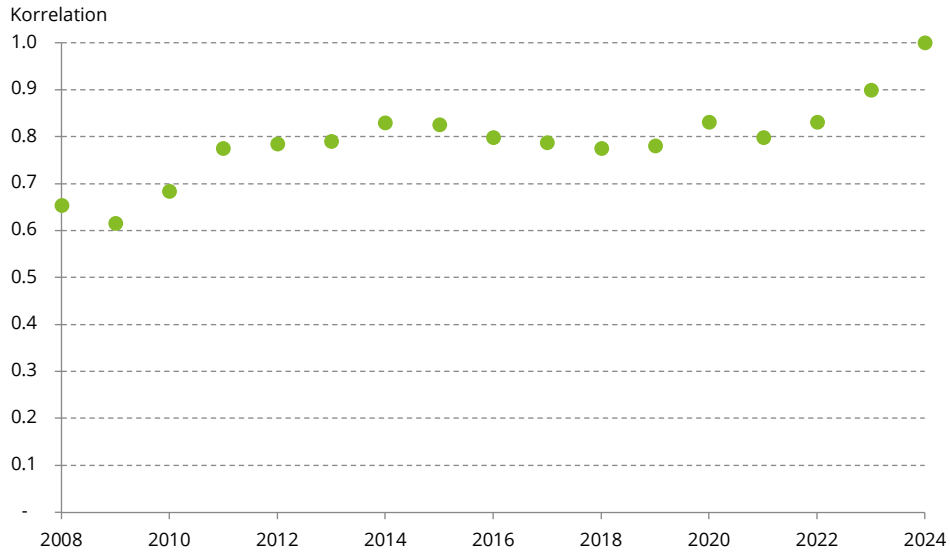
Anm.: Hvert punkt er en kommune. Figuren viser kommunens afvigelse fra landsgennemsnittet for ledighed i 2014 på den vandrette akse og kommunens afvigelse fra landsgennemsnittet for ledighed i 2024 på den lodrette akse. Den fuldt optrukne linje er en simpel lineær regression. Se boks 14 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Geografiske afvigelser er vedvarende

De geografiske forskelle i ledighed er vedvarende over lang tid, jf. figur 4.12. For hvert år fra 2008 til 2024 har vi beregnet korrelationen mellem kommunernes afvigelse fra landsgennemsnittet det pågældende år og deres afvigelse i 2024. Korrelationen er pr. definition 1 i 2024, hvor året sammenlignes med sig selv. Den falder langsomt, jo længere tilbage man går, men er stadig 0,66 i 2008. Sammenhængen holder altså over 16 år. De kommuner, der ligger over eller under landsgennemsnittet i dag, har i høj grad gjort det siden 2008.

[78] Nogle kommuners ledighed vil dog stadig være påvirket af konjunkturen, fordi de har en større andel af job i konjunkturfølsomme brancher og derfor reagerer kraftigere på op- og nedgange end resten af landet. Vi vurderer, at denne effekt er begrænset, fordi ledigheden i kommunerne afviger fra landsgennemsnittet relativt ens over tid, jf. Figur 4.11 og Figur 4.12.

Figur 4.12 Korrelation mellem kommunernes afvigelse fra landsgennemsnittet i 2024 og i hvert af årene 2008-2024

Anm.: Figuren viser korrelationen mellem kommunernes afvigelse fra landsgennemsnittet i det angivne år og i 2024. Korrelationen er 1 i 2024, fordi afvigelsen her sammenlignes med sig selv. Se boks 14 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Ikke kun et dansk fænomen

At der er *strukturelle* geografiske forskelle i ledighed på tværs af geografi, er ikke kun et dansk fænomen. Studier af bl.a. Kuhn m.fl. (2026) og Bilal (2023), der undersøger geografiske lokale arbejdsmarkeder i bl.a. Tyskland, Storbritannien, Frankrig og USA, begrunder motivationen for forskningen med, at man på tværs af geografiske områder ser strukturelle og vedvarende forskelle i ledigheden.

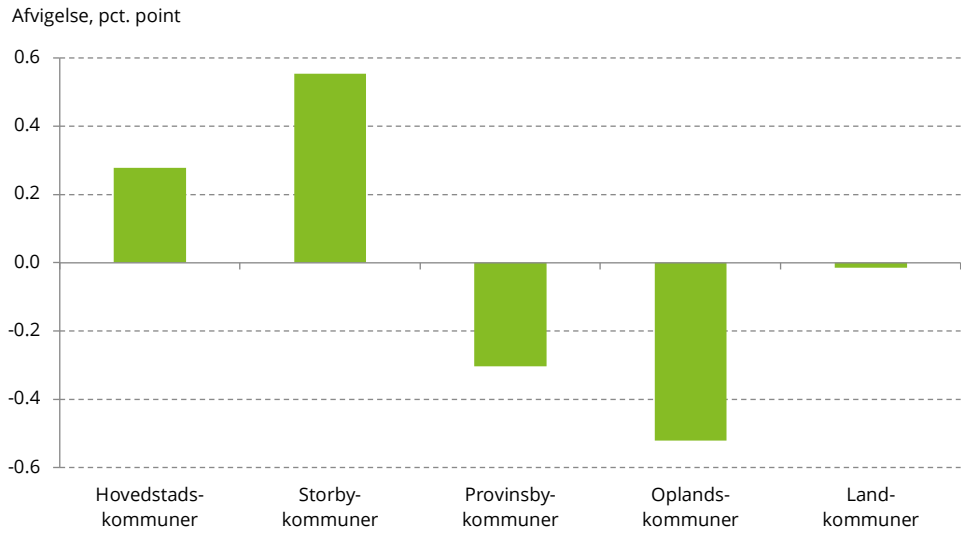
Højere ledighed i de største byer

Når kommunerne samles i kommunegrupper, træder et tydeligt geografisk mønster frem. Hovedstads- og storbykommunerne har i perioden 2008-2024 haft en ledighed, der i gennemsnit har ligget over landsgennemsnittet, jf. figur 4.13. I storbykommunerne har ledigheden ligget ca. 0,5 pct.-point over landsgennemsnittet og i hovedstadskommunerne ca. 0,3 pct.- point over.

Lavere ledighed i provinsby og opland

Provinsby- og oplandskommunerne har haft en ledighed under landsgennemsnittet. Afvigelsen er størst i oplandskommunerne, hvor ledigheden i gennemsnit har ligget omkring 0,5 pct.-point under landsgennemsnittet, jf. figur 4.13. I provinsbykommunerne har den ligget 0,3 pct.-point under. Landkommunerne skiller sig ud ved stort set at ligge på landsgennemsnittet med en negativ afvigelse på 0,01 pct.-point.

Figur 4.13 Afvigelse fra landsgennemsnittet for ledighedsgrad fordelt på kommunegruppe, 2008-2024, pct.-point

Anm.: Figuren viser, hvor meget ledigheden inden for hver kommunegruppe afviger fra landsgennemsnittet i perioden fra 2008 til 2024. Ledigheden er beregnet årligt fra 2008 til 2024 og dernæst gennemsnittet for hele perioden. Positive værdier angiver en ledighed over landsniveau. Se boks 14 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Kommunegrupper fanger by og jobtilgængelighed

Kommunegrupperne følger Danmarks Statistiks kommunegrupper, der inddeler kommunerne efter størrelsen af deres største by og deres jobtilgængelighed, jf. DST (2018). Inddelingen afspejler både størrelsen på kommunens største by, og hvor mange job der er tilgængelige fra kommunen. Da kategoriseringen blandt andet anvender jobtilgængelighed som mål, gør det den velegnet til at beskrive forskelle i ledighed mellem land og by.

Mønstret følger ikke altid jobtilgængeligheden

Mønstret er ikke det, man umiddelbart ville forvente. Hovedstads- og storbykommunerne, der har en høj koncentration af arbejdspladser og en større befolkning, har en vedvarende højere ledighed end landsgennemsnittet. Landkommunerne, der har en lav koncentration af arbejdspladser og en mindre befolkning, har en ledighed på niveau med landsgennemsnittet. Jobtilgængeligheden og befolkningstætheden kan altså ikke alene forklare kommunegruppernes afvigelser i ledighed fra landsgennemsnittet, og figur 4.13 kan ikke vise, hvilken forklaring der vejer tungest.

Kommunale forskelle i arbejdsstyrkens sammensætning

En forklaring på, at ledigheden varierer på tværs af kommunegrupper, kan være, at de har forskellig sammensætning af arbejdsstyrken. En over- eller underrepræsentation af grupper med forskellig ledighed kan medføre forskelle i den kommunale ledighed. Hovedstads- og storbykommunerne har fx mange unge og nyuddannede, som ofte har en kort ledighedsperiode på vej ind på arbejdsmarkedet, hvilket kan bidrage til, at ledigheden ligger over landsgennemsnittet. Provinsby- og oplandskommunerne har omvendt flere børnefamilier i en alder, hvor de fleste er i arbejde, og landkommunerne kan have en ældre arbejdsstyrke med flere erhvervsfagligt uddannede – grupper, der potentielt sjældnere er ledige. Hvis sammensætningen forklarer forskellene på tværs af kommunegrupperne, skyldes den højere ledighed i de store byer, hvem der bor der, og ikke forholdene ved de lokale jobmuligheder.

Kommunale forskelle i strukturelle forhold

En anden mulig forklaring på, at kommunernes ledighed afviger fra landsgennemsnittet, kan være, at selve arbejdsmarkedet er forskelligt fra sted til sted. Det handler ikke kun om antallet af arbejdspladser, men også om, hvilke job der er, og hvor stabile ansættelserne er. Et arbejdsmarked med mange kortvarige ansættelser eller mange job i konjunkturfølsomme og mindre produktive virksomheder kan give flere afskedigelser og dermed flere korte ledighedsperioder mellem job. Et stabilt lokalt arbejdsmarked med varige ansættelser, fx job inden for sundheds- og velfærdsfag,

kan omvendt trække ledigheden ned. Hvis de strukturelle forhold forklarer forskellene, er der tale om en ledighed, der er knyttet til stedet og ikke til personerne.

4.3.1 De strukturelle forskelle i ledighed kan skyldes sammensætning af arbejdsstyrke og geografiske forhold

Dekomponering adskiller to forklaringer

For at kunne undersøge, om de strukturelle forskelle i ledighed skyldes sammensætningen af arbejdsstyrken, dekomponerer vi hver enkelt kommunes årlige afvigelse fra landsgennemsnittet i en sammensætningseffekt og en rateeffekt, som tilsammen summerer til afvigelsen. Metoden er en standardisering af rater, som tidligere er anvendt i forskningen, fx Kitagawa (1955) og Das Gupta (1993), jf. boks 14.

Inddeler arbejdsstyrken i grupper

Vi deler arbejdsstyrken op i grupper, der hver samler personer med de samme karakteristika: køn, alder, uddannelse og oprindelse. Det er blandt andet disse karakteristika, der er med til at bestemme en persons risiko for at være ledig, fx har personer med kort uddannelse eller lidt erfaring typisk højere ledighed. Ved at inddele i grupper kan vi måle, hvor stor en del af de geografiske forskelle i ledighed der kan forklares ved, at kommunerne har forskellige andele af disse grupper, altså hvor meget arbejdsstyrkens sammensætning forklarer. Arbejdsstyrken inddeles i 72 grupper: alle kombinationer af to køn, fire uddannelsesniveauer, tre aldersgrupper og tre oprindelseskategorier.

Gruppernes ledighed på landsplan antages at være strukturel

Metoden bruger hver gruppes ledighed på landsplan som benchmark for, hvilken ledighed gruppen forventeligt ville have, uanset hvilken kommune personerne, kategoriseret efter grupperne, bor i. Da grupperne er inddelt efter overordnede og brede karakteristika ved arbejdsstyrken, antages det, at gruppernes ledighed på landsplan også er strukturel for de tilsvarende grupper på kommuneniveau, jf. boks 14.

Sammensætningseffekt måler, hvem der bor i kommunen

Sammensætningseffekten viser, hvor stor en del af en kommunes afvigelse der skyldes dens sammensætning af borgere. Vi beregner den ledighed, kommunen ville have, hvis hver gruppe havde samme ledighed som på landsplan, men kommunen beholdt sin egen gruppefordeling. Har en kommune fx en stor andel unge, ufaglærte mænd, trækker det kommunens forventede ledighed op, hvis gruppen også har en høj ledighed på landsplan. Sammensætningseffekten er forskellen mellem denne forventede ledighed på baggrund af kommunens arbejdsstyrke og ledigheden på landsplan, jf. boks 14.

Rateeffekten er ikke en ren stedseffekt

Rateeffekten er den del af afvigelsen, som sammensætningen ikke forklarer. Den opstår, når grupperne i en kommune har en anden ledighed, end man ville forvente ud fra gruppernes ledighed på landsplan. Er fx de unge i en kommune mindre ledige end unge i landet som helhed, bidrager det til en negativ rateeffekt. Rateeffekten afspejler først og fremmest forhold ved det lokale arbejdsmarked: både jobtilgængeligheden for kommunens borgere samt andre geografiske og strukturelle forhold, der påvirker ledigheden. Men den rummer også forskelle mellem borgere på tværs af kommuner, som de fire karakteristika (køn, alder, uddannelse og oprindelse) ikke fanger. Rateeffekten kan derfor ikke tolkes som en ren stedseffekt.

4.3.2 Personer med samme baggrund har forskellig ledighed afhængigt af lokalt arbejdsmarked

Rateeffekten forklarer afvigelser i storby, provins og opland

Figur 4.13 viser kommunegruppernes gennemsnitlige afvigelse fra landsledigheden i perioden 2008-2024, vægtet med kommunernes arbejdsstyrke. I figur 4.14 er afvigelsen delt i to:[79] et bidrag fra arbejdsstyrkens sammensætning og et bidrag fra rateeffekten, dvs. andre forhold, herunder geografiske. For de fleste kommunegrupper udgør rateeffekten den største del af afvigelsen. Tydeligst er det i storbykommunerne, hvor ledigheden ligger ca. 0,6 pct.-point over landsgennemsnittet Arbejdsstyrken ligner landet som helhed, så afvigelsen skyldes næsten udelukkende rateeffekten. Afvigelserne i ledighed blandt provinsby- og oplandskommunerne er også overvejende forklaret af rateeffekter, der trækker ledigheden ned i forhold til landsplan, jf. figur 4.14. I

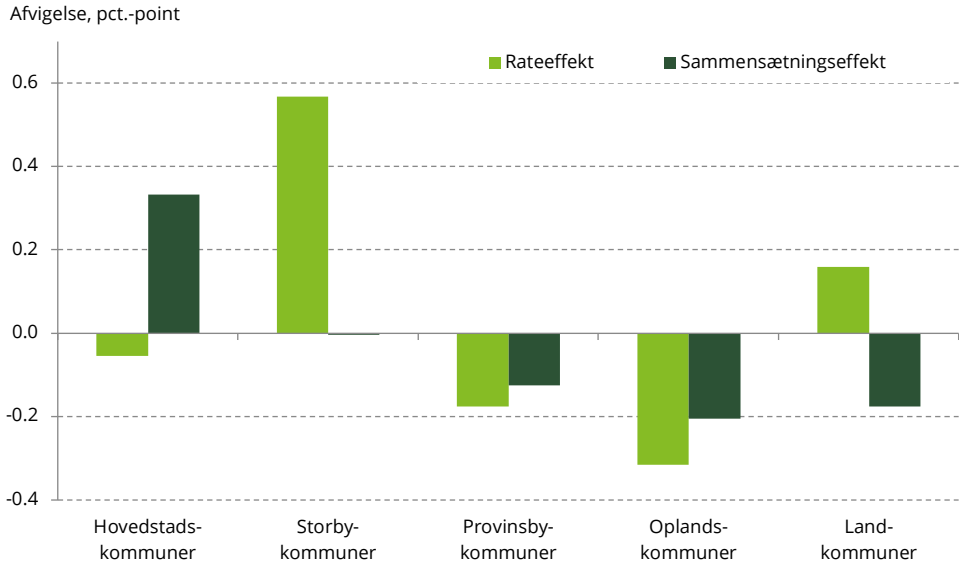
[79] Sammensætnings- og rateeffekten i figur 4.14 summerer til kommunegruppernes samlede afvigelse. Summen kan dog afvige en smule fra figur 4.13, fordi den bygger på puljede gennemsnitsledigheder over perioden, mens effekterne i figur 4.14 er beregnet år for år og derefter gennemsnittet. At pulje ledighederne og tage det vægtede årlige gennemsnit af effekterne giver ikke nøjagtigt det samme resultat.

hovedstads- og landkommunerne er det derimod sammensætningen af arbejdsstyrken, der udgør størstedelen af afvigelsen.

I hovedstad forklares højere ledighed af sammensætningen

I hovedstadskommunerne trækker sammensætningen og rateeffekten i hver sin retning. Den forventede ledighed på baggrund af arbejdsstyrkens sammensætning ligger ca. 0,3 pct.-point over landsgennemsnittet, mens rateeffekten trækker ledigheden i forhold til landsplan ned med ca. 0,05 pct.-point, jf. figur 4.14. Den svagt negative rateeffekt er i tråd med, at hovedstadskommunerne har en høj jobtilgængelighed, jf. DST (2018), og flest virksomheder placeret i kommunerne, jf. DST (2026).

Figur 4.14 Afvigelse fra landsgennemsnittet for ledighedsgrad opdelt på rate- og sammensætningseffekt efter kommunegruppe, 2008-2024

Anm.: Figuren dekomponerer hver kommunegruppes afvigelse i ledighed fra landsgennemsnittet i en sammensætningseffekt og en rateeffekt. Positive værdier angiver et bidrag til ledighed over landsgennemsnittet. Figuren viser kommunegruppernes sammensætnings- og rateeffekt som gennemsnit over perioden 2008 til 2024. Sammensætnings- og rateeffekterne er for hvert år vægtet med hver kommunes andel af arbejdsstyrken inden for hver kommunegruppe. Se boks 14 for yderligere detaljer.
Kilde: Egne beregninger baseret på registerdata fra Danmarks Statistik.

Landkommunerne: to modsatrettede effekter

Landkommunernes ledighed ligger samlet set tæt på landsgennemsnittet, men dækker over to modsatrettede effekter. Rateeffekten trækker ledigheden op med ca. 0,16 pct.-point, mens sammensætningen trækker den ned med ca. 0,17 pct.-point, jf. figur 4.14. Den positive rateeffekt kan blandt andet afspejle den lave jobtilgængelighed, der kendetegner landkommunerne, jf. DST (2018), mens sammensætningen af arbejdsstyrken trækker ledigheden under landsgennemsnittet.

I provins og opland trækker begge effekter ledigheden ned

I provinsby- og oplandskommunerne trækker både rate- og sammensætningseffekten ledigheden under landsgennemsnittet, og rateeffekten er den største af de to. Rateeffekten bidrager med ca. -0,2 pct.-point i provinsbykommunerne og ca. -0,3 pct.-point i oplandskommunerne, mens den forventede ledighed på baggrund af arbejdsstyrkens sammensætning ligger henholdsvis ca. 0,1 og 0,2 pct.-point under landsgennemsnittet, jf. figur 4.14. Den negative rateeffekt er i tråd med, at en stor del af arbejdsstyrken kan pendle til job i de nærliggende byer.

Rateeffekt udgør størstedelen af geografisk forskel i ledighed

På tværs af kommunegrupperne udgør rateeffekten gennemgående den største del af afvigelsen fra ledigheden på landsplan. Det samme billede tegner sig, når dekomponeringen opgøres særskilt for hver af landets kommuner i stedet for samlet for kommunegrupperne. Også her udgør rateeffekten den dominerende del af den geografiske variation i kommunernes afvigelser i

ledighed.[80] Det betyder, at selvom man kontrollerer for kommunernes sammensætning af arbejdsstyrken, herunder alder, køn, herkomst og uddannelsesniveau, er der fortsat geografiske forskelle i ledigheden på tværs af landet.

Rateeffekten afspejler mere end jobtilgængelighed

Jobtilgængeligheden er blot ét af de lokale forhold, som rateeffekten fanger. Har borgerne forskellig adgang til job alt efter bopælskommune, sætter det sig i rateeffekten. Høj jobtilgængelighed trækker isoleret set ledigheden under landsgennemsnittet og giver dermed en negativ rateeffekt, mens lav tilgængelighed trækker den over landsgennemsnittet og giver en positiv rateeffekt. Hvis jobtilgængeligheden var hele forklaringen, ville hovedstads- og storbykommunerne, der har høj tilgængelighed, have de laveste rateeffekter. Det er ikke tilfældet. Storbykommunerne har tværtimod den største positive rateeffekt, og de to bykommunegrupper ligger langt fra hinanden trods sammenlignelig tilgængelighed, jf. figur 4.14. Rateeffekten afspejler derfor også andre forhold end jobtilgængeligheden.

Øvrige forskelle mellem borgerne

Sammensætningseffektens størrelse afhænger af, hvilke baggrundsvariable dekomponeringen medtager. Udelades relevante karakteristika, kan sammensætningseffekten blive undervurderet, og en større andel af kommunernes afvigelse havner i rateeffekten. Variable, der samvarierer med køn, alder, herkomst og uddannelse, bliver dog i en vis grad tilskrevet sammensætningseffekten. Vi vurderer derfor ikke, at det er en afgørende udfordring, selvom resultaterne altid vil afhænge af valget af variable. Dekomponeringen viser, hvor stor en del af de strukturelle forskelle i ledighed der består, når der tages højde for en række grundlæggende baggrundsvariable. Dekomponeringen forklarer ikke, hvorfor der er forskelle.

Jobkoncentration forklarer ikke, hvor ledigheden er høj

Analysen viser, at forskellene i ledighed mellem kommunerne er strukturelle og vedvarende, og at de går i en anden retning, end man umiddelbart ville forvente. Hovedstads- og storbykommunerne har fra 2008 til 2024 haft en ledighed over landsgennemsnittet, selvom de har den højeste adgang til arbejdspladser. Provinsby- og oplandskommunerne ligger under landsgennemsnittet, mens landkommunerne, som har den laveste adgang til arbejdspladser, ligger tæt på landsgennemsnittet. Adgangen til arbejdspladser kan derfor ikke alene forklare, hvor ledigheden er høj, og hvor den er lav.

Hovedstadens høje ledighed afspejler, hvem der bor der

I hovedstadskommunerne skyldes den højere ledighed især, hvem der bor der. Arbejdsstyrkens sammensætning alene ville give en ledighed på ca. 0,3 pct.-point over landsgennemsnittet, mens de lokale forhold trækker svagt i modsat retning, jf. figur 4.14. Den højere ledighed afspejler altså en anden befolkning og ikke et dårligere fungerende arbejdsmarked. I storbykommunerne ligner sammensætningen den for landet. Her skyldes den højere ledighed, at de samme grupper har en højere ledighed end på landsplan, hvilket er overraskende set i lyset af den høje adgang til arbejdspladser.

Lav ledighed uden for byerne modsiger stilstand

Resultaterne står i kontrast til den udbredte fortælling om, at den økonomiske udvikling er gået i stå uden for hovedstaden. Hvis fortællingen også gjaldt ledigheden, ville den være vedvarende høj langt fra de store byer. Det viser analysen ikke. Ledigheden er dog kun ét mål og siger fx intet om lønniveau, indkomstudvikling eller jobbenes kvalitet. Et jobtab kan have større konsekvenser uden for byerne, hvor et mindre lokalt arbejdsmarked kan betyde længere tid uden job og et større løntab, jf. Kraka-Deloitte (2021). Uden for byerne kan risikoen for ledighed altså være lav, mens konsekvenserne er større, når det sker.

[80] I gennemsnit over perioden 2008-2024 forklarer rateeffekten 75 pct. af spredningen i kommunernes afvigelse fra ledigheden på landsplan, mens sammensætningen forklarer 25 pct. Kommunegrupperne er gennemsnit, og inden for hver type kan de enkelte kommuners rate- og sammensætningseffekter afvige i hver sin retning. Vi har derfor beregnet, hvor stor en del af den samlede spredning i kommunernes afvigelse hver effekt forklarer, jf. Boks 14. De kommuner, der afviger mest, gør det især, fordi grupperne har en anden ledighed i kommunen end på landsplan, og kun i mindre grad, fordi kommunen har en anden sammensætning af borgere. Rateeffekten forklarer den største del af spredningen i alle år. Se baggrundsnotat, Kraka-Deloitte (2026), og Boks 14 for information om beregning.

Boks 14 Data og metode

Vi benytter den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik (RAS), jf. DST (2026a), til at opgøre, om en borger er beskæftiget eller ledig i perioden 2008 til 2024. RAS er en årlig, individbaseret opgørelse af befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet ultimo november, hvor hver person fordeles i en af tre socioøkonomiske hovedgrupper: beskæftigede, ledige eller personer uden for arbejdsstyrken.

Vi afgrænser populationen til personer, der er bosat i Danmark på opgørelsestidspunktet, som enten er beskæftigede eller ledige, og som kan kobles til en bopælskommune. Christiansø er udeladt af datasættet på grund af for få observationer. Arbejdsstyrken defineres som summen af beskæftigede og ledige, og ledigheden opgøres som antallet af ledige i forhold til arbejdsstyrken. Da analysen vedrører forskelle i ledighed på tværs af kommuner, opgøres både ledighed og arbejdsstyrke i borgerens bopælskommune.

For hver person indhenter vi desuden oplysninger om fire karakteristika: køn, uddannelse, alder og oprindelsesland, som arbejdsstyrken inddeles i grupper efter. Køn opdeles i mænd og kvinder, og uddannelse i fire niveauer: ufaglært, erhvervsfaglig og kort uddannelse, mellemlang uddannelse og lang uddannelse. Alder opdeles i tre intervaller inspireret af DØRS (2023): 15-29 år, 30-59 år og 60-67 år. Oprindelse opdeles i tre grupper: dansk oprindelse, vestlige og ikke-vestlige indvandrere, baseret på oprindelsesland og DST's IE-type-definition, jf. DST (2026b). De fire karakteristika giver tilsammen 72 grupper.

Formålet med dekomponeringen er at finde ud af, hvor stor en del af kommunens afvigelse i ledighed der skyldes, at kommunen har en anden sammensætning af arbejdsstyrken end landet, og hvor stor en del der skyldes, at kommunens grupper hver især har en anden ledighed end på landsplan. Vi anvender en standardisering af rater i traditionen efter Kitagawa (1955) og Das Gupta (1993). Beregningen gennemføres separat for hvert år i perioden 2008 til 2024.

Arbejdsstyrken inddeles i 72 grupper. En gruppe *g* er en bestemt kombination af køn, alder, uddannelse og oprindelsesland, fx kvinder på 30-59 år med kort uddannelse og dansk oprindelse. For hver gruppe beregner vi ledigheden på landsplan, og for hver kommune beregner vi, hvor stor en andel af kommunens arbejdsstyrke der tilhører hver gruppe.

Kernen i metoden er et modspørgsmål: Hvad ville kommunens ledighed være, hvis hver gruppe havde sin ledighed på landsplan, men kommunen beholdt sin egen sammensætning af grupper? Denne forventede ledighed på kommuneniveau, $\hat{U}_k$, beregnes som et vægtet gennemsnit af gruppernes ledighed på landsplan, vægtet med kommunens egen sammensætning:

$$\hat{U}_k = \sum_g s_{k,g} \cdot \bar{u}_g$$

Her er $s_{k,g}$ kommune *k*'s andel af arbejdsstyrken i gruppe *g*, og $\bar{u}_g$ er landsgennemsnittet af gruppe *g*'s ledighed. Summen løber over alle 72 grupper. Vi vægter hver gruppe med dens andel af kommunens arbejdsstyrke, fordi en kommunes samlede ledighed både afhænger af, hvor høj ledigheden er i hver gruppe, og af hvor mange borgere der er i grupperne. Uden vægtning ville en lille gruppe med høj ledighed tælle lige så meget som en stor gruppe med lav ledighed.

Den kommunale ledigheds afvigelse fra landsgennemsnittet, $U_k - \bar{U}$, deles i to dele:

- Sammensætningseffekten er den del, der skyldes, at kommunen har en anden sammensætning af arbejdsstyrken, altså en anden fordeling af grupperne end på landsplan. Den opgøres som den forventede ledighed, der opstår som konsekvens af anden sammensætning af arbejdsstyrken end på landsplan, minus landsgennemsnittet: $\hat{U}_k - \bar{U}$.
- Rateeffekten er den del, der skyldes, at kommunens grupper har en anden ledighed end på landsplan, som ikke kan forklares af, at kommunerne har en anden sammensætning af arbejdsstyrken. Den opgøres som kommunens faktiske ledighed minus den forventede: $U_k - \hat{U}_k$.

Valg af grupper

Jo flere karakteristika arbejdsstyrken opdeles efter, jo mere af afvigelsen kan i princippet henføres til sammensætningen. Antallet af grupper er dog begrænset. Med for mange grupper bliver enkelte grupper så små på landsplan, at deres ledighed bliver et usikkert benchmark, og sammensætningseffekten risikerer mekanisk at opsuge forhold, der reelt knytter sig til stedet. Vi anvender derfor 72 grupper: køn (2), uddannelse (4), alder (3) og oprindelse (3) for at fremme detaljering og sikre repræsentative landsledigheder for grupperne.

Gruppernes landsrate antages at være strukturel

At gruppernes ledighed på landsplan kan bruges som benchmark for den forventede ledighed i kommunerne, hviler på to forhold:

- For det første er grupperne store nok på landsplan til, at deres ledighed kan beregnes på et statistisk sikkert grundlag, og de opfører sig, som man ville forvente. Gruppernes ledighed følger de historiske tendenser fra 2008 til 2024 og bevæger sig med høj- og lavkonjunkturer, og de grupper, der traditionelt har haft højere ledighed end andre, fx indvandrere fra ikke-vestlige lande, ældre og dimittender med lang videregående uddannelse, ses også i dataene. Det taler for, at gruppernes landsrate er korrekt beregnet og retvisende i forhold til deres forventede ledighed.

- For det andet er ingen enkelt kommune så overrepræsenteret i en gruppe, at kommunens egen ledighed reelt bestemmer gruppens landsrate. Gruppernes ledighed på landsplan er dermed ikke bestemt af forholdene i enkelte områder.

På baggrund af de to forhold antager vi, at gruppernes ledighed på landsplan udtrykker en strukturel ledighed for grupperne og kan bruges til at beregne den ledighed, kommunerne ville have haft ud fra deres sammensætning.

Antagelsen om en strukturel landsrate
Vi antager, at hver gruppes gennemsnitlige ledighed på landsplan afspejler en strukturel rate, der er fælles på tværs af kommuner, og som derfor kan bruges som benchmark. I princippet kunne en gruppe være så geografisk koncentreret, at dens landsrate reelt bestemmes af enkelte områder, men robusthedstjekket viser ikke tegn på dette. Grupperne følger den samme udvikling i ledigheden over tid og opfører sig dermed systematisk.

Fortolkning af rateeffekten
Rateeffekten er et residual af de fire karakteristika. Alt, hvad vi ikke inddeler efter, fx helbred, erhvervserfaring eller differentieret konjunkturfølsomhed, havner i rateeffekten og ser ud som geografi. Rateeffekten skal derfor læses som en øvre grænse for den rene stedseffekt, ikke som et præcist mål.

Metode renser for ledighed, der skabes af høj- og lavkonjunktur
Da landsniveauet fratrækkes for hvert år, renses beregningen samtidig for fælles konjunkturudsving. Recessioner og højkonjunkturer, der øger eller mindsker ledigheden i alle kommuner på én gang, forsvinder, når hver kommune holdes op mod landsgennemsnittet i samme år. Dekomponeringen fanger derfor den geografiske forskel mellem kommunerne, ikke det generelle konjunkturbestemte niveau. Forskelle i, hvor følsomt de enkelte kommuner reagerer på konjunkturen, fjernes dog ikke og indgår i rateeffekten.

Hvor meget forklarer hver effekt på tværs af kommuner?
En effekt forklarer en stor del af de geografiske forskelle, hvis den systematisk er stor i netop de kommuner, der også har en stor afvigelse fra landsgennemsnittet. Vi måler det årligt ved hjælp af variansen af kommunernes afvigelser, som er et mål for, hvor meget kommunerne spreder sig omkring landsgennemsnittet. Fordi hver kommunes afvigelse pr. konstruktion er summen af en sammensætningseffekt og en rateeffekt, kan variansen af afvigelsen deles op i to dele med et bidrag fra hver effekt:

$$Var(afvigelse) = Cov(afvigelse, sammensætningseffekt) + Cov(afvigelse, rateeffekt)$$

Bidraget fra en effekt afhænger af, hvor meget den samvarierer med den samlede afvigelse. Jo mere en effekt følger afvigelsen på tværs af kommuner, jo større en del af spredningen forklarer den. Alle størrelser vægtes med kommunernes arbejdsstyrke i det pågældende år, så store kommuner vejer tungere end små. De to bidrag summerer til 100 pct. Vi finder, at rateeffekten forklarer 75 pct. af kommunernes afvigelser. Det betyder, at 75 pct. af spredningen i afvigelserne forklares af kovariansen mellem afvigelser og rateeffekter. Det betyder, at de kommuner, der afviger mest fra landsgennemsnittet, kun i mindre grad gør det, fordi deres borgere i højere grad er tilbøjelige til at være ledige.

Andelen beregnes separat for hvert år i perioden 2008-2024. Hovedresultatet er middelværdien af de årlige andele, beregnet som et simpelt gennemsnit, hvor hvert år vægter lige meget. Se analysens baggrundsnotat, jf. Kraka-Deloitte (2026).

5. Litteratur

Kapitel 2

Analyse 2.1

Danmarks Statistik (2018). *Kommunegrupper, v1:2018-*. https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/nomenklaturer/kommunegrupper

Kraka-Deloitte (2018). *Sammenhængskraften i Danmark*. Small Great Nation, rapport 2. August 2018. https://sgnation.dk/rapporter/sammenhaengskraften-i-Danmark

Kraka-Deloitte (2019). *Mission possible? Velfærdsstaten mod 2040*. Small Great Nation, rapport 4. September 2019. https://sgnation.dk/rapporter/rapport4

Analyse 2.2

Funke, M., Schularick, M., & Trebesch, C. (2023). *Populist Leaders and the Economy*. American Economic Review, 113(12), 3249–3288. https://doi.org/10.1257/aer.20202045

Guriev, S., & Papaioannou, E. (2022). *The Political Economy of Populism*. Journal of Economic Literature, 60(3), 753–832.

Harmon, N. A. (2018). *Immigration, Ethnic Diversity, and Political Outcomes: Evidence from Denmark*. Scandinavian Journal of Economics, 120(4), 1043–1074.

Klarskov, Emilie Damm og Troels Lund Jensen (2023): *Hver ottende elev afsluttede 9. klasse uden at bestå dansk og matematik i 2023*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd. https://www.ae.dk/analyse/2023-09-hver-ottende-elev-afsluttede-9-klasse-uden-at-bestaa-dansk-og-matematik-i-2023

Kraka-Deloitte (2025). *Beredt og på egne ben: Danmark og Europa ruster op*, Small Great Nation, 18. rapport, november 2025. sgnation.dk/rapporter/beredt-og-pa-egne-ben-danmark-og-europa-ruster-op

Mudde, C. (2004). *The populist zeitgeist*. Government and Opposition, 39(4), 541–563. https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.

Rooduijn, Matthijs, Andrea L.P. Pirro, Daphne Halikiopoulou, Caterina Froio, Stijn van Kessel, Sarah L. de Lange, Cas Mudde, and Paul Taggart (2023). *The PopuList 4.0: An Overview of Populist, Far-left and Far-right Parties in Europe*. www.popu-list.org. DOI10.17605/OSF.IO/2EWKQ.

Børne- og Undervisningsministeriet (2026): *11,6 procent består ikke folkeskolens afgangsprøve i dansk og matematik* – samt tilhørende statistikark. https://uvm.dk/aktuelt/nyheder/2026/september/260914-11-6-procent-bestaar-ikke-folkeskolens-afgangsproeve-i-dansk-og-matematik/

Analyse 2.3

Andreasen, M.N., J. Søgaard, J. Kjellberg og M.B. Jensen (2009): *Privat/offentligt samspil i sundhedsvæsenet*. DSI-rapport 2009.01. København: Dansk Sundhedsinstitut. www.vive.dk/da/udgivelser/privatoffentligt-samspil-i-sundhedsvaesenet-rv70ydxn/ (tilgået august 2026).

BM (2023). *Fakta. Medicintilskuddet*. Beskæftigelsesministeriet. Tilgængelig på: https://bm.dk/media/gkpi1ynn/fakta-medicintilskud.pdf (tilgået september 2026).

Borger.dk (2026a). *Tilskud til medicin*. Borger.dk. Tilgængelig på: https://www.borger.dk/sundhed-og-sygdom/medicin-og-vaccinationer/medicin/Tilskud-til-medicin (tilgået september 2026).

Borger.dk (2026b). *Psykologer og psykiatere*. Borger.dk. Tilgængelig på: https://www.borger.dk/sundhed-og-sygdom/psykolog-og-psykiatri/Psykologer-og-psykiatere (tilgået september 2026).

Danmarks Statistik (2026a): *Statistikdokumentation: Udgifter til sundhed (SHA)*. https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/udgifter-til-sundhed--sha-
Danmarks Statistik (2026b): *SHA1: Udgifter til sundhed efter funktion, aktør, finansieringskilde og prisenhed*. Statistikbanken. www.statistikbanken.dk (tilgået august 2026).

Danmarks Statistik (2026c): *PRIS111: Forbrugerprisindeks (2025=100) efter hovedtal og tid*. Statistikbanken. www.statistikbanken.dk (tilgået august 2026).

Danske Regioner (2026): *Praksissektoren*. https://www.regioner.dk/sundhed/praksissektoren/ (tilgået september 2026).

F&P (2026a). *Sundhedsforsikringer*. Forsikring & Pension. Udgivet 21. august 2026. Tilgængelig på: https://fogp.dk/politik/sundhed-og-forebyggelse/sundhedsforsikringer/ (tilgået september 2026).

F&P (2026b). *Sundhedsforsikringer for 2003 til 2025*. Forsikring & Pension. Udgivet 21. august 2026. Tilgængelig på: https://fogp.dk/tal-og-analyser/?sortBy=DateDescending (tilgået september 2026).

F&P (2026c). *Hvem har en skattepligtig sundhedsforsikring og sundhedsordning?* Forsikring & Pension. Udgivet 18. august 2026. Tilgængelig på: https://fogp.dk/tal-og-analyser/hvem-har-en-skattepligtig-sundhedsforsikring-og-ordning/ (tilgået september 2026).

F&P (2023): *Sundhedsforsikringerne finansierer hovedsageligt, hvor der er egenbetaling på sundhedsområdet*. Tilgængelig på: https://fogp.dk/tal-og-analyser/sundhedsforsikringerne-finansierer-hovedsageligt-hvor-der-er-egenbetaling-paa-sundhedsomraadet/ (tilgået august 2026).

Lægeforeningen (2026): *Status i Psykiatrien*. https://laeger.dk/media/mn2fyrnb/status-i-psykiatrien-2026-medlemsundersoegelse.pdf (tilgået september 2026).

Møller Pedersen, K. (2007). *Private syge- og sundhedsforsikringer: Løsning eller problem?*. Social Politik, 6(3), 13-20.

RLTN og FAS (2022). *Overenskomst om speciallægehjælp. 3. udgave*. Regionernes Lønnings- og Takstnævn og Foreningen af Speciallæger. Tilgængelig på: https://laeger.dk/media/umlb2ioa/fas-overenskomst-2022-e003243-0005-web-3-udgave.pdf (tilgået oktober 2026).

Sygeforsikringen "danmark" (2026). *4 milliarder kroner i tilskud fra "danmark" i 2025*. Udgivet marts 2026. Tilgængelig på: https://www.sygeforsikring.dk/regnskabsmeddelelse-2025 (tilgået september 2026).

Sundhed.dk (2025): *Maksimale ventetider ved kræft- og visse hjertesygdomme*. Udgivet november 2025. Tilgængelig på: https://www.sundhed.dk/borger/patientrettigheder/sygehusvalg-ventetider/maksimale-ventetider/ (tilgået september 2026).

Sundhedsloven (2025). *Bekendtgørelse af sundhedsloven. LBK nr. 275 af 12. marts 2025*. Indenrigs- og Sundhedsministeriet. Tilgængelig på: https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2025/275 (tilgået september 2026).

Sundhedsstyrelsen (2025): *Ret til hurtig udredning og behandling*. Udgivet februar 2025. https://www.sst.dk/vidensbase/henvisning-til-hospitalet-og-patientrettigheder/patientrettigheder-og-henvisning/ret-til-hurtig-udredning-og-behandling (tilgået september 2026).

Kapitel 3

Analyse 3.1

Bailey, M.J., Sun, S. og Timpe, B. (2021). *Prep School for Poor Kids: The Long-Run Impacts of Head Start on Human Capital and Economic Self-Sufficiency*. American Economic Review, 111(12), s. 3963-4001.

Bæk, T.A. og Kjærgaard, M. (2017). *Socioøkonomiske ressourcefordelingsmodeller på daginstitutionsområdet: Et overblik over kommunernes praksis*. Vive. https://pure.vive.dk/ws/files/2038051/11174_paedagogisk-praksis-og-socioøekonomisk-ressourcefordeling.pdf

Børne- og Undervisningsministeriet (2019). *Evaluering af initiativ om udsatte børns faglighed*. https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2019/sep/190911-evaluering-af-initiativ-om-udsatte-boerns-faglighed

Børne- og Undervisningsministeriet (2024). *Aftale om folkeskolens kvalitetsprogram – frihed og fordybelse*. https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2024/mar/240319-ny-aftale-om-folkeskolen

Børne- og Undervisningsministeriet (2025). *Vejledning om pulje til mere pædagogisk personale i daginstitutioner med mange børn i udsatte positioner, 2026-2028*. https://uvm.dk/media/5m4n3mwm/250704-vejledning-om-pulje-til-mere-paedagogisk-personale-2026-2028.pdf

Børne- og Undervisningsministeriet (2026). *Finanslovsforslag for 2027: Regeringen er klar med 900 millioner kroner, der skal løfte folkeskolen. 9. oktober 2026*. https://uvm.dk/aktuelt/nyheder/2026/oktober/260910-finanslovsforslag-for-2027-regeringen-er-klar-med-900-millioner-kroner-der-skal-loefte-folkeskolen/

Caspersen, S. og Weber, M. (2022). *Stigende opdeling mellem rig og fattig på tværs af nabolag og skoler*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 15. juni 2022. https://www.ae.dk/tema/2022-06-stigende-opdeling-mellem-rig-og-fattig-paa-tvaers-af-nabolag-og-skoler

Chetty, R., Hendren, N. og Katz, L.F. (2016). *The Effects of Exposure to Better Neighborhoods on Children: New Evidence from the Moving to Opportunity Experiment*. American Economic Review, 106(4), s. 855-902.

Chetty, R. m.fl. (2022). *Social capital I: measurement and associations with economic mobility*. Nature, 608(7921), s. 108-121.

Cholli, N.A., Durlauf, S.N., Landersø, R. og Navarro, S. (2024). *Understanding the Heterogeneity of Intergenerational Mobility across Neighborhoods*. NBER Working Paper nr. 33035, National Bureau of Economic Research.

Cottineau-Mugadza, C. (2025). *Economic inequality and economic segregation: a systematic review of causal pathways*. Social Forces, soaf195.

Danmarks Statistik (2017a). *Beregnet lejeværdi af egen bolig*. https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/personindkomst/lejev-egen-bolig

Danmarks Statistik (2017b). *Disponibel indkomst*. www.dst.dk/ext/1872554511/0/velfaerd/Disponibel-indkomst--pdf

Danmarks Statistik (2017c). *Ækvivaleret disponibel indkomst*. http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/personindkomst/aekvivadisp-13

Damm, A.P., Hassani, A., Tranæs, T. og Schultz-Nielsen, M.L. (2022). *Bosætning i Danmark - i et 35-årigt perspektiv*. Syddansk Universitetsforlag og ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Gutiérrez, G., Jerrim, J. og Torres, R. (2020). *School Segregation Across the World: Has Any Progress Been Made in Reducing the Separation of the Rich from the Poor?* The Journal of Economic Inequality, 18(2), s. 157-179.

Gensowski, M., Landersø, R., Dale, P., Højen, A., Justice, L. og Bleses, D. (2024). *Public and Parental Investments, and Children's Skill Formation*. Journal of Human Resources. Udgivet online 7. november 2024. DOI: 10.3368/jhr.0422-12259R2.

Harding, D. og Munk, M. (2016). *Why is Intergenerational Income Mobility Decreasing in a Country with High Social Equality?* Præsenteret på Annual Meeting of the American Sociological Association, Seattle, 20.-23. august 2016.

Heinesen, E. (2002). *Effekter af boligmæssig segregering*. Amid Working Paper Series 15, s. 1-20.

Hoxby, C. (2000). *Peer effects in the classroom: Learning from gender and race variation*. NBER Working Paper 7867.

Jakobsen, K. (2016). *Den sociale mobilitet målt på indkomst er gået tilbage over de seneste godt ti år*. http://www.kraka.org/sites/default/files/public/notat_indkomstmobilitet_over_tid_v2.pdf

Jenkins, S.P., Micklewright, J. og Schnepf, S.V. (2008). *Social Segregation in Secondary Schools: How Does England Compare with Other Countries?* Oxford Review of Education, 34(1), s. 21-37.

Jensen, P. og Rasmussen, A. (2011). *The effect of immigrant concentration in schools on native and immigrant children's reading and math skills.* Economics of Education Review, 30(6), s. 1503-1515.

Juul, J. og Damm, E. (2016). *Den sociale arv er blevet stærkere i Danmark*. https://www.ae.dk/analyser/den-sociale-arv-er-blevet-staerkere-i-danmark

Jørgensen, K.B., Andersen, M.B. og Bonde, K. (2018). *Hvad betyder klassekammeraterne for det enkelte barns fremtid*? Kraka. https://kraka.dk/wp-content/uploads/baggrundsnotat_klassekammerateffekter_0.pdf

Karsten, S., Felix, C., Ledoux, G., Meijnen, W., Roeleveld, J. og Van Schooten, E. (2006). *Choosing Segregation or Integration? The Extent and Effects of Ethnic Segregation in Dutch Cities*. Education and Urban Society, 38(2), s. 228-247.

Lavy, V., Paserman, M. og Schlosser, A. (2012a). *Inside the black box of ability peer effects: Evidence from variation in the proportion of low achievers in the classroom*. Economic Journal, 122(559), s. 208-237.

Lavy, V., Silva, O. og Weinhardt, F. (2012b). *The good, the bad, and the average: evidence on ability peer effects in schools*. Journal of Labor Economics, 30(2), s. 367-414.

Massey, D.S. og Denton, N.A. (1988). *The Dimensions of Residential Segregation*. Social Forces, 67(2), s. 281-315.

Massey, D. (1990). *American Apartheid: Segregation and the Making of the Underclass*. American Journal of Sociology, 96(2), s. 329-357.

Pihl, M. og Jensen, T. (2014). *Færre bryder den sociale arv i Danmark*. https://www.ae.dk/analyser/faerre-bryder-den-sociale-arv-i-danmark

Rangvid, B. (2006). *Living and learning separately? Ethnic segregation of school children in Copenhagen*. AKF Working Papers.

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed (2006). *Danskerne bor stadig socialt blandet*. https://www.rockwoolfonden.dk/app/uploads/2016/02/Nyhedsbrev-juni-2006.pdf

ROCKWOOL Fonden (2024). *Pædagogers sprogindsats i børnehaven gav bedre resultater i skolen – også i matematik og trivsel*. Vidensoverblik, november 2024. https://rockwoolfonden.dk/udgivelser/paedagogers-sprogindsats-i-boernehaven-gav-bedre-resultater-i-skolen-ogsaa-i-matematik-og-trivsel/

Rosholm, M., Tonnesen, P.B., Rasmussen, K., Overgaard, S., Færch, J.V., Malm, S.G. og Harder, J. (2025). *A tailored small group instruction intervention in mathematics benefits low achievers*. npj Science of Learning, 10(1), artikel 18.

Vasiljeva, K., Naur, S. og Kornbek, R. (2017). *Familie- og opvækstmiljø har stigende betydning for indkomsten*. https://kraka.dk/familie-og-opvaekstmiljoe-har-stigende-betydning-for-indkomsten/

Vasiljeva, K., Wandsøe-Isaksen, R. og Hørlück, S. (2018). *Befolkningen deler sig op, og det har konsekvenser for fremtiden*. Kraka-Deloitte, Small Great Nation, 8. juni 2018. https://sgnation.dk/rapporter/befolkningen-deler-sig-op

Kraka-Deloitte (2026). *Befolkningen deler sig fortsat op*. Baggrundsnotat. Small Great Nation.

Analyse 3.2

Mau Pedersen, N. J. (2025). *Kommunal udligning: Principper og dilemmaer*. VIVE, Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Sundhedsdatastyrelsen (2026). *Nøgletal for almen praksis 2014-2026 – dokumentation*. https://sundhedsdatabank.dk/sundhedsvaesenets-rammer/laeger-og-tilmeldte-patienter-i-almen-praksis-menu/laeger-og-tilmeldte-patienter-i-almen-praksis. Tilgået 23/09/2026.

Analyse 3.3

Andersen, O., Laursen, L. & Petersen, J. K. (2009). *Dødelighed og erhverv 1996-2005, med et tilbageblik til 1970*. Danmarks Statistik. https://www.dst.dk/pubomtale/14686

Danmarks Statistik (2026a). *Beregning af middellevetid*. https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=36380110073, besøgt 21. september 2026.

Danmarks Statistik (2026b). *Uddannelsesstatistikkens manual*. 27. april 2026. https://snyf.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=uddannelse&fo=uddannelsesmanual--pdf&ext={2}

Danmarks Statistik (2026c). *Land og by*. https://www.dst.dk/da/Statistik/temaer/land-og-by, besøgt 14. oktober 2026.

Kraka-Deloitte (2026). Small-Great Nation. *Geografisk ulighed i restlevetid*. SGN-baggrundsnotat. November 2026.

Analyse 3.4

AE (2025). *Den sociale arv brydes i højere og højere grad med uddannelse*. Juni 2025. https://www.ae.dk/node/3763/pdf-export

AE (2026). *Hver niende elev går ud af folkeskolen uden at bestå både dansk og matematik – og blandt de fattigste er det langt flere*. Maj 2026. https://www.ae.dk/node/3932/pdf-export

Bratberg, E., Davis, J., Mazumder, B., Nybom, M., Schnitzlein, D. D. og Vaage, K. (2017). *A Comparison of Intergenerational Mobility Curves in Germany, Norway, Sweden, and the US*. The Scandinavian Journal of Economics 119(1). s. 72-101.

Bütikofer, A., Dalla-Zuanna, A. og Salvanes, K. G. (2025). *Breaking the Links: Natural Resource Booms and Intergenerational Mobility*. The Review of Economics and Statistics 107(2). s. 306-323.

Chetty, R. og Hendren, N. (2018). *The Impacts of Neighborhoods on Intergenerational Mobility I: Childhood Exposure Effects*. The Quarterly Journal of Economics 133(3). s. 1107-1162.

Chetty, R., Hendren, N., Kline, P. og Saez, E. (2014). *Where is the Land of Opportunity? The Geography of Intergenerational Mobility in the United States*. The Quarterly Journal of Economics 129(4). s. 1553-1623.

De Økonomiske Råd (2015). *Yderområder i Danmark*. Kapitel IV i Dansk Økonomi, forår 2015. København. s. 292-299.

Eriksen, J. og Munk, M. D. (2020). *The geography of intergenerational mobility – Danish evidence*. Economics Letters 189. 109024.

Fleurbaey, M. (2008). *Fairness, Responsibility, and Welfare.* Oxford.

Grawe, N. D. og Mulligan, C. B. (2002). *Economic Interpretations of Intergenerational Correlations*. Journal of Economic Perspectives 16(3). s. 45-58.

Heidrich, S. (2017). *Intergenerational mobility in Sweden: a regional perspective*. Journal of Population Economics 30(4). s. 1241-1280.

Houmark, M.A., Ronda, V., og Rosholm, M. (2024). *The Nurture of Nature and the Nature of Nurture: How Genes and Investments Interact in the Formation of Skills.* American Economic Review 114 (2): 385–425**.** DOI: 10.1257/aer.20220456.

Kraka-Deloitte (2024). *Fjern barriererne og slip Danmarks talentreserve fri*. Small Great Nation, 13. rapport, januar 2024. sgnation.dk/rapporter/fjern_barriererne

Kraka-Deloitte. (2026). Small-Great Nation. *Samme muligheder i hele landet? Social arv og det geografiske udgangspunkt*. SGN-baggrundsnotat. November, 2026.

Roemer, J. E. (1998). *Equality of Opportunity.* Cambridge, MA.

Silventoinen K, Jelenkovic A, Sund R, Latvala A, Honda C, Inui F, Tomizawa R, Watanabe M, Sakai N, Rebato E, Busjahn A, Tyler J, Hopper JL, Ordoñana JR, Sánchez-Romera JF, Colodro-Conde L, Calais-Ferreira L, Oliveira VC, Ferreira PH, Medda E, Nisticò L, Toccaceli V, Derom CA, Vlietinck RF, Loos RJF, Siribaddana SH, Hotopf M, Sumathipala A, Rijsdijk F, Duncan GE, Buchwald D, Tynelius P, Rasmussen F, Tan Q, Zhang D, Pang Z, Magnusson PKE, Pedersen NL, Dahl Aslan AK, Hwang AE, Mack TM, Krueger RF, McGue M, Pahlen S, Brandt I, Nilsen TS, Harris JR, Martin NG, Medland SE,

Montgomery GW, Willemsen G, Bartels M, van Beijsterveldt CEM, Franz CE, Kremen WS, Lyons MJ, Silberg JL, Maes HH, Kandler C, Nelson TL, Whitfield KE, Corley RP, Huibregtse BM, Gatz M, Butler DA, Tarnoki AD, Tarnoki DL, Park HA, Lee J, Lee SJ, Sung J, Yokoyama Y, Sørensen TIA, Boomsma DI, Kaprio J. (2020). *Genetic and environmental variation in educational attainment: an individual-based analysis of 28 twin cohorts*. Sci Rep. 2020 Jul 29;10(1):12681. doi: 10.1038/s41598-020-69526-6.

Kapitel 4

Analyse 4.1

AE (2024). *Indkomsterne er vokset mest i kommuner, der i forvejen havde høje indkomster*. Maj, 2024. https://www.ae.dk/node/3533/pdf-export

AE (2026). *De fleste steder vokser indkomsten stille og roligt – i København stikker den af*. Maj, 2026. https://www.ae.dk/analyse/2026-05-de-fleste-steder-vokser-indkomsten-stille-og-roligt-i-koeben-havn-stikker-den-af

DST (2018). Danmarks Statistik: *Inddeling af Danmarks kommuner. Metode bag inddelingen*. Notat. 7. December 2018. https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=8936914876650&fo=0&ext=kval-del

DST (2026). *AEKVIVADISP_13*. august, 2026a. https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/personindkomst/aekvivadisp-13

DST (2017). *Disponible indkomst*. 2017. https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=1872554511&fo=0&ext=velfaerd

Kraka-Deloitte (2026a). *Håb er ikke en strategi – dansk erhvervsliv er!*. Small Great Nation, 18. rapport. Marts 2026. https://kraka.dk/wp-content/uploads/SGN-18_FINAL_low.pdf

Kraka-Deloitte (2026b). *Indkomstfremgangen har været ulige fordelt i landet*. Small Great Nation, 19. rapport. November 2026.

Analyse 4.2

Abowd, John M.; Kramarz, Francis; Margolis, David N. (1999). *High Wage Workers and High Wage Firms*. Econometrica, 67(2), s. 251–333. https://doi.org/10.1111/1468-0262.00020

Bacolod, Marigee; Blum, Bernardo S.; Strange, William C. (2009). *Skills in the city*. Journal of Urban Economics, 65(2), s. 136–153.

Bonhomme, Stéphane; Holzheu, Kerstin; Lamadon, Thibaut; Manresa, Elena; Mogstad, Magne; Setzler, Bradley (2023). *How Much Should We Trust Estimates of Firm Effects and Worker Sorting?*. Journal of Labor Economics, 41(2). https://doi.org/10.1086/720009

Bødker, Jonas; Maibom, Jonas; Vejlin, Rune (2024). *Decomposing the exporter wage gap: Selection or differential returns?*. Labour Economics, 91, 102633. https://doi.org/10.1016/j.labeco.2024.102633

Card, David; Cardoso, Ana Rute; Heining, Joerg; Kline, Patrick. (2018). *Firms and Labor Market Inequality: Evidence and Some Theory*. Journal of Labor Economics. Volume 36, Number S1. DOI: https://doi.org/10.1086/694153

Carlsen, Fredrik; Rattsø, Jørn; Stokke, Hildegunn E. (2016). *Education, experience, and urban wage premium*. Regional Science and Urban Economics, 60, s. 39–49. https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2016.06.006

DØRS (2023). *Kapitel III. Velstand og Velfærd*. Dansk Økonomi, forår 2023. https://dors.dk/files/media/F23_Kap_III.pdf

Kline, Patrick (2024). *Chapter 2 – Firm wage effects*. Handbook of Labor Economics, 5. https://doi.org/10.1016/bs.heslab.2024.11.005

Kline, Patrick; Saggio, Raffaele; Sølvsten, Mikkel (2020). *Leave-Out Estimation of Variance Components*. Econometrica, 88. https://doi.org/10.3982/ECTA16410

Kraka-Deloitte. (2026). Small-Great Nation. *Hvorfor er lønnen højere i hovedstaden?*. SGN-baggrundsnotat. November 2026.

Leknes, Stefan; Rattsø, Jørn; Stokke, Hildegunn E. (2022). *Assortative labor matching, city size, and the education level of workers*. Regional Science and Urban Economics, 96, 103806. https://doi.org/10.1016/j.regsciurbeco.2022.103806

Moretti, Enrico; Yi, Moises (2024). *Size Matters: Matching Externalities and the Advantages of Large Labor Markets*. NBER Working Paper 32250. https://doi.org/10.3386/w32250

Song, Jae; Price, David J.; Guvenen, Fatih; Bloom, Nicholas; von Wachter, Till (2019). *Firming Up Inequality*. The Quarterly Journal of Economics, 134. https://doi.org/10.1093/qje/qjy025

Analyse 4.3

Bilal, Adrien. (2023). *The Geography of Unemployment*. The Quarterly Journal of Economics, 138(3), 1507-1576.

Browning, M. & Heinesen, E. (2012). *Effect of job loss due to plant closure on mortality and hospitalization*. Journal of Health Economics, 31(4), 599-616.

DST (2018). Danmark Statistik. *Inddeling af Danmarks kommuner. Metode bag inddelingen*. Notat, 7. december 2018. https://www.dst.dk/Site/Dst/SingleFiles/GetArchiveFile.aspx?fi=8936914876650&fo=0&ext=kvaldel

Danmarks Statistik (2026). *Land og by*. https://www.dst.dk/da/Statistik/temaer/land-og-by.

DST (2026a). Danmark statistik. *Registerbaseret arbejdsstyrkestatistik (RAS)* https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/registerbaseret-arbejdsstyrkestatistik--ras-/indhold Tilgået oktober 2026.

Danmarks Statistik (2026b). *Indvandrere og efterkommere (IE-TYPE)*. https://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/Times/CPR-oplysninger/IE-TYPE.

Das Gupta, P. (1993). *Standardization and Decomposition of Rates: A User's Manual*. U.S. Bureau of the Census, Current Population Reports, Series P23-186. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.

DØRS (2023). *Dokumentation af beregning af den strukturelle arbejdsstyrke.* Det Økonomiske Råds Sekretariat. https://dors.dk/files/media/F23_kap%20II_Dokumentationsnotat.pdf

Jacobson, L. S., LaLonde, R. J. & Sullivan, D. G. (1993). *Earnings Losses of Displaced Workers*. American Economic Review, 83(4), 685-709.

Kitagawa, E. M. (1955). *Components of a Difference Between Two Rates*. Journal of the American Statistical Association, 50(272), 1168-1194.

Kraka-Deloitte (2021). *Mere kritisk at miste job i yderområder*. Kapitel 3.2 i Small Great Nation. 9.rapport *Fremtidens arbejdsmarked - en fest for alle*. November 2021. sgnation.dk/rapporter/rapport9

Kuhn, M., Manovskii, I., & Qiu, X. (2026). *The geography of job creation and job destruction*. Journal of Monetary Economics, 158, 103898.

Kraka-Deloitte (2026). *Forskelle i ledighed på tværs af kommuner er strukturel og vedvarende.* Baggrundsnotat. Small Great Nation.

Deloitte.

Deloitte er en førende global leverandør af revision og erklæringsopgaver, konsulentydelser, finansiel rådgivning, risikostyring, skatterådgivning og dertil knyttede ydelser. Vores netværk af medlemsfirmaer og tilknyttede virksomheder findes i over 150 lande og territorier (samlet betegnet "Deloitte-organisationen") og servicerer fire ud af fem virksomheder fra listen over verdens største selskaber, Fortune Global 500®. Læs mere på www.deloitte.com om, hvordan Deloittes mere end 450.000 medarbejdere gør en forskel.

Denne publikation indeholder udelukkende generelle oplysninger. Indholdet er ikke udtryk for professionel rådgivning, og ingen af Deloitte Touche Tohmatsu Limited ("DTTL"), dets netværk af medlemsfirmaer eller disses tilknyttede virksomheder (samlet betegnet "Deloitte-organisationen") kan holdes ansvarlig herfor. Inden du træffer beslutninger på baggrund af indholdet, bør du derfor kontakte en rådgiver med de fornødne faglige kompetencer. Der afgives ingen erklæringer, garantier eller tilsagn (hverken direkte eller indirekte) vedrørende nøjagtigheden eller fuldstændigheden af oplysningerne i denne publikation, og ingen af DTTL, dets medlemsfirmaer, tilknyttede virksomheder, medarbejdere eller repræsentanter er ansvarlige for tab eller krav af nogen art, som direkte eller indirekte følger af, at personer støtter ret på denne publikation. DTTL og ethvert af dets medlemsfirmaer og deres tilknyttede virksomheder er selvstændige og uafhængige juridiske enheder.

©2026. For information, kontakt Deloitte Global.